Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

परातन्त्र

PARATANTRA

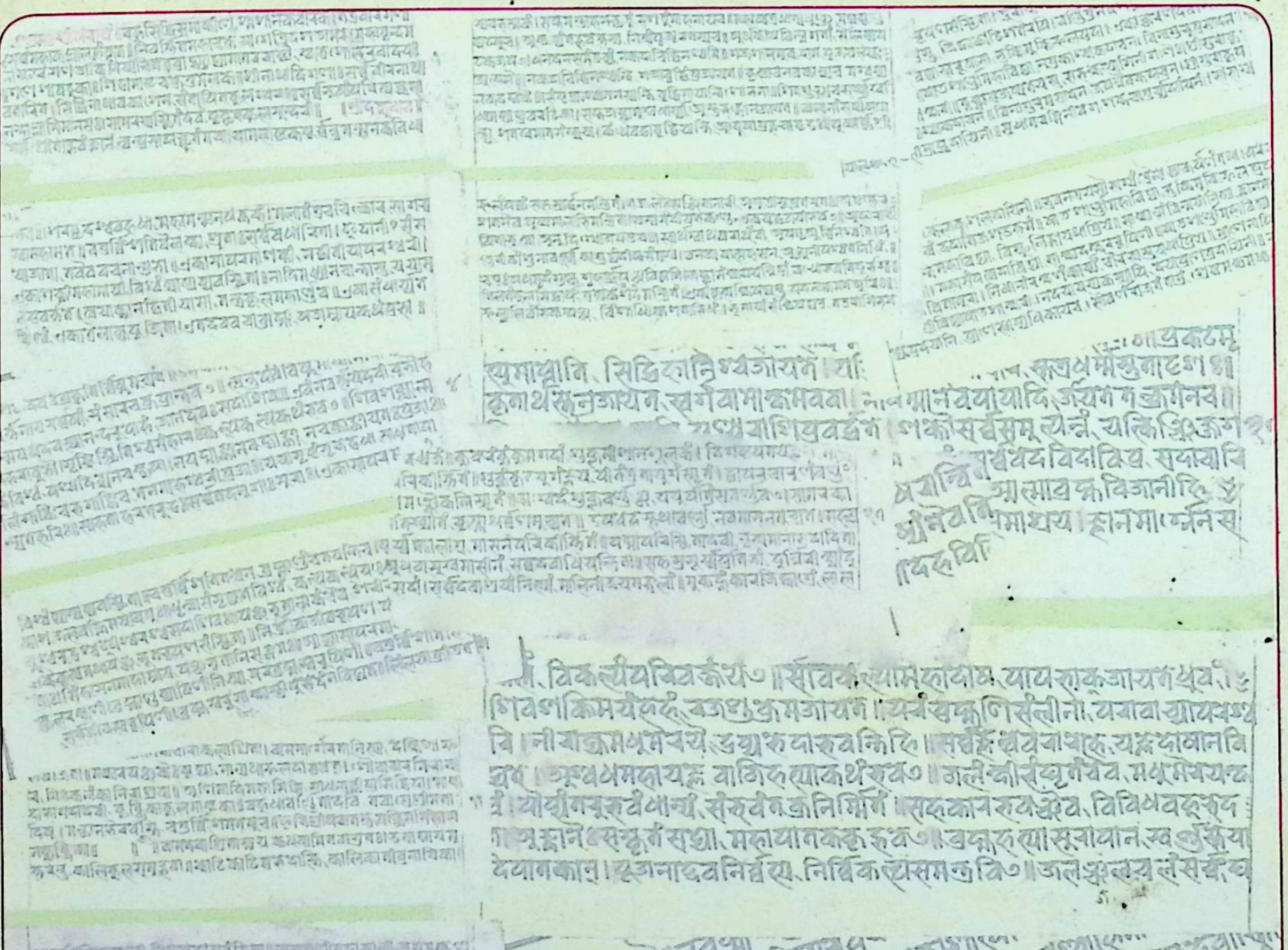

राष्ट्रिय अभिलेखालय

रामशाहपथ, काठमाडौं, नेपाल

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

परातन्त्र

सम्पादक
माधवप्रसाद लामिछाने

नेपाल सरकार
संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय
राष्ट्रिय अभिलेखालय
रामशाहपथ, काठमाडौं, नेपाल

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

प्रकाशक : नेपाल सरकार
संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय
राष्ट्रिय अभिलेखालय

संस्करण : २०७५

प्रकाशन प्रति : ५०० थान

मूल्य : रु. ५२०।-

मुद्रण : स्काई प्रेस प्रा.लि., बिजुलीबजार, काठमाडौं
फोन नं.: ०१-४७८४२८३

ISBN: 978-9937-0-6050-9

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

प्रकाशकीय

राष्ट्रिय अभिलेखालय अध्ययन तथा अनुसन्धानकर्ताहरूका लागि सहयोग पुऱ्याउने एक उत्कृष्ट स्थान हो । यस कार्यालयले स्थापनाकालदेखि नै अनुसन्धाताहरूलाई विभिन्न तरिकाबाट सेवा दिँदै आइरहेको छ । विभिन्न कालखण्डमा प्रकाशित पुस्तक हुन् वा पढ्नका लागि गरिएका सहजीकरण हुन् वा लिप्यन्तर, भाषान्तरमा गरिएका सहयोग हुन्, यी सबै सहजीकरणका उपायहरू यस कार्यालयले निरन्तर रूपमा गर्दै आएको छ ।

नेपालमा प्राचीन कालदेखि नै तन्त्रपरम्परा चलिआएको कुरा सर्वविदितै छ । शकसंवत् ४११ तदनुसार विक्रमसंवत् ५४६ मा राजा मानदेवको पालामा महाप्रतिहार भीमगुप्तकी पत्नी शीलवतीले क्रमपरम्पराकी देवी शर्वाणीको स्थापना गरेको र देवीको कारणपूजाका लागि भूमिदान गरेको अवसर मा राख्न लगाएको अभिलेख हालसम्म प्राप्त शाक्तपरम्पराका अभिलेखहरूमध्ये विश्वकै सबैभन्दा प्राचीन अभिलेख मानिन्छ । यस तथ्यले नेपालमा शक्ति उपासना(तन्त्रपरम्परा) विक्रमको छैठौं शताब्दीभन्दा अगाडिदेखि नै प्रचलनमा रहेको देखिन्छ तर यस परम्पराले मध्यकालमा व्यापकता प्राप्त गरेको ऐतिहासिक प्रमाणहरू पाइन्छन् । नेपाली जनजीवनमा तन्त्रपरम्पराको गहिरो प्रभाव रहेको छ त्यसैले राष्ट्रिय अभिलेखालयले विगतदेखि नै तन्त्रसम्बन्धी ग्रन्थहरूको प्रकाशन गर्दै आइरहेको छ । विद्यापीठ विभागअन्तर्गत पर्ने शिरश्छेद नामक शक्तिपरम्पराको यस परातन्त्र नामक ग्रन्थ जसमा छवटा आम्नायका प्रमुख अधिष्ठात्री देवीहरूको स्वरूप एवं उपासना र तत्तत् आम्नायसँग सम्बद्ध अन्य देवीहरूको सङ्केत गरिएको छ यस्तो ग्रन्थ प्रकाशन गर्न पाउँदा अन्त्यन्तै खुशी लागेको छ । यो ग्रन्थको प्रकाशनबाट तन्त्र विद्या अध्ययन गर्न चाहने महानुभावहरूका साथै अध्ययनकर्ताहरूलाई समेत लाभ मिल्नेछ भन्ने विश्वास लिएको छु ।

प्रस्तुत ग्रन्थ तन्त्र विषयका अध्यापक उपप्रा. श्रीमाधवप्रसाद लामिछानेद्वारा सम्पादित भई यस रूपमा तयार भएको हो । यसका लागि उहाँलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु । त्यसैगरी प्रस्तुत ग्रन्थको परिष्कार परिमार्जनमा सहयोग गर्नुहुने डा. श्रीमहेशराज पन्तज्यूको योगदानका लागि हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । यसका साथै ग्रन्थको सम्पादनदेखि प्रकाशनसम्मको कार्यमा सुरुवातदेखि नै लाग्नुभएका हस्तलिखित उपशाखाका अनुसन्धान अधिकृत राजु रिमाल र मनिता न्यौपाने लगायत परोक्ष, अपरोक्ष तवरले सहयोग गर्ने सबैलाई हार्दिक धन्यवाद । प्रस्तुत ग्रन्थले नेपालमा प्रचलनमा रहेको तन्त्रविद्याको परम्परालाई प्रचारप्रसार गरी जनसमक्ष पुऱ्याउने राष्ट्रिय अभिलेखालयको योजनालाई सघाउ पुऱ्याउने विश्वास लिएको छु ।

सौभाग्य प्रधानाङ्ग
प्रमुख

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

कृतज्ञता-ज्ञापन

प्रस्तुत ग्रन्थको सम्पादनका क्रममा मेरा अगाडि देखा परेका ग्रन्थसम्पादनगत प्राविधिक समस्या एवं विषयगत जिज्ञासालाई समाधान गर्न हार्दिकतापूर्वक तत्परता देखाउनुहुने तथा आवश्यक अध्ययन–सामग्रीसमेत उपलब्ध गराउनुहुने डा. महेशराज पन्तको सहयोग धन्यवादको सीमाभन्दा पर छ त्यसैले म सदैव उहाँप्रति नतमस्तक छु । मैले गरेको यस ग्रन्थको सम्पादनकार्यलाई बडो मनोयोगपूर्वक मूल्याङ्कन गरी आवश्यक सल्लाह र सुझाव प्रदान गर्नुभएकोमा म उहाँप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्न चाहन्छु ।

आदरणीय गुरु प्रा. विद्यानाथ उपाध्याय भट्टको मार्गनिर्देशन मेरा प्राज्ञिक कार्यहरूमा सदैव प्रेरणादायी रहेका छन् त्यसैले उहाँप्रति कृतज्ञता प्रकट गर्न चाहन्छु ।

मलाई सदैव अनुसन्धानमूलक कार्यमा लाग्न प्रेरित गर्ने मेरा आदरणीय गुरुहरू प्रा. डा. स्थानेश्वर तिमल्सिना एवं प्रा. डा. दिवाकर आचार्यलाई यस सन्दर्भमा सम्झनु र हार्दिक नमन गर्नु म आफ्नो कर्तव्य सम्झन्छु ।

यस ग्रन्थलाई यथाशक्य शुद्ध बनाउने कार्यमा सहयोग गर्ने सहकर्मी मित्र डा. रामप्रसाद पौडेललाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

राष्ट्रिय अभिलेखालयको यस परियोजनालाई सम्पन्न गर्न तदारुकता देखाउने एवं कार्यालयबाट गर्नुपर्ने सहयोग प्रदान गर्ने कार्यालयप्रमुख सौभाग्य प्रधानाङ्ग, अनुसन्धान अधिकृत राजु रिमाल एवं मनिता न्यौपाने तथा यस ग्रन्थका हस्तलिखित प्रतिहरूका अणुचित्र (माइक्रोफिल्म)को प्रिन्ट उपलब्ध गराइदिने यस कार्यालयका सम्बद्ध कर्मचारीहरूलाई पनि म हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु । साथै यस ग्रन्थलाई प्रकाशन गरी तान्त्रिक वाङ्मयप्रति पाठकहरूमा रुचि जगाइदिने राष्ट्रिय अभिलेखालयप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्न चाहन्छु ।

अन्त्यमा दृष्टिदोषवश मुद्रणसम्बन्धी केही त्रुटि रहन गएका भए त्यसका निम्ति म सहृदयी विद्वान् पाठकहरूसँग क्षमायाचना गर्दछु ।

यद्यत्र किञ्चित् स्खलितं प्रमादेन भ्रमेण वा ।
तन्त्रज्ञास्तच्छोधयन्तु कस्य न स्खलितं मनः ॥

माधवप्रसाद लामिछाने
नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय
वाल्मीकि विद्यापीठ, प्रदर्शनीमार्ग, काठमाडौं ।
सम्पर्क नं. ९८४९७६१९१५
Email : madhavlamichhane1@gmail.com

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

विषयसूची

उपोद्घात १
परातन्त्र ४१
प्रथमः पटलः ४३
द्वितीयः पटलः ५०
तृतीयः पटलः ५३
चतुर्थः पटलः ५७
पञ्चमः पटलः ६०
षष्ठः पटलः ६८
सप्तमः पटलः ७०
अष्टमः पटलः ८८
नवमः पटलः ९६
परिशिष्टहरु १०५
मातृका 'क'का फ्याक्सिमिलिहरू १०७
मातृका 'ख'को फ्याक्सिमिलिका नमुनापत्रहरू १३९
मातृका 'ग'को फ्याक्सिमिलिका नमुनापत्रहरू १४०
मातृका 'घ'को फ्याक्सिमिलिका नमुनापत्रहरू १४१
सन्दर्भग्रन्थसूची १४३
श्लोकपादानुक्रमणिका १४४

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

उपोद्घात

विषयप्रवेश

वि.सं. २०७४ मा राष्ट्रिय अभिलेखालयबाट ग्रन्थसम्पादन परियोजनाअन्तर्गत *परातन्त्र* नामक यस ग्रन्थको सम्पादन गरिएको हो । ग्रन्थसम्पादनका क्रममा यस ग्रन्थका पुराना लेखोट पुस्तकहरू (मातृका) खोजी गर्ने क्रममा राष्ट्रिय अभिलेखालय, काठमाडौँमा चारवटा मातृका फेला परे । तीमध्ये दुइवटा नेवारी लिपिमा र दुइवटा देवनागरी लिपिमा रहेका छन् । इन्डिया आफिस पुस्तकालय, लन्डनको सूचीपत्रमा लगत सङ्ख्या २५९०, एशियाटिक सोसाइटी बंगालको सूचीपत्रमा लगत सङ्ख्या ५९५३ र कैटलागस कैटोलोगोरम्-एन अल्फाबेटिकल रजिस्टर अफ संस्कृत वर्क्स एण्ड आथर्स इन थ्री पार्टसमा लगत सङ्ख्या २/७२ मा परातन्त्र सूचीकृत भएको जानकारी गोपीनाथ कविराजले दिएका छन्[१] । तर कविराजको सूचनामा परेका मातृकाहरूको उपयोग यहाँ गर्न सकिएको छैन । राष्ट्रिय अभिलेखालय, काठमाडौँमा रहेका चारवटा मातृकाका आधारमा नै यस ग्रन्थको सम्पादन गरिएको छ ।

प्रस्तुत संस्करण

प्रस्तुत *परातन्त्र* नामक ग्रन्थको सम्पादन राष्ट्रिय अभिलेखालय, काठमाडौँमा रहेका चारवटा मातृकाका आधारमा गरिएको कुरा माथि उल्लेख भइसकेको छ। राष्ट्रिय अभिलेखालय, काठमाडौँमा शैवतन्त्रअन्तर्गत सूचीकृत नेवारी लिपिमा सारिएको लगतसङ्ख्या १-१२८ तथा विषयसङ्ख्या ७४५ख रहेको मातृकालाई यहाँ मातृका 'क' संज्ञा दिइएको छ। उक्त पाण्डुलिपि नेपाल–जर्मन हस्तलिखित पाण्डुलिपि संरक्षण परियोजनाअन्तर्गत रिल नं. ए-१८०/११ मा माइक्रोफिल्म गरिएको छ। राष्ट्रिय अभिलेखालय, काठमाडौँमा शैवतन्त्रअन्तर्गत सूचीकृत नेवारी लिपिमा सारिएको लगतसङ्ख्या १-४६६ तथा विषयसङ्ख्या ७४५ रहेको मातृकालाई यहाँ मातृका 'ख' संज्ञा दिइएको छ। उक्त पाण्डुलिपि नेपाल–जर्मन हस्तलिखित पाण्डुलिपि संरक्षण परियोजनाअन्तर्गत रिल नं. बी-१३५/३३ मा माइक्रोफिल्म गरिएको छ । राष्ट्रिय अभिलेखालय, काठमाडौँमा शैवतन्त्रअन्तर्गत सूचीकृत देवनागरी लिपिमा सारिएको लगतसङ्ख्या ३-२५४ तथा विषयसङ्ख्या ७४६ख रहेको मातृकालाई यहाँ मातृका 'ग' संज्ञा दिएको छ। उक्त पाण्डुलिपि नेपाल–जर्मन हस्तलिखित पाण्डुलिपि संरक्षण परियोजनाअन्तर्गत रिल नं. ए-१६७/१०मा माइक्रोफिल्म गरिएको छ । राष्ट्रिय अभिलेखालय, काठमाडौँमा शैवतन्त्रअन्तर्गत सूचीकृत देवनागरी लिपिमा सारिएको लगतसङ्ख्या ४-१३५९ तथा विषयसङ्ख्या ७४६ग रहेको मातृकालाई यहाँ मातृका 'घ' संज्ञा दिएको छ। उक्त पाण्डुलिपि नेपाल–जर्मन हस्तलिखित पाण्डुलिपि संरक्षण परियोजनाअन्तर्गत रिल नं. ए-९७१/१६मा माइक्रोफिल्म

१ *गोपीनाथ कविराज (सम्पादक), तान्त्रिक साहित्य (विवरणात्मक सूचीपत्र), लखनऊ : हिन्दी समिति, ई.सं. १९७२, ३६२ पृष्ठ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

गरिएको छ।

प्रस्तुत ग्रन्थको सम्पादनका क्रममा मातृका 'क'लाई मुख्य आधार मानी उक्त मातृकाको शुद्ध पाठलाई यहाँ मूलपाठका रूपमा स्थान दिइएको छ। उक्त मातृकामा अशुद्ध पाठ भेटिएको खण्डमा अन्य मातृकाका शुद्ध पाठलाई मूलपाठका रूपमा राखी ग्रन्थको सम्पादन गरिएको छ। लिपिकरको प्रमादवश वा अज्ञानतावश भएका अक्षराशुद्धिलाई यहाँ स्थान दिइएको छैन। लिपिकरले गरेका त्रुटीलाई पाठभेद नमानी त्यसको सङ्केत पादटिप्पणीमा गरिएको छैन।

अनुनासिक वर्ण वा अनुस्वारको प्रयोगका सन्दर्भमा विकल्पले दुवै रूप शुद्ध मान्ने परम्परा रहेको अवस्थामा आधुनिक लेखनशैलीको अनुसरण गरिएको छ। उदाहरणका लागि संघ वा सङ्घ, भंग वा भङ्गजस्ता शब्दहरूको लेखनमा दोस्रो रूपलाई यहाँ स्थान दिइएको छ तर 'च', 'तु'जस्ता निपातभन्दा अगाडिको अनुस्वारलाई अनुस्वार नै छोडिएको छ।

छुट्टाछुट्टै पत्रमा लेखिएका हाम्रा लेखोट पुस्तकहरूमा क्रमअनुसार अगाडिको पत्रमा पत्रसङ्ख्या नदिई पछिल्लो पत्रमा पत्रसङ्ख्या दिने चलन भएकाले अगाडिको पत्रलाई १क र पत्रसङ्ख्या उल्लेख भएको पत्रलाई १ख आदि क्रमले बुझाउने चलन छ। त्यसैले ग्रन्थसम्पादनका क्रममा पत्रसङ्ख्या उल्लेख भएको भागलाई 'ख' र पत्रसङ्ख्या उल्लेख नभएको भागलाई 'क' नाम राखी १ख, २क, २ख आदि सङ्केत दिइएको छ।

प्रस्तुत ग्रन्थका हस्तलिखित प्रतिहरूमा श्लोकसङ्ख्या दिइएको छैन त्यसैले यस ग्रन्थको सम्पादन गर्दा श्लोकसङ्ख्यालाई कोष्ठकमा राखिएको छ। यदि *देव्युवाच* वा *सदाशिव उवाच* भन्ने वाक्यको तत्कालअगाडि अर्धश्लोक शेष रहेको छ भने उक्त अर्धश्लोकलाई माथिल्लो पूर्ण श्लोकमा नै गाभी उक्त श्लोकलाई छ पादको बनाइएको छ। यस किसिमको परिस्थितिमा छ पादको एक श्लोक बनाउने परम्परा अन्यत्र पनि देखिएको छ[२]।

मातृका परिचय

प्रस्तुत ग्रन्थको सम्पादन राष्ट्रिय अभिलेखालय, काठमाडौँमा रहेका उपर्युक्त चारवटा मातृकाका आधारमा गरिएको कुरा माथि उल्लेख भइसकेको छ। त्यसैले अब यहाँ ती चारवटा मातृकाहरूको सामान्य परिचय प्रस्तुत गरिन्छ।

मातृका 'क' को सामान्य परिचय

राष्ट्रिय अभिलेखालय, काठमाडौँमा शैवतन्त्रअन्तर्गत सूचीकृत पाण्डुलिपि सङ्ख्या १-१२८ रहेको तथा नेवारी लिपिमा सारिएको मातृकालाई यहाँ मातृका 'क' संज्ञा दिइएको छ। उक्त

२ *हेर्नुहोस्, पराख्यतन्त्र, १।१७, २७, २८; २।५, ७६; ४।८९, ९१, ९२ आदि।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

पाण्डुलिपि नेपाल–जर्मन हस्तलिखित पाण्डुलिपि संरक्षण परियोजनाअन्तर्गत रिल नं. ए-१८०/१० मा माइक्रोफिल्म गरिएको छ। पुरानो कागजमा कालो पाको मसीले नेवारी लिपिमा सारिएको उक्त मातृका २१.५ से.मी. लम्बाइ र ७.५ से.मी. चौडाइ परिमाणको रहेको छ। उक्त मातृकामा जम्मा अठचालीसवटा पत्र रहेका छन्। उक्त मातृकामा पत्रसङ्ख्या २क, ७ख, ११क, १८ख, १९क, २१ख, २८कबाहेक अन्य पत्रमा सात हरफ रहेका छन्। उपर्युक्त पत्रहरूमध्ये पत्रसङ्ख्या २कमा छ हरफ रहेका छन् भने पत्रसङ्ख्या ७ख, ११क, १८ख, १९क, २१ख र २८कमा आठ हरफ रहेका छन्। उक्त मातृकामा हरेक हरफमा सरदर एकतीस अक्षर रहेका छन्। यो मातृका संवत् ७२३ (तदनुसार वि.सं. १६६०)मा उद्धवदेव नाम गरेका ब्राह्मणले सारेको कुरा उक्त मातृकाको पुष्पिकाबाट थाहा हुन्छ[३]। उक्त पुष्पिकामा सप्तमी तिथिमा लेखिएको हो भने तापनि कुन महिनाको, कुन पक्षको सप्तमी तिथिमा लेखिएको हो त्यसको जानकारी पुष्पिकाबाट पाइँदैन।

नेपाल संवत् ७२३ मा काठमाडौँमा महेन्द्र मल्लका ठकुर्नीतिरका छोरा शिवसिंह मल्ल राजा देखिन्छन्। शिवसिंहकी रानी गङ्गादेवी ज्यादै धार्मिक स्वभावकी थिइन्। यिनले पशुपतिमा विशाल ध्वजा चढाएको वर्णन पाइन्छ। राज्यको धार्मिक पक्षको सम्पूर्ण अधिकार यिनले आफ्नो हातमा लिएकी थिइन्। यता पाटनमा त्यतिखेर शिवसिंह मल्लका छोरा हरिहरसिंह मल्लले स्वतन्त्र शासन प्रारम्भ गरेका थिए। हरिहरसिंह केही उद्दण्ड स्वभावका थिए। यिनले आफ्ना दाजु लक्ष्मीनरसिंह मल्ललाई पाटनबाट लखेटेका थिए। भक्तपुरमा त्यतिखेर त्रैलोक्य मल्लले शासन गरिरहेका थिए। *नरपतिजयाचर्याटीका*मा यिनलाई *साहित्यन्यायशास्त्रागमवरकवितारण्यसञ्चारसिंह*भन्ने उपाधि दिएको देखिन्छ त्यसैले यिनी साहित्य, न्याय, आगम/तन्त्र आदि शास्त्रमा पारङ्गत थिए। वंशावलीअनुसार त्रैलोक्य मल्ल र काठमाडौँका राजा महेन्द्र मल्लले सँगै बसी तुलजा भवानीको आराधना गरेका थिए। माथिको विवरणबाट ब्राह्मण उद्धवदेवले काठमाडौँ वा भक्तपुरराज्यमा रही *परातन्त्र* सारेको हुन सक्ने सम्भावना देखिन्छ।

मातृका 'ख' को सामान्य परिचय

राष्ट्रिय अभिलेखालय, काठमाडौँमा शैवतन्त्रअन्तर्गत सूचीकृत पाण्डुलिपि सङ्ख्या ए-४६६ रहेको तथा नेवारी लिपिमा सारिएको मातृकालाई यहाँ मातृका 'ख' संज्ञा दिइएको छ। उक्त पाण्डुलिपि नेपाल–जर्मन हस्तलिखित पाण्डुलिपि संरक्षण परियोजनाअन्तर्गत रिल नं. बी-१३५/३३ मा माइक्रोफिल्म गरिएको छ। पुरानो कागजमा कालो पाको मसीले नेवारी लिपिमा सारिएको उक्त मातृका २७.५ से.मी. लम्बाइ र १३ से.मी. चौडाइ परिमाणको रहेको छ। यस अपूर्ण मातृकामा

---

३ *सम्वत् ७२३ सप्तम्यां तिथौ। लिखिति विप्रया उद्धवदेवेन सम्पूर्णं शुभं। (नवम पटलमा ग्रन्थसमाप्तिको पुष्पिका वाक्य)*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

जम्मा उन्नाइसवटा पत्र रहेका छन् । पत्रसङ्ख्या १९ख पछिका पत्रहरू उपलब्ध छैनन् त्यसैले यस मातृकामा सप्तम पटलको १५४ श्लोकको तेस्रो पादसम्मको पाठ उपलब्ध छ। त्यसपछिको पाठ यस मातृकामा छैन। प्रस्तुत मातृकामा हरेक पत्रमा दश हरफ रहेका छन् र प्रति हरफ सरदर पैंतीस अक्षर रहेका छन्। यस मातृकाको लेखाइ हेर्दा मातृका 'क'भन्दा यो मातृका पुरानो प्रतीत हुन्छ।

मातृका 'ग' को सामान्य परिचय

राष्ट्रिय अभिलेखालय, काठमाडौँमा शैवतन्त्रअन्तर्गत सूचीकृत पाण्डुलिपि सङ्ख्या ३-२५४ रहेको तथा देवनागरी लिपिमा सारिएको मातृकालाई यहाँ मातृका 'ग' संज्ञा दिइएको छ। उक्त पाण्डुलिपि नेपाल–जर्मन हस्तलिखित पाण्डुलिपि संरक्षण परियोजनाअन्तर्गत रिल नं. ए-१६७/१० मा माइक्रोफिल्म गरिएको छ। पुरानो कागजमा कालो पाको मसीले देवनागरी लिपिमा सारिएको उक्त मातृका २८ से.मी. लम्बाइ र ९ से.मी. चौडाइ परिमाणको रहेको छ। उक्त मातृकामा जम्मा उनन्तीसवटा पत्र रहेका छन् । प्रस्तुत मातृकामा हरेक पत्रमा आठ हरफ र हरेक हरफमा सरदर सतचालीस अक्षर रहेका छन्। पत्रसङ्ख्या २९खमा चाहिँ छ हरफ रहेका छन् जसमध्ये तेस्रो हरफको दुई अक्षरसम्म ग्रन्थपाठ रहेको छ भने त्यसपछि ग्रन्थको पुष्पिका रहेको छ। बाँकी तीन हरफमा षडाम्नायका मन्त्र लेखिएका छन्।

मातृका 'घ' को सामान्य परिचय

राष्ट्रिय अभिलेखालय, काठमाडौँमा शैवतन्त्रअन्तर्गत सूचीकृत पाण्डुलिपि सङ्ख्या ४-१३५९ रहेको तथा देवनागरी लिपिमा सारिएको मातृकालाई यहाँ मातृका 'घ' संज्ञा दिइएको छ। उक्त पाण्डुलिपि नेपाल–जर्मन हस्तलिखित पाण्डुलिपि संरक्षण परियोजनाअन्तर्गत रिल नं. ए-९७१/१६मा माइक्रोफिल्म गरिएको छ। पुरानो कागजमा कालो पाको मसीले देवनागरी लिपिमा सारिएको उक्त मातृका ३० से.मी. लम्बाइ र १० से.मी. चौडाइ परिमाणको रहेको छ। उक्त मातृकामा जम्मा उनन्तीसवटा पत्र रहेका छन्। प्रस्तुत मातृकामा अन्तिमको पत्रसङ्ख्या २९ख बाहेक हरेक पत्रमा सात हरफ र हरेक हरफमा सरदर सतचालीस अक्षर रहेका छन्। २९ख पत्रमा चाहिँ पाँच हरफ रहेका छन् जसमध्ये पाँचौँ हरफको सात अक्षरसम्म ग्रन्थपाठ रहेको छ भने त्यसपछि ग्रन्थको पुष्पिका रहेको छ। यो मातृका दुई जना लिपिकरले सारेको देखिन्छ। पत्रसङ्ख्या ६खसम्म एक जनाले सारेको देखिन्छ भने त्यस पछिको भाग अर्कोले सारेको प्रतीत हुन्छ। यस मातृकामा पत्र सङ्ख्या ६खसम्म कतै पनि कुनै दण्डको प्रयोग देखिदैन। त्यसपछि भने दण्डको प्रयोग देखिन्छ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

मातृकाको बाह्य समीक्षा

पत्रसङ्ख्याङ्कन

मातृका 'क'मा पत्रहरूको सङ्ख्याङ्कन माथिल्लो पत्रको बायाँ भागमा चौथो हरफको सीधा खाली छोडिएको स्थानमा गरिएको छ। मातृका 'ख'मा पत्रहरूको सङ्ख्याङ्कन माथिल्लो पत्रको बायाँ भागमा पाँचौँ हरफको सीधा खाली छोडिएको स्थानमा गरिएको छ। मातृका 'ग'मा पत्रहरूको सङ्ख्याङ्कन माथिल्लो पत्रको बायाँ भागमा चौथो र पाँचौँ हरफको सीधा खाली ठाउँ छोडिएको स्थानमा गरिएको छ। उक्त मातृकामा पत्रसङ्ख्या १२खसम्म पत्रसङ्ख्याङ्कन गरिएको पत्रको चौथो हरफको सीधा पर्ने गरी दुइवटा दण्डपछाडि *राम* लेखी पुनः दुइवटा दण्ड दिइएको छ भने त्यसको तल पाँचौँ हरफको सीधा पर्ने गरी बायाँ भागमा दुइवटा दण्डपछाडि पत्रसङ्ख्या उल्लेख गरी पुनः दुइवटा दण्ड दिइएको छ। मातृका 'घ'मा पत्रसङ्ख्याङ्कन गर्ने क्रममा माथिल्लो पत्रको दायाँ भागमा पहिलो हरफको सीधा पर्ने गरी करिब तीन सेन्टिमिटर खाली ठाउँ छोडिएको स्थानमा *परातन्त्र*को सङ्क्षिप्त रूप प.तं. लेखी त्यसको ठीक मुनि दोस्रो हरफको सीधा पर्ने गरी करिब तीन सेन्टिमिटर खाली ठाउँ छोडिएको स्थानमा दुइवटा दण्डपछाडि पत्रसङ्ख्या लेखेर पुनः दुइवटा दण्ड दिइएको छ। बायाँ भागमा छैठौँ हरफको सीधा पर्ने गरी करिब तीन सेन्टिमिटर खाली ठाउँ छोडी गुरुः लेखिएको छ र त्यसको मुनि सातौँ हरफको सीधा पर्ने गरी करिब तीन सेन्टिमिटर खाली ठाउँ छोडिएको स्थानमा पत्रसङ्ख्या लेखिएको छ।

वर्णविन्यास

(क) अवग्रहचिह्न (खण्डाकार)

विसर्गान्त शब्द र अकार आदिमा हुने शब्द एवं एकारान्त शब्द र अकार आदिमा हुने शब्दका बीच सन्धि हुँदा अकार आदिमा हुने शब्दको अकार लोप भई त्यसका स्थानमा अवग्रहचिह्नको प्रयोग गर्ने आधुनिक संस्कृत लेखनशैली रहेको छ। विसर्गान्त शब्द र अवर्णाद्य शब्दका बीच सन्धि भएको अवस्थामा विसर्गान्त शब्दको विसर्गको उत्व हुने र अवर्णाद्य शब्दको अकार लोप भई उक्त अकारका स्थानमा अवग्रहचिह्नको प्रयोग गर्ने प्रचलन रहेको छ। त्यसैगरी एकारान्त शब्द र अवर्णाद्य शब्दका बीच सन्धि हुँदा अवर्णाद्य शब्दको अकार लोप भई त्यसका स्थानमा अवग्रहचिह्नको प्रयोग गर्ने परम्परा रहेको छ। प्रस्तुत ग्रन्थमा उपयोग गरिएका चारवटै मातृकामा कतै पनि अवग्रह चिह्नको प्रयोग देखिँदैन तथापि ती मातृकामा अवग्रहचिह्न प्रयोग गर्नेबाहेक अन्य सबै नियमहरूको अनुसरण गरिएको छ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

(ख) द्वित्व

मातृका 'क' मा रेफभन्दा पछाडि आउने क, ग, ज, ण, त, द, न, प, ब, म, य, ल अनि व गरी तेह्रवटा वर्णलाई द्वित्व गरेको देखिन्छ। रेफपछि आउने कवर्णको द्वित्व लगभग बयासी प्रतिशत देखिन्छ भने गवर्णको द्वित्व शत प्रतिशत देखिन्छ। त्यसैगरी जवर्णको द्वित्व लगभग चौरासी प्रतिशत रहेको छ भने णवर्णको द्वित्व लगभग चौरान्नब्बे प्रतिशत रहेको छ। त्यसैगरी रेफपछि आउने तवर्णको द्वित्व शत प्रतिशत देखिन्छ भने रेफपछि आउने दवर्णको द्वित्व करिब पचहत्तर प्रतिशत देखिन्छ रेफपछि आउने नवर्णको द्वित्व एकानब्बे प्रतिशत रहेको देखिन्छ भने रेफपछि आउने पवर्णको द्वित्व पचास प्रतिशत रहेको छ। रेफपछि आउने बवर्णको द्वित्व शत प्रतिशत रहेको छ भने रेफपछि आउने मवर्णको द्वित्व करिब चौरान्नब्बे प्रतिशत रहेको छ। रेफपछि आउने लवर्णको द्वित्व शतप्रतिशत रहेको छ। रेफपछि आउने ववर्णको द्वित्व लगभग अन्ठानब्बे प्रतिशत रहेको छ। मातृका 'ख'मा पनि रेफभन्दा पछाडि आउने वर्णको द्वित्व प्रक्रिया मातृका 'क'मा भएजस्तै देखिन्छ। मातृका गमा रेफभन्दा पछाडि आउने ज, त, द, म, य, व वर्णलाई द्वित्व गरेको देखिन्छ। माथि उल्लेख गरिएका वर्णहरूको द्वित्वप्रक्रिया सर्वत्र समान छैन। कहीँ द्वित्व नगरेको पनि भेटिन्छ। मातृका 'घ'मा त्यस्तो परिस्थितिमा त र द वर्णलाई मात्र द्वित्व गरिएको छ।

(ग) अनुनासिक वर्ण

अघिल्लो वर्ण अनुस्वारले युक्त छ र पछिल्लो वर्ण स्पर्शवर्ण (कदेखि मसम्मका वर्णहरू) छ भने त्यस्तो अवस्थामा अनुस्वार परिवर्तन नभई अनुस्वार नै रहने वा अनुस्वारपछिको वर्ण जुन वर्गको छ सोही वर्गको अनुनासिक वर्णमा परिवर्तन हुने वैकल्पिक प्रयोग संस्कृतभाषाको लेख्यपरम्परामा पाइन्छ। जसअनुसार उपर्युक्त सन्दर्भमा मातृका 'क'मा चौवन्न प्रतिशत शब्दहरूमा अनुनासिक वर्णको प्रयोग भएको छ भने मातृका 'ख'मा छ्यालीस प्रतिशत अनुनासिक वर्णको प्रयोग भएको छ। मातृका 'ग' र 'घ'मा उपर्युक्त सन्दर्भमा तेरह प्रतिशत शब्दहरूमा अनुनासिक वर्णहरूको प्रयोग भएको छ।

अघिल्लो वर्ण अनुस्वारले युक्त छ र पछिल्लो वर्ण 'च' वा 'तु' निपात छ भने त्यस्तो अवस्थामा पनि पछिल्लो वर्ण 'च' निपात भए अनुस्वार चवर्गको अनुनासिक वर्ण 'ञ्' मा परिवर्तन हुने, पछिल्लो वर्ण 'तु' निपात भए तवर्गको अनुनासिक वर्ण 'न्' मा परिवर्तन हुने वा अनुस्वार नै रहने वैकल्पिक प्रयोग संस्कृत भाषाको लेख्यपरम्परामा पाइन्छ। जसअनुसार उपर्युक्त सन्दर्भमा मातृका 'क'मा करिब पैँसठ्ठी प्रतिशत शब्दहरूमा अनुनासिक वर्णको प्रयोग पाइन्छ भने मातृका 'ख'मा करिब बयालीस प्रतिशत शब्दहरूमा अनुनासिक वर्णको प्रयोग पाइन्छ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

अपाणिनीय प्रयोग

संस्कृतमा लेखिएका बौद्ध ग्रन्थमा अपाणिनीय प्रयोग धेरै पाएपछि विद्वान्हरूले त्यस्तो लेखाइलाई *बौद्ध सङ्करी भाषा (Buddhist Hybrid Language)* भन्ने नाउँ राखेजस्तै बौद्धेतर तन्त्रग्रन्थमा पनि अपाणिनीय प्रयोग प्रशस्त पाइएकाले त्यस्तो लेखाइलाई *ऐशी भाषा* भन्ने नाउँ दिएका छन् । प्रस्तुत ग्रन्थमा पनि पाणिनीय व्याकरणका दृष्टिले अशुद्ध मानिने *ऐशी भाषा*का केही प्रयोगहरू रहेका छन् । त्यसका केही उदाहरणहरू तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

सर्वश्रोतोद्भवं (१।६।१)
धारणाद्धात्रीमित्याह (१।२६।३)
नाटेशी (१।६६।२)
महोल्बणा (२।१।२)
तच्छिरं (२।२।२)
सद्यच्छिन्नगलद्रक्तः (२।१२।१)
शिरोमालाविभूषिता (२।१२।२)
कबन्धउष्णीषयुता (२।११।३)
पट्टेन बन्धितं (३।१०।७)
अङ्गिरासाधिता (३।२४।१)
अणिमादिमहासिद्धिः (३।२८।१)
किङ्किणी नौपुरा राव वीरघण्टारवोत्तमा (४।१०।१–२)
शिवाधस्था (४।१२।४, ७।९४।२)
ज्योतिरूपा (४।१५।४)
विष्णुकांलित्वमागता (४।१८।२)
पञ्चकाल्यानुशासिता (४।२३।२)
लभेत् (७।५।१, ९।६५।२)
कालग्रासनरतां (७।१२।३, ७।१३।३)
चिताष्टदिक्षुः (७।४०।१)
अहं प्रादाद् (७।४७।३)
कालिकुलक्रमम् (७।४८।२)
कालिक्रमानुगाः (७।४९।२)

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

श्वेतकाद्यालिमालिनी (७।७६।२)

कटिदेव्या (७।८७।४)

मलमूत्राश्रवावहाः (८।३२।२)

गृत्य (९।२९।१)

छन्दोभङ्ग

यस ग्रन्थमा छन्दोभङ्गका केही उदाहरणहरू भेटिन्छन् । ती यसप्रकार छन् :

सन्तोषितः कुलेश्वरः (१।४।४)

ज्वालामालिनी कामिनी (३।१६।४)

पिङ्गरक्तत्रिगुणा हि (७।९४।३)

सप्तधातुभिः संक्लिन्ना (८।३२।१)

वृद्धिं यान्ति (९।४२।३)

दोहोरो सन्धि

यस ग्रन्थमा छन्दोऽनुरोधले गर्दा केही शब्दहरूमा दोहोरो सन्धि भएको छ। त्यसका केही उदाहरणहरू यस प्रकार रहेका छन् :

शिवशक्तीति (१।३५।४)

ब्राह्माद्याष्टौ भैरवाष्टः (२।२१।३)

क्षेत्रपालाष्ट (२।२१।४)

मन्त्रोपदेष्टव्यो (८।२६।३)

असन्धि

यस ग्रन्थमा छन्दोऽनुरोधले गर्दा केही शब्दहरूमा पाणिनीय व्याकरणअनुसारको सन्धिको नियमको पालना भएको छैन । उक्त नियमको पालना नभएका असन्धिका केही उदाहरणहरू यस प्रकार रहेका छन् :

विजया अजिता (१।६४।३–४)

नित्या अघोरं (२।२।१–२)

च अस्थि° (२।७।४)

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

मोहिनी अन्धिनी (२।१८।२)
प्रचण्डा उग्रचण्डा च उग्रतारा (२।१९।१–२)
च अभयाभयं (३।९।३–४)
च अरुणा (३।१०।३–४)
च अष्ट°° (४।८।१–२)
हस्ते अङ्कुशं°° (४।१४।३–४)
भावातीता अगोचरा (४।१६।२)
काकगृध्राश्च उलूका (४।२५।३–४)
वदन्तीह उत्तरं (४।२६।३–४)
°मयी ईशानासन (५।२।१–२)
योगेन आशु (५।४४।३–४)
या ऊर्ध्वाम्नायं (५।६८।३–४)
एका एव (७।१४।३)
नव एकाक्षरा स्थिता (७।६१।४)
°°कालिका उग्रा (७।६२।३)
सा एका (७।६५।१–२)
कालस्य अकुला (८।९।१–२)
वा अपमृत्यु°° (८।४५।४, ९।४५।३–४)
यान्ति आयुषा (९।४२।३–४)
नारी अपुत्रा (९।४३।३–४)
कण्ठे एकयुद्धे (९।४४।३–४)
भूत्वा अनुद्दिश्य (९।४५।१–२)
नाक्रमते अरिः (९।४८।४)
सहस्रेण अञ्जनीं यायते (९।४६।३–४)
चारु उग्रचण्डा (९।९९।३–४)

मातृकाहरूको आपसी सम्बन्ध

मातृका 'ख', 'ग' र 'घ'मा नभएका पाठ[४] मातृका 'क'मा पाइएकाले मातृका 'क' अन्य तीनवटा

४ *हेर्नुहोस्, सम्पादित यसै ग्रन्थको तृतीय पटलको टिप्पणीसङ्ख्या १६, पञ्चम पटलको टिप्पणीसङ्ख्या ८, १५, ३८, ४१, ४८, ५१, ५४ र ५५, षष्ठ पटलको टिप्पणीसङ्ख्या ४, सप्तम पटलको टिप्पणीसङ्ख्या १३, २४, २६, ६८ र ६९ तथा नवम पटलको टिप्पणीसङ्ख्या ७ ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

मातृकादेखि स्वतन्त्र परम्पराको भएको स्पष्ट हुन्छ। मातृका 'ख'को लेखाइ हेर्दा यो मातृका मातृका 'क'भन्दा पुरानो प्रतीत हुन्छ त्यसैले यो मातृका मातृका 'क'बाट सारिनु सम्भव छैन त्यसैले यो पनि स्वतन्त्र परम्पराको देखिन्छ। मातृका 'ग' र 'घ' दुवै देवनागरी लिपिमा लेखिएका छन्। रेफभन्दा पछाडि उच्चारण हुने वर्णलाई द्वित्व गर्ने तथा पादविरामचिह्न प्रयोग गर्ने पुरानो शैली यस मातृका 'ग'मा देखिएकाले यो मातृका मातृका 'घ'भन्दा पुरानो देखिन्छ। यस मातृकामा मातृका अन्य मातृकाको तुलनामा पाठमा न्यूनता छ[५]। त्यसैले यो मातृका पनि नेवारी लिपिमा लेखिएका मातृका 'क' र 'ख'बाट सारिएको नभई अरु नै मातृकाबाट सारिएको स्पष्ट हुन्छ। मातृका 'ग' र 'घ'मा केही समानताहरू देखिएका छन्[६] तर मातृका 'ग'मा नभएका पाठ[७] मातृका 'घ'मा पाइएकाले मातृका 'घ' मातृका 'ग'बाट सारिएको नभई अरु नै मातृकाबाट सारिएको स्पष्ट हुन्छ। त्यसैगरी यस मातृकामा मातृका 'क' र 'ख'मा भएका पाठ नपाइनुले[८] यो मातृका 'क' र 'ख' मातृकाबाट सारिएको होइन भन्ने स्पष्ट हुन्छ। त्यसैले यी चारैवटा मातृका स्वतन्त्र परम्पराका देखिन्छन्।

लिपिकरको दोष

प्रस्तुत गन्थको सम्पादनमा उपयोग गरिएका चारैवटा मातृकाहरूमा लिपिकरको प्रमादवश वा अज्ञानतावश प्रशस्त गल्तीहरू देखिएका छन्। कतै णकारका स्थानमा नकारको प्रयोग गर्नु, कतै रकारका स्थानमा लकारको प्रयोग गर्नु, कतै विसर्ग राख्नुपर्ने स्थानमा विसर्ग नराख्नु, कतै शिरोबिन्दु राख्नुपर्ने स्थानमा नराख्नु, ह्रस्व इकार र उकारको स्थानमा दीर्घ ईकार र ऊकारको प्रयोग गर्नु, वर्ण विपर्यय हुनु, तालव्य शकारका स्थानमा दन्त्य सकारको प्रयोग गर्नुजस्ता गल्तीहरू लिपिकरबाट भएका छन्।

परातन्त्रको परिचय

देवी र सदाशिवका बीच संवादशैलीमा प्रणीत *परातन्त्र* आगमकोटीको ग्रन्थ हो। गोपीनाथ कविराजले यस ग्रन्थलाई ईश्वर र देवीको संवादरूप भनेका छन्[९]। सायद इन्डिया

५ *हेर्नुहोस्, सम्पादित यसै ग्रन्थको पञ्चम पटलको टिप्पणीसङ्ख्या ४८ र ५१, सप्तम पटलको टिप्पणीसङ्ख्या १३, २४, २६, ६८ र ६९ तथा नवम पटलको टिप्पणीसङ्ख्या ७।*

६ *हेर्नुहोस्, सम्पादित यसै ग्रन्थको प्रथम पटलको टिप्पणीसङ्ख्या १, १५, ३१, ३९, तृतीय पटलको टिप्पणीसङ्ख्या ३, ४, ७, १६, पञ्चम पटलको टिप्पणीसङ्ख्या १४, १५, ४४, ४५, ४६, ४७, सप्तम पटलको टिप्पणीसङ्ख्या ३, ५, ४१, ५०, ५६, ५८, ६०, ६२ आदि।*

७ *हेर्नुहोस्, टिप्पणीसङ्ख्या ५।*

८ *हेर्नुहोस्, सम्पादित यसै ग्रन्थको पञ्चम पटलको टिप्पणीसङ्ख्या १५, ४१, ५१, ५४, ५५ र षष्ठपटलको टिप्पणीसङ्ख्या ४।*

९ *गोपीनाथ कविराज (सम्पादक), तान्त्रिक साहित्य (विवरणात्मक सूचीपत्र), लखनऊ : हिन्दी समिति, ई.सं.*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

आफिस पुस्तकालय, लण्डन, एशियाटिक सोसाइटी, बंगाल र कैटलागस कैटोलोगोरम्[९] को सूचीपत्रमा सूचीकृत मातृकालाई हेरेर नै उनले त्यसो भनेका होलान्। उनले आफ्नो *तान्त्रिक साहित्य* (विवरणात्मक सूचीपत्र)मा राष्ट्रिय अभिलेखालय (तात्कालिक वीर पुस्तकालय), काठमाडौंमा रहेको *परातन्त्र*का मातृकाका विषयमा केही उल्लेख नगरेकाले उनको दृष्टि यता परेको देखिँदैन। यस ग्रन्थको सम्पादनको क्रममा उपयोग गरिएका चारैवटा मातृकामा देवी र सदाशिवका बीचमा भएको संवादको रूपमा नै यस ग्रन्थको प्रणयन भएको छ। यस ग्रन्थलाई दिवाकर आचार्यले गुह्येश्वरी परम्पराको प्राचीनतम ग्रन्थ *गुह्यकालीतन्त्र*भन्दा पछिको क्रममा राखेका छन्[१०]। उक्त *गुह्यकालीतन्त्र*को नेपाल संवत् ५२० र ५२५ का दुई प्राचीन प्रति नेपालमा सुरक्षित रहेका छन्। यस सम्पादित *परातन्त्र*मा मातृका 'क' भनी नामकरण गरिएको लेखोट पुस्तक नेपाल संवत् ७२३ मा उद्धवदेव नाम गरेका ब्राह्मणले सारेको देखिन्छ[११]। उक्त मितिमा तात्कालिक कान्तिपुर राज्यमा महेन्द्र मल्लका छोरा शिवसिंह राजा देखिन्छन् भने पाटनमा शिवसिंहका ठकुर्नीपट्टिका छोरा हरिहरसिंह राजा देखिन्छन्। त्यसैगरी त्यतिखेर भक्तपुरमा त्रैलोक्य मल्ल राजा देखिन्छन्। यस सम्पादित कृतिमा मातृका 'ख' नामकरण गरिएको नेवारी लिपिमा सारिएको अपूर्ण मातृकाको लेखाइ मातृका 'क'भन्दा पुरानो देखिएकाले उक्त ग्रन्थ नेपाल संवत् ७२३ मा उद्धवदेवले सार्नुभन्दा चालीस पचास वर्षअगाडि नै सारिएको हुन सक्ने अनुमान गर्न सकिन्छ त्यसैले परातन्त्र नेपाल संवत् ५२० र ६५० को बीचमा लेखिएको हुन सक्ने अनुमान मैले गरेको छु।

यस ग्रन्थको पुष्पिकावाक्यबाट यो ग्रन्थ विद्यापीठ विभागअन्तर्गत पर्ने *शिरश्छेद* नामक शक्तितन्त्रपरम्पराको ग्रन्थ हो भन्ने जानकारी प्राप्त हुन्छ[१२]। एलेक्सिस स्यान्डर्सनले *जयद्रथयामल*लाई उद्धृत गर्दै देवीकेन्द्रित विद्यापीठ विभागअन्तर्गत पन्ध्रवटा तन्त्रहरूको सूची दिएका छन्। जसअनुसार *सर्ववीरसंयोग/सर्ववीर, सिद्धयोगेश्वरीमत/त्रिशूल, पञ्चामृत/श्रीचक्र, विश्वाद्य, योगिनीजालशंवर, विद्याभेद* र *शिरश्छेद* यी सातवटा तन्त्रहरू शक्तितन्त्रअन्तर्गत पर्दछन् भने *नयोत्तर, महारौद्र* र *महासम्मोहन* यी तीनवटा तन्त्रहरू वामतन्त्रअन्तर्गत पर्दछन्। त्यसैगरी *रुद्रयामल, ब्रह्मयामल/पिचुमत, विष्णुयामल, स्कन्दयामल* र *उमायामल* गरी पाँचवटा ग्रन्थहरू यामलअन्तर्गत पर्दछन्[१३]। विद्यापीठ विभागअन्तर्गत पर्ने उपर्युक्त पन्ध्रवटा तन्त्रहरूमध्ये *शिरश्छेद*लाई दक्षिणतन्त्र, वामतन्त्र र मिश्रतन्त्रमध्ये

१९७२, ३६२ पृष्ठ।

१० *दिवाकर आचार्य, नेपालपीठ र गुह्येश्वरी , काठमाडौं : श्रीपशुपति अर्चना सुव्यवस्था प्रतिष्ठान, वि.सं. २०७५, ६२ पृष्ठ।*

११ *हेर्नुहोस्, टिप्पणीसङ्ख्या २।*

१२ *इतिश्री भैरवस्रोतसि शिरश्छेदे महाकरवीरयागे परातन्त्रे° (नवम पटलको पुष्पिकावाक्य)*

१३ *डोमिनिक गूडाल र आन्द्रे पादुक्स (सम्पादक), तान्त्रिक स्टडिज इन मेमोरी अफ हेलेन ब्रुनर, इन्स्टिच्युट फ्रान्साइस डे पाण्डिचेरी र इकोल फ्रान्साइस डि एक्स्ट्रिम-ओरिएन्ट, ई.सं. २००७, २३४-२३५ पृष्ठ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

मिश्रतन्त्रमा गणना गरेको देखिन्छ[१४] । दक्षिणतन्त्र र वामतन्त्रको मिश्रित स्वरूपलाई मिश्रतन्त्र भनिन्छ त्यसैले शिरश्छेदको सम्बन्ध दक्षिणतन्त्रसँग पनि रहेको देखाउन यस *परातन्त्र*को पुष्पिकावाक्यमा *भैरवस्रोतसि शिरश्छेदे*[१०] पदावलीको प्रयोग गरिएको हुन सक्छ । काश्मीरी अद्वैत शैवपरम्पराका त्रिक र कालीकुलधाराका ग्रन्थहरू क्रमशः *सिद्धयोगेश्वरीमत* र *शिरश्छेद*मा आधृत रहेको कुरा स्यान्डर्सनले बताएका छन्[१५] । उपर्युक्त विवरणबाट यस *परातन्त्र* नामक ग्रन्थ देवीकेन्द्रित विद्यापीठ विभागअन्तर्गत पर्ने सातवटा शक्तितन्त्रमध्ये *शिरश्छेद* नामक मिश्रतन्त्रमा आधृत कालीकुलधाराको ग्रन्थ रहेको कुरा स्पष्ट हुन्छ ।

यो ग्रन्थ जम्मा नौ पटलमा विभक्त छ । यस ग्रन्थमा छवटा आम्नाय र तिनका नायिका देवीहरू एवं सम्बद्ध आम्नायका अन्य देवीहरूको विवरण तथा तिनीहरूको दार्शनिक स्वरूप, पूजाविधान एवं मन्त्रहरूको उद्धार गरिएको छ ।

परातन्त्रको सङ्क्षिप्त विषयवस्तु

प्रथम पटल

अनेकौँ प्रकारका सिद्धिहरूले भरिएको करवीर नामक श्मशान जहाँ सम्पूर्ण वीरगणहरू भयङ्कर कोलाहलका साथ हुङ्कार गरिरहेका छन्, जहाँ डाकिनीगण, ब्राह्मी आदि अष्टमातृका, क्षेत्रपाल, गणेश, बटुक, सिद्ध एवं भैरवहरू कुलेश्वरलाई घेरेर रहेका छन् त्यस्तो ठाउँमा आफूसँग सामरस्य अवस्थामा रहेका भगवान् सदाशिवलाई देवी भन्छिन्– "हे प्रभु ! मैले तपाईंको कृपाले सम्पूर्ण स्रोतबाट उत्पन्न भएको ज्ञान सुनेँ । यामलाष्टक, शिरश्छेद, महामन्थानषट्क, मालातन्त्र, चित्कार, सागराम्बामहामत सबै सुनेँ तथा ग्रहण गरेँ तर तपाईंको वचनले यतिखेर ममा एउटा संशय उत्पन्न भएको छ । तपाईंले के भन्नुभएको छ भने परमशक्ति एकै छिन्, तिनै अद्वितीय महामाया पराशक्ति सम्पूर्ण विश्वलाई ढाकेर रहेकी छिन्, तिनी न आदि हुन्, न मध्य हुन् । तिनैबाट यो सारा संसारको प्रवर्तन भएको हो, तिनै अद्वितीय पराशक्तिले यो सम्पूर्ण चराचर विश्वलाई धारण गरेकी छिन्, तिनी नै त्रैलोक्यमा पूजित छिन् । यदि यस्तो हो भने हे प्रभु ! ती अद्वितीय पराशक्ति षडाम्नायका रूपमा कसरी विभक्त भइन् ? फेरि ती पराशक्ति षडाम्नायका रूपमा विभक्त छिन् भने ती अद्वितीय कसरी हुन् ? त्यसैले हे प्रभु ! ती एउटै छिन् वा विभिन्न रूपमा छिन् ? कसरी एउटै पराशक्ति विभिन्न रूपमा प्रकट भइन् ? यी सबै कुराहरू मलाई बताउनुहोस्" । यसप्रकार देवीले जिज्ञासा प्रकट गरेपछि यस प्रथम पटलमा सदाशिवले पराशक्तिको स्वरूप, उनको व्यापकता, उनको चैतन्यस्वभाव, उनको सर्वकारणता, उनको लीलाधर्मिता आदिको वर्णन गरेका छन् । यसै पटलमा पूर्वाम्नायकी नायिका पूर्णेश्वरीको ध्यान एवं विभिन्न भेदहरूको उल्लेख गरिएको छ । सर्वप्रथम पूर्णेश्वरीको आराधना

१४ पूर्ववत्, पृ. २३५ ।

१५ पूर्ववत्, पृ. २३५ ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

मरीचिले गरेको र पूर्णेश्वरीको वरप्रसादबाट प्राप्त ज्ञान मरीचिले इन्द्रलाई प्रदान गरेको उल्लेख यस पटलमा गरिएको छ। अणिमा आदि सिद्धि, वशीकरण, आकर्षण, स्तम्भन आदि अभीष्ट सिद्धिका लागि यिनको उपासना गर्न सकिने तथा यिनको उपासना वाममार्गबाट हुने कुरा पनि यस पटलमा बताइएको छ।

द्वितीय पटल

यस पटलमा दक्षिणाम्नायकी नायिका निशेशीको ध्यान तथा दक्षिणाम्नायका भेदहरूको उल्लेख गरिएको छ। सर्वप्रथम इन्द्रले दक्षिणाम्नायकी नायिका निशेशीको आराधना गरेको तथा उनको वरप्रसादबाट प्राप्त ज्ञान इन्द्रले धर्मराजलाई दिएको उल्लेख यहाँ गरिएको छ। अणिमा आदि अष्टसिद्धिकी प्रदात्री निशेशीको उपासना पनि वामाचारबाट गर्दा फलदायी हुने कुरा यस पटलमा बताइएको छ।

तृतीय पटल

यस पटलमा पश्चिमाम्नायकी नायिका कुब्जिकाको ध्यान तथा पश्चिमाम्नायका बत्तीसवटा भेदहरूको उल्लेख गरिएको छ। सद्योजातकी अभिन्न शक्ति कुब्जिकाको आराधना दुर्वासा, अङ्गिरा, दक्ष र राजा नहुषले गरेको उल्लेख यस पटलमा गरिएको छ। चन्द्रवंशी राजाहरूकी कुलदेवीका रूपमा कुब्जिकाको प्रतिष्ठा रहेको जानकारी यस पटलमा दिइएको छ। कुब्जिकाको पूजा वाममार्गबाट पञ्चमकारले सहित भएर गर्नुपर्ने, दक्षिणाचारबाट गरिएको यिनको पूजा निष्फल हुने कुरा यहाँ व्यक्त गरिएको छ ।

चतुर्थ पटल

यस पटलमा उत्तराम्नायकी नायिका गुह्यकालीको स्वरूपको वर्णन गरिएको छ । कुमारीक्रमअनुसार तीन मुख तथा नौ आँखा भएकी महाकालीको ध्यान यस पटलमा बताइएको छ। उनका आराधकहरूमा दुर्वासा, नारद, व्यास, वसिष्ठ र कौशिकको नाम यहाँ उल्लेख गरिएको छ।

पञ्चम पटल

यस पटलमा ऊर्ध्वाम्नायकी नायिका त्रिपुरसुन्दरीको ध्यान एवं उनको आराधनाको फल बताइएको छ। सबै आम्नायमा पूजित सर्वचक्रेश्वरी महात्रिपुरसुन्दरीको उपासना गर्नाले भोग र मोक्ष दुवै प्राप्त हुने कुरा यहाँ बताइएको छ। यसै पटलमा महात्रिपुरसुन्दरीको यन्त्र अर्थात् श्रीचक्रको

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

स्वरूपको वर्णन गरिएको छ। त्यसका साथै श्रीचक्रको पूजा गर्नाले तथा त्यसलाई धारण गर्नाले प्राप्त हुने फल पनि यहाँ बताइएको छ। यसै पटलमा महात्रिपुरसुन्दरीको षोडशाक्षरी महाविद्याको माहात्म्यको वर्णन गरिएको छ।

षष्ठ पटल

यस पटलमा अधराम्नायकी नायिका वज्रयोगिनीको स्वरूपको वर्णन गरिएको छ। वज्रयोगिनीको आराधना गर्नाले कलियुगमा ऐहलौकिक फल अत्यन्त शीघ्र प्राप्त हुने कुरा यस पटलमा बताइएको छ।

सप्तम पटल

यस पटलमा भगवती कालसङ्कर्षिणी कालीको माहात्म्यको वर्णन गरिएको छ। भगवती कालीको आराधनाबाट साधकलाई भोग एवं मोक्ष दुवै फल प्राप्त हुने कुरा यहाँ बताइएको छ। यस पटलमा भगवती कालीको यन्त्रको उद्धार गर्नुका साथै उक्त यन्त्रलाई प्रतिमा, वस्त्र, स्थण्डिल, पुस्तक, खड्ग, त्रिशूल र महापात्रमा निर्माण गरेर पूजा गर्न सकिने तथा हृदय र स्त्रीमा उक्त यन्त्रको भावना गर्न सकिने कुरा बताइएको छ। कालिकाकुलक्रम सर्वप्रथम सदाशिवबाट ब्रह्मालाई, ब्रह्माबाट पुलस्त्यलाई, पुलस्त्यबाट विश्रवालाई, विश्रवाबाट कुबेरलाई प्राप्त भएको तथ्य यहाँ उल्लेख गरिएको छ। त्यसपछि उक्त कालिकाकुलक्रम रावण, कुम्भकर्ण, विभीषण र इन्द्रजित्‌लाई पनि प्राप्त भएको र हिरण्यकशिपु, बाणासुर, बलि, जालन्धर, अम्बरीष, मान्धाता, नहुष र हैहयवंशी राजाहरू समेत कालिकाकुलक्रममा दीक्षित भई भगवती कालीको साधनाद्वारा महान् बलशाली भएको वर्णन यहाँ गरिएको छ। रावणको वधका लागि ब्रह्माको प्रेरणाबाट विश्वामित्र र वसिष्ठले रामचन्द्रलाई कालीको उपासनाक्रम तथा दशोनत्रिशताक्षरी (दुई सय नब्बे अक्षरवाला) मन्त्रको उपदेश गरेका थिए। सोही मन्त्रको प्रभावले रामचन्द्रले रावणमाथि विजय प्राप्त गरेका थिए। त्यतिबेलादेखि नै सूर्यवंशी राजाहरू कालीका उपासक भएको कुरा यहाँ बताइएको छ। यसै पटलमा सृष्टिकाली, स्थितिकाली, संहारकाली, अनाख्याकाली र भासाकालीको स्वरूपको वर्णन गरिएको छ। यसका साथै यस पटलमा भगवती कालीका एकाक्षरी, नवाक्षरी, षोडशाक्षरी, शताक्षरी, दशोनत्रिशताक्षरी आदि मन्त्रहरूको उद्धार गर्नुका साथै गुरुको माहात्म्य र पुरश्चरणको अनिवार्यतामाथि प्रकाश पारिएको छ।

अष्टम पटल

यस पटलमा भगवती कालीका नवाक्षरी, षोडशाक्षरी, सप्तदशाक्षरी, दशोनत्रिशताक्षरी मन्त्रहरूको माहात्म्यमाथि प्रकाश पारिएको छ। जुन मन्त्रले जुन आचारको सङ्केत गरेको छ त्यही आचारको

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

पालनाबाट नै सो मन्त्र फलदायी हुने अन्यथा त्यसबाट सिद्धिहानि हुने कुरा यहाँ बताइएको छ। शुद्ध र अशुद्धको भेद विकल्पवासना हो, विकल्पवासनाले साधकलाई पुण्य र पापको खाडलमा जाक्दछ त्यसैले विकल्पवासनालाई परित्याग गरी समभावको अभ्यासबाट निर्विकल्प परम पदमा आरूढ हुने निर्देश यस पटलमा दिइएको छ।

नवम पटल

यस पटलमा सद्गुरुबाट दीक्षा प्राप्त गरेपछि अविलम्ब पुरश्चरण गर्नुपर्ने निर्देश दिइएको छ। पुरश्चरणका क्रममा हविष्यान्न भोजन गरी जितेन्द्रिय भएर मन्त्रमा जति अक्षर छन् त्यति नै लाखपटक मन्त्रजप गरी मन्त्रजपको दशांश हवन, हवनको दशांश तर्पण, तर्पणको दशांश मार्जन र मार्जनको दशांश कुमारीभोजनको व्यवस्था गर्नुपर्ने निर्देश दिइएको छ। यस पटलमा मन्त्र र हवनका विभिन्न काम्य प्रयोगहरू बताइएको छ। त्यसका साथै विभिन्न अभिचारात्मक प्रयोगहरूको निर्देश पनि यस पटलमा गरिएको छ। एउटै पराशक्ति साधकहरूको हितका लागि विभिन्न रूपमा देखापरेकी हुन् त्यसैले तिनमा कुनै भेद छैन, ती सबैमा अभेदभावना राखी तिनै पराशक्तिका साथ आफ्नो तादात्म्यचिन्तनद्वारा परमार्थ लाभ गर्ने निर्देश यस पटलमा दिइएको छ।

परातन्त्रमा उल्लिखित विषयवस्तुहरूको सारसङ्क्षेप

करवीर श्मशान

तन्त्रग्रन्थहरूमा अष्टश्मशानको चर्चा पाइन्छ। ती आठवटा श्मशानहरूमध्ये करवीर श्मशान पनि एक हो। एलेक्सिस स्यान्डर्सनले तिब्बती यात्री उर्ग्यान पा रिन् चेन् दुपल (ई.सं. १२३०–१३०९) को यात्रा विवरण *ओर्ग्यान लम यिग (गाइड टु उड्डीयान)*लाई उद्धृत गर्दै करवीर श्मशानको सम्बन्ध उड्डीयान वा ओड्याणपीठसँग रहेको कुरा बताएका छन्[१६]। भारतवर्षमा रहेका शक्तिपीठहरूको गणनाको सन्दर्भमा एकाउन्न शक्तिपीठको धारणा सबैभन्दा प्राचीन र सर्वाधिक मान्य देखिन्छ। ती एकाउन्न शक्तिपीठहरूमध्ये पनि कामरूप, पूर्णगिरि, जालन्धर र ओड्याणपीठलाई मुख्य मानिएको छ। तान्त्रिक परम्परामा हरेक कुरालाई बाह्य याग र अन्तर्यागको दृष्टिले हेरिने हुँदा ओड्याणपीठको विषयमा पनि यसलाई बाह्य यागका दृष्टिले कुनै भौगोलिक सीमामा आबद्ध गर्ने र अन्तर्यागका दृष्टिले आफ्नै शरीरको कुनै अङ्गमा वा चक्रमा भावना गर्ने परम्परा पाइन्छ। भौगोलिक दृष्टिले उक्त पीठ उत्तरी पाकिस्तानको स्वात उपत्यकामा रहेको बताइन्छ। अन्तर्यागका दृष्टिले उपर्युक्त चारवटा पीठहरू आफ्नै शरीरका क्रमशः मूलाधारचक्र, अनाहतचक्र, आज्ञाचक्र र सहस्रारचक्रमा रहेको र

१६ *पूर्ववत्, पृ. २६७।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

तिनको भावना तत्तत् स्थानमा गर्ने निर्देश दिएको पाइन्छ[१७] । अतः अन्तर्यागका दृष्टिले करवीर श्मशानको अवस्थिति सहस्रारचक्रमा स्थित ओड्याणपीठमा रहेको देखिन्छ ।

पराशक्ति

सम्पूर्ण चराचर जगत्को बीजका रूपमा जुन पराशक्ति विद्यमान छिन्, उनैलाई स्वातन्त्र्यशक्ति, चैतन्यशक्ति, महाशक्ति आदि नाम दिइएको छ । ती अद्वितीय महाशक्ति सम्पूर्ण विश्वमा चेतनाका रूपमा व्याप्त छिन् । विश्वसर्जनरूप लीलामा संलग्न हुँदा सोही पराशक्ति आफूलाई विभिन्न रूपमा विभक्त गरी सृष्टि, स्थिति, संहार, निग्रह र अनुग्रहरूप पञ्चकृत्य गर्दै पुनः लीलाको समाप्तिमा सम्पूर्ण सृष्ट जगत्लाई आफूमै लीन गरी विश्रान्तिधाममा प्रवेश गर्दछिन् । पराशक्तिको विभक्त दशामा विभिन्न प्रकारका कृत्यहरू हुने हुनाले तत्तत् कृत्यअनुरूप पराशक्तिलाई विभिन्न नामले सम्बोधन गरिन्छ तर त्यो नामभेद औपचारिक मात्रै हो वस्तुतः चैतन्यरूप पराशक्तिमा कुनै भेद छैन[१८] । पराशक्तिका नारायणी, महामाया, प्रकृति, वैष्णवी आदि नाम उनका विभिन्न कृत्यहरूका सङ्केत मात्र हुन् । यसै कुराको सङ्केत परातन्त्रको प्रथम पटलमा गरिएको छ[१९] । सम्पूर्ण विश्वब्रह्माण्डमा व्याप्त परब्रह्मस्वरूप अखण्ड चैतन्यशक्ति कहिले विष्णुको रूप लिएर, कहिले शिवको रूप लिएर, कहिले ब्रह्माको रूप लिएर तदनुरूप कार्य सम्पन्न गरिरहन्छिन्[२०] । सोही पराशक्ति षडाम्नायक्रमले तत्तत् आम्नायकी नायिकाका रूपमा प्रकट हुन्छिन् र सदाशिवबाट षडाम्नायविद्या ग्रहण गरी लोकको कल्याणका लागि दिव्यौघ आदि क्रमले सो विद्याको उपदेश दिन्छिन् । सोही क्रममा सदाशिवको पूर्ववक्त्र तत्पुरुषको अभिन्न शक्तिका रूपमा पूर्णेश्वरी, दक्षिणवक्त्र अघोरको अभिन्न शक्तिका रूपमा निशेशी, पश्चिमवक्त्र सद्योजातको अभिन्न शक्तिका रूपमा कुब्जेश्वरी, उत्तरवक्त्र वामदेवको अभिन्न शक्तिका रूपमा सिद्धेशी वा गुह्यकाली, ऊर्ध्ववक्त्र ईशान (कामेश्वर)को अभिन्न शक्तिका रूपमा महात्रिपुरसुन्दरी र अधोवक्त्र कालाग्निरुद्रको अभिन्न शक्तिका रूपमा वज्रेश्वरीको रूप धारण गर्दछिन् ।

---

१७ *योगिनीहृदय, १।४१–४२।१–२, दीपिकाटीका ।*

१८ *परातन्त्र, १।९*

तथा

एषा सा परमाशक्तिरेकैव परमेश्वरी ।
त्रिपुरा त्रिविधा देवी ब्रह्मविष्णवीशरूपिणी ॥
–नित्याषोडशिकार्णव, ४।११

१९ *परातन्त्र, १।२४–२८ ।*

२० *परातन्त्र, १।४७–५० ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

आम्नाय

'आ' उपसर्गपूर्वक अभ्यास अर्थमा प्रयोग हुने 'म्ना' धातुमा 'घञ्' प्रत्ययको योगले आम्नाय शब्द बन्दछ । *अमरकोश*मा आम्नायलाई वेदकै पर्यायका रूपमा ग्रहण गरिएको छ[२१] । *वाचस्पत्य* नामक कोशग्रन्थमा आम्नायलाई स्मृति र तन्त्रको पर्यायका रूपमा उल्लेख गरेको पाइन्छ[२२] । तन्त्रशास्त्रमा आम्नाय शब्दले 'मार्ग'को अर्थ ग्रहण गरेको छ । मार्गका अतिरिक्त श्रुति वा वेद, परम्पराबाट चलिआएको परिपाटी, कुलको रीतिस्थिति, गुरुपरम्पराबाट प्राप्त शिक्षा, सल्लाह, मन्त्रणा, परामर्श आदि अर्थमा पनि आम्नाय शब्द प्रचलित छ । यसप्रकार 'आम्नाय' शब्द मुखपरम्परा वा श्रुतिपरम्पराबाट प्राप्त ज्ञानको अर्थमा प्रयोग भएको देखिन्छ । यस्तो ज्ञान सर्वप्रथम कसले उपदेश गर्‍यो वा यस्तो ज्ञान कसरी लोकसम्म आइपुग्यो भन्ने सन्दर्भमा भगवान् सदाशिव स्वयं नै गुरुशिष्यका रूपमा अवतीर्ण भई तन्त्रशास्त्रको उपदेश गरेको कथन पाइन्छ[२३] । त्यसक्रममा भगवान् सदाशिवले आफ्ना विभिन्न मुखहरूबाट तत्तत् मुखका शक्तिहरूलाई तन्त्रको उपदेश गरेको र त्यसका आधारमा विभिन्न आम्नायको नाम रहेको चर्चा पाइन्छ ।

तन्त्रग्रन्थहरूमा भगवान् सदाशिवका मुख र तदनुरूप आम्नायको सङ्ख्याका विषयमा एकरूपता पाइँदैन । यसो हुनु अस्वाभाविक होइन किनभने परब्रह्म परमात्मा वास्तवमा निर्गुण–निराकार, निर्गुण–साकार, सगुण–साकार हरेक रूपमा उल्लसित भइरहेका छन् त्यसैले त्यस्तो परब्रह्म परमात्मालाई भक्तले जस्तो स्वरूपमा पनि कल्पना गर्न सक्छ । यसै सन्दर्भमा *कुलार्णवतन्त्र*ले सदाशिवका पाँचवटा मुखको कल्पना गरी तदनुरूप पाँचवटा आम्नायको उत्पत्ति भएको बताएको छ[२४] । *नित्याषोडशिकार्णव*मा 'आम्नाय' शब्दको पर्यायका रूपमा 'आज्ञा' शब्दको उल्लेख गर्दै ग्रन्थकारले चारवटा आम्नायको सङ्केत गरेका छन्[२५] । उक्त ग्रन्थका व्याख्याकार शिवानन्दले आज्ञा शब्दलाई स्रोतको रूपमा परिभाषित गरेका छन्[२६] भने विद्यानन्दले उक्त शब्दलाई स्रोतकै अर्को

२१ *श्रुतिः स्त्रीः वेद आम्नायः*
–अमरकोश, प्रथम काण्ड, शब्दादिवर्ग १५८।३

२२ *भट्टाचार्य, तारानाथ (सम्पादक), वाचस्पत्य, वाराणसी : चौखम्भा संस्कृत सिरिज अफिस, ई.१९६२, पृ. ७६८।*

२३ *गुरुशिष्यपदे स्थित्वा स्वयं देवः सदाशिवः ।*
प्रश्नोत्तरपदैर्वाक्यैस्तन्त्रं समवतारयत् ॥
–स्वच्छन्दतन्त्र, ८।३१

२४ *मम पञ्चमुखेभ्यश्च पञ्चाम्नायाः समुद्गताः ।*
पूर्वश्च पश्चिमश्चैव दक्षिणश्चोत्तरस्तथा ।
ऊर्ध्वाम्नायश्च पञ्चैते मोक्षमार्गाः प्रकीर्तिताः ।
–कुलार्णवतन्त्र, ३।७

२५ *चतुराज्ञाकोशभूतां नौमि श्रीत्रिपुरामहम् ।*
–नित्याषोडशिकार्णव, १।१२।३–४

२६ *चतुष्पीठाधिष्ठातृमहासंविदवलम्बनेन प्रवृत्तचतुस्स्रोतोरूपा महापदवी चतुराज्ञा°*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

पर्याय 'समय' संज्ञा दिएका छन्[२७] । *तन्त्रालोक*मा छवटा मुख र तदनुरूप छवटा दिशा वा आम्नायको सङ्केत पाइन्छ[२८] । *नेत्रतन्त्र*को उद्योत नामक व्याख्यामा पनि आचार्य क्षेमराजले छवटा आम्नायको सङ्केत गरेका छन्[२९] । *परातन्त्र* नामक प्रस्तुत ग्रन्थमा भगवान् सदाशिवका छवटा मुखको कल्पना गरी तदनुरूप छवटा आम्नायको उल्लेख गरिएको छ। पश्चिमवक्त्ररूप सद्योजातले आफ्नी अभिन्न शक्ति कुब्जिकालाई उपदेश गरेको विद्या पश्चिमाम्नायविद्या, उत्तरवक्त्ररूप वामदेवले आफ्नी अभिन्न शक्ति सिद्धेश्वरी वा गुह्यकालीलाई उपदेश गरेको विद्या उत्तराम्नायविद्या, ऊर्ध्ववक्त्ररूप ईशानले आफ्नी अभिन्न शक्ति त्रिपुरसुन्दरीलाई उपदेश गरेको विद्या ऊर्ध्वाम्नायविद्या र अधोवक्त्ररूप कालाग्निरुद्रले आफ्नी अभिन्न शक्ति वज्रेश्वरीलाई उपदेश गरेको विद्या अधराम्नायविद्या हो ।

पूर्वाम्नाय

भगवान् सदाशिवको पूर्ववक्त्ररूप तत्पुरुषले आफ्नी अभिन्न शक्ति पूर्णेश्वरीलाई उपदेश गरेको विद्यालाई पूर्वाम्नाय भनिन्छ। *कुलार्णवतन्त्र*अनुसार पूर्वाम्नायलाई सृष्टिरूप मानिन्छ[३०] । *तन्त्रचिन्तामणि* नामक ग्रन्थमा पूर्वाम्नायको उपासना दक्षिण तथा वाम दुवै आचारबाट हुने उल्लेख गरिएको छ[३१] । यसो भए तापनि परातन्त्रमा वामाचारमा जोड दिइएको छ । कुलार्णवतन्त्रमा उल्लेख भएअनुसार पूर्वाम्नायमा मन्त्रयोगद्वारा उपासना हुन्छ[३२] । पूर्वाम्नायको विद्या सिद्धौघ परम्परामा सर्वप्रथम मरीचिले प्राप्त गरेको र मरीचिले सो विद्या इन्द्रलाई प्रदान गरेको उल्लेख परातन्त्रमा पाइन्छ[३३] । पूर्वाम्नायका

–नित्याषोडशिकार्णव, १।१२को ऋजुविमर्शिनीव्याख्या ।

२७ *पूर्वपश्चिमदक्षिणोत्तराख्याश्चतुराज्ञाशब्दसूचिताश्चत्वारः समयाः°°*
–नित्याषोडशिकार्णव, १।१२को ऋजुविमर्शिनीव्याख्या ।

२८ *ईश ऊर्ध्वं प्रकाशत्वात्पूर्वं वक्त्रं प्रसारि यत् ।*
पुरुषो दक्षिणा चण्डो वामा वामस्तु सौम्यकः ।
पराङ्मुखतया सद्यः पश्चिमा परिभाष्यते ॥
–तन्त्रालोक, १५।२०४।३–२०६ ।

२९ *°° गारुडे पूर्वस्मिन्, मातृतन्त्रादौ पश्चिमे, जयादिनये वामे, भैरवशास्त्रे च दक्षिणे, चण्डासिधारादावूर्ध्वे, ज्येष्ठे च मतकुलादौ रहस्ये स्रोतसि°°*
–नेत्रतन्त्र, १६।७६को उद्योतव्याख्या ।

३० *पूर्वाम्नायः सृष्टिरूपः*
–कुलार्णवतन्त्र, ३।४१।१

३१ *पूर्वाम्नाये दक्षवामौ*
–तन्त्रचिन्तामणिः, २।७४।१

३२ *मन्त्रयोगं विदुः पूर्वं*
–कुलार्णवतन्त्र, ३।४२।१

३३ *परातन्त्र, १।७२*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

चौबीस सङ्केत अर्थात् पूर्वाम्नायको परम्पराबाट उपासना हुने चौबीस देवीहरूको उल्लेख परातन्त्रमा पाइन्छ[३४] । कुलार्णवतन्त्रमा पनि पूर्वाम्नायका चौबीस सङ्केतहरूको उल्लेख पाइन्छ[३५] ।

पूर्णेश्वरीको स्वरूप

भगवती पूर्णेश्वरी पूर्वाम्नायकी नायिका हुन् । परातन्त्रमा बताएअनुसार पूर्णेश्वरी इन्द्रनीलमणिको झैँ प्रभाले युक्त छिन् । उनका दशवटा हातहरूमा दण्ड, वर, अभय, कपालयुक्त त्रिशूल, डमरु, अक्षमाला, शक्ति, उखुको धनु, बाण र खड्ग सुशोभित छन् । यिनी चन्द्रसूर्यलाई आसन बनाएर भैरवमाथि रहेकी, प्रत्यालीढ आसनमा बसेकी, तीन आँखा भएकी, मुण्डमालाले विभूषित, वासुकि र शङ्खनागलाई कुण्डलका रूपमा धारण गरेकी, अनन्तहारको माला पहिरेकी, अर्धचन्द्रलाई शिरमा धारण गरेकी, रजोगुणले युक्त अहङ्कारस्वरूपकी छिन्[३६] । यिनी पूर्णगिरिपीठकी अधिष्ठात्री हुन् ।

पूर्णेश्वरीको स्वरूपको वर्णन गर्ने क्रममा जुन जुन आयुध, मुद्रा आदिको उल्लेख गरिएको छ तिनको प्रतीकात्मक अर्थ रहेको छ । शिरमा धारण गरेको अर्धचन्द्र अमृतको, कपालयुक्त त्रिशूल आधिभौतिक, आधिदैविक र आध्यात्मिक तीनै प्रकारको उत्पातलाई नाश गरी सात्त्विक बुद्धि उत्पन्न गर्ने शक्तिको, प्रत्यालीढ आसन प्रकृति र पुरुषको संयुक्त अवस्थाको, नीलो वर्ण सर्वव्यापकताको, मुण्डमाला ज्ञान, विवेक र विचारशक्तिको, डमरु शब्दब्रह्मको, खड्ग ज्ञानको, वरमुद्रा अभीष्ट सिद्धिको, अभयमुद्रा भयनाशक शक्तिको, अक्षमाला सम्पूर्ण मातृकाक्षरको, तीन आँखा चन्द्र, सूर्य र अग्निरूप तीन धामको, उखुको धनु सम्मोहनशक्तिको, दण्ड शासनको, धनु ज्ञानको र बाण पापमोचन शक्तिको प्रतीक हो ।

दक्षिणाम्नाय

दक्षिणवक्त्ररूप अघोरले आफ्नी अभिन्न शक्ति निशेशीलाई उपदेश गरेको विद्यालाई दक्षिणाम्नाय भनिन्छ । पूर्वाम्नाय सृष्टिरूप मानिन्छ भने दक्षिणाम्नाय स्थितिरूप मानिन्छ[३७] । दक्षिणाम्नायमा भक्तियोगबाट उपासना हुन्छ[३८] । भगवतीको आराधनाबाट दक्षिणाम्नायको विद्या सर्वप्रथम इन्द्रले प्राप्त

---

३४ *परातन्त्र, १।६४।३–६६*

३५ *पूर्वाम्नायस्यसंकेताश्चतुर्विंशतिरीरिताः*
–कुलार्णवतन्त्रम्, ३।४३।१–२

३६ *परातन्त्र, १।५६–६१*

३७ *स्थितिरूपश्च दक्षिणः*
–कुलार्णवतन्त्र, ३।४१।२

३८ *भक्तियोगं च दक्षिणम्*
–कुलार्णवतन्त्र, ३।४२।२

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

गरेको र त्यसपछि इन्द्रले धर्मराजलाई प्रदान गरेको उल्लेख *परातन्त्र*मा पाइन्छ[३९] । दक्षिणाम्नायका पच्चीसवटा भेदहरूको उल्लेख परातन्त्रमा गरिएको छ । जसअनुसार जम्भिनी, स्तम्भिनी, तारा, मोहिनी, अन्धिनी, शिवा, मृत्युञ्जया, चर्चिका, सिंही, दक्षिणकालिका, प्रचण्डा, उग्रचण्डा, उग्रतारा, कपालिनी, त्वरिता, छिन्नशीर्षा, वगला, वाक्प्रदायिनी, नीलसरस्वती, भीमा, त्रैलोक्यडामरेश्वरी, त्रैलोक्यविजया, चण्डी, रक्तचामुण्डी र भैरवी वामाचारले उपासना हुने देवीहरू हुन् । *कुलार्णवतन्त्र*ले पनि दक्षिणाम्नायका पच्चीस सङ्केत अर्थात् भेदको उल्लेख गरेको छ[४०] । *आगमरहस्य* नामक ग्रन्थअनुसार सौभाग्यविद्या, बगला, वाराही, वटुक, महिषमर्दिनी, लक्ष्मी, त्वरिता, वशिनी, श्री र तिरस्करणी यी दक्षिणाम्नायका देवता हुन्[४१] ।

निशेशीको स्वरूप

भगवती निशेशी दक्षिणाम्नायकी नायिका हुन् । यिनै निशेशीलाई रक्तचर्चिका, चैतन्यभैरवी, रक्तकाली, सुन्दरीकालिका, अघोरेश्वरी आदि नामले पुकारिने कुरा *परातन्त्र*मा उल्लेख गरिएको छ[४२] । अघोरेश्वरीको स्वरूपका विषयमा *परातन्त्र*मा उल्लेख भएअनुसार यिनी बलिरहेको चिताको माझमा चार वेदलाई आसन बनाएर बसेकी, नशाहरू स्पष्ट देखिने हाड र छालाले मात्र युक्त पातलो शरीर भएकी, कम्मरमा बाघको छाला बेरेकी, सुनको झैँ कान्ति भएकी, अति डरलाग्दा पाँचवटा मुख तथा पन्ध्रवटा आँखा भएकी, मन्द मुस्कानले युक्त भएकी, लप्लपाउँदो जिभ्रो भएकी, पातलो कम्मर भएकी, रौद्र स्वरूप भएकी, अर्धचन्द्रलाई शिरमा धारण गरेकी, माथितिर फर्केका खुला कपाल भएकी, नागलाई घाँटीमा बेरेकी, रगत बग्दै गरेको भर्खरै छिनेको टाउकोको माला लगाएकी, सोह्रवटा हातहरूमा पाश, अङ्कुश, कपाल, खट्वाङ्ग, मुण्ड, डिण्डिम, खड्ग, खेट, बाण, धनु, चक्र, दण्ड, कमण्डलुका साथै अभय, वर र तर्जनी मुद्रा धारण गरेकी, अन्य देवीहरूले घेरिएकी, हुङ्कारयुक्त नादले देवगणलाई त्रस्त बनाएकी, शवरूपी महादेवको छातीमा उभिएकी छिन् ।

भगवती निशेशीको स्वरूपको वर्णन गर्ने क्रममा उल्लिखित विभिन्न आयुध, मुद्रा आदिका प्रतीकात्मक अर्थ रहेका छन् । जसअनुसार हाड र छालामात्र भएको दुब्लो शरीर तृष्णाको, शिरमा धारण गरेको अर्धचन्द्र अमृतको, चक्र सुरक्षाको, प्रेतरूपी शिवमाथि बस्नु शिवको चैतन्यशक्तिको,

३९ *परातन्त्र, २।५।१–२*

४० *दक्षिणाम्नायसंकेताः पञ्चविंशतिरीरिताः*
–कुलार्णवतन्त्र, ३।४३।३–४

४१ *सौभाग्यविद्या वगला वाराही वटुकस्तथा ।*
महिषघ्नी तथा लक्ष्मी त्वरिता वशिनी तथा ॥
श्रीस्तिरस्करणी प्रोक्ता दक्षिणाम्नायदेवता ।
–आगमरहस्य, १८७–१८८।१–२ ।

४२ *परातन्त्र, २।२।३–३*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

रगत चुहिरहेका मुण्डहरूको माला शुद्ध सत्त्वगुणात्मक स्थितिकलाको, सोह्र हात षोडश आधार वा विभिन्न दिशाको त्यसकारण यसप्रकार सर्वव्यापकताको, खड्ग ज्ञानको, अभयमुद्रा भयनाशक शक्तिको, वरमुद्रा अभीष्ट सिद्धिको, बाण पापमोचक शक्तिको, अङ्कुश स्तम्भनशक्तिको, पाश वशीकरण शक्तिको, धनु ज्ञानको र तर्जनीमुद्रा सावधानीको प्रतीक हो ।

पश्चिमाम्नाय

सदाशिवका षड्वक्त्रमध्ये पश्चिमवक्त्र सद्योजातले आफ्नी अभिन्न शक्ति कुब्जिकालाई उपदेश गरेको विद्या यस आम्नायसँग सम्बद्ध छ । पश्चिमाम्नाय संहारस्वरूप मानिन्छ । *तन्त्रचिन्तामणि* नामक ग्रन्थका अनुसार पश्चिमाम्नायमा कौलाचार र दक्षिणाचारबाट उपासना हुन्छ[४३] तर *परातन्त्र*मा कौलाचार वा वामाचारमा जोड दिइएको छ । दक्षिणाचारबाट गरिएको उपासना यस आम्नायमा फलदायी नहुने कुरा यहाँ उल्लेख गरिएको छ[४४] । पश्चिमाम्नाय जालन्धरपीठसँग सम्बद्ध छ । *परातन्त्र*अनुसार यो विद्या सर्वप्रथम अङ्गिरालाई प्राप्त भयो । त्यसपछि अङ्गिराबाट दक्षलाई, दक्षबाट नहुषलाई प्राप्त भयो । त्यसपछि यो विद्या चन्द्रवंशी राजकुलको कुलविद्याका रूपमा र भगवती कुब्जिका चन्द्रवंशी राजकुलको कुलदेवीका रूपमा प्रतिष्ठित भएको कुरा *परातन्त्र*मा उल्लेख गरिएको छ[४५] । ज्येष्ठा कुब्जिका र बाला कुब्जिकाका रूपमा पूजित पश्चिमाम्नायकी नायिका कुब्जिकाका बत्तीसवटा भेदहरूको उल्लेख *परातन्त्र*ले गरेको छ[४६] । *परातन्त्र*अनुसार क्रमेशी, त्रिखण्डा, चण्डा, चण्डकपालिका, त्रिशुद्धि, उग्रचण्डा, अन्नपूर्णा, कराली आदि देवीहरू पश्चिमाम्नायक्रमले उपासना हुने देवीहरू हुन्[४७] । *आगमरहस्य* नामक ग्रन्थमा लोपामुद्रा, महादेवी, अम्बा, भुवनेश्वरी, अन्नपूर्णा, कामकला, महासरस्वती, वाग्वादिनी, प्रत्यङ्गिरा र भवानीलाई पश्चिमाम्नायका देवीहरूको रूपमा उल्लेख गरिएको छ[४८] ।

---

४३ *कौलदक्षौ पश्चिमे तु*
–तन्त्रचिन्तामणि, २।७४।३

४४ *परातन्त्र, ३।२६।३–४ ।*

४५ *परातन्त्र, ३।२४–३।२५।१–२ ।*

४६ *परातन्त्र, ३।६।३–४ ।*

४७ *परातन्त्र, ३।१५।३–४–३।१६ ।*

४८ *लोपमुद्रा महादेवी अम्बा च भुवनेश्वरी ।*
अन्नपूर्णा कामकला पींठ जालन्धरं तथा ॥
महासरस्वती विद्या तथा वाग्वादिनी पुनः ।
प्रत्यङ्गिरा भवानी च पश्चिमाम्नायदेवता ॥
–आगमरहस्य, १।९२–१।९३ ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

कुब्जिकाको स्वरूप

*परातन्त्र*मा कुब्जिकाको स्वरूप यस प्रकार वर्णन गरिएको छ– आकाशजस्तो निर्मल वर्णले सुशोभित भएका वृषभमाथि चढेका, एक मुख, तीन आँखा तथा अठार हात भएका, ती अठार हातमध्ये दाहिनेतर्फका नौ हातमा डमरु, परशु, बाण, खड्ग, अङ्कुश, वज्र, शङ्ख, वेणु र वरमुद्रा धारण गरेका, देब्रेतर्फका नौ हातमा खट्वाङ्ग, शूल, धनु, फलक, पाश, घण्टा, कपाल, वेणु र अभय धारण गरेका कुब्जेश्वरको बायाँ तिघ्रामा बसेकी कुब्जिका एक मुख, तीन आँखा र दुई हातले युक्त छिन् । सिंहमा बसेकी रातो वर्णकी कुब्जिका नागको गहना लगाएकी, अर्धचन्द्रलाई शिरमा धारण गरेकी, खुला कपाल भएकी, ठूला र सुन्दर स्तन भएकी, सम्पूर्ण अलङ्कारले सुशोभित तथा शुभ लक्षणले युक्त छिन्[४९] ।

कुब्जिकाको स्वरूपको वर्णन गर्ने क्रममा माथि उल्लिखित विभिन्न आयुध तथा मुद्राहरूको प्रतीकात्मक अर्थ रहेको छ । जसअनुसार साँढे धर्मको, आकाशजस्तो वर्ण शुद्ध सत्त्वगुणको, एक मुख प्रकाशरूपताको, तीन आँखा अग्नि, सोम र सूर्यरूप तीन धामको, अठार हात सर्वव्यापकताको तथा दाहिने नौ हात नौ आत्माको प्रकाशरूप र बायाँ नौ हात नौ आत्माको विमर्शरूप शक्तिको संयुक्त अवस्थाको, ब्राह्मी आदि आठवटा मातृकाको मध्यवर्ती भैरवस्वरूप नवात्मब्रह्मतत्त्वको, दाहिने हातमा धारण गरेको बञ्चरो आग्नेयतापको, डमरु शब्दब्रह्मको, बाण पापमोचनको, खड्ग ज्ञानको, अङ्कुश स्तम्भनशक्तिको, वज्र विद्युत्तत्त्वको, वेणुवाद्य अनाहत नादको, वरमुद्रा अभीष्ट सिद्धिको, खट्वाङ्ग तापत्रयनाशक तत्त्वको, भाला हावाको वेगको, धनुष सम्मोहनको, ढाल रक्षाको, पाश वशीकरणको, घण्टा नादब्रह्मको, कपाल सात्त्विक बुद्धिको, वेणु नादको, अभयमुद्रा निडरताको, धोतीपाटा कस्नु मायाको आवरणलाई साथमा लिनुको, देव (कुब्जिकेश्वर)को बायाँ काखमा बस्नु मायादेखि अतीत स्वरूपको, एक मुख तीन आँखा काम-कलात्मक विमर्शरूपताको, रातो वर्ण सौभाग्यको, हातमा धारण गरेको वरमुद्रा अभीष्ट सिद्धिको, अभयमुद्रा भयनाशक शक्तिको, सिंहमाथि बस्नु ज्ञानातीत केवल चैतन्यरूपताको, विभिन्न प्रकारका गहना ऐश्वर्यको, शिरमा रहेको बालचन्द्र अमृतको, छरिएको कपाल सर्वव्यापकताको, ठूलो र साह्रो स्तन विश्वलाई भरणपोषण गर्ने स्वरूपको, कुप्रोपन कुलकुण्डलिनी शक्ति र कुब्जिकाको प्रतीक हो ।

उत्तराम्नाय

सदाशिवका षड्वक्त्रमध्ये उत्तरवक्त्रस्वरूप वामदेवले आफ्नी अभिन्न शक्ति सिद्धेश्वरी वा गुह्यकालीलाई उपदेश गरेको विद्या उत्तराम्नायसँग सम्बद्ध छ । उत्तराम्नायलाई निग्रहस्वरूप मानिन्छ । उत्तराम्नायको उपासना कौलाचार तथा वामाचारबाट हुने कुरा *तन्त्रचिन्तामणि* नामक ग्रन्थमा उल्लेख

४९ परातन्त्र, ३।७–३।१२ ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

गरिएको छ'[५०] । उत्तराम्नायकी नायिका गुह्यकाली हुन् । उत्तराम्नायका छत्तीसवटा भेदहरूको उल्लेख पाइन्छ'[५१] । उत्तराम्नायकी नायिका गुह्यकालीको स्वरूपको वर्णन गर्नुपूर्व अब यहाँ कालीतत्त्वका विषयमा केही चर्चा गरिन्छ ।

कालीतत्त्व

काली शब्दको निष्पत्ति 'कल' धातुबाट भएको छ । 'कल' धातुका निम्नलिखित पाँचवटा अर्थ रहेका छन् - १.क्षेप (फ्याँक्नु वा बाहिर निकाल्नु) २.गत (जान्नु) ३.सङ्ख्यान (पृथक्रूपले गणना गर्नु वा नियमन गर्नु) ४.गत (पुग्नु) ५.शब्द (नादरूपमा परामर्श गर्नु)

फ्याँक्नु वा बाहिर निकाल्नु भन्ने अर्थमा प्रयोग हुने 'कल' धातुबाट बनेको काली शब्दको व्युत्पत्तिअनुसार आफूदेखि अभिन्न रूपमा रहेको प्रमाता, प्रमाण र प्रमेयरूप जगत्लाई भिन्नजस्तै गरी बाहिर अवभासित गर्ने चितिशक्तिलाई नै काली भनिन्छ । जान्नु अर्थमा प्रयोग हुने 'कल' धातुबाट बनेको काली शब्दको व्युत्पत्तिअनुसार आफ्नो चैतन्य स्वरूपदेखि अभिन्नरूपले रहे तापनि भिन्नझैँ बाहिर अवभासित भएको प्रमाता, प्रमाण र प्रमेयरूप जगत्लाई आफ्नै स्वरूपमा ज्ञान गर्ने चितिशक्तिलाई नै काली भनिन्छ । पृथक्रूपले गणना गर्नु वा भिन्नभिन्नरूपले नियमन गर्नु भन्ने अर्थमा प्रयोग हुने 'कल' धातुबाट बनेको काली शब्दको व्युत्पत्तिअनुसार आफ्नो चैतन्य स्वरूपदेखि अभिन्नरूपले रहे तापनि भिन्नझैँ बाहिर अवभासित भएको प्रमाता, प्रमाण र प्रमेयरूप जागतिक पदार्थलाई अपोहनशक्ति (अपूर्ण ज्ञानरूप अवरोधक शक्ति)का माध्यमबाट यो घैँटो हो तर कपडा होइन, यो नीलो हो तर पहेँलो होइन इत्यादि भिन्नभिन्नरूपले व्यवस्थित गर्ने संवित् शक्तिलाई काली भनिन्छ । पुग्नु अर्थमा प्रयोग हुने 'कल' धातुबाट बनेको काली शब्दको व्युत्पत्तिअनुसार आफ्नो चैतन्यस्वरूपदेखि अभिन्न भए तापनि उक्त चैतन्यदर्पणमा भिन्नरूपले प्रतिबिम्बित भइरहेको प्रमाता, प्रमाण र प्रमेयरूप जगत्लाई आफ्नै चैतन्यस्वरूपमा पुनः स्थापित गर्ने कालसङ्कर्षिणी संवित् भगवतीलाई काली वा कालसङ्कर्षिणी भनिन्छ । नादरूप परामर्शको अर्थमा प्रयोग हुने काली शब्दको व्युत्पत्तिअनुसार निर्विकल्पात्मक एवं सविकल्पात्मक सम्पूर्ण ज्ञानको परामर्श सृष्टि, स्थिति, संहार, तिरोधान र अनुग्रहस्वरूप पञ्चकृत्यका रूपमा गर्दै सम्पूर्ण ज्ञानलाई आफ्नै बोधस्वरूप तुरीय सत्तामा विलीन गर्ने परासंवित्लाई काली भनिन्छ । यिनै पाँच प्रकारका कार्य गर्ने पराशक्तिलाई नै काली वा कालसङ्कर्षिणी भनिन्छ'[५२] ।

५० *कौलवामौ तथोत्तरे ॥*
–तन्त्रचिन्तामणि २/७४/४

५१ *विदुः षटत्रिंशदाम्नाये संकेताः श्रीमदुत्तरे ।*
–कुलार्णवतन्त्र, ३/४४/३–४

५२ *क्षेपो ज्ञानं च सङ्ख्यानं गतिर्नाद इति क्रमात् ॥*
स्वात्मनो भेदनं क्षेपो भेदितस्याविकल्पनम् ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

कालीको स्वरूपमा शक्तितत्त्वको पूर्ण अभिव्यक्ति पाइन्छ। कालीको स्वरूपमा निहित सृष्टि र संहारको रहस्यलाई शब्दद्वारा पूर्णरूपले अभिव्यक्त गर्न सकिँदैन त्यसैले कालीलाई शब्दातीत मानिन्छ। काली नै विश्वकी जननी एवं भुक्ति तथा मुक्ति प्रदान गर्ने शक्ति हुन्।

कालीतत्त्वलाई बुझ्नका लागि सर्वप्रथम कालतत्त्वलाई बुझ्नुपर्दछ। सम्पूर्ण चराचर जगत्‌लाई कलन वा ग्रास गर्ने तत्त्वलाई काल भनिन्छ। सोही काल, कालकाल वा महाकाल नामक तत्त्वबाट नै सम्पूर्ण जगत्‌को उत्पत्ति हुन्छ र पुनः ती समस्त तत्त्वहरू कालकै गर्भमा विलीन हुन्छन्। भैरवरूपी कालले नै ब्रह्मादेखि कीटपर्यन्त सम्पूर्ण जगत्‌को रचना गर्दछ। सोही महाकालको अभिन्न स्वातन्त्र्यशक्तिलाई नै महाकाली भनिन्छ। सृष्टिपूर्वको संहारदशामा महाकालीको नै साम्राज्य रहन्छ। त्यसैले *महानिर्वाणतन्त्र*मा भनिएको छ –

सृष्टेरादौ त्वमेवासि तमोरूपमगोचरम्।
त्वत्तो जातं जगत् सर्वं परब्रह्मसिसृक्षया ॥[५३]

अर्थात् सृष्टिपूर्व इन्द्रियले नदेखिने तमस् वा अन्धकारका रूपमा तिमी नै विद्यमान थियौ। परब्रह्मको सृष्टि गर्ने चाहनाका कारण यो सम्पूर्ण जगत् तिमीबाट नै जन्मिएको हो। अन्यत्र पनि भनिएको छ – तमो वा इदमेकमास[५४] अर्थात् यो तमस् वा अन्धकार नै पहिले (सृष्टिपूर्व) थियो। सोही तमस् वा प्रलयकालको अनिर्वचनीय स्वरूप नै तन्त्रशास्त्रमा वर्णित आद्यशक्ति काली वा महाकाली हुन्। महाशक्ति काली परब्रह्मस्वरूप महाकालको स्फुरत्ता हो।

कालीतत्त्व नै समस्त प्रकाश वा ज्योतिको उद्‌गमस्रोत हो। तमस् वा अन्धकाररूप काली कसरी प्रकाशको स्रोत हुन सक्छ भनेर यहाँ पाठकहरूलाई आश्चर्य लाग्न सक्छ। वास्तवमा प्रलयकालमा अन्धकारले प्रकाशलाई पनि आफूमा लीन गराएको हुन्छ। सम्पूर्ण विश्वब्रह्माण्ड, कहाँसम्म भने प्रकाश पनि अन्धकारमा विलीन हुन्छ। आधुनिक विज्ञानले पनि यसैका आधारमा ब्ल्याक होल (कृष्ण विवर)को कल्पना गर्दै प्रलयकालमा सम्पूर्ण ब्रह्माण्ड सोही ब्ल्याक होलमा विसर्जन हुने कुरा बताएको छ। सृष्टिदशामा आद्यशक्ति कालीले आफूभित्र रहेको जगत्‌लाई वामाशक्तिका रूपमा पुनः बाहिर वमन गर्दछिन् अतः स्वाभाविक रूपले प्रकाश पनि सोही तमस्‌बाटै उत्पन्न हुन्छ। तिनै

ज्ञानं विकल्पः सङ्ख्यानमन्यतो व्यतिभेदनात् ॥
गतिः स्वरूपारोहित्वं प्रतिबिम्बवदेव यत्।
नादः स्वात्मपरामर्शशेषता तद् विलोपनात् ॥
इति पञ्चविधमेनां कलनां कुर्वती परा।
देवी काली तथा कालकर्षिणी चेति कथ्यते ॥
–तन्त्रालोक, ४।१७३।३–४ देखि ४।१७६ सम्म।

५३ *महानिर्वाणतन्त्र, ४।२५।*

५४ *मैत्रायण्युपनिषत्, ४।५*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

महाकालीलाई संवित्, कुल, सामर्थ्य, ऊर्मि, हृदय, सार, स्पन्द, विभूति, चिति, परावाक्, स्वातन्त्र्य, त्रीशिका, कालसङ्कर्षिणी, चण्डी, ओज आदि संज्ञा दिएको पाइन्छ।

कालीयन्त्र

*परातन्त्र*को सातौँ पटलमा कालीयन्त्रको उद्धार गरिएको छ। जसअनुसार सर्वप्रथम बिन्दु, त्यसभन्दा बाहिर त्रिकोण, त्रिकोणको बाहिर पञ्चकोण, त्यसभन्दा बाहिर नवकोण र नवकोणभन्दा बाहिर अष्टकोण लेखिन्छ। उक्त अष्टकोणको बाहिर अष्टदल, त्यसभन्दा बाहिर द्वादशदल र द्वादशदलभन्दा बाहिर षोडशदल बनाइन्छ। त्यसभन्दा बाहिर त्रिशूलमा उनिएका चौवन्नवटा मुण्डको प्राकार बनाइन्छ। आठै दिशामा बलिरहेका चिता, स्याल, उल्लू, भैरव, काग, वेताल, चैत्य र लिङ्गले युक्त श्मशान लेखिन्छ। सुन, चाँदी, मणिको भाँडोमा चन्दन, अगरु, कपूर, काश्मीरी सिन्दूर, रक्तचन्दन र रजलाई मिलाएर घोटी त्यसरी तयार पारिएको द्रव्यलाई सुनको सियोले प्रतिमा, पट, स्थण्डिल, पुस्तक, हृदय, खड्ग, त्रिशूल, महापात्र र स्त्री गरी नौवटा आधारमध्ये कुनै एउटामा राम्रोसँग लेखेर पूजा गर्नुपर्ने विधान सातौँ पटलमा उल्लेख गरिएको छ[५५]।

कुमारीक्रमअनुसार महाकालीको स्वरूप

*परातन्त्र*मा कुमारीक्रमअनुसार महाकालीको स्वरूपको वर्णन गरिएको छ। जसअनुसार तीन मुख र नौ आँखा भएकी महाकालीको बीचको मुख नीलो वर्णको छ भने दायाँ मुख पहेँलो र बायाँ मुख बल्दो अग्निसमान वर्णको छ। लामालामा आँखा भएकी महाकाली आठ हातले युक्त छिन्। माथितिर फर्केका पहेँला जटाले युक्त भएकी तथा अर्धचन्द्रलाई शिरमा धारण गरेकी महाकालीले रगत लत्पतिएका सत्ताइसवटा मुण्डको माला लाएकी छिन्। हाडको कुण्डलले सुशोभित कान भएकी महाकाली वीरघण्टा बजाइरहेकी तथा घुँघुरु र नूपुरको नादले युक्त छिन्। शिवरूपी प्रेतमाथि पद्मासनमा बसेकी महाकालीको मुख रगतले पोतिएको छ। उनका ठूला र उन्नत स्तन छन्। उनले दायाँ हातमा त्रिशूल, चक्र, अङ्कुश र मुद्गर धारण गरेकी छिन् भने बायाँ हातमा पाश, खट्वाङ्ग, मृतबाल र रगत एवं सुराले भरिएको कपालपात्र धारण गरेकी छिन्[५६]।

गुह्यकालीको स्वरूप

उत्तराम्नायकी नायिका गुह्यकालीका असङ्ख्य भेद रहेका छन्। ती असङ्ख्य भेदहरूमध्ये

---

५५ *परातन्त्र, ७/३५–४२।*

५६ *परातन्त्र, ४/७–१५/१–२।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

दशवक्त्रा गुह्यकाली मुख्य मानिन्छिन् । यी प्रकृतिस्वरूप हुन् भने अरूचाहिँ विकृतिस्वरूप हुन्[५७] । परातन्त्रअनुसार दशवक्त्रा गुह्यकाली नीलकमलको पत्रजस्तै श्यामल वर्ण भएकी, नीलरत्नको झैँ प्रभा भएकी, ज्ञानरूपी प्रकाशका किरणहरूले भरिएकी, ज्योतिस्वरूपको मण्डलमा रहेकी छिन् । भगवती गुह्यकाली दशवटा मुख तथा सत्ताइसवटा आँखाले युक्त छिन् । भगवतीका चौवन्नवटा हातहरू छन् । सबैभन्दा माथिको मुख दीपशिखा स्वरूपको छ। निर्वाणप्रद उक्त ज्योतिर्मय महावक्त्रलाई चण्डयोगेश्वरी नाम दिइएको छ । त्यसभन्दा तल सेतो वर्णको सिंहको मुख रहेको छ । त्यसभन्दा तल्लो पङ्क्तिमा बीचमा कालो वर्णको भयानक स्यालको मुख रहेको छ भने बायाँतर्फ अतिशय रातो वर्णको बानरको मुख र दायाँतर्फ डरलाग्दो ध्वाँसे वर्णको भालुको मुख रहेको छ। त्यसभन्दा तल पाँचवटा मुख भएको पङ्क्तिको बीचमा डरलाग्दा दाँतहरू भएका, भयानक आबाज निकाल्ने, माथितिर फर्केका पहेँला जटा भएको, कपाल र शिरमा अर्धचन्द्र धारण गरेको कालो वर्णको भगवतीको मानवमुख रहेको छ। सोही पङ्क्तिको बायाँपट्टि सबैभन्दा छेउमा पहेँलो वर्णको चुच्चो भएको गरुडको मुख रहेको छ भने त्यससँगै अत्यन्त सेतो वर्णको हात्तीको मुख रहेको छ । सोही पङ्क्तिको दायाँपट्टि सबैभन्दा छेउमा हरियो वर्णको गोहीको मुख रहेको छ भने त्यससँगै कालो वर्णको घोडाको मुख रहेको छ[५८] । भगवती गुह्यकालीले नानाथरिका रत्नहरू धारण गरेकी छिन् । सेतो मद्यपात्र धारण गरेकी गुह्यकालीले रगतले लत्पत भएका सत्ताइसवटा नरमुण्डको माला लगाएकी छिन् । गुह्यकालीका बायाँ हातहरूमा चिद्रत्नमाला, कपाल, खड्ग, पाश, शक्ति, खट्वाङ्ग, मुण्ड, धनुष, चक्र, घण्टा, बालप्रेत, शैल, कङ्काल, नकुल, सर्प, मोहनी लगाउने बाँसुरी (कुट्टिनीवंश), षडम्र, डोडिका, वह्निपात्र, दण्ड, सुरो, अष्टारकेशरी, वक्त्र, मुद्गर र डमरु रहेका छन् । उनका दायाँ हातमा चिद्रत्नमाला, कैँची, अङ्कुश, दण्ड, रत्नकलश, त्रिशूल, पाँचवटा पाशुपत बाण, कुन्त, पारिजात, छुरी, तोमर, पुष्पमाला, डिण्डिम, गृध्र, स्वस्तिक, कमण्डलु, सुरो, नद्यावर्त, कुण्डल, मांसखण्ड, बिमिरो, सूची र तर्जनी मुद्रा रहेका छन्[५९] । भगवती गुह्यकालीले बाघको छालाको लुगा, सर्पको छालाको उत्तरीय वस्त्र लाएकी छिन् । उनी घुँघुरुदार गहनाले सुशोभित भएकी, वीरघण्टा बजाइरहेकी, निरन्तर नूपुर र घुँघुरु बजाइरहेकी, खुट्टासम्म लत्रेको रातो कमलको फूलजस्तो मुण्डमाला लाएकी, खप्परको मद्यपात्र लिएकी, घाँटीमा ब्रह्मसूत्र र योगपट्टको पछ्यौरा भिरेकी, सर्पको गहना लाएकी र रातो कुण्डल धारण गरेकी छिन्[६०] । हजारौँ सूर्यको जस्तो तेज भएकी, अत्यन्त तेजका कारण हेर्न कठिन हुने, सम्पूर्ण देवीदेवताहरूका आश्रयका रूपमा रहेकी भगवती गुह्यकालीलाई प्रत्यालीढ आसनमा रहेकी वा नृत्य गरिरहेकी भावना गर्नुपर्दछ[६१] । यस्ती गुह्यकालीको आसनको रूपमा एक मुख र तीन आँखा भएका, आफ्ना

---

५७ *महाकालसंहिता, ११२९।३–४ देखि १३० श्लोकसम्म ।*

५८ *परातन्त्र, ७।६७।३–४ देखि ७५ श्लोकसम्म ।*

५९ *परातन्त्र, ७।७७।३–४ देखि ८४।१–२सम्म ।*

६० *परातन्त्र, ७।८४।३–४ देखि ८९।१सम्म ।*

६१ *परातन्त्र, ७।१०२।३–४ देखि १०४।१–२सम्म ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

चार हातमा कैंची, खप्पर, डमरु र खट्वाङ्ग धारण गरेका, कालो वर्णका भैरव रहेका छन् । उक्त भैरवपीठभन्दा तल ब्रह्मा, विष्णु, रुद्र, ईश्वर र सदाशिवरूपी पञ्चप्रेतासन रहेको छ । त्यसभन्दा तल अष्टदिक्पालरूपी आसन छ । त्यसभन्दा तल चार युग, चार वेद र चार उपवेदरूपी आसन रहेका छन् ।

गुह्येश्वरीको स्वरूपमा रहेका वर्ण, आयुध, मुद्रा आदिका प्रतीकात्मक अर्थ रहेका छन् । नीलकमलजस्तो श्यामलवर्ण निर्वाणस्वरूपको, दश मुख दश प्राणको, दायाँ-बायाँ तथा सामुन्नेको मुखमा दुई-दुई आँखा र अरू सात मुखमा तीन-तीन आँखा गरी जम्मा सत्ताइस आँखा हुनु भगवतीको नक्षत्रस्वरूपताको, सबैभन्दा माथि रहेको ज्योतिस्वरूपको चण्डयोगेश्वरी नामक मुख योगशक्तिको, त्यसको तल रहेको सेतो वर्णको डरलाग्दो सिंहमुख ज्ञानशक्तिको, त्यसको तल रहेको कालो रङ्गको भयङ्कर स्यालको मुख धीशक्तिको, बायाँपट्टि रहेको रातो रङ्गको बानरको मुख कुण्डलिनी शक्तिको, त्यसको तलतिर रहेको छिरबिरे रङ्गको मानवमुख विवेकशक्तिको, दाहिनेपट्टि रहेको ध्वाँसे रङ्गको भयङ्कर भालुको मुख भूचरशक्तिको, त्यसको बायाँपट्टि रहेको कैलो वर्णको चुच्चोसमेत भएको गरुडमुख खेचरशक्तिको, दाहिनेपट्टि रहेको हरियो रङ्गको गोहीको मुख आधारशक्तिको र दायाँपट्टि रहेको कालो वर्णको घोडाको मुख वेगशक्तिका प्रतीक हुन् । कैलो ठाडो जटाको जुरो र त्यसमा रहेको अर्धचन्द्र अमृतको, विभिन्न प्रकारका रत्नजडित मुण्डमाला विवेकयुक्त ज्ञानको र सुवर्णको आभूषण सर्वशक्तिसम्पन्नताका प्रतीक हुन् । चौवन्नवटा हात सर्वव्यापकताको एवं पचास मातृकाक्षर तथा मन, बुद्धि, चित्त र अहङ्कारको प्रतीक हो । बायाँ हातमा धारण गरेको रत्नको माला मन्त्ररूपताको, खप्पर सत्त्वगुणको, ढाल रक्षाशक्तिको, पाश वशीकरणशक्तिको, शक्ति नामक आयुध बलको, खट्वाङ्ग त्रिविध तापलाई नाश गर्ने शक्तिको, मुण्ड बुद्धिको, भुशुण्डी विकर्षणशक्तिको, धनु ज्ञानको र चक्र रक्षाशक्तिका प्रतीक हुन् । घण्टा शब्दब्रह्मको, बालकको शव अनुग्रहकलाको, पर्वत प्रचुरताको, नरकङ्काल तृष्णाको, न्याउरी मृत्युञ्जयशक्तिको, सर्प विषनाशक शक्ति एवं कालको, उन्मादकारी बाँसुरी उन्मादिनी शक्तिको, मुङ्ग्रो वैराग्यको र अग्निकुण्ड प्रकाशका प्रतीक हुन् । डमरु शब्दब्रह्मको, डिण्डिम नादको, भिन्दिपाल विद्वेषणशक्तिको, मुसल प्रपञ्चको, पाश वशीकरणशक्तिको, पट्टिश लज्जाको, शतघ्नी (तोप) महानादको र स्यालको बच्चा बठ्याइँका प्रतीक हुन् । दाहिने हातमा धारण गरेको रत्नमाला मन्त्रको, कैंची निर्भयशक्तिको, खड्ग ज्ञानको, तर्जनी मुद्रा सावधानीको, अङ्कुश स्तम्भनशक्तिको, दण्ड शासनको, रत्नको घडा ऐश्वर्यको, त्रिशूल त्रिविध उत्पातलाई नाश गर्ने शक्तिको, पञ्चबाण शोषक, उन्मादक, संहारक आदि पञ्चशक्तिको, कुन्त वेगशक्तिको, कल्पवृक्ष कामना पूर्ति गर्ने शक्तिको, छुरी दुःख निवारण गर्ने शक्तिको, तोमर प्रपञ्चको र पुष्पबाण जृम्भणशक्तिका प्रतीक हुन् । गिद्ध दिव्यदृष्टिको, कमण्डलु पवित्रताको, मांसखण्ड कल्याणदायक शक्तिको, सुरो तृप्तिको, बिमिरो भोगदायक शक्तिको, बन्चरो अष्टाङ्गयोगको, गदा वीरताको र लठ्ठी आधारशक्तिका प्रतीक हुन् । रौद्ररूप परब्रह्मस्वरूपताको, नृत्यावस्था आनन्दस्वरूपताको, बाघको छाला योगस्वरूपताको, चितुवाको छाला योगशक्तिको, कमलको आसन ज्ञानको र नवयौवनस्वरूप

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

हुनु अनुग्रहकलाका प्रतीक हुन् । चार वेद चार युगका प्रतीक हुन् । ब्रह्मा, विष्णु, रुद्र, ईश्वर र सदाशिवरूपी पञ्चप्रेतासन पञ्चमहाभूतात्मक विश्वसिंहासनको प्रतीक हो । भयङ्कर भैरवस्वरूप ऊर्ध्वपीठ विश्वमञ्चको प्रतीक हो । यज्ञस्वरूप षोडशदलकमल सर्वाशापरिपूरक तत्त्वको प्रतीक हो भने नाद र बिन्दु प्रकाश एवं विमर्शस्वरूप शिवशक्तिको प्रतीक हो । नीलो वर्णको चन्द्रशेखर शिवरूप आसन सर्वव्यापी अमृतस्वरूप कल्याणकारक तत्त्वको प्रतीक हो । त्यसमाथि रहेको अष्टदल कमल अष्टसिद्धिको प्रतीक हो ।

पञ्चचक्रक्रम र पञ्चकाली

महाशक्ति काली सृष्टि, स्थिति, संहार, निग्रह र अनुग्रहरूप पञ्चकृत्य सम्पादनका लागि सृष्टि, स्थिति, संहार, अनाख्या र भासारूप पाँचवटा क्रममा उद्‌भासित हुन्छिन् । यिनै पाँचवटा क्रमलाई *परातन्त्र*मा पञ्चचक्र र तत्तत् चक्रकी अधिष्ठात्रीलाई चक्रेशी नाम दिई सृष्टिचक्रकी ईश्वरीलाई सृष्टिकाली, स्थितिचक्रकी ईश्वरीलाई स्थितिकाली, संहारचक्रकी ईश्वरीलाई संहारकाली, अनाख्यचक्रकी ईश्वरीलाई अनाख्याकाली र भासाचक्रकी ईश्वरीलाई भासाकाली भनिएको छ । क्रमदर्शनमा उपर्युक्त पाँचवटा क्रमलाई पञ्चवाह–महाक्रम भनिन्छ । अब यहाँ *परातन्त्र*मा उल्लेख भएअनुसार पञ्चकालीको स्वरूप बताइन्छ ।

सृष्टिकाली

सृष्टिचक्रको माझमा रहेकी सृष्टिकाली नौवटा मुखले युक्त छिन् । गुह्यकालीका ऊर्ध्वज्योतिर्मयवक्त्र र चिद्रत्नमुद्राबाहेक अन्य नौ मुख, हात, आयुध, माला र आसन गुह्यकालीकै समान छन् । अट्टहासयुक्त मुद्रामा रहेकी सृष्टिकाली सुन्दर शरीर भएकी छिन् । गुह्यकालीले धारण गरेको चिद्रत्नमुद्राको स्थानमा यिनले चन्द्र र सूर्य धारण गरेकी छिन्[६२] ।

स्थितिकाली

स्थितिचक्रको माझमा रहेकी स्थितिकालीको स्वरूप दशवक्त्रा गुह्यकालीका ऊर्ध्वज्योतिर्मय वक्त्र र चिद्रत्नमुद्राबाहेक अन्य नौ मुख, हात, आयुध, माला र आसन गुह्यकालीकै समान छ । मन्दमुस्कानयुक्त पुड्को शरीर र ठूलो भुँडी भएकी स्थितिकाली राजलीलारूप आसनमा बसेकी छिन् । गुह्यकालीले धारण गरेको चिद्रत्नमुद्राको सट्टा यिनले ब्रह्मकङ्कालवल्लकी हातमा धारण गरेकी छिन् तथा त्यसलाई बजाइरहेकी छिन्[६३] ।

६२ *परातन्त्र, ७।११९।३–४ देखि १२० श्लोकसम्म ।*

६३ *परातन्त्र, ७।११७। ३–४ देखि ११९।१–२ सम्म ।*

 CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

संहारकाली

संहारचक्रको माझमा रहेकी संहारकालीको स्वरूप पनि दशवक्त्रा गुह्यकालीका ऊर्ध्वज्योतिर्मयवक्त्र र चिद्रत्नमुद्राबाहेक अन्य नौ मुख, हात, आयुध, माला र आसन गुह्यकालीकै समान छ। यिनी मासुले रहित शरीर भएकी, प्रत्यालीढ आसनमा रहेकी, लप्लपाउँदो जिभ्रो भएकी, अट्टहासले युक्त स्वरूपकी छिन्। गुह्यकालीले धारण गरेको चिद्रत्नमुद्राको सट्टामा यिनले ब्रह्मा र विष्णुलाई धारण गरेकी छिन्। यिनी दशवटा शक्तिले युक्त छिन्[६४]।

अनाख्याकाली

अनाख्याकालीको स्वरूप पनि दशवक्त्रा गुह्यकालीका ऊर्ध्वज्योतिर्मयवक्त्र र चिद्रत्नमुद्राबाहेक अन्य नौ मुख, हात, आयुध, माला र आसन गुह्यकालीकै समान छ। अनाख्याकाली बद्धपद्मासनमा बसेकी, ठूला र उन्नत स्तन भएकी, जिभ्रोको अग्रभागले बायाँपट्टिको दाँतलाई स्पर्श गरेकी, त्रिभङ्गीमुद्रामा रहेकी, मदले घूर्णित ठूलाठूला आँखा भएकी, ध्यानपूर्ण दृष्टि भएकी, चिद्रत्नमाला, वर र अभयमुद्रा धारण गरेकी, तर्जनीको अग्रभागमा वज्र धारण गरेकी, अत्यन्त ज्योतिर्मय स्वरूप भएकी तथा द्वादशरश्मिले युक्त छिन्[६५]।

भासाकाली

अनाख्याचक्रको माझमा रहेकी भासाकालीको स्वरूप पनि दशवक्त्रा गुह्यकालीका ऊर्ध्वज्योतिर्मयवक्त्र र चिद्रत्नमुद्राबाहेक अन्य नौ मुख, हात, आयुध, माला र आसन गुह्यकालीकै समान छ। यिनी विश्वरूपिणी छिन्[६६]। यिनको विश्वरूपताको वर्णन *महाकालसंहितामा* गरिएको छ[६७]।

ऊर्ध्वाम्नाय

सदाशिवका षड्वक्त्रमध्ये ऊर्ध्ववक्त्रस्वरूप कामेश्वरले आफ्नी अभिन्न शक्ति कामेश्वरीलाई उपदेश गरेको विद्या ऊर्ध्वाम्नायसँग सम्बद्ध छ। ऊर्ध्वाम्नायलाई अनुग्रहस्वरूप मानिन्छ। ऊर्ध्वाम्नायको उपासना दिव्याचारबाट गरिन्छ[६८]।

६४ *परातन्त्र, ७।११५–११७।१–२।*

६५ *परातन्त्र, ७।११२–११४।*

६६ *अनाख्याचक्रमध्यस्था भासादेवी जगन्मयी*
–परातन्त्र, ७।१२१।३–४।

६७ *महाकालसंहिता, ११।१७८–१९८।*

६८ *ऊर्ध्वे दिव्यो महेशानि*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

त्रिपुरसुन्दरीको स्वरूप

ऊर्ध्वाम्नायकी नायिका महात्रिपुरसुन्दरी हुन् । परातन्त्रअनुसार महात्रिपुरसुन्दरी कमलको परागको झैँ वर्ण भएकी, कुङ्कुमजलको झैँ कान्ति भएकी, सुन्दर भ्रूकुटी, सुन्दर तीन नेत्र, सुन्दर स्तन र त्यस्तै हाँसो भएकी, पातलो कम्मर भएकी, चार हातमा पाश, अङ्कुश, उखुको धनु र पाँचवटा बाण धारण गरेकी, शिरमा अर्धचन्द्र धारण गरेकी, सम्पूर्ण गहनाले सजिएकी, मनलाई आनन्दित तुल्याउने स्वरूपकी छिन् तथा यिनी ब्रह्मा, विष्णु, रुद्र, ईश्वर र सदाशिवरूपी पञ्चप्रेतको मण्डपमा बसेकी छिन्[६९] ।

माथि वर्णित त्रिपुरसुन्दरीको स्वरूपका प्रतीकात्मक अर्थ रहेका छन् । हजार सूर्यको जस्तो रातो कान्ति हुनु परम सौभाग्यस्वरूपको, मुण्डमाला बुद्धि र विवेकको, मुण्डमालाको रगतले पोतिएको स्तन बुद्धि र विवेकद्वारा विश्वलाई भरणपोषण गर्नुको प्रतीक हो । हातमा धारण गरेको जपमाला मातृकाक्षरको, पुस्तक विद्याको, अभयमुद्रा निर्भयताको, वरमुद्रा अभीष्ट सिद्धिको, तीन आँखा चन्द्र, सूर्य र अग्निस्वरूप तीन धामको, चन्द्रमायुक्त रत्नमुकुट अमृततत्त्वका प्रतीक हुन् । कालो फुम्लो वर्ण तमोगुणस्वरूपको, मैलो लुगा क्लेशरूपताको, पहेँलो वर्ण स्तम्भनशक्तिको, सुनको गहना र माला सर्वशक्तिस्वरूपताको, सुनजस्तो वर्ण सौभाग्यको, पाश वशीकरणशक्तिको, अङ्कुश स्तम्भनशक्तिको, उखुको धनु सम्मोहनशक्तिको, श्वेतकमल सन्दीपिनीशक्तिको, रक्तकमल शोषिणीशक्तिको, नीलकमल तापिनीशक्तिको, करवीरपुष्प पौरुषशक्तिको, आँपको फूल मादकशक्तिको र सुन्दर रूप जगन्मोहिनी रूपका प्रतीक हुन् ।

अधराम्नाय

सदाशिवका षड्वक्त्रमध्ये अधोवक्त्रस्वरूप कालाग्निरुद्रले आफ्नी अभिन्न शक्ति वज्रेश्वरीलाई उपदेश गरेको विद्या अधराम्नायसँग सम्बद्ध छ । अधराम्नायका पातालाम्नाय, रहस्याम्नाय आदि पर्याय रहेका छन् । अधराम्नायको उपासना वाममार्गबाट मात्र हुने कुरा *तन्त्रचिन्तामणि* नामक ग्रन्थले बताएको छ[७०] ।

वज्रेश्वरीको स्वरूप

वज्रेश्वरी अधराम्नायकी नायिका हुन् । *परातन्त्र*अनुसार तीनवटा मुख, प्रतिमुख तीनवटा आँखा, चारवटा हात भएकी रातो वर्णकी वज्रेश्वरी प्रेतलाई आसन बनाएर नृत्यमुद्रामा रहेकी छिन् । मुण्डहरूको

–तन्त्रचिन्तामणि २/७५/१

६९ *परातन्त्र, ५/८–११/१–२ ।*

७० *पाताले वाम एव च*

–तन्त्रचिन्तामणि, २/७५/३

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

लामो मालारूपी गहनाले सुशोभित भएकी, सर्पको जनै लाएकी, बाघको छालाको कपडा लाएकी, सिंहको छालाको उत्तरीय वस्त्र लाएकी, आफ्ना चार हातमा कैंची, खप्पर, खट्वाङ्ग र डमरु धारण गरेकी वज्रेश्वरी कलियुगमा शीघ्र फल प्रदान गर्ने ईश्वरी हुन्[७१]। *परातन्त्र*अनुसार वज्रेश्वरी मोक्षफल प्रदान गर्ने ईश्वरी नभई ऐहिक फल प्रदान गर्ने ईश्वरी हुन्[७२]।

दक्षिणाचार

श्रुतिस्मृतिअनुकूलको आचार नै दक्षिणाचार हो। दक्षिणाचारमा मुद्रा आदि पञ्चमकारको उपयोग हुँदैन[७३]। दक्षिणाचारलाई पश्वाचार पनि भनिन्छ। पशुभावमा स्थित साधकहरूको आचार भएकाले यसलाई पश्वाचार भनिएको हो। तन्त्रशास्त्रमा व्यक्तिलाई पशुभावापन्न बनाउने पाश आठ प्रकारको बताइएको छ। घृणा, शङ्का, भय, लज्जा, जुगुप्सा, कुल, शील र जाति यी आठ प्रकारका पाशहरू हुन्[७४]। यिनै पाशहरूले बाँधिएको अवस्थामा जीवले आफूलाई शिवभन्दा भिन्न ठान्छ। यिनै पाशहरूलाई साधनाद्वारा काट्तै शिव वा पराशक्तिका साथ आफ्नो अभिन्नता बोध गर्नु नै साधनाको चरम लक्ष्य हो। जबसम्म साधक पशुभावले बाँधिएको हुन्छ तबसम्म उसले पश्वाचारकै अवलम्बन गर्नु श्रेयस्कर हुन्छ। उदाहरणका लागि जेलमा रहेका कैदीहरूले जेलका नियमहरूको पालना गर्नु नै उनीहरूका लागि श्रेयस्कर हुन्छ अन्यथा उनीहरूले थप कष्ट भोग्नुपर्ने हुन जान्छ। जबसम्म साधकमा पशुभाव विद्यमान रहन्छ तबसम्म उसले पशुभावभन्दा भिन्न तरिकाले उपासना गर्न सक्तैन। पशुभावरूपी पाशलाई नछिनालेसम्म शक्तिसाधनाको यात्रामा दोस्रो सिँढीका रूपमा रहेको वीरभाव र उक्त भावअनुसार व्यवस्थित वामाचारमा उसले पाइला टेक्नै सक्तैन। अतः पशुभावमा रहेर साधना गर्दै जाँदा जब उसमा निहित पशुत्वको जालो नष्ट हुन्छ तब ऊ शक्तिसाधनाको यात्रामा वीर कहिन्छ। त्यतिखेर उसको आचार वीराचार वा वामाचार बन्न पुग्छ। अतः तन्त्रशास्त्रमा साधनाको प्रारम्भिक सोपानका रूपमा पशुभावलाई ग्रहण गरिएको छ। पशुभावमा स्थित साधकहरूको आचारका रूपमा व्यवस्थित दक्षिणाचार वा पश्वाचारमा साधकले सेतो वर्णको देवताको ध्यान, त्रिकाल सन्ध्या एवं देवपूजन, वेदपुराण आदि शास्त्रमा श्रद्धा, नित्य श्राद्ध, ब्रह्मचर्यको पालना, आत्मप्रशंसा र परनिन्दाको त्याग आदि आचारहरूको कट्टरतापूर्वक पालना गर्नुपर्ने उपदेश दिएको देखिन्छ[७५]। दक्षिणाचार वा

---

७१ *परातन्त्र, ६।३–६।१–२।*

७२ *परातन्त्र, ६।७।*

७३ *पञ्चमुद्रादिरहितो दक्षिणाचारसंज्ञकः।*
–तन्त्रचिन्तामणि, २।६०।१–२।

७४ *घृणा शङ्का भयं लज्जा जुगुप्सा चेति पञ्चमी।*
कुलं शीलं तथा जातिरष्टौ पाशाः प्रकीर्तिताः॥
कुलार्णवतन्त्र, १३।९०।

७५ *मेरुतन्त्र, ७।५–१०।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

पश्वाचारका मूलतः दुइवटा भेद रहेका छन्– १. सभाव पश्वाचार र २. विभाव पश्वाचार[७६] ।

सभाव पश्वाचार

सभाव पश्वाचारमा पञ्चमकारको प्रयोग सर्वथा निषिद्ध मानिन्छ । सभाव पाशवकल्पका साधकहरूले मद्य र मांस सुँघ्न, हेर्न, स्पर्श गर्न र पिउन वा खान वर्जित छ । त्यही कुरा दिव्यभावमा स्थित कौल साधकका लागि भने महाफलप्रद मानिन्छ[७७] । *कुलार्णवतन्त्र*मा सभाव पाशवकल्पका साधकहरूले सुरा देखे भने मात्रै पनि सूर्यको दर्शन गर्नुपर्छ, त्यसको गन्ध नाकमा पऱ्यो भने तीनपटक प्राणायाम गर्नुपर्छ तथा शरीरको घुँडादेखि तलको भाग पानीमा डुबाएर दिनभरि उभिनुपर्छ, उनीहरूले सुराको स्पर्श गरे भने नाभिदेखि तलको भाग पानीमा डुबाएर उपवासपूर्वक तीन रात पानीमा उभिनुपर्छ, सुराको सेवन गरेमा सुरालाई उमालेर मुखमा कोचिदिनुपर्छ, सो उम्लिएको सुराले मुख डढेपछि मात्रै मद्यसेवनको दोष हट्तछ भनेर मद्य वा सुराको दर्शनादि दोषनिवृत्तिको उपाय बताइएको छ[७८] । यहाँ मद्य उपलक्षणका रूपमा आएको छ । मद्यका साथै मांस, मत्स्य, मुद्रा र मैथुनसमेत सभाव पाशवकल्पका साधकहरूका लागि निषिद्ध ठहर्दछ । अतः ब्रह्मचर्याश्रममा रहँदासम्म द्विजहरूले वेदमाता गायत्रीको मात्रै उपासना गरे पुग्छ ।

विभाव पश्वाचार

विभाव पश्वाचारमा पञ्चमकारको प्रत्यक्ष प्रयोगको सट्टा त्यसको अनुकल्प द्रव्यको प्रयोगद्वारा उपासना गरिन्छ । वेदोक्त मार्गबाट मद्य, मांस आदिको प्रतिनिधिस्वरूप अनुकल्प द्रव्यको प्रयोग गरी इष्टदेवताको पूजा गर्नु नै विभाव पश्वाचार हो[७९] । विभाव पश्वाचारमा खजूरीको रस पकाएर बनेको

७६ *पशुश्च द्विविधो देवि सभावश्च विभावकः ।*
–सर्वोल्लासतन्त्र, ९।४।१–२ ।

७७ *अनाघ्रेयमनालोक्यमस्पृश्यञ्चाप्यपेयकम् ।*
मद्यं मांसं पशूनान्तु कौलिकानां महाफलम् ॥
–कुलार्णवतन्त्र, २।१२४ ।

७८ *सुरादर्शनमात्रेण कुर्यात् सूर्यावलोकनम् ।*
तत्समाघ्राणमात्रेण प्राणायामत्रयं चरेत् ॥
आजानुभ्यां भवेन्मग्नो जले चोपवसेदहः ।
ऊर्ध्वं नाभेस्त्रिरात्रन्तुमद्यस्य स्पर्शने विधिः ॥
सुरापाने कामकृते ज्वलन्तीं तां विनिक्षिपेत् ।
मुखे तथा विनिर्दग्धे ततः शुद्धिमवाप्नुयात् ॥
–कुलार्णवतन्त्र,२।१२७–१२९ ।

७९ *अनुकल्पैर्यजेद् देवीं वेदमार्गेण साधकः ।*
पश्वाचारमिदं प्रोक्तं विभावस्य मतं शिवे ॥

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

गुड र पानको धुलो गाईको दूधमा मिसाएपछि मद्यको अनुकल्प हुन्छ। रातो गहुँ, भिजेको सेतो तिल, शरत्कालमा पाकेको धानबाट रातो धान र कुभिन्डो मांसको अनुकल्प हुन्छ। नरिवल, बेल, अमला वा हर्रो मत्स्यको अनुकल्प हुन्छ। नुन र पानी नहाली भुटेको अन्नको बिउ मुद्राको अनुकल्प हुन्छ। विभाव पश्वाचारमा मैथुनको अनुकल्पीय बाह्य द्रव्य नहुने भएकाले आफ्नो सहस्रारचक्रमा शिवशक्तिको समन्वय सम्झेर शिवशक्तिको सामरस्यजन्य अमृतले परदेवतालाई तर्पण गर्नु मैथुनको अनुकल्प हो[८०]।

यसप्रकार पश्वाचार वा दक्षिणाचारमा द्वैतभावको प्राधान्य रहने भएकाले यस आचारको अवलम्बनद्वारा गरिने कालीको पूजाउपासना अपरापूजाको कोटीमा पर्दछ। पशुभावअनुसार पश्वाचार वा दक्षिणाचारको अवलम्बन गरी उपासना गर्दै गएपछि पशुभावका बन्धनहरू शिथिल बन्दै जान्छन्। साधक सदा प्रसन्न, सन्तुष्ट, निर्द्वन्द्व, मात्सर्यरहित, कुलसम्बन्धी ज्ञानमा तत्पर, शान्त, कालीभक्त, कुलज्ञानको चर्चा गर्दा आनन्दातिरेकका कारण रोमाञ्चित हुने, हर्षले गद्गद् स्वर हुने, खुसीको आँसु खस्ने आदि लक्षणले युक्त बन्न पुग्छ। यी लक्षणहरू उत्तम कौलिकका लक्षणहरू हुन्[८१]।

वामाचार

वीरभावमा आरूढ साधकहरूले अवलम्बन गर्ने आचारलाई नै वामाचार भनिन्छ। वाम अर्थात् श्रेष्ठ आचार भएकाले यसलाई वामाचार भनिएको हो। जो परद्रव्य, परस्त्री एवं परापवादबाट विमुख छ त्यस्तो निर्लोभी, रागवर्जित, संयमी, जितेन्द्रिय ब्राह्मण (ब्रह्मसाक्षात्कार गर्न समर्थ) व्यक्ति नै वाममार्गमा अधिकारी हुन्छ[८२]। वामाचारअनुसार साधना गर्नका लागि दृढ भक्ति चाहिन्छ र त्यस्तो दृढ भक्तले नै यस मार्गमा सिद्धि प्राप्त गर्दछ। चाहे बन्धुबान्धवहरूले निन्दा गरून्, चाहे पत्नी तथा छोराछोरीहरूले साथ छोडून्, चाहे मलाई देखेर मानिसहरू हाँसून्, चाहे शासकहरूले दण्ड दिऊन्,

–सर्वोल्लासतन्त्र, १६।१।

८० *सर्वोल्लासतन्त्र, १६।२–८।*

८१ *निवृत्तदुःखसन्तुष्टा निर्द्वन्द्वा गतमत्सराः।*
कुलज्ञानरताः शान्तास्त्वद्भक्तास्ते च कौलिकाः॥
अमदक्रोधदम्भाशाहङ्काराः सत्यवादिनः।
कौलिकेन्द्रा ह्यपचला ये नेन्द्रियवशानुगाः॥
कीर्त्यमाने कुले येषां रोमाञ्चो गद्गदस्वरः।
आनन्दाश्रु पतेद्देवि कथिताः कौलिकोत्तमाः॥
–कुलार्णवतन्त्र, ९।८४–८६

८२ *परद्रव्येषु योऽन्धश्च परस्त्रीषु नपुंसकः।*
परापवादे यो मूकः सर्वदा विजितेन्द्रियः॥
तस्यैव ब्राह्मणस्यात्र वामे स्यादधिकारिता।
-मेरुतन्त्र, १०।४५-४६।१–२।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

चाहे म सधैँ रोग, दारिद्र्य, दुःख आदिले पीडित बनूँ, चाहे धन रहोस् वा नरहोस् तर म यस मार्गलाई छोड्दिनँ भन्ने दृढ भक्ति जसमा हुन्छ त्यही व्यक्तिले वामाचारमा सिद्धि प्राप्त गर्दछ[८३] ।

उपासनामा पञ्चमकार (मद्य, मांस, मत्स्य, मुद्रा र मैथुनको उपयोग वीराचार (वीरहरूले अवलम्बन गर्ने वामाचार) हो र यो साधकका लागि साधनाको बीज हो। वीरभावमा पनि विभाववीर र सभाववीर गरी दुई प्रकारको भेद हुन्छ[८४] । विभाववीरहरूले मानसभावले पञ्चतत्त्वले अथवा पञ्चमकारको प्रतिनिधिका रूपमा अनुकल्प द्रव्यको प्रयोगद्वारा उपासना गर्दछन्[८५] । मानसभावले पञ्चतत्त्वको उपयोग गर्दा मांसका रूपमा पृथ्वीतत्त्व, मत्स्यका रूपमा जलतत्त्व, मद्यका रूपमा तेजतत्त्व, मुद्राका रूपमा वायुतत्त्व र मैथुनका रूपमा आकाशतत्त्वको उपयोग गरिन्छ। विभाववीरका लागि पञ्चमकारको अनुकल्प द्रव्य भने यसप्रकार रहेका छन् – पान, तमाखु, गाँजा, ताड, अफिम, खजूरको रस, धतुरो र भाँङ यति आठ थोक मद्यको अनुकल्प; नुन मिलाएको अदुवा, प्याज, तिल, गहुँ, मास र लसुन मासुको अनुकल्प; डढेको खाना मत्स्यको अनुकल्प; भुटेको चना मुद्राको अनुकल्प हुन्छ[८६] । अपराजितापुष्पमा रक्तचन्दन लगाएर देवीको पूजा गरेमा त्यसबाट योनिपूजाको फल प्राप्त हुन्छ। अपराजितापुष्पको बीचमा शिवलिङ्ग स्थापित गर्नु वा योनिस्वरूप अपराजितापुष्प र

---

८३ *निन्दन्तु बान्धवाः सर्वे त्यजन्तु स्त्रीसुतादयः ॥*
जना हसन्तु मां दृष्ट्वा राजानो दण्डयन्तु वा ।
रोगदारिद्र्यदुःखाद्यैः पीडितोऽप्यनिशं त्वहम् ॥
लक्ष्मीस्तिष्ठतु वा यातु न मुञ्चामि पथं त्विदम् ।
एवं यस्य दृढा भक्तिः स वामे सिद्धिमाप्नुयात् ॥
–तन्त्रचिन्तामणि, १२।१७१।३–४ देखि–१७३ श्लोकसम्म ।

८४ *वीरश्च द्विविधो देवि विभावश्च सभावकः ।*
–सर्वोल्लासतन्त्र, ९।४।३-४ ।

८५ *मानसैकविभावेन पञ्चतत्त्वेन पूजयेत् ।*
अथवा चानुकल्पैर्वा पूजयेत् परमेश्वरीम् ॥
अनुकल्पैर्ययजेद् देवीं तन्त्रमार्गानुसारतः ।
वीराचारमिदं प्रोक्तं विभावस्य मतं शिवे ।
–सर्वोल्लासतन्त्र, १६।१३।३–४ देखि १४ श्लोकसम्म ।

८६ *ताम्बूलं ताम्रकूटञ्च त्वरिता ताडिता तथा ।*
अहिफेनः खर्जुरसः धुस्तूरं संविदा तथा ।
एते चाष्टौ सुराः प्रोक्ताः साधकानन्ददायकाः ॥
लवणार्द्रकपिन्नाकस्तिल गोधूममासकाः ।
लसुनञ्च महेशानि मांसप्रतिनिधिः स्मृतः ॥
मत्स्याभावे दग्धद्रव्यं चानुकल्पं युगे युगे ।
मुद्राभावेऽपि चणकं भर्जितं परमेश्वरि ॥
–सर्वोल्लासतन्त्र, १६।१९–२१ ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

शिवलिङ्गस्वरूप करवीरपुष्पमा क्रमशः रक्तचन्दन र श्रीखण्ड मिसाएर भगलिङ्गामृत बनाई परदेवतालाई तर्पण गर्नु मैथुनको अनुकल्प हो[८७]।

सभाववीरले चाहिँ पञ्चमकारको प्रत्यक्ष प्रयोग गर्दछन् । वामाचारमा कस्ता व्यक्तिहरूको अधिकार रहन्छ भन्ने विषयमा माथि उल्लेख गरिएको विवरणबाट यो आचार अत्यन्त कठिन र मर्यादित आचार हो भन्ने कुरा स्पष्ट भइसकेको छ । अल्पज्ञताका कारण प्राकृतजन (अदीक्षित व्यक्ति)हरूले सोचेजस्तो स्वच्छन्दरूपले पञ्चमकारको प्रयोग यस आचारमा हुँदैन । पञ्चमकारको प्रयोग वामाचारमा केवल साधनाका अवसरमा गरिन्छ । साधनाकालमा बाहेक अन्य समयमा गरिने मद्यपान निषिद्ध सुरापान कहिन्छ । त्यस्तो मद्यपान महापातक हो भनेर वेदादि शास्त्रमा निरूपण गरिएको छ[८८] । संसारमा मैथुन, मांस र मद्यका प्रति प्राणीहरूको स्वाभाविक प्रवृत्ति रहेको देखिन्छ । जुन वस्तुप्रति स्वाभाविक प्रवृत्ति हुन्छ त्यसमा प्रवृत्त गराउनका लागि कुनै विधिको आवश्यकता पर्दैन । यस्तो स्थितिमा विवाह, यज्ञ र सौत्रामणि यज्ञमा मैथुन, मांस र मद्यको जुन व्यवस्था बताइएको छ त्यो वास्तवमा उच्छृङ्खल प्रवृत्तिलाई नियन्त्रण गर्नका लागि र त्यसमा मर्यादा स्थापनाका लागि नै गरिएको हो । त्यसमा निवृत्ति नै श्रुतिको अभीष्ट हो भनेर श्रीमद्भागवत महापुराणमा भनिएको छ[८९] । अतः वामाचारमा पञ्चमकारको सेवनको व्यवस्था सोही उद्देश्यमा आधारित रहेको छ । जसले आफ्नो सुखका लागि मद्य आदि द्रव्यको सेवन गर्दछ त्यो पातकी हो । साधकले आफ्नो तृप्तिका लागि नभई देवताको प्रीतिका लागि मद्य, मांस आदि द्रव्यको सेवन गर्नुपर्दछ भनी *कुलार्णवतन्त्र*मा बताइएको छ[९०] । *कुलार्णवतन्त्र*मै अगाडि भनिएको छ– "हे पार्वती ! बुद्धिमान् व्यक्तिले देवताप्रीतिका लागि शास्त्रोक्त विधिपूर्वक पञ्चमकारको सेवन गरोस् । यदि कुनै व्यक्ति तृष्णापूर्वक पञ्चमकारको सेवनमा प्रवृत्त हुन्छ भने त्यो पातकी कहिन्छ"[९१] ।

८७ *हेर्नुहोस् सर्वोल्लासतन्त्र, १६/२९–३६ ।*

८८ *वृथा पानन्तु देवेशि सुरापानं तदुच्यते ।*
तन्महापातकं ज्ञेयं वेदादिषु निरूपितम् ॥
–कुलार्णवतन्त्र, २/१२३ ।

८९ *लोके व्यवायामिषमद्यसेवा*
नित्यास्तु जन्तोर्न हि तत्र चोदना ।
व्यवस्थितिस्तेषु विवाहयज्ञ–
सुराग्रहैरासु निवृत्तिरिष्टा ॥
–श्रीमद्भागवतमहापुराण, ११/५/११

९० *सेवेत स्वसुखार्थं यो मद्यादीनि स पातकी ।*
प्राशयेद्देवताप्रीत्यै स्वाभिलाषविवर्जितः ॥
–कुलार्णवतन्त्र, ५/८८ ।

९१ *मादिपञ्चकमीशानि देवताप्रीतये सुधीः ।*
यथाविधि निषेवेत तृष्णया चेत् स पातकी ॥
–कुलार्णवतन्त्र, १०/६

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

यसप्रकार पशुभावबाट मुक्त वीरभावमा स्थित साधकले शास्त्रोक्त विधिपूर्वक आफ्नो तृष्णापूर्तिका लागि नभई देवताप्रीतिका लागि पञ्चमकारको सेवनद्वारा साधना गर्दै जाँदा उसमा इष्टदेव र आफूबीच ऐक्यबोध हुन जान्छ र ऊ साधनाको अन्तिम सोपानस्वरूप दिव्यभावमा प्रवेश गर्दछ। वामाचारको अवलम्बनद्वारा गरिने कालीको उपासना परापरा कोटीको पूजा वा उपासना हो।

श्रीचक्रको स्वरूप र माहात्म्य

महात्रिपुरसुन्दरीको शरीररूप श्रीयन्त्र चारवटा ऊर्ध्वमुख त्रिकोण र पाँचवटा अधोमुख त्रिकोणको संयोगले बनेको छ। ऊर्ध्वमुख त्रिकोणले युक्त चारवटा शिवचक्र र अधोमुख त्रिकोणले युक्त पाँचवटा शक्तिचक्रको संयोगबाट बनेको नवयोन्यात्मक श्रीचक्र पिण्डीय एवं ब्रह्माण्डीय समस्त शक्तिको मूल आश्रय हो। श्रीचक्रमा रहेका चतुर्दशार, बहिर्दशार, अन्तर्दशार, अष्टार एवं त्रिकोण गरी पाँचवटा चक्र शक्तिका प्रतीक हुन् भने बिन्दु, अष्टदल, षोडशदल एवं भूपुर गरी चारवटा चक्र शिवका प्रतीक हुन्। श्रीचक्रको माझमा रहेको बिन्दु प्रकाशस्वरूप अकार र विसर्गस्वरूप हकारको समष्टिबिन्दु हो। अकार प्रकाशस्वरूप शिवको वाचक हो भने हकार विमर्शस्वरूप शक्तिको वाचक हो[१२]। शिव र शक्तिको सामरस्यमय उक्त बिन्दुलाई सर्वानन्दमयचक्र भनिन्छ। परावाणीको प्रतीकस्वरूप उक्त बिन्दुमा पश्यन्ती, मध्यमा र वैखरी नामक तीन वाणीहरू अन्तर्लीन अवस्थामा रहेका हुन्छन्। परम शिव वा पराशक्ति जब आफ्नो स्फुरत्ता वा विश्वसर्जनरूप लीलाको अवलोकन गर्न चाहन्छन् तब उक्त अहंस्वरूप बिन्दुमा स्पन्दन देखापर्दछ र त्यसबाट अग्निषोमात्मक कामबिन्दुको आविर्भाव हुन्छ। एउटा तलाउमा ढुङ्गा फ्याँक्दा जसरी एउटा तरङ्ग उत्पन्न हुन्छ र उक्त तरङ्गबाट अर्को तरङ्ग उत्पन्न हुन्छ त्यसरी नै अहंस्वरूप बिन्दुमा आएको स्पन्दनबाट कामबिन्दु अनि कामबिन्दुबाट शुक्ल एवं रक्तबिन्दुस्वरूप अग्नि र सोम नामक कलाको आविर्भाव हुन्छ। यसप्रकार पराशक्तिमय बिन्दु नै विश्वविकासका क्रममा मातृत्रयात्मक त्रिकोणचक्रका रूपमा परिणत हुन्छ[१३]। यस त्रिकोणचक्रलाई सर्वसिद्धिप्रदचक्र भनिन्छ। श्रीचक्रको मध्यबिन्दु पश्यन्ती, मध्यमा र वैखरीवाणीको समष्टिस्वरूप परावाणी एवं इच्छा, ज्ञान र क्रियाको समष्टिस्वरूप शान्ता तथा वामा, ज्येष्ठा र रौद्रीशक्तिको समष्टिस्वरूप अम्बिकाशक्तिको प्रतीक हो भने यो त्रिकोणचक्र पश्यन्ती, मध्यमा र वैखरीरूप तीनवटा वाणी; वामा, ज्येष्ठा र रौद्रीरूप त्रिशक्ति; श्रीविद्याका वाग्भव, कामराज र शक्तिबीज; कामरूप,

---

१२ *अकारः सर्ववर्णाग्र्यः प्रकाशः परमशिवः।*
हकारोऽन्त्यः कलारूपो विमर्शाख्यः प्रकीर्तितः॥
–संकेतपद्धति, योगिनीहृदय, दीपिकाटीकामा उद्धृत, पृ.२४।

१३ *प्रकाशपरमार्थत्वात् स्फुरत्तालहरीयुतात्।*
प्रसृतं विश्वलहरीस्थानं मातृत्रयात्मकम्॥
बैन्दवं चक्रं......।
–योगिनीहृदय, १।११

 CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

पूर्णगिरि र जालन्धररूप तीनवटा पीठ; स्वयम्भू, बाण र इतररूप तीन लिङ्ग तथा चन्द्र, सूर्य र अग्निरूप तीन धामको प्रतीक हो । यो त्रिकोणचक्र पुनः सृष्टिक्रमले पाँचवटा शक्तिचक्रको र लयक्रमले चारवटा वह्निचक्र (शिवचक्र)को रूप धारण गरेर नवशक्तिस्वरूप नवयोनिचक्र बन्दछ[१४]। अधोमुख त्रिकोणलाई शक्तिचक्र र ऊर्ध्वमुख त्रिकोणलाई वह्निचक्र वा शिवचक्र भनिन्छ। श्रीचक्रमा रहेका वह्निचक्रहरू इच्छाशक्ति, ज्ञानशक्ति, क्रियाशक्ति र शान्ताशक्तिका प्रतीक हुन् भने पाँचवटा शक्तिचक्रहरू वामा, ज्येष्ठा, रौद्री, अम्बिका र पराशक्तिका प्रतीक हुन् । चारवटा वह्निचक्र, पाँचवटा शक्तिचक्र र मध्यबिन्दु गरी दशवटा शक्ति महात्रिपुरसुन्दरीका अवयवरूप व्यष्टिस्वरूप हुन् भने एघारौं समष्टिस्वरूप भगवती महात्रिपुरसुन्दरी हुन् । त्रिकोणचक्रको प्रथम विस्तारस्वरूप सर्वरोगहर नामक अष्टकोणचक्रको आविर्भाव हुन्छ । बैन्दवकोण, त्रिकोण र अष्टकोण संयुक्त हुँदा दशवटा चक्रको समूह बन्दछ र बैन्दवचक्रमा रहेकी भगवती महात्रिपुरसुन्दरीको ज्योतिले दशवटा चक्रमा प्रतिबिम्ब पर्न गई त्यसबाट अन्तर्दशार र सो अन्तर्दशारको प्रतिबिम्बबाट बहिर्दशारचक्रको आविर्भाव हुन्छ। अन्तर्दशारचक्रलाई सर्वरक्षाकरचक्र भनिन्छ भने बहिर्दशारचक्रलाई सर्वार्थसाधकचक्र भनिन्छ। बैन्दवचक्र, त्रिकोणचक्र, अष्टकोणचक्र र अन्तर्दशारचक्रका चारवटा प्रभा तथा बहिर्दशारचक्रका दशवटा कोण मिलेर सर्वसौभाग्यदायक नामक चतुर्दशारचक्रको आविर्भाव हुन्छ। चतुर्दशारचक्रबाट बैन्दवचक्र, त्रिकोणचक्र, अष्टकोणचक्र र अन्तर्दशारचक्रको दूरी टाढा रहेकाले त्यहाँबाट ती चक्रहरूको चारवटा प्रभामात्र देखिन्छन्, तिनका अवयवहरू देखिँदैनन्। बहिर्दशारचक्र र चतुर्दशारचक्र भने नजिकै रहेकाले त्यहाँ बहिर्दशारचक्रका दशवटा कोणहरू स्पष्ट देखिन्छन् । यसप्रकार बैन्दवचक्र त्रिकोणचक्र, अष्टकोणचक्र र अन्तर्दशारचक्रका चारवटा प्रभा तथा बहिर्दशारचक्रका दशवटा कोणहरू संयुक्त हुँदा सर्वसौभाग्यदायक नामक चतुर्दशारचक्रको आविर्भाव हुन्छ । यी पाँचवटा चक्रलाई घेरेर रहेको आठवटा कमलपत्रले युक्त चक्रलाई सर्वसङ्क्षोभणचक्र भनिन्छ भने त्यसभन्दा बाहिर रहेको सोह्रवटा कमलपत्रले युक्त चक्रलाई सर्वाशापरिपूरकचक्र भनिन्छ । त्यसभन्दा बाहिर रहेको तीनवटा वृत्तलाई त्रिवर्गसाधनचक्र भनिन्छ भने त्यसभन्दा बाहिर रहेको तीनवटा भूपुरलाई त्रैलोक्यमोहनचक्र भनिन्छ।

श्रीचक्र बनाउन लगाएर त्यसको दान गर्नाले पृथिवी दान गरेको फल प्राप्त हुन्छ । श्रीचक्रको पूजा गर्नाले करोडौं शिवलिङ्ग तथा करोडौं विष्णुमूर्तिको प्रतिष्ठा गरेको फल प्राप्त हुन्छ । सुन, चाँदी, तामा, मणि, भूर्जपत्र र कपडामा श्रीचक्र बनाएर जसले आफ्नो घाँटी तथा हातमा धारण गर्दछ ऊ सम्पूर्ण पापबाट मुक्त हुन्छ। जानेर वा नजानेर गरिएका उसका सम्पूर्ण पापहरू नष्ट हुन्छन्। भूत, प्रेत, डाकिनी, शाकिनी आदिको कुदृष्टि उसमाथि पर्दैन। सबै ग्रहहरू उसका लागि शुभकारक

---

१४ *तच्छक्तिपञ्चकं सृष्ट्या लयेनाग्निचतुष्टयम् ।*
पञ्चशक्तिचतुर्वह्निसंयोगाच्चक्रसम्भवः ॥
–योगिनीहृदय, १।८

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri
बन्दछन्[९५] । श्रीचक्रको माहात्म्य देखाउँदै यहाँ के भनिएको छ भने जुन व्यक्तिले श्रीचक्र धारण गरेर प्राण त्याग गर्दछ त्यस्तो व्यक्तिले फेरि जन्ममरणको चक्रमा फस्नुपर्दैन, उसले कैवल्यपद प्राप्त गर्दछ। श्रीचक्र धारण गर्ने व्यक्तिलाई देखेर यमदूतहरू भाग्दछन् । ब्रह्मज्ञान प्राप्त गर्नु, काशीमा देहत्याग गर्नु र श्रीचक्र धारण गर्नु यी तीनै कुरा मोक्षप्राप्तिका कारण हुन्[९६] ।

गुरुतत्त्व

वास्तवमा गुरुतत्त्व शब्दब्रह्मस्वरूप हो । परब्रह्मरूप उपेयलाई यदि प्राप्त गर्नु छ भने शब्दब्रह्म नै एकमात्र उपाय हो । शब्दब्रह्ममा निष्णात व्यक्ति नै परब्रह्ममा प्रवेश गर्दछ भन्ने वचन रहेको छ[९७] । शब्दब्रह्मबाट उद्भूत चैतन्यशक्तिसम्पन्न शब्द वा वाक्य नै मन्त्र हो । त्यस्तो चैतन्यशक्तिसम्पन्न मन्त्र जसको मुखबाट उच्चरित भएर शिष्यमा उसको कानबाट प्रवेश गरी हृदयमा स्थापित हुन्छ व्यवहारभूमिमा त्यस्तो मन्त्रप्रदाता व्यक्तिलाई गुरु भने तापनि वास्तवमा मन्त्र नै गुरुरूपमा ग्राह्य हुन्छ । गुरुलाई ब्रह्मा, विष्णु, महेश्वर, साक्षात् परब्रह्म भन्नुको तात्पर्य पनि त्यही नै हो । अतः गुरु व्यक्तरूपले शब्दब्रह्मका रूपमा र अव्यक्तरूपले परब्रह्मका रूपमा समग्र विश्वमा व्याप्त छन् । वाणी तथा मनबाट अतीत परब्रह्म पाशबद्ध पशुको पाशमोचनका लागि शब्दब्रह्मरूप मन्त्रप्रदाता गुरुका रूपमा अवतीर्ण भएका हुन् त्यसैले अज्ञानरूपी अन्धकारमा डुबेकाहरूका लागि गुरु नै त्राता हुन्, गुरु नै उत्तम गति हुन्[९८] । *कुलार्णवतन्त्र*अनुसार अज्ञानरूपी अन्धकारलाई निवारण गर्ने भएकाले गुरु भनिएको हो[९९] ।

शुद्धि र अशुद्धि

*परातन्त्र*को आठौँ पटलमा शुद्धि र अशुद्धिका विषयमा चर्चा गरिएको छ । शुद्धि र अशुद्धिको भावना मानसिक विकल्पको उपज हो । कुनै पनि चिज अशुद्ध छैन किनभने सम्पूर्ण जगत् र त्यसमा रहेका द्रव्यहरू शिव वा पराशक्तिकै स्वरूप हुन् । त्यसैले मनमा उत्पन्न हुने विकल्पहरूको शोधन गरी शुद्ध विकल्पको माध्यमबाट निर्विकल्प परम शिवसम्म पुग्न सकिन्छ भन्ने कुल एवं क्रमदर्शनको

---

९५ *परातन्त्र, ५।२६।१–२ देखि ३५ श्लोकसम्म ।*

९६ *परातन्त्र, ५।३७–४०।१–२ ।*

९७ *शब्दब्रह्मणि निष्णातः परं ब्रह्माधिगच्छति ।*
–विज्ञानभैरव, ३८।३–४

९८ *परातन्त्र, ७।१३०।१–२*

९९ *गुशब्दस्त्वन्धकारः स्यात् रुशब्दस्तन्निरोधकः ।*
अन्धकारनिरोधत्वाद् गुरुरित्यभिधीयते ॥
–कुलार्णवतन्त्र, १७।७

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

चिन्तनलाई यहाँ आत्मसात् गरिएको छ। इदम् (आफूदेखि भिन्न यो)का रूपमा अवभासित विश्वलाई अहम् (आफूदेखि अभिन्न म)का रूपमा साक्षात्कार गर्नु विकल्पसंस्कारको अन्तिम लक्ष्य हो। त्यसैले सम्पूर्ण चराचर जगत्लाई आफ्नै चैतन्यको विस्तारका रूपमा सम्पूर्ण विश्व नै म हुँ भन्ने कुरा बारम्बार चिन्तन गर्दै जाँदा बौद्ध (बुद्धिगत) अज्ञानजन्य भेदप्रथाको परिहार भई शुद्ध संवित् मात्रको आभास हुन्छ। सम्पूर्ण जगत् चेतनाकै बाह्य उल्लास मात्र हो त्यसैले जगत् चेतनाभन्दा अतिरिक्त वस्तु होइन। अतः विश्वलाई शिवदेखि भिन्न देख्ने विपरीत बुद्धिलाई नै यहाँ अशुद्धि मानिएको छ भने त्यस्तो विपरीत बुद्धिलाई हटाउनु नै शुद्धि हो भन्ने मानिएको छ[१००]। जुन द्रव्यलाई लोकमा घृणास्पद मानिन्छ, जसलाई शास्त्रले बहिष्कार गरेको छ त्यस्तो द्रव्यलाई कुलसाधनामा स्वीकार्य मानिन्छ[१०१]। वास्तवमा सम्पूर्ण चराचर जगत् शिवमय छ त्यसैले कुनै पनि वस्तुलाई अशुद्ध मान्न सकिँदैन। जुन वस्तु शिवरहित छ वा चैतन्यशक्तिले शून्य छ त्यो नै अशुद्ध हो तर कुनै पनि वस्तुमा शिवराहित्य वा चैतन्यशून्यताको कल्पना गर्न सकिँदैन। शुद्ध वा अशुद्ध भनिने हरेक द्रव्य शिवशक्तिस्वरूप छ त्यसैले कुनै पनि द्रव्यलाई घृणा गर्नु हुँदैन भन्ने भाव यहाँ पाइन्छ।

अदिव्य शरीरले गरेको याग फलदायी नहुने भएकाले साधकले आफ्नो शरीरलाई दिव्य बनाउनका लागि आफूमा भैरवस्वरूपको चिन्तन गर्नुपर्दछ र मातृसद्भाव आदि मन्त्रहरूसँग आफ्नो तादात्म्य स्थापित गरी आफूलाई शक्तिपुञ्जका रूपमा दृढ चिन्तन गर्नुपर्दछ[१०२]। यस किसिमको दृढ चिन्तनद्वारा आफूमा भैरवभावको आवेश भई समग्र वृत्तिहरूमा शैवमहाभावको आविर्भाव हुन्छ। त्यतिखेर सम्पूर्ण चराचर जगत्लाई भैरवभावमा प्राप्त उक्त साधकले आफ्नै प्रतिबिम्बका रूपमा अनुभव गर्दछ। त्यतिखेर उसले गरेका समग्र क्रियाकलाप संविच्छक्तिकै अर्चना वा कुलयाग बन्न पुग्छ। उसले गरेका हरेक क्रियाकलापमा केवल आनन्दको उच्छलन देखापर्दछ। यहाँ भक्ष्याभक्ष्यको नियममा जोड दिइएको छैन। यहाँ त हरेक वस्तुलाई शिवशक्तिस्वरूपमा भावना गरी आफूमा समदृष्टिको विकास गर्न उत्प्रेरित गरिएको छ। विष्टा, मूत्र, रज, वीर्य आदि कुनै पनि कुरा घृणित पदार्थ होइनन्। यसमा घृणाको भाव उत्पन्न हुनु भ्रम हो, अज्ञान हो[१०३]। सम्पूर्ण पदार्थमा समदृष्टि

---

१०० शिवात्मकेष्वप्येतेषु बुद्धिर्या व्यतिरेकिणी ॥
सैवाशुद्धिः पराख्याता शुद्धिस्तद्धीविमर्दनम् ।
–तन्त्रालोक, ४।११८।३–४ देखि ११९।१–२ सम्म ।

१०१ द्रव्यैश्च लोकविद्विष्टैः शास्त्रार्थाच्च बहिष्कृतैः ।
विजुगुप्स्यैश्च निन्द्यैश्च पूजनीयस्त्वयं क्रमः ॥
–तन्त्रालोक, २९। १०, विवेकव्याख्या ।

१०२ नाहमस्मि न चान्योऽस्ति केवलाः शक्तयस्त्वहम् ।
इत्येवं वासनां कुर्यात्सर्वदा स्मृतिमात्रतः ॥
–तन्त्रालोक, २९।६४ ।

१०३ परातन्त्र, ८।५४–५६ ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.
राख्नु, सबैलाई परमात्माको स्वरूप मान्नुजस्तो निर्विकल्प भावबाट नै वास्तविक शान्ति प्राप्त हुन्छ भन्ने भाव यहाँ व्यक्त भएको छ[१०४] ।

पुरश्चरण

गुरुबाट दीक्षा लिएपछि उक्त मन्त्रको प्रयोग गर्नुभन्दा पहिले गरिने कर्मलाई पुरश्चरण भनिन्छ। *मेरुतन्त्र*का अनुसार धर्म, अर्थ, काम र मोक्षरूप पुरुषार्थचतुष्टय सिद्धिको साधन मन्त्र हो भने मन्त्रलाई सिद्ध गर्नका लागि गरिने प्रारम्भिक कर्म पुरश्चरण हो[१०५] । पुरश्चरणका पाँच अङ्गहरू छन्– जप, होम, तर्पण, मार्जन र ब्राह्मणभोजन वा कुमारीभोजन । जपको दशांश होम, होमको दशांश तर्पण, तर्पणको दशांश मार्जन र मार्जनको दशांश ब्राह्मणभोजन वा कुमारीभोजन यी पाँच कृत्य गरेपछि पुरश्चरणको पञ्चाङ्ग पूरा हुन्छ। सामान्यतया जप्य मन्त्रमा जतिवटा वर्ण हुन्छन् त्यति नै लाखपटक त्यस मन्त्रको जप गर्नुपर्छ तर कलियुगमा निर्धारित जपसङ्ख्याभन्दा चार गुणा बढी जप्नुपर्ने कुरा परातन्त्रमा उल्लेख गरिएको छ[१०६] । महानिर्वाणतन्त्रअनुसार मन्त्रको जपसङ्ख्या जति निर्धारण गरिएको छ त्यसको चार गुणा बढी जप गर्दा पुरश्चरण हुन्छ[१०७] । यसो गर्दा पुरश्चरणका अन्य अङ्गहरू पूरा गरिरहनुपर्दैन भन्ने *महानिर्वाणतन्त्र*को आशय देखिन्छ।

उपसंहार

यसप्रकार *परातन्त्र*मा तन्त्रशास्त्रमा वर्णित छवटा आम्नायका नायिका, तिनका विविध भेद र विविध क्रमअनुसारको उपासना पद्धतिको निरूपण गरिएको छ। प्रसङ्गानुरोधले विभिन्न मन्त्र तथा यन्त्रको पनि उद्धार भएको छ। त्यसका साथै गुरुतत्त्व, पुरश्चरणको आवश्यकता आदि विषय पनि यस ग्रन्थको प्रतिपाद्य विषयका रूपमा आएका छन्।

– माधवप्रसाद लामिछाने

---

१०४ परातन्त्र, ८।७३–७६ ।

१०५ धर्मार्थिकाममोक्षाणां साधको मन्त्र उच्यते ।
तत्सिद्धये पुरा यच्च चर्यते तत्प्रकीर्तितम् ॥
–मेरुतन्त्र, ६।३ ।

१०६ परातन्त्र, ९।१०।१–२ ।

१०७ पुरस्क्रियायां मन्त्राणां यत्र यो विहितो जपः ।
तस्माच्चतुर्गुणजपात् पुरश्चरणमुच्यते ॥
–महानिर्वाणतन्त्र, ७।८१ ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

परातन्त्र

(संस्कृत मूल पाठ)

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

प्रथमः पटलः

ॐनमः श्रीपरायै[१]

बहुसिद्धिसमाकीर्णे श्मशाने करवीरके ।
तत्र वीरगणाः सर्वे महाकल्लोलहुङ्कृते[२] ॥ [१]
निवर्तितमहाचक्रे[३] यागे त्रिदशडामरे ।
महावृन्दमहास्फारे गणडाकिनीयाचिते ॥ [२]
ब्राह्म्याद्या मातरश्चाष्टौ क्षेत्रेशो भैरवादयः ।
गणेशो[४] वटुकः[५] सिद्धा मातृचक्रे तु मेलके ॥ [३]
श्रीनाथादिगणाः सर्वे वीरनाथावतारिते ।
सिद्धिनाथावकाशेन सन्तोषितः कुलेश्वरः ॥ [४]
सर्वभूषां परित्यज्य सानन्दोल्लासिमानसः ।
सामरस्यस्थितं देवं पृच्छते कुलसुन्दरी ॥ [५]

श्रीदेव्युवाच

सर्वश्रोतोद्भवं ज्ञानं त्वत्प्रसादाच्छ्रुतं मया ।
यामलाष्टकपूर्वं तु तन्त्राण्येकविधानि[६] च ॥ [६]
शिरश्छेदश्च बहुधा महामन्थानषट्ककम् ।
मालातन्त्रं[७] च चित्कारं सागराम्बामहामतम् ॥ [७]
चतुर्विंशतिर्वै लक्षाः श्रुताः सर्वेऽवधारिताः ।
इदानीं संशयो जातस्तवैव वचनात् प्रभो ॥ [८]

---

१ *°°परदेवतायै– ग, घ ।*
२ *महाहल्लोल°°– घ ।*
३ *निचर्चित°°– घ ।*
४ *गणेशाः– घ ।*
५ *वटुकाः– ग ।*
६ *तन्त्रानेकविधानि– ख ।*
७ *परातन्त्रं– ग ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

एका सा परमा शक्तिर्न द्वितीया[८] परेश्वरी ।
एका शक्तिर्महामाया विश्वं व्याप्य व्यवस्थिता[९] ॥ [९]
नादिमध्या न चान्ता तु यया सर्वं प्रवर्तते ।
त्वयोक्ता न द्वितीया सा तन्त्रे कुलमहार्णवे ॥ [१०]
एका[१०] सन्धार्यते विश्वमेका त्रैलोक्यपूजिता ।
एतदेव वचो ब्राह्मी षडाम्नायः कथं प्रभो ॥ [११]
षट्सिंहासनगा प्रोक्ता देव्यः षण्णयिकाः स्मृताः ।
षडाम्नायविभिन्ना च एका[११] सा परमा कथम् ॥ [१२]
अभिन्ना वाथ भिन्ना चेद् वद देव जगत्पते ।
कथमेका पराशक्तिर्विभिन्ना परमेश्वर[१२] ॥ [१३]
षट्सिंहासनगा देवी नायिकाः षट्प्रकीर्तिताः ।
षडाम्नायविभिन्ना च[१३] किं संज्ञा भेदनामतः ॥ [१४]
पूर्वसिंहासना देवी याम्यसिंहासनाश्रिता ।
सिंहासनं पश्चिमगं सौम्यसिंहासना परा ॥ [१५]
सिंहासनमूर्ध्वगता ह्यधः सिंहासनस्तथा ।
षट्सिंहासनसंस्थास्ताः[१४] षडाम्नायेति कीर्तिता ॥ [१६]
कथं सिंहासनं संज्ञा[१५] स्थिता ह्याम्नायदेवता ।
तन्त्रे वा यामले वापि चतुर्विंशतिलक्षके ॥ [१७]
ग्रन्थे त्वया[१६] सूचिता वै षडाम्नायविशेषतः ।

---

८ *शक्तिरद्वितीया– ग ।*
९ *व्याप्यावतिष्ठिता– ग ।*
१० *एषा– ग ।*
११ *चेदेका– ख, ग ।*
१२ *परमेश्वरी– ख, ग ।*
१३ *चेत्– ग ।*
१४ *षट्सिंहासनसंस्था सा– ग ।*
१५ *ज्ञानं– ग, घ ।*
१६ *मातृका 'क'मा 'ग्रन्थे त्वया' पाठ टुटेको ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

एका[१७] परा विभिन्ना किं षट्सिंहासनमाश्रिता[१८] ।। [१८]
आद्या शक्तिः परा चैका कथं षट्शक्तितां गता ।
या आद्या प्रकृतिः सूक्ष्मा चितिरूपेण संस्थिता ।। [१९]
बिन्दुमालिनीरूपा सा सर्वं व्याप्य व्यवस्थिता ।
इमां मे[१९] महतीं शङ्कां निर्णेतुं परमेश्वरी ।। [२०]
हृदयग्रन्थिसुदृढं सर्वज्ञ परमेश्वर ।
यद्येका परमा शक्तिराद्या प्रकृतिरीश्वरी ।। [२१]
किमर्थं कस्य रक्षार्थं षडाम्नायाः प्रकीर्तिताः ।
त्रैलोक्यं रक्षणार्थाय समयापालनाय वा ।।
साधकैः प्रार्थ्यते वापि वदस्व परमेश्वर ।। [२२]

श्री सदाशिव उवाच

अयि प्रियतमे देवि निशामय वदामि ते ।
गुह्याद् गुह्यतमं दिव्यमकथ्यं कथयामि ते ।। [२३]
तव स्नेहात् प्रवक्ष्यामि रहस्यं कौलिकान्वयम् ।
ॐ[२०] नमस्कृत्य प्रवक्ष्यामि विष्णुमायां जगन्मयीम् ।। [२४]
नारायणीं महामायां प्रकृतिं विश्वरूपिणीम् ।
एका परा पराशक्तिः प्रकृतिर्विश्वमोहिनी ।। [२५]
विश्वसम्मोहनात्[२१] सा च वैष्णवीति प्रकीर्तिता ।
धारणाद्धात्रीमित्याह[२२] पालनात् परमेश्वरी ।। [२६]
त्रैलोक्यमोहनान्माया स्वाभासात्[२३] प्रकृतिः स्मृता ।
विश्वं सन्धारणात् सा तु वैष्णवीति प्रकीर्तिता ।। [२७]

१७ एषा– ख ।
१८ मातृका 'क'मा मा अक्षर टुटेको ।
१९ संशोधित पाठ] इमां मे । एतन्मे – क, ख, ग, घ ।
२० मातृका 'ग' मा ॐ पाठ छैन ।
२१ विश्वं विमोहनात्– ख, ग, घ ।
२२ मित्याहः– ख, घ ।
२३ साभासात्– क ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

[२४]कैवल्यफलदातृत्वान्माया[२५] नारायणी स्मृता ।
ईश्वरोऽपि वशे यस्याः सूत्रबद्धः[२६] शकुन्तवत् ॥ [२८]
यां विना परमेशोऽपि शव इत्यभिधीयते ।
स्पन्दितुं नैव शक्नोति विना तां परमेश्वरः ॥ [२९]
ईशोऽप्यनीशतां याति प्रकृत्या लोकनं विना ।
दारुष्वेव यथा वह्निर्मथनात् सम्प्रकाशते[२७] ॥ [३०]
मायासम्प्रगृहीतो वै सृष्टिस्थित्यन्तकृद् भवेत् ।
जीवहीनो यथा देहः स्पन्दितुं नैव शक्नुते[२८] ॥ [३१]
शववत् कर्महीनत्वात् समाधिसंस्थितः प्रिये ।
मायाविरहितो[२९] यावन्निशाकाले तु गीयते ॥ [३२]
शववन्निश्चलो देवो[३०] बिन्दुमालिन्यसङ्ग्रहात् ।
मायया कवलीकृत्य शिव इत्यभिधीयते ॥ [३३]
शिवशक्तिसमायोगात् सर्वं जगदिदं भवेत् ।
चितिरूपेण सा माया विश्वं व्याप्य व्यवस्थिता ॥ [३४]
अहं सदाशिवो देवः प्रकृतिर्विष्णुरुच्यते[३१] ।
उभयोर्मेलनाद् देवि शिवशक्तीति गीयते ॥ [३५]
प्रवर्तनाय सर्वेषां संसारचक्रप्रान्तवत् ।
त्वं तु देवि विष्णुमाया नारायणो जगन्मयः ॥ [३६]
देवस्यानन्दरूपोऽहं जाने देवः[३२] सदाशिवः ।
एवं न वर्तयेद् देवावुभौ हरिहरात्मकौ ॥ [३७]

---

२४ °°फलदा नित्या– ग ।
२५ मान्या– ग ।
२६ सूत्रबद्धाः– क, ख । सूत्रं बध्वा– घ ।
२७ सम्प्रकाश्यते – ख ।
२८ संशोधित पाठ] शक्नुते । शक्यते – क, ख, ग, घ ।
२९ °°विरहिता– ग । °°काले°– ख ।
३० देवि– ख
३१ देवो विष्णुः प्रकृति°– ग, घ ।
३२ देवि– ग ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

सृष्टिस्थितिश्च संहारः कल्पे कल्पे कथं भवेत् ।
शिवशक्त्यात्मकं विश्वं पश्येद् दिव्येन चक्षुषा ॥ [३८]
न पद्माङ्की न वज्राङ्की न चक्राङ्की यतः प्रजाः ।
लिङ्गाङ्की च भगाङ्की च तेन माहेश्वरी प्रजाः ॥ [३९]
यया सृष्टं सृजेद् द्वेधा सा धृता पाल्यते हरिः ।
संहर्ता हरते रुद्रः सर्वे तदनुगाः सुराः ॥ [४०]
एका सा परमा देवी विश्वं व्याप्य व्यवस्थिता ।
चतुर्विंशतितत्त्वेन ब्रह्माण्डं चेतयन्ति च ॥ [४१]
पृथिवीवायुराकाशजलवह्निमयं वपुः ।
धृत्वा संसृज्यते विश्वं कल्पे कल्पे यथेच्छया ॥ [४२]
ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च ईश्वरश्च सदाशिवः ।
पञ्चभूतात्मकं चैव शरीरं पञ्चसंस्कृतम् ॥ [४३]
एकीकृत्य तथा पञ्चभूतरूपेण संस्थिताः ।
निर्जीवो जीवरूपेण पञ्चभूतत्त्वमागतः ॥ [४४]
सिंहासनमहाम्नायः पञ्चभूतानि सङ्गमः ।
आद्या सा परमा शक्तिर्व्योमस्था कुलरक्षिणी ॥ [४५]
ब्रह्माण्डव्यापिनी नित्या परं ब्रह्मस्वरूपिणी ।
चतुर्विंशतिभिस्तत्त्वैः सर्वबीजस्वरूपिणी[३३] ॥ [४६]
ब्रह्मस्वरूपिणी साक्षात् स्त्रीपुंभेदो न विद्यते ।
लीलया क्रीडते नित्या ललितारूपधारिणी ॥ [४७]
अरूपा रूपवान् भूत्वा पुंरूपं धार्यते शिवा[३४] ।
कदाचिल्लीलया देवी मायारूपेण क्रीडति ॥ [४८]
कदाचिद्धरिरूपेण शिवरूपेण स्वेच्छया ।
ब्रह्मरूपधरा[३५] माया स्वेच्छारूपधरा[३६] परा ॥ [४९]

---

३३ *°°जीवस्वरूपिणी– ख, ग, घ ।*
३४ *धार्यतेऽपि वा– ख, घ ।*
३५ *°°धृता– ख, ग, घ ।*
३६ *°°धृता–ख, ग, घ ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

एषा परापरा देवी प्रकृतिर्विश्वमोहिनी ।
प्रवर्तयति संसारं समयापालनाय च ॥ [५०]
श्रीनाथक्रमसिध्यर्थं षडाम्नायत्वमागता ।
षट्सिंहासनगा देवी समासात्[३७] कथयामि ते ॥ [५१]
पुरा नन्दवने देवि निर्जने पशुवर्जिते ।
सदाशिवोऽहं षड्वक्त्रः समाधिं ध्यानमाश्रितः ॥ [५२]
त्वं तु कापालिनी भूत्वा मामपृच्छच्छडन्वयम् ।
प्रथमं पूर्ववक्त्रेण रूपं तत्पुरुषेण च ॥ [५३]
कथयामास प्राचीं तु सिंहासनं महोद्धतम् ।
नायिका रुद्रशक्तिर्या शिवं तत्पुरुषं परम् ॥ [५४]
पूर्णेश्वरी महोग्रा सा पूर्वाम्नाया प्रकीर्तिता ।
चक्रेश्वरीं तु वक्ष्यामि साधकानां हिताय वै ॥ [५५]
ध्यानं तु चित्तेऽधिष्ठाय ध्यातव्या परमेश्वरि ।
इन्द्रनीलसमप्रख्या दशदोर्दण्डधारिणी[३८] ॥ [५६]
वराभयकरं रम्यं सत्रिशूलं कपालकम् ।
डमरुं चाक्षमालां च शक्तिं चैव कराम्बुजे ॥ [५७]
इक्षुचापं शरं चैव खड्गहस्तं सुशोभनी ।
महाप्रेतोपरि तत्र सूर्यचन्द्रासने स्थिता[३९] ॥ [५८]
प्रत्यालीढा त्रिनेत्रा च मुण्डमालाविभूषिता ।
वासुकिशङ्खपालौ तौ कर्णभूषणतां गतौ ॥ [५९]
अनन्तं हारमाला च हारालङ्कारभूषिता ।
विशालत्रयनेत्रा च चन्द्रार्द्धकृतशेखरा[४०] ॥ [६०]
एषा पूर्णेश्वरी देवी हाहारावरवप्रिया ।
पूर्णेश्वरीति विख्याता साहङ्कारा रजोयुता ॥ [६१]
गिरौ पूर्णालये पीठे लक्ष्मीवनश्मशानके ।

३७ *समासं– क, ख, घ ।*
३८ *°°मण्डिता– ग, घ ।*
३९ *सूर्यचन्द्रासनस्थिता– ग, घ ।*
४० *°°भूषणा– ग, घ ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

इन्द्रेणाराधिता नित्या बहुरूपावतारिता[४१] ॥ [६२]

पूर्वाम्नायेति विख्याता पूर्वदेवर्षिपूजिता ।

ईश्वरी सर्वविद्यानां महाभाग्यमहाभरा[४२] ॥ [६३]

नानारूपधरा नित्या बहुरूपावतारिणी ।

जया जयन्ती विजया अजिता नारसिंहिका ॥ [६४]

व्याघ्रेश्वरी कराला च राजेशी भुवनेश्वरी ।

रक्तदन्ता विशालाक्षी कामेशी चण्डमालिनी ॥ [६५]

विद्युज्जिह्वा डामरेशी नाटेशी नृत्यनायिका ।

नन्दी चैव महाकाल भृङ्गिणी च कुलालिका ॥ [६६]

नव नाटेश्वरी तत्र चतुःपञ्चरसान्विता ।

बहुभेदा देवदेवी भैरवाष्टकमातृकाः ॥ [६७]

नाटेश्वरेति विख्यातो भैरवाश्चक्रपालकः ।

क्षेत्रविघ्नेशवटुकयोगिनीमातृकाष्टकाः ॥ [६८]

ब्रह्माण्याद्याः प्रपूज्यन्ते कुमारी कामदा सदा ।

नृत्यमाने पुरा देवे[४३] भैरवो मातृभिर्वृतः ॥ [६९]

नृत्यभैरवनामा तु पूर्वचक्रे व्यवस्थितः ।

गणेशक्षेत्रडाकिन्यो गणास्तत्पुरुषाश्रिताः[४४] ॥ [७०]

वाममार्गे समाराध्या न तद् दक्षिणतः क्रिया ।

प्लक्षद्वीपे कुशद्वीपे बहुधाश्च तदन्वगाः ॥ [७१]

वश्याकर्षस्तम्भनं च सिद्धयस्त्वणिमादयः ।

मरीचिना समाराध्य शक्राय च प्रदत्तवान् ॥

इत्येषः पूर्व चाम्नायः प्राचीसिंहासनस्थितः ॥ [७२]

॥ इति श्रीपूर्णेश्वरी पूर्वाम्नायः[४५] ॥

---

४१ *°°वतारिणी– ख ।*

४२ *महावहाः– ख, भवावहा– ग ।*

४३ *देवः– घ ।*

४४ *°°स्मृताः– ख ।*

४५ *इति श्रीपूर्णेश्वरी पूर्वाम्नायः ॥ १ ॥ – ग, इति श्रीपूर्णेशी पूर्वाम्नायः –घ ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

द्वितीयः पटलः

दक्षिणाम्नायं वक्ष्यामि महावीर्या महोल्बणा ।
अघोरभैरवोद्दिष्टा निशेशी च निरर्गला[१] ॥ [१]
निरालम्बेश्वरी नित्या अघोरं तच्छिवं विदुः ।
सिंहासनगता नित्या निशेशी रक्तचर्चिका ॥ [२]
चैतन्यभैरवी केचिद् रक्तकालीति[२] केचन ।
सुन्दरी कालिका केचिदघोरेश्वरी केचन ॥ [३]
ध्यानरूपं तु वक्ष्यामि भैरव्या याम्यदिक्स्थिता ।
नित्या निरंशनिरता निशेशी[३] निर्गुणाश्रया ॥ [४]
ऋतुनाराधिता देवी धर्मराजाय वै पुरा ।
सम्प्रदायकरेणैव देवी चैतन्यभैरवी ॥ [५]
चतुर्वेदासना देवी महाफेत्कारसंस्थिता ।
प्रज्वलन्ती चितामध्ये दक्षिणे[४] दक्षदा परा ॥ [६]
अलातचक्रवद् यस्या भ्रमन्ति शिवमालिका[५] ।
स्नायुलक्षा कृशाङ्गा च अस्थिचर्मावशेषिता[६] ॥ [७]
व्याघ्रचर्मकटिवृता नरचर्मोत्तरीयका ।
सहस्रादित्यसङ्काशा तप्तकाञ्चनसुप्रभा[७] ॥ [८]
पञ्चवक्त्रा चातिभीमा त्रिपञ्चनयनैर्युता ।
ईषद्धास्यललज्जिह्वा निम्ननाभिः कृशोदरी ॥ [९]
विकरालासनस्था च चक्रवक्रासनस्थिता ।

---

१ *नीलांगना– ख ।*
२ *काली रक्त°°– ख ।*
३ *निःशेशी– ख, निःश्रेणी– ग ।*
४ *दाक्षिण्य– ख, दाक्षिण्ये – ग ।*
५ *शिरमालिका– ग, घ ।*
६ *अस्थिचर्माविशेषिताः– घ ।*
७ *°°सप्रभा– क, ग, घ ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

रौद्री भयापहा[८] घोरा चन्द्रार्द्धकृतकेतना[९] ॥ [१०][१०]

वर्वरोर्ध्वमुक्तकेशी नागराजविराजिता ।

कबन्धउष्णीषयुता ब्रह्मशीर्षशिखामणिः ॥ [११]

सद्यश्छिन्नगलद्रक्तः शिरोमालाविभूषिता ।

भुजषोडशसंयुक्ता गजकञ्चुककिङ्किणी[११] ॥ [१२]

पाशाङ्कुशकपाल[१२] च खट्वाङ्गं मुण्डडिण्डिमम् ।

खड्गखेट[१३]बाणधनु[१४]श्चक्रदण्ड[१५]कमण्डलुम् ॥ [१३]

अभयं वरदं चैव तर्जनीं विधृता करैः ।

मुदिता सिद्धिमधुना शक्तिभिः परिवारिता ॥ [१४]

हूंहूंहूङ्कारनादेन त्रासयन् देवतागणान् ।

ऋग्यजुःसामाथर्वाख्या[१६] वेदस्योपरि संस्थिता ॥ [१५]

शवरूपीमहादेवहृदयोपरिसंस्थिता ।

निशेशी च[१७] महोग्रा च[१८] दक्षिणाचारवर्जिता ॥ [१६]

ज्येष्ठानुज्येष्ठभेदोऽस्ति याम्यसिंहासनाश्रिता[१९] ।

तस्याङ्गदेवताः सर्वे बहुभेदा महोल्बणाः ॥ [१७]

जम्भिनी स्तम्भिनी तारा मोहिनी अन्धिनी शिवा ।

मृत्युञ्जया चर्चिका च सिंही दक्षिणकालिका ॥ [१८]

प्रचण्डा उग्रचण्डा च उग्रतारा कपालिनी ।

---

८ *भयावहा– ग ।*

९ *चन्द्रार्कभृतशेखरा – ख ।*

१० *यो पाठ मातृका 'ख'मा श्लोक ९।१–२ पछि रहेको छ ।*

११ *गजकुञ्जर°°–ख, गजकञ्चुकि– ग, घ ।*

१२ *पाशाङ्कुशं कपालंः–ख ।*

१३ *फेट– ख, ग, घ ।*

१४ *धनुं– ग ।*

१५ *दण्डं– ख ।*

१६ *यस पाठको स्थान मातृका 'ख' मा खाली राखिएको छ ।*

१७ *सा– ख, ग, घ ।*

१८ *सा– ग, घ ।*

१९ *°°सनस्थिता– ख, ग ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

त्वरिता छिन्नशीर्षा च वगला वाक्प्रदायिनी[२०] ॥ [१९]
नीलसरस्वती भीमा त्रैलोक्यडामरेश्वरी ।
त्रैलोक्यविजया चण्डी रक्तचामुण्डभैरवी[२१] ॥ [२०]
दक्षिणाम्नायदेवेशी नानाभेदविसारिणी ।
ब्राह्म्याद्याष्टौ भैरवाष्टः क्षेत्रपालाष्ट एव च[२२] ॥ [२१]
स्वक्षेत्रनाथो वटुको गणेशो योगिनीगणाः[२३] ।
एका विभिन्नरूपा सा समयां पालनाय च ॥ [२२]
अघोरस्य गणाः सर्वे नानापारिषदावृताः[२४] ।
महाचण्डाट्टसंरावः पूरयन्तो दिगन्तराः ॥ [२३]
वेताला बहुलास्तत्र डाकिनीगणसंवृताः ।
बाललीलासमापन्ना निशाचरगणावृता ॥ [२४]
दण्डपाशोद्यतकराः सर्वसाधकसिद्धिदाः ।
शाकपुष्करद्वीपेषु साधकाभेददर्शिनी ॥ [२५]
चत्वरे गह्वरे पीठे योनिमण्डलमार्गगा ।
वामाचाररता पूज्या ह्यणिमाद्यष्टसिद्धिदा ॥
सूत्रमेतन्मया प्रोक्तं[२५] दक्षिणाम्नायसङ्गतम् ॥ [२६]

॥ इति श्रीनिशेश्वरी दक्षिणाम्नायः[२६] ॥

---

२० *तथा वरप्रदायिनी–ख ।*
२१ *रक्त चामुण्डा°– ग, रक्तचामुण्ड°– घ ।*
२२ *ब्राह्माद्या भैरवज्येष्ठः क्षेत्रपालाष्टमेव च– ख ।*
२३ *°°गणेशं योगिनीगणाः– ख ।*
२४ *°°कर्मफलप्रदाः– ख ।*
२५ *सूत्रीय ता मया प्रोक्ता– क ।*
२६ *इति श्रीपरातन्त्रे निशेश्वरी दक्षिणाम्नायः ॥ २ ॥– ख, इति दक्षिणाम्नायनिशेश्वरी– ग, इति दक्षिणाम्नायनिशेश्वरी ॥ २ ॥– घ ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

तृतीयः पटलः

सिंहासनं प्रतीच्यां तु सङ्क्षेपं श्रृणु पार्वति ।
अनेकशतसाहस्रं श्रीनाथेनावतारितम्[१] ॥ [१]
मन्त्रं[२] नानारहस्यं च यामलं लक्षसम्मितम् ।
स्वनाभिमथनाद् देवि स्वकीयरसना पुरा ॥ [२]
ब्रह्माण्डं गर्भतस्तस्या जातं दिव्येन योनिना ।
तदारभ्य महेशानि कुजादेवीति विग्रहा[३] ॥ [३]
ज्येष्ठबालप्रभेदेन[४] कुब्जिका लोकपूजिता ।
सद्योजातमुखोद्गीता पश्चिमाम्नायदेवता ॥ [४]
कुब्जिका जगतामाद्या महासंहाररूपिणी ।
अनन्तदेशिकैः सेव्या नित्या शिवसमागता ॥ [५]
ज्येष्ठबालप्रभेदेन बहुमार्गप्रवाहिणी ।
द्वात्रिंशता भेदयुक्ता कुब्जिका भैरवाश्रिता ॥ [६]
वृषभे संस्थितं देवं खवर्णं रूपशोभितम् ।
एकवक्त्रं त्रिनेत्रं च भुजाष्टादशधारिणम् ॥ [७]
डमरुं परशुं बाणं[५] खड्गमङ्कुशवज्रकम् ।
शङ्खं च वेणुवाद्यं[६] च वरदाभयदक्षिणे[७] ॥ [८]
वामे खट्वाङ्गशूलं च धनुः फलकपाशकम्[८] ।
घण्टाकपालवेणुं[९] च अभयाभयनाशनम् ॥ [९]

---

१ *श्रीनाथैरवतारितम्– घ ।*
२ *तन्त्रं– ग, तत्र– घ ।*
३ *विश्रुता– ग, घ ।*
४ *°°बालादिभेदेन– ग, घ ।*
५ *परशुं डमरु°° – ग, घ ।*
६ *शंखं वेणुं च°– घ ।*
७ *वरदाकरदक्षिणे – ग, घ ।*
८ *फलकपालकम्–ख ।*
९ *घण्टाकपालमालं– घ ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

पट्टेन बन्धितं जानु वामोरुस्था च कुब्जिका ।
एकवक्त्रा त्रिनेत्रा च अरुणा वर्णवर्णिता[१०] ॥ [१०]
द्विभुजा वरदा देवी सिंहस्थाभयदायिनी ।
नागाभरणभूषाङ्गी खण्डेन्दुकृतमस्तका[११] ॥ [११]
वर्वराकेशपाशेन चारुपीनघनस्तनी ।[१२]
सर्वाभरणसंशोभा लक्षणैश्च सुशोभिता ॥ [१२]
एवं ध्येया[१३] कुब्जमाता[१४] पश्चिमाम्नायभैरवी[१५] ।
तत्रैव बहुभेदोऽस्ति कुब्जिका कुलमार्गगा ॥ [१३]
विभिन्ना सिद्धिनाथेन श्रीनाथेनावतारिता ।
कुजेशनाथवीरेण कुजाम्नायप्रकाशिता ॥ [१४]
नवात्मा श्रीशिखानाथः स्वच्छन्दललितेश्वरः ।
क्रमेशी च त्रिखण्डा च चण्डा चण्डकपालिका ॥ [१५]
त्रिशुद्धिरुग्रचण्डा च चण्डा चण्डकपालिका ।[१६]
अन्नपूर्णा कराली च ज्वालामालिनी कामिनी [१६]
ब्राह्म्याद्या मातरगणा असिताङ्गदिभैरवाः ।
ब्राह्मी माहेश्वरी चैव कौमारी वैष्णवी तथा ॥ [१७]
वाराही चैव माहेन्द्री चामुण्डा सप्तमी स्मृता ।

---

१० वरवर्णिता– ग, घ ।

११ °°शेखरा– ग, घ ।

१२ यसपछि मातृका 'ग'को पाठको क्रम यसप्रकार रहेको छ–
कुजेशनाथवीरेण कुजाम्नायप्रकाशिता ।
एवं ध्येया कुजामाता पश्चिमाम्नायभैरवी ।
तत्रैव बहुभेदोऽस्ति कुब्जिका कुलमार्गगा ।
विभिन्ना सिद्धिनाथेन श्रीनाथेनावतारिता ।
सर्वाभरणसंशोभा लक्षणैश्च सुशोभिता ।

१३ ध्यात्वा– ख ।

१४ कुब्जिकामाता– ख ।

१५ °°नायिका– ग, घ ।

१६ यो पाठ मातृका 'ख', 'ग' र 'घ'मा छैन ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

अष्टमी च महालक्ष्मीरेताः सर्वत्र पूजिताः[१७] ॥ [१८]

असिताङ्गो रुरुश्चण्डः क्रोधीशोन्मत्तकस्तथा[१८] ।

कपाली भीषणाख्यश्च संहारश्चाष्टमस्तथा ॥ [१९]

षडाम्नायप्रपूज्या वै मातृकाः सह भैरवैः ।

गणेशो वटुकः क्षेत्रयोगिनीसङ्ककाः स्मृताः ॥ [२०]

डाकिनीभूतवेतालचर्चिकागणसंवृताः[१९] ।

डाकिन्यादिमहारावः षड्योगिन्यः प्रकीर्तिताः ॥ [२१]

डाकिनी राकिनी घोरा लाकिनी काकिनी तथा ।

साकिनी हाकिनी प्रोक्ता याकिण्यः[२०] सप्तधातवः ॥ [२२]

संस्थिता देवताः पूज्याश्चरुरूपेण भैरवः ।

सद्योजातसाधिता[२१] सा[२२] कुब्जिका चक्रनायिका ॥ [२३]

अङ्गिरासाधिता विद्या[२३] दक्षाय प्रतिपालिता ।

नहुषाय ततो दत्त्वा ततश्चन्द्रान्वयाय च ॥ [२४]

पार्थिवानां च सौम्यानां कुलदेवीति कीर्तिता ।

अनेकसिद्धिदाः सर्वे क्रियास्तु बहवः स्मृताः ॥ [२५]

दुर्वासाराधिता विद्या निराचारा कलाश्रिता ।

वाममार्गे रता[२४] नित्या दक्षिणे फलवर्जिता[२५] ॥ [२६]

मकारपञ्चकैः पूज्या नान्यथा फलदा भवेत् ।

शौचाचारो निराचारो निष्कलङ्का निराश्रया ॥ [२७]

अणिमादिमहासिद्धिः साधनाच्छीघ्रसिद्धिदा ।

---

१७ *सर्वाः प्रपूजयेत्– ग, सर्वत्र पूजयेत्– घ ।*

१८ *क्रोधीशोन्मत्तकौ°– ग ।*

१९ *°°चेटिका°– ग ।*

२० *याकिणी– ग ।*

२१ *°°पूजिता– ग, घ ।*

२२ *तु– ग ।*

२३ *पूर्वे – घ ।*

२४ *वाममार्गरता– घ ।*

२५ *दक्षिणा फलपूजिता– ख ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

मोक्षदा भोगदा देवी कुब्जिका कुलमातृका ॥ [२८]

बहुधा वर्णिता देवि तवाग्रे श्रीमतादिषु ।

मन्थानभैरवे चास्ति चतुर्विंशमतेषु[२६] च ॥ [२९]

॥ इति श्रीपश्चिमसिंहासनकुब्जिका[२७] ॥

२६ *चतुर्विंशतिकेषु– ग, घ ।*

२७ *पश्चिमसिंहासनं– ग, इति पश्चिमसिंहासनं ॥३॥– घ ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

चतुर्थः पटलः

वामदेवाश्रिताम्नायं कथयामि तवाग्रतः ।
उग्राम्नायमुत्तरं तु[१] कालीकुलसमुद्भवा ॥ [१]
कोटिकोटिप्रभेदोऽस्ति कालिका तीव्रनायिका[२] ।
आज्ञासिद्धिप्रदा देवी विष्णुतेजोपबृंहिता ॥ [२]
नारायणी महाकाली जगद्रक्षणतत्परा ।
काली काली महाकाली चण्डयोगेश्वरीति च ॥ [३]
तिष्ठन् गच्छन् स्मरेन्नित्यं[३] मुच्यते महतो भयात् ।
आब्रह्मस्थावरान्तं च कालेन कलयन्ति च ॥ [४]
तं कालं कलयेत् काली ततः सा कालिका स्मृता ।
अनेकचक्रचक्रेशी नानाभेदा महागमाः[४] ॥ [५]
शक्यते कालिका देव्या देवा ब्रह्मादयोऽपि हि ।
तथापि लेशमात्रं तु कुमारीक्रमतः श्रृणु ॥ [६]
नीलवर्णा महाकाली त्रिमुखा नवलोचना ।
पीतं[५] तु दक्षिणं वक्त्रमुत्तरं पावकोपमम् ॥ [७]
मुण्डलम्बितनेत्रं च[६] अष्टबाह्वी तनूपरा[७] ।
पिङ्गलोर्ध्वजटाटोपचन्द्रार्द्धकृतशेखरा ॥ [८]
सप्तविंशतिमुण्डाश्च[८] रक्तविप्रुषसंयुताः ।
अस्थिकुण्डलशोभाढ्या मौलीकापालमालिनी ॥ [९]

---

१ च– ग, घ ।
२ ऊर्ध्वमिश्रिता, ग ।
३ स्मरन्°– ग,घ ।
४ नानाभेदमहागमाः– ग, घ ।
५ पीठं– ख ।
६ तु– ग, घ ।
७ °°धरा– ख, ग, धनुर्धरा– घ ।
८ मुण्डं च– घ ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

किङ्किणीनौपुराराववीरघण्टारवोत्तमा[९] ।
शिवप्रेतसमारूढा मुखशोणितनिर्भरा ॥ [१०]
इन्द्राद्या ब्रह्मविष्णुश्च रुद्रेश्वरसदाशिवाः ।
पीतश्यामरक्तधूम्रश्वेताभाः पञ्चकालिकाः[१०] ॥ [११]
वज्रदण्डशक्तिशूलखट्वाङ्गायुधधारकाः ।
तर्जनीमुखनिक्षिप्ता शिवाधस्था त्रिलोचना ॥ [१२]
बद्धपद्मासना देवी पीनोन्नतपयोधरा ।
वामहस्ते कपालं च रक्तपूर्णालिशोभना[११] ॥ [१३]
धारयन्ती त्रिशूलं च सशब्दं दक्षिणे करे ।
चक्रं च दक्षिणे हस्ते अङ्कुशं मुद्गरं तथा ॥ [१४]
वामे पाशं च खट्वाङ्गं मृतबालं च धारिणी ।
चित्कला कुलमध्यस्था ज्योतिरूपा च केवला ॥ [१५]
निर्वाणपददातीता भावातीता अगोचरा ।
अस्यां मूर्तौ महादेव्या नववक्त्राणि पूजयेत् ॥ [१६]
बहूनि भेदरूपाणि कालिकाया महेश्वरि ।
आज्ञासिद्धिप्रदा नित्या कौलमार्गप्रवर्तिका[१२] ॥ [१७]
महाकुलालिका याता विष्णुकालित्वमागता ।
यस्याः प्रभावमतुलं वर्णितुं नैव शक्यते ॥ [१८]
दुर्वासा नारदो व्यासो वसिष्ठः कौशिकस्तथा ।
त्रिचतुः पञ्चसप्ताहादेकाहात् सिद्धिमागता ॥ [१९]
अणिमाद्या महासिद्धिस्तस्याङ्गसिद्धयः स्मृताः ।
मोक्षदा सिद्धिदा काली निर्वाणेशीश्वरी शिवा[१३] ॥ [२०]
कैवल्यमेका सिद्धिः स्यान्महाज्ञानप्रकाशिनी ।

---

९ °°त्तरा– ग, घ ।
१० °°प्रेतकाः– ग ।
११ °°तिशोभना– ग ।
१२ प्रवर्तका– क, ग, कौलिका मार्गवर्तका– घ ।
१३ °°परेश्वरी– ख ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

साधको भैरवः साक्षाज्जरामरणवर्जितः ॥ [२१]

धनदस्य न सा भूतिर्न शक्रस्य प्रजापतेः ।

या भूतिः साधकस्यैव भवेत् त्रैलोक्यदुर्लभा ॥ [२२]

पञ्चचक्रक्रमं[१४] देवि पञ्चकाल्यानुशासिता[१५] ।

गुह्यकाली महादेवी वैष्णवी ब्रह्मरूपिणी ॥ [२३]

वामदेवाश्रिता सर्वे महाभैरवकोटयः ।

गणेशवटुयोगिन्यः शतकोटिसहस्रकम्[१६] ॥ [२४]

भूतवेतालडाकिन्यश्चेटका[१७] राक्षसाः खगाः ।

फेरवाः काकगृध्राश्च उलूका गरुडा वकाः ॥ [२५]

श्रृगालिकङ्कटियुगा नानारूपा महाबलाः ।

आम्नायज्ञा वदन्तीह उत्तरं तु निरुत्तरम् ॥ [२६]

॥ इति श्रीपरातन्त्रे उत्तराम्नायकालिक्रमः[१८] ॥

---

१४ पञ्चपञ्चक्रमं– ग ।

१५ °°शासिनी– ग, घ ।

१६ °°सहस्रकाः– क ।

१७ °°वटुका– ग ।

१८ इत्युत्तराम्नायकालिक्रमः ॥ ४ ॥– ग, इति उत्तराम्नायकालिक्रमः ॥– घ ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

पञ्चमः पटलः

ऊर्ध्वसिंहासनं[१] वक्ष्ये त्रैलोक्यैश्वर्यसूचकम्[२] ।
सर्वचक्रेश्वरी नित्या सर्वाम्नायप्रपूजिता ॥ [१]
सर्वसिंहासनमयी ईशानासनसंस्थिता ।
परं ब्रह्मेश्वरी माया देवी नारायणी स्मृता ॥ [२]
निद्रा बुद्धिः क्षमा क्षान्तिः क्षुधा लज्जा स्मृतिर्धृतिः ।
प्रज्ञा शान्तिः प्रभा ज्योतिर्यस्याः[३] पादाङ्गुलीनखे ॥ [३]
यस्याः दृग्ज्ञानमात्रेण[४] साक्षाल्लक्ष्मीपतिर्भवेत् ।
यस्यार्चाकर्मसु रता यस्या मार्गानुसारिणः[५] ॥ [४]
राजराजसमा भूत्वा सुरराजसमाश्च वा[६] ।
भुक्त्वा तु विपुलान् भोगानन्ते निर्वाणमाप्नुयात् ॥ [५]
कदाचिद् योषितो भूत्वा कदाचित् पुरुषो भवेत् ।
विष्णुरूपेण सकलं दुष्टान् सर्वान् विनाशयेत् ॥ [६]
जगद्व्याप्तवती माया मोहयेत् स सुरासुरान् ।[७]
अरूपा रूपिणी भूत्वा सुन्दरि कथयामि ते[८] ॥ [७]
पद्मरागप्रतीकाशा कुङ्कुमोदकसन्निभा ।
सुभ्रुवा च सुनेत्रा च सुस्तनी चारुहासिनी ॥ [८][९]
कृशमध्या चतुर्बाह्वी खण्डेन्दुकृतशेखरा[१०] ।

---

१ *ऊर्ध्व°°– ख ।*
२ *त्रैलोक्ये सूर्य°°– ख । °°सूचिकम्-घ ।*
३ *जतिस्तस्याः– ग, घ ।*
४ *स्मरणमात्रेण– ख, घ ।*
५ *मार्गानुसारिणः] संशोधित पाठ । मार्गानुसारिणी– क, ख, ग, घ ।*
६ *सुरराजसमोपि वा - घ ।*
७ *७।१–२ को मोहयेत् स सुरासुरान्देखि १२।३–४ को बहुरूपासम्मको पाठ मातृका 'घ'मा छैन ।*
८ *सुस्तनी चारुहासिनी– ग ।*
९ *८ श्लोकको पाठ मातृका 'ख' र 'ग' मा छैन ।*
१० *°°शेखरी– ख ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

त्रिनेत्रा सर्वभूषाढ्या[११] चारुवेशा मनोरमा[१२] ॥ [९]
पाशाङ्कुशेक्षुचापं च पञ्चबाणधनुर्धरा ।
ब्रह्म–विष्णुः–रुद्रः–ईशाः पञ्चमण्डपपादिका[१३] ॥ [१०]
सदाशिवाख्यपर्यङ्के संस्थिता परमेश्वरी ।
पराशक्तिः सुन्दरीति त्रिपुरेशीति गीयते ॥ [११]
महामोक्षप्रदा देवी परं ब्रह्मस्वरूपिणी ।
बहुभेदा विशालाक्षा बहुरूपा प्रकाशिनी ॥ [१२]
कामेश्वरी रुद्रशक्तिः पूर्णपीठावतारिणी[१४] ।
वज्रेशी वैष्णवी नित्या कामरूपनिवासिता ॥ [१३]
शक्तीश्वरी भगेशी च जालन्धरप्रतिष्ठिता ।
ब्रह्मशक्तिसमुल्लासपीठगह्वरविग्रहा ॥ [१४]
उड्यानपीठनिलया परं ब्रह्मात्मिका शिवा ।[१५]
सर्वचक्रेश्वरी सर्वपीठेशी मन्त्रविग्रहा ॥ [१५]
सर्वमन्त्रेश्वरी सर्वदेवेशी दिव्यविग्रहा ।[१६]
षडाम्नायेश्वरी नित्या निरंशा निष्परिग्रहा[१७] ॥ [१६]
नित्या षोडशविद्या या नवचक्रे व्यवस्थिता ।
नवचक्रेश्वरी नित्या नवकोणाग्रतः स्थिता ॥ [१७]
त्रैलोक्यमोहनं चक्रं सर्वाशापरिपूरकम् ।
सर्वसङ्क्षोभणं[१८] चक्रं सर्वसौभाग्यदायकम् ॥ [१८]

---

११ °°भूषाङ्गी– ग ।

१२ चारुवेशमनोरमा– ग ।

१३ मञ्च°° – क, पञ्चपादे समाश्रिता– ग ।

१४ °°वतारिता– ग, घ ।

१५ यसपछि मातृका 'ग' र 'घ'मा तलको पाठ छ–
पीठेश्वरी मन्त्रमाता सर्वेशी सर्वविग्रहा ।

१६ १५/१–२ र १६/१–२ पाठ मातृका 'ग' र 'घ'मा छैन ।

१७ निष्परिग्रहा] संशोधित पाठ । निःपरिग्रहा– क, ख, ग, घ ।

१८ सर्वसंस्तम्भनं– ग ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

सर्वार्थसाधकं चक्रं सर्वरक्षाकर[१९] परम् ।
सर्वकामप्रदं चक्रं सर्वसिद्धिप्रदायकम् ॥ [१९]
सर्वानन्दमयं चक्रं नवमं चक्रनायिका[२०] ।
सर्वे तद्बैन्दवे[२१] लीना तच्छ्रीचक्रमुदाहृतम् ॥ [२०]
त्रिपुरा त्रिपुरेशी च सुन्दरी पुरवासिनी ।
श्रीर्मालिनी च सिद्धाम्बा महात्रिपुरभैरवी[२२] ॥ [२१]
अनेकदेवतावृन्द लीनाश्चक्रेषु[२३] संस्थिता ।
बैन्दवे च त्रिकोणे च अन्तरालेऽष्टकोणके ॥ [२२]
द्विदशारे च मन्वस्रे नागपत्रेषु सर्वतः ।
पत्रे षोडशसङ्ख्याते[२४] चतुरस्रे गुणस्पृहम्[२५] ॥ [२३]
रेखायुक्तचतुर्द्वारे[२६] त्रैलोक्यं तत्र पार्वति ।
हिरण्ये रजते ताम्रे मणौ पत्रेऽथ[२७] भूर्जके ॥ [२४]
कौशेयस्थण्डिले[२८] वापि[२९] दृष्ट्वा तु प्रणमेत्[३०] प्रिये ।
सर्वतीर्थेषु सुस्नातः[३१] सर्वयज्ञेषु दीक्षितः ॥ [२५]
सर्वदः सर्ववित् साक्षान्महेश्वरसमो भवेत् ।
श्रीचक्रं कारयित्वा तु यो[३२] दद्यात् साधकाय च ॥ [२६]

---

१९ *सर्वार्थसाधनं– क, ख ।*
२० *चक्रव्यवस्थिता– ख ।*
२१ *तत्सर्वे°– ग, घ ।*
२२ *°°सुन्दरी– ग ।*
२३ *ताराचक्रेषु– ख ।*
२४ *पत्रषोडश°– घ ।*
२५ *गुणं स्पृशेत्– ग,घ ।*
२६ *रक्षायुक्त°– ख रक्षायुक्तं चतुर्द्वारं– घ ।*
२७ *पट्टे°– ख ।*
२८ *कौशे च स्थण्डिले– घ ।*
२९ *चापि– ख ।*
३० *परमे– ग ।*
३१ *सस्नातः– क, ग, संस्नात्वा– घ ।*
३२ *श्री– ख ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

भूचक्रं तेन दत्तं हि सशैलवनकाननम्[३३] ।
स वै महापाशुपतः स वै वैष्णवसत्तमः ॥ [२७]
सर्वदः सर्वदर्शी च ब्रह्मज्ञानी स वै सुधीः ।
महादानानि प्रोक्तानि मुनिभिर्ब्रह्मवादिभिः ॥ [२८]
तत्फलं लभते नूनं श्रीचक्रस्य प्रभावतः ।
कोटिलिङ्गप्रतिष्ठस्य यत्फलं समुदाहृतम् ॥ [२९]
तत्फलं लभते नूनं श्रीचक्रस्य प्रपूजने[३४] ।
विष्णुकोटिप्रतिष्ठायाः फलं प्राप्नोति निश्चितम् ॥ [३०]
हिरण्ये रजते ताम्रे मणौ भूर्जे च पट्टके[३५] ।
अङ्कित्वा धारयेद् यस्तु करे[३६] कण्ठे भुजेऽपि वा ॥ [३१]
यानि कानि च पापानि ब्रह्महत्यासमानि[३७] च ।
मुच्यते सर्वपापेभ्यः श्रीचक्रस्य च[३८] धारणात् ॥ [३२]
पापानि विलयं यान्ति ज्ञाताज्ञातकृतानि च ।
सर्व सन्दह्यते शीघ्रं चक्रराजस्य धारणात् ॥ [३३][३९]
भूतप्रेतपिशाचैश्च श्वापदैर्ब्रह्मराक्षसैः ।
डाकिनीशाकिनीभिर्वा वीक्षितुं नैव शक्यते ॥ [३४]
महाक्रूरग्रहैर्वापि जन्मस्थानस्थितोऽपि वा ।
गोचरे लग्नगे वापि सर्वं शुभग्रहं भवेत् ॥ [३५]
अकालमृत्युं हरति सदा सन्निहिता परा ।
परा सन्निहिता यत्र किं कुर्वन्त्यन्यदेवताः ॥ [३६]
श्रीचक्रं धारयित्वा तु यस्तु प्राणान् परित्यजेत्[४०] ।

---

३३ *सशैलवनकानना– क, ख ।*
३४ *च पूजने– ख, श्रीचक्रपरिपूजने– ग ।*
३५ *°°पट्टे च स्थण्डिले – ग, घ ।*
३६ *चक्रे– ख ।*
३७ *°°शतानि– घ ।*
३८ *मातृका 'क'मा च पाठ छैन ।*
३९ *श्लोक ३३ को पाठ मातृका 'ख' र 'ग' मा छैन ।*
४० *त्यजेद् बुधः– ग ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

कीकटे चान्तरीक्षे वा निषिद्धे कश्मलेऽपि वा ॥ [३७]
कृत्वा चेन्द्रियलौल्येन पापानि सुबहून्यपि ।
स कैवल्यं लभेन्नूनं न पुनर्जन्मभाग् भवेत् ॥ [३८]
यमदूताः पलायन्ते दृष्ट्वा श्रीचक्रधारिणम् ।
ब्रह्मज्ञानेन वा मोक्षः काश्यां वा यस्तनुं त्यजेत् ॥ [३९]
श्रीचक्रधारणाद् वापि त्रयो[४१] मोक्षस्य कारणम् ।
सर्वदेवगणास्तत्र सर्वधर्माश्च तत्र वै ॥ [४०]
गङ्गाद्याः सरितः सर्वे पुष्कराद्या जलाश्रिताः ।
पुरुषोत्तममुख्याश्च क्षेत्रानन्दवनादयः ॥ [४१]
वाजिमेधादियज्ञस्य फलं त्वविकलं भवेत् ।
वामदक्षिणयोगेन सुन्दरी द्विविधा स्मृता ॥ [४२][४२]
सुन्दरी द्विविधा प्रोक्ता वामदक्षिणशासने ।
अचिरेण भवेद् वामः सर्वकामान्न संशयः ॥ [४३]
दक्षिणाचारयोगेन भिक्षूणां परमा स्मृता[४३] ।
तदन्याचारयोगेन आशु सिद्धिफलं लभेत्[४४] ॥ [४४]
वेदोक्तैर्दक्षिणाचारैः कैवल्यं केवलं फलम् ।[४५]
अत एव महादेवि साक्षाद् ब्रह्मस्वरूपिणी ॥ [४५]
शब्दब्रह्म–परब्रह्मरूपिणी परमेश्वरी ।
शब्दब्रह्मं विजानीहि साक्षाद् वर्णस्वरूपिणी ॥ [४६][४६]
षोडशार्णा महादेवी वाच्यरूपेण संस्थिता ।
तुरीया सा महाविद्या साक्षाज्जाग्रत्स्वरूपिणी ॥ [४७]
वक्त्रकोटिसहस्रैस्तु जिह्वाकोटिशतैरपि ।

---

४१ *त्रयं– ग ।*
४२ *यो पाठ मातृका 'घ'मा छैन ।*
४३ *°°केवलं भवेत्– ग, कैवल्यं केवलं जपेत्– घ ।*
४४ *शीघ्रं सिद्धिं प्रयच्छति– ग, घ ।*
४५ *श्रुतिस्मृत्यनुयोगेन ब्रह्मत्वं च प्रयच्छति– ग, घ ।*
४६ *शब्दब्रह्ममयी साक्षाद्रूपिणी परमेश्वरी ।*
शब्दब्रह्मं विजानीहि साक्षाद् ब्रह्मस्वरूपिणी– ग, घ ।

 CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

वर्णितुं नैव शक्नोति श्रीविद्याषोडशाक्षरीम् ॥ [४८]
ब्रह्मविद्यास्वरूपा सा भुक्तिमुक्तिफलप्रदा ।
एकोच्चारेण देवेशि राजसूयस्य कोटयः[४७] ॥ [४९]
षोडशार्णा महाविद्या न प्रकाश्या कदाचन ।
विना गुरुप्रसादेन श्रीविद्याषोडशाक्षरीम्[४८] ॥ [५०]
दृष्ट्वा प्रजपते यस्तु स भक्षो योगिनीगणैः ।
श्रीगुरोः कृपया लब्ध्वा न प्रकाश्या कदाचन ॥ [५१]
विना गुरुप्रसादेन जपेन्नैव कदाचन ।[४९]
श्रीगुरोः कृपया लब्ध्वा सर्वसाम्राज्यदायिनी ॥ [५२]
सुधातरङ्गिणीवेगशब्दचातुर्यदायिनी ।
सौभाग्यभोगसम्पन्ना[५०] कलाकुशलदायिनी ॥ [५३]
भुवनत्रयसौभाग्यं त्रैलोक्याकर्षणं तथा ।
परब्रह्मणि लीनत्वं ददाति पदमुत्तमम्[५१] ॥ [५४]
षोडशार्णा महाविद्या भुक्तिमुक्तिफलप्रदा ।
निःसरन्ति महाविद्या विस्फुलिङ्गा यथा प्रिये ॥ [५५][५२]
साक्षात् संविन्मयी नित्या[५३] ज्ञानमोक्षप्रदायिनी ।
महासम्पत्प्रदा विद्या साक्षादक्षररूपिणी ॥ [५६]
षोडशार्णा महाविद्या श्रीविद्या कथिता पुरा ।
निधीनां[५४] रक्षणं कार्यं चौरेभ्यस्तु यथा प्रिये ॥ [५७][५५]
प्राणेनापि रक्षणीया श्रीविद्या षोडशाक्षरी ।

---

४७ *एकोच्चारेण गिरिजे ब्रह्मत्वं लभते ध्रुवम्– ग, घ ।*
४८ *°°गुरुप्रसादाद् वै न जपेद् वै कदाचन– ग, घ ।*
४९ *यो पाठ मातृका 'ग'मा छैन ।*
५० *सौभाग्यभोग्य°– ख ।*
५१ *यश उत्तमम्–क, तेज उत्तमम्– ग ।*
५२ *यो पाठ मातृका 'ग'मा छैन, ५०।१–२देखि ५४।३–४सम्मको पाठ मातृका 'घ'मा छैन ।*
५३ *विद्या– ख ।*
५४ *निधानं– ग ।*
५५ *५५।३–४देखि ५६।३–४सम्मको पाठ मातृका 'घ'मा छैन ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

न देया यस्य कस्यापि देया प्राणप्रदायिनी ॥ [५८][५६]

राज्ञे राज्यं प्रदेयं वै प्राणेभ्योऽप्यधिकाय[५७] च ।

सौवर्णं राजतं ताम्रं श्रेष्ठं मध्यमथाधमम् ॥ [५९]

ताम्रं[५८] लक्षगुणं प्रोक्तं रौप्यं[५९] कोटिगुणं भवेत् ।

सौवर्णानन्तफलदमथासौ[६०] किं ब्रवीमि ते ॥ [६०]

बाला सा प्रथमा विद्या[६१] ततो वाग्भैरवी स्मृता ।

सम्पत्प्रदा श्रीपदा च ततस्त्रिपुरभैरवी ॥ [६१]

बिन्दुमालिनी चिल्लेखा हृल्लेखा श्रीपराकला ।

षट्कूटा नवकूटा च लोपामुद्रा त्रिकूटिका ॥ [६२]

पञ्चमी पञ्चकामिन्यो[६२] विद्या श्रीकामराजकम् ।

षोडशार्णा महाविद्या[६३] सा वै श्रीपरमा परा[६४] ॥ [६३]

परायुक्तश्च प्रासादः शाम्भवं समुदाहृतम् ।

अणिमाद्या महासिद्धिरन्तराया प्रकीर्तिता ॥ [६४]

पञ्चसिंहासने सेव्या महात्रिपुरसुन्दरी ।

साक्षाज्जाग्रत्स्वरूपा च वैष्णवी परदेवता ॥ [६५]

सर्वस्वरूपिणी[६५] सत्या[६६] प्रकृतिः परमेश्वरी ।

सर्वजीवस्वरूपा च व्याप्य सर्वत्र संस्थिता[६७] ॥ [६६]

शिवशक्तिवचो नास्ति पुमान्न स्त्रीनपुंसकः ।

---

५६ *यो पाठ मातृका 'घ'मा छैन ।*

५७ *प्राणेभ्योऽपि प्रियाय– ग, घ ।*

५८ *ताम्रे– ग ।*

५९ *रौप्ये– ग ।*

६० *सौवर्णेऽनन्त°– ग ।*

६१ *भेदा– ग, घ ।*

६२ *पञ्चकान्यस्य– ख ।*

६३ *पराविद्या– ग ।*

६४ *श्रीपरमेश्वरी ग ।*

६५ *सर्वा सा रूपिणी– ख ।*

६६ *नित्या– घ ।*

६७ *आत्मलिङ्गस्वरूपिणी– ख, स्वात्मलिङ्गस्वरूपिणी– ग ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

सर्वजीवस्वरूपा च स्वात्मलिङ्गस्वरूपिणी ॥ [६७]

सर्वोत्पत्तिहेतुभूता योनिरित्यभिधीयते ।

सिंहासनस्वरूपा या ऊर्ध्वाम्नायं मयोदितम् ॥ [६८]

॥ इति श्रीभैरवश्रोतसि शिरश्छेदे महाकरवीरयागे परातन्त्रे श्रीविद्या ऊर्ध्वाम्नायः[६८] ॥

६८ इति श्री परातन्त्रे श्रीविद्या ऊर्ध्वाम्नायः ॥-ख, इति पञ्चसिंहासनी श्रीविद्याा ॥ ५ ॥–ग, पञ्चसिंहासनीश्रीविद्या– घ ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

षष्ठः पटलः

अथाम्नायं श्रृणुष्व त्वं सावरी जिनमातृका ।

अशेषकर्मनिर्माणा कलौ शीघ्रफलप्रदा ॥ [१]

बौद्धमार्गे निरातङ्का निरर्गलानलप्रभा[१] ।

आम्नायान्तरसाराणि ख्याता सा वज्रयोगिनी ॥ [२]

त्रिवक्त्रा रक्तवर्णा च[२] नृत्यपादा[३] शवासना ।

त्रिनेत्रा मुण्डलम्बीतहाराभरणभूषिता ॥ [३]

मुण्डमालाविभूताङ्गी व्यालयज्ञोपवीतिनी ।

व्याघ्रचर्माम्बरा देवी सिंहचर्मोत्तरीयका ॥ [४][४]

वैरोचनी वज्रपूर्वा वज्रघण्टा वरप्रिया[५] ।

चतुर्भुजा प्रेतसंस्था वर्वरोर्ध्वशिरोरुहा ॥ [५]

कर्तृकपालखट्वाङ्गं डमरुं च धृता करैः[६] ।

सौगतानुगमा साक्षात्[७] कलौ शीघ्रफलप्रदा ॥ [६]

इहैव फलदा नित्या[८] नापवर्गफलप्रदा[९] ।

सौगतानुगमा[१०] सर्वा नानाभेदसमाश्रिता ॥ [७]

---

१ *सौगतामार्गसानुगा– ग, घ ।*

२ *सा– ग, घ ।*

३ *नृत्यमाना– ग, घ ।*

४ *यो पाठ मातृका 'घ'मा छैन ।*

५ *वरा प्रिया– ख, वरप्रदा– ग, घ ।*

६ *करैर्धृता– ग, घ ।*

७ *°°नुचरा सर्वा– घ ।*

८ *सत्या– ग, घ ।*

९ *नाना°– ख ।*

१० *सौगतानुगता– घ ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

कालचक्रं शम्बरं[११] च हयग्रीवाख्यभैरवम् ।
योगाम्बरं च कालेशं सावरी सौगताश्रिता ॥ [८]

॥ इति श्रीमहास्रोतसि शिरश्छेदे महाकरवीरयागे परातन्त्रे क्रमे द्वादशसाहस्रिकायां षडाम्नायभेदसूत्रम्[१२] ॥

११ °°शम्बरचक्रं– ग, घ ।
१२ इति श्रीपरातन्त्रे पञ्चसाहस्रिकायां षडाम्नायसूत्रम् ॥ ६ ॥– ग, घ ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

सप्तमः पटलः

श्रीदेव्युवाच

देवदेव महादेव सर्वज्ञ परमेश्वर ।

अत्यद्भुतमिदं मन्ये कालीक्रमकुलोद्भवम् ॥ [१]

मानसं कम्पतेऽतीव रोमहर्षश्च जायते ।

कथं सा कालिका देवी शतकोटिप्रभेदतः ॥ [२]

एतद्भेदक्रमं क्वापि न श्रुतं परमेश्वर ।

कालिकाक्रमाश्रित्य[१] स्थितेऽवभासते मनः ॥ [३]

चक्रेश्वरी चक्रभेदं[२] का च सर्वाधिकाश्रिता[३] ।

क्रमभेदकुलोद्भेदं[४] कथं पूजाक्रमं प्रभो[५] ॥ [४]

तस्यार्चनेन देवेश लभेद् वा किं महाफलम् ।

इह[६] चामुत्र किं मुक्तेः[७] साधकः परमेश्वर ॥ [५]

कथं काली ह्यनालम्बा सालम्बा कालघस्मरा ।

निर्गुणा निष्कला नित्या निरंशेति त्वयोदिता ॥ [६]

कोटिभेदं लक्षभेदं वक्तुं यदि न शक्यते ।

मुख्यमार्गानुगा[८] देवीर्नायिकां वद शङ्कर ॥ [७]

यस्यार्चनेन सकलं कालिकापूजनं[९] भवेत् ।

एका एव[१०] परा नित्या या देवी चितिरूपिणी ॥ [८]

---

१ संशोधित पाठ] कालिकाक्रममाश्रित्य । सर्वं कालिक्रमाश्रित्य–क, ख, ग, घ ।

२ चक्रभेदं कालिकायाः– ग ।

३ का च सर्वाधिकारिता– ग, घ ।

४ क्रमभेदे°– ग ।

५ भवेत्– ग, घ ।

६ इदं– ग ।

७ भुक्तेः– घ ।

८ मुखमार्गानुगा– ख ।

९ °°पूजितं– ख ।

१० एकैव सा– ग ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

सर्वस्वरूपा सर्वेशी चितिरूपाश्रिता परा।
यस्यामुत्पद्यते विश्वं लीयते स्थीयते पुनः ॥ [९]
वद[११] देव महेशान नमस्ते शशिशेखर।
तासां चक्रेश्वरी नित्या का रूपा कति सङ्ख्यकाः ॥ [१०]
अमृतस्यैव पानेन यथा तृप्यन्ति देवताः।
नायिकाक्रमभेदं च श्रुत्वा तृप्यामि पुष्कलः ॥
वेदोऽप्यजानते[१२] देव सर्वज्ञः सर्वसर्वदा ॥ [११]

श्रीसदाशिव उवाच

ब्रह्माण्डकोटिलक्षाणि भस्मसात् कुरुते च सा।
तां कालग्रासनरतां कालसङ्कर्षिणीं नुमः ॥ [१२]
यस्याः क्रीडार्थमखिलं ब्रह्माण्डं कन्दुकायते।
तां कालग्रासनरतां कालसङ्कर्षिणीं नुमः ॥ [१३][१३]
श्रृणु देवि प्रवक्ष्यामि यत् त्वया मनु पृच्छते।
एका एव[१४] पराशक्तिर्बहुभेदप्रकाशिनी ॥ [१४]
नित्या निरंशा सा[१५] देवी ब्रह्मसत्यप्रकाशिनी।
वक्त्रकोटिसहस्रैस्तु जिह्वाकोटिशतैरपि ॥ [१५]
वर्णितुं नैव शक्नोति शताब्देनापि[१६] सुन्दरि।
पञ्चवक्त्रेण जिह्वाभिः पञ्चभिः परमेश्वरि[१७] ॥ [१६]
लक्षकोटिप्रभेदेषु लेशमात्रं वदामि ते।
कालिकाक्रमभेदेषु या श्रेष्ठा मोक्षदायिनी ॥ [१७]

---

११ देव– ख।
१२ वद खेदो न ते देव– ग।
१३ श्लोक १३को पाठ मातृका 'ग'मा छैन।
१४ एकैव या– ग।
१५ °°निरञ्जना देवी– ख।
१६ शब्देनापि च– ग।
१७ परमेश्वर–क।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

तानि ते कथयिष्यामि क्रमपञ्चविनिर्णयम् ।
परं ब्रह्ममयी नित्या साक्षाज्जाग्रत्स्वरूपिणी ।। [१८]
निर्लेपा निर्गुणा नित्या[१८] गुणैः संक्रीडते जगत् ।
न पुमान् न स्त्रियः साक्षान्न षण्ढः प्राकृतो न च ।। [१९]
अव्यक्तरूपा परमा जाग्रद्गुणगुणालया ।
पृथिवीवायुरापोऽग्निः खपञ्चभूतसम्मता ।। [२०]
तस्या रूपमिदं सर्वं सृष्ट्यर्थं सृजते गुणैः ।
धारिणी परमा देवी धरण्यादिशिवान्तया ।। [२१]
पृथुत्वात् पृथिवीत्युक्ता ततः सर्वं महाज्यभूत्[१९] ।
सर्वजीवं प्राणयन्ती सर्वत्र चरणक्षमः ।। [२२]
समः सर्वत्र प्रत्यायुर्गुणैर्वायोः समर्पितः ।
चतुर्विधं जीवनाच्च जगत्स्थावरजङ्गमम् ।। [२३]
जलैः समृद्ध्यते[२०] सर्वं तद् गुणं सा जलेऽर्पितम्[२१] ।
दहत्यग्निर्जगत् सर्वममेध्यं मेध्यमेव वा[२२] ।। [२४]
तेजसा प्रज्वलन्नेव तेजसास्याः समाश्रिता ।[२३]
व्यापकत्वान्महत्वाच्च निरंशत्वाद् गुणाश्रयात् ।। [२५][२४]
आकाशे ह्यर्पिता देव्यः सर्वं सन्धार्यते गुणैः ।
महासौभाग्यजननी महासारस्वतप्रदा ।। [२६]
महासौन्दर्यसुभगा महामृत्युविनाशिनी ।
ब्रह्मविष्णुसुरेन्द्रादिवन्दिता पापहारिणी ।। [२७]
सर्वतीर्थमयी देवी सर्वधर्ममयी शिवा ।

---

१८ सूक्ष्मा– घ ।
१९ सहाह्यभूत्– घ ।
२० संवर्द्धयेत्– ख ।
२१ °°सितम्– घ ।
२२ च– ख ।
२३ तेजसास्याः समाश्रित्य व्यापकत्वाद् गुणाश्रयात्– ग ।
२४ यो पाठ मातृका 'ग'मा छैन ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

सर्वक्षेत्रमयी पुण्या सर्वकार्यार्थसाधिनी[२५] ॥ [२८][२६]
महाभोगप्रदा शान्ता महामोक्षफलप्रदा ।
यस्याः प्रभावतो देवि सर्वं शुद्ध्यति नान्यथा ॥ [२९]
वामाचाररता वापि दक्षिणाचारकृद् भवेत् ।
निराचारापि साचारा पापं धर्मो न विद्यते ॥ [३०]
किमाचारविचारेण यदि काल्यर्चने रतः ।
किमाचारविचारेण यदि काल्या न दीक्षितः ॥ [३१]
निराचाराः क्रियाः सर्वाः साचाराः क्रियते यया ।
स्वेच्छात्र भक्षनियमो निराहारसमं स्मृतम् ॥ [३२]
कालीनामाक्षरपदं जपन्[२७] पापानि नश्यते ।
महापातककोटीनां लीलयैव विनश्यते ॥ [३३]
दह्यन्ते सर्वपापानि तूलराशिमिवानलः ।
चक्रोद्धारं प्रवक्ष्यामि श्रृणुष्वैकमना शिवे ॥ [३४]
बिन्दुत्रिकोणपञ्चारं नवकोणं पुनर्लिखेत् ।
अष्टारं चाष्टदलकं दलद्वादशकं तथा ॥ [३५]
षोडशं दलमालिख्य मुण्डप्राकारमालिखेत् ।
चतुःपञ्चाशकं देवी कबन्धं समुदाहृतम् ॥ [३६]
त्रिशूलाग्रे मुण्डमाला चतुःपञ्चाशके प्रिये ।
अष्टदिक्षु श्मशानं तु[२८] विलिखेत् कामदायकम्[२९] ॥ [३७]
ज्वलिताग्नौ दग्धशवं श्रृगालोलूकभैरवम् ।
काकवेतालचैत्यं च लिङ्गं चाष्टश्मशानकम् ॥ [३८]
चिताष्टदिक्षुः प्रलिखेन्महापातकनाशनम् ।
हिरण्ये रजते वापि मणौ वापि च टङ्किते ॥ [३९]

---

२५ *°°साधनी– घ ।*
२६ *यो पाठ मातृका 'ग'मा छैन ।*
२७ *जपात्– ग ।*
२८ *श्मशानाष्टं– ख, घ ।*
२९ *सुखदायकम्– ख ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

चन्दनागरुकर्पूरनाभिकाश्मीरसिन्दूरैः ।
रक्तचन्दनयुक्तेन हेतुना घृष्टयेत् सुधीः ॥ [४०]
भाजने लेपयेत्तेन लिखेद्धेमशलाकया ।
ऋजुरेखा सुलेखेन रम्यदृष्टिमनोहरम् ॥ [४१]
प्रतिमायां पटे वापि स्थण्डिले पुस्तके हृदि ।
खड्गे वापि[३०] त्रिशूले वा महापात्रेऽथवा स्त्रियाम् ॥ [४२]
एते नवसु वै पूज्या नवयोनिपरा प्रिया[३१] ।
दिवायां ब्रह्मचर्ये वै मङ्गलां प्रतिपूजयेत् ॥ [४३][३२]
रात्रौ यथेच्छया पूज्या कालिका कुलशासिनी ।
कूटस्था प्रकृतिः साम्या लीलाभुवनपावनी ॥ [४४]
बृहद्बृहदतिप्रोक्ता रेणोरपि महदणुः ।
अरूपायां तु वक्ष्यामि रूपमव्यक्तरूपिणीम् ॥ [४५]
विना ध्यानेन वै पूजा सकलाप्यकला स्मृता ।
तस्मात् साधकसिद्ध्यर्थं ध्यानयोगं वदामि ते ॥ [४६]
पितामहेन देवेन मां समाराध्य प्रार्थिता ।
तुष्टेन वै अहं[३३] प्रादाद् ब्रह्मणे लोकसर्जके[३४] ॥ [४७]
ब्रह्मणापि पुलस्त्याय दत्तं कालिकुलक्रमम् ।
स च[३५] विश्रवसे प्रादाद्विश्रवा धनदाय च ॥ [४८]
ततो लङ्काधिपाः सर्वे वंशाः कालिक्रमानुगाः ।
दशास्यः कुम्भकर्णश्च विभीषणो महेन्द्रजित् ॥ [४९]
हिरण्यकशिपुर्बाणो बलिर्जालन्धरस्तथा ।
अम्बरीषोऽथ मान्धाता नहुषो हैहयादयः ॥ [५०]

---

३० *नाथ– ख, ग, घ ।*
३१ *प्रिये– ग ।*
३२ *दिवा च ब्रह्मचर्यं वै मंगलायाः प्रपूजने– ग ।*
३३ *अहं] संशोधित पाठ । मया– क, ख, ग, घ ।*
३४ *°°सर्जने– ख, घ ।*
३५ *स च] संशोधित पाठ । तेन– क, ख, ग, घ ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

नारदाद्या मुनिगणा दुर्वासा गाधिनन्दनः ।
विरूपाक्षादयः सिद्धा रेमिरे स्वेच्छया मुदा ॥ [५१]
तस्याः प्रसादलेशेन[३६] त्रैलोक्यविजयी भवेत् ।
ब्रह्मणा प्रेरितः पश्चाल्लङ्केश्वरवधाय च ॥ [५२]
विश्वामित्रवसिष्ठाभ्यां राघवाय प्रदत्तवान् ।
सरयूतीरतीर्थे वै दशोनत्रिशताक्षरी ॥ [५३]
त्रिशताक्षरी मन्त्रो वै त्रैलोक्यैश्वर्यदायकः[३७] ।
दशवर्णमयी देवी[३८] गोपिता यत्नतः पुरा ॥ [५४]
यदि पूर्णो भवेद् देवि मन्त्रो वै त्रिशताक्षरी ।
यो जानाति स पुण्यात्मा भैरवोऽयं न संशयः ॥ [५५]
मन्त्रमातेति विख्याता त्रैलोक्यैश्वर्यदायिनी ।
समस्तमन्त्रजननी सर्वमन्त्रप्रबृंहिणी ॥ [५६]
बहुधा वर्णिता मन्त्रा माता सर्वप्रदायिनी ।
प्रत्यङ्गिरा महाकाली मोक्षसौख्यप्रदायिनी ॥ [५७]
नानया सदृशी विद्या विद्यते भुवनोदरे ।
राज्यदा धनदा मोक्षदात्री कैवल्यदायिनी ॥ [५८]
तेनास्त्रेण च रामेण रावणो विनिपातितः ।
तदा प्रभृतिः तां देवीं सूर्यवंशा नृपेश्वराः ॥ [५९]
इष्टत्वेन च सम्पूज्य सर्वे तस्यानुगाश्रिताः ।
आद्या कालीक्रमं पञ्च एका सा पञ्चधा गता ॥ [६०]
कालीकुलसमुद्भूता पुलस्त्येनावतारिता ।
कुमारी त्रिमुखी काली नव एकाक्षरा स्थिता ॥ [६१]
आद्या या सृष्टिकाली च द्वितीया स्थितिकालिका ।
संहारकालिका उग्रा तृतीया दिव्यरूपिणी[३९] ॥ [६२]

---

३६ *°°मात्रेण– ग ।*
३७ *°°दायकः] संशोधित पाठ । °° दायिनी– क, ख, ग, घ ।*
३८ *दशवर्णा महादेवी– घ ।*
३९ *उग्र°°– ग ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

अनाख्या कालिका देवी चतुर्थी परमाश्रिता ।
भासाकाली पञ्चमी तु अद्वैतभावमाश्रिता ॥ [६३]
अभिन्नरूपास्ताः सर्वा गुह्यकालीतनौ श्रिता ।
शरीरावयवा वक्त्रा बाह्वादीना सनाडिका ॥ [६४]
पञ्चकाली महोग्रासा एका सा भिन्नरूपिणी ।
आत्मा वेश्वरभूता या गुह्यकाली प्रकीर्तिता ॥ [६५]
तासां ध्यानं प्रवक्ष्यामि श्रृणु पापभयापहम् ।
अथ वक्ष्ये महादेव्या ध्यानयोगमनुत्तमम् ॥ [६६]
येन[४०] विज्ञातमात्रेण साधकः सिद्धिभाग् भवेत् ।
नीलोत्पलदलश्यामा नीलरत्नविनिर्मिता[४१] ॥ [६७]
ज्ञानरश्मिच्छटाटोपा ज्योतिर्मण्डलसम्भवा ।
दशवक्त्रा महाकाली सप्तविंशतिलोचना ॥ [६८]
अष्टोत्तरशतार्द्धं च भुजदण्डैर्नराननना ।
दीपकमूर्ध्वकं वक्त्रं चण्डयोगेश्वरी मतम् ॥ [६९]
ज्योतिर्मयमहावक्त्रं निर्वाणपददायकम्[४२] ।
तदधः सिंहवदनं श्वेतवर्णं सुभास्वरम् ॥ [७०]
फेरुवक्त्रं च तदधः कृष्णं त्रैलोक्यडामरम् ।
कपीन्द्रस्य मुखं वामे रक्तवर्णं महोल्बणम् ॥ [७१]
कोलवक्त्रं भवेद् दक्षं धूम्रवर्णं भयानकम् ।
तार्क्ष्यवक्त्रं च वामे स्यात्[४३] पिङ्गवर्णं सचञ्चुकम्[४४] ॥ [७२]
दक्षिणे मकरास्यं च हरिताभं प्रकीर्तितम् ।
गजास्यं वामके प्रोक्तं गौरवर्णं महोल्बणम् ॥ [७३]

---

४० *योग– घ ।*
४१ *°°विभूषिता– ग, घ ।*
४२ *°°पददायी तत्– ग ।*
४३ *वामञ्च–ख, ग ।*
४४ *सचुचुकम्– ग ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

हयास्यं दक्षिणे काल्याः श्यामवर्णं विचिन्तयेत् ।
सर्वदंष्ट्रा कराला च त्रिनेत्रा भीमनादिनी ॥ [७४]
भ्रूभङ्गकुटिला भीमा कालास्या श्रीमुखोत्तमा ।
पिङ्गलोर्ध्वजटाटोपचन्द्रार्द्धकृतशेखरा ॥ [७५]
नानारत्नैश्च घटिता श्वेतकाद्यालिमालिनी ।
सप्तविंशतिमुण्डाश्च[४५] रक्तविप्रुषसंयुताः[४६] ॥ [७६]
वज्रालिपुष्पसंयुक्ता शिरोमाला प्रकीर्तिता ।
चिद्रत्नवटिका काद्यं खड्गपाशं च शक्तिकम् ॥ [७७]
खट्वाङ्गमुण्डधनुषं चक्रघण्टा च सुस्वना ।
बालप्रेतं च शैलं च कङ्कालं नकुलं तथा ॥ [७८]
सर्पं च कुट्टनीवंशं षडस्रं डोडिका पुनः ।
वह्निपात्रं च दण्डं च स्रुवमष्टारकेशरी ॥ [७९]
वक्त्रमुद्गरडमरुं बिभ्रती वामबाहुभिः ।
चिद्रत्नवटिकाकर्तृतर्जन्यङ्कुशदण्डकम् ॥ [८०]
रत्नपूर्णं च कलशं त्रिशूलं दुष्टनाशनम् ।
पञ्चपाशुपतं बाणं पद्मद्वीपमतोद्गमम् ॥ [८१]
कुन्तं च पारिजातं च छुरिका[४७] तोमरं तथा ।
पुष्पमाला डिण्डिमं च गृध्रं स्वस्तिकवर्द्धिनीं ॥ [८२]
कमण्डलुं श्रुवं चैव पशुपुष्टिभयापहम् ।
नद्यावर्तं कुण्डलं च मांसखण्डसुशोभनम् ॥ [८३]
बीजपूरफलं शूची बिभ्रती दक्षबाहुभिः ।
व्याघ्रचर्मपरीधाना कालचर्मोत्तरीयका ॥ [८४]
किङ्किणीजालशोभाढ्या वीरघण्टानिनादिनी ।
नूपुरारावनिर्घोषा घर्घरारावभीषणा ॥ [८५]

---

४५ *°°मुण्डैश्च– ग ।*
४६ *°°संयुता– ग ।*
४७ *छुरिका–क,ख ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

कनकाङ्गदकेयूरा महास्थिकृतशोभना ।
मुण्डमाला गले देव्या आपादान्तविलम्बिनी ॥ [८६]
रक्तपद्ममयी माला शुष्ककाद्यालिकास्तथा ।
काञ्चीकट्टारकोपेता कटिदेव्या विराजिता ॥ [८७]
ब्रह्मसूत्रोज्ज्वलत्कण्ठा योगपट्टोत्तरीयका ।
सौम्योग्रभूषणैर्युक्ता नागराजाद्यलङ्कृता ॥ [८८]
रक्तकुण्डलकर्णश्री पञ्चकालासनस्थिता ।
शिवासनं तदूर्ध्वं च नीलं नादोर्ध्वलाञ्छनम् ॥ [८९]
महार्घरत्नमांसं[४८] च कृष्णवर्णं चतुर्भुजम् ।
एकवक्त्रं त्रिनयनं भैरवाभरणान्वितम् ॥ [९०]
कर्त्रीकपालहस्तं च डमरुखट्वाङ्गधारिणम् ।
एवं भैरवपीठं तु[४९] देव्या आसनमुत्तमम् ॥ [९१]
पञ्चप्रेतं च तदधो ब्रह्माद्याः पञ्चकारणाः ।
ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च ईश्वरश्च सदाशिवः ॥ [९२]
पीतश्यामरक्तधूम्रश्वेताभाः पञ्चकारणाः ।
दण्डचक्रशक्तिशूलखट्वाङ्गायुधधारकाः ॥ [९३]
तर्जनीमुखनिःक्षिप्ताः शिवाधस्था त्रिलोचना ।
पिङ्गरक्तत्रिगुणा हि[५०] फेत्काररवभीषणा ॥ [९४]
वज्रदंष्ट्रा[५१] नखस्पर्शा पद्मपृष्ठे शिवोत्तमा ।
शचीपत्यादिरत्नं च दिग्वर्णं च सवर्णकम् ॥ [९५]
इन्द्रः पीताभवज्रश्च वह्निरक्तः सशक्तिकः ।
यमः कृष्णश्च दण्डाढ्यो धूम्रो निर्ऋतिखड्गकः ॥ [९६]
वरुणः पाशशुभ्रास्यं वायुः स्यान्मकरे ध्वजे ।
कुबेरः कुङ्कुमगदः शुक्लमीशानशूलकम् ॥ [९७]

---

४८ *°°मालां च– घ ।*
४९ *च– ग, घ ।*
५० *°°त्रिगुणः स्यात्– ग, घ ।*
५१ *वक्रदंष्ट्रा– घ ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

दिगष्टपतयो ज्ञेया आसनं परिकीर्तितम् ।
शुक्लं कृतयुगं ज्ञेय[५२] पीतं त्रेतायुगं स्मृतम् ॥ [९८]
द्वापरं चारुणं वर्णं श्यामं चैव कलिः स्मृतम् ।
ऋग्वेदः शुक्लवर्णश्च यजुः पीतं सुवर्णवत् ॥ [९९]
सामं रक्तमिति ख्यातं कृष्णाथर्वणमुच्यते ।
उपवेदास्तथा वर्णा एवमासनमुच्यते[५३] ॥ [१००]
सहस्रसूर्यज्वालाग्रमासनं परिकीर्तितम् ।
पद्मोपरिस्थितां देवीं नृत्यमानां सदोदिताम् ॥ [१०१]
अथवा सुखमासीनां सर्वदेवाभिवन्दिताम्[५४] ।
सहस्रसूर्यप्रतिभां दुर्निरीक्षां दुरासदाम् ॥ [१०२]
सर्वदेवाश्रयां नित्यां मालिनीं जयमङ्गलाम् ।
मुक्तहूङ्कारजिह्वाग्रं लालयन्तीं विचिन्तयेत् ॥ [१०३]
प्रत्यालीढपदां वापि नृत्यमानापि वा स्मरेत् ।
सर्वमन्त्रमयी धीरा सर्वलक्ष्मीर्जयेश्वरी ॥ [१०४]
एवं ध्येया महाकाली प्रोद्भिन्ननवयौवना ।
भासाक्रमस्य[५५] मध्यस्था चक्रेशी परमेश्वरी[५६] ॥ [१०५]
पञ्चकालीप्रभेदस्तु विशेषं श्रृणु पार्वति ।
नववक्त्रा महाकाली सप्तविंशतिलोचना ॥ [१०६]
ऊर्ध्वं ज्योतिर्मयं वक्त्रं चण्डयोगेश्वरीभिधम् ।
चिद्रत्नवटिकामुद्रा[५७] मूलदेव्यास्तु एव सा ॥ [१०७]

---

५२ *प्रोक्तं–ख ।*
५३ *एवमासनमुत्तमम्– ख, घ ।*
५४ *°°भिवन्दिताम्– ख ।*
५५ *°°चक्रस्य–ग, घ ।*
५६ *चक्रेशभुवनेश्वरी– ग, घ ।*
५७ *चिद्रत्नघटिकामुद्रा– ग ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

वक्त्रैकरत्नमुद्रा[५८] च विहीना पञ्चकालिका ।
वक्त्रं शस्त्रं भुजं माला आसनानि क्रमेण[५९] च ॥ [१०८]
भूषणादीनि वर्णानि यथा श्रीगुह्यकालिका ।
सृष्टिस्थिती च[६०] संहार अनाख्या या महेश्वरी ॥ [१०९]
भासाकाल्यास्तु रूपाणि विशेषं सर्वतः श्रृणु ।
विशेषिका विशेषेण तद्वक्ष्यामि क्रमेण तु ॥ [११०]
नीलजीमूतसङ्काशा नववक्त्रा महेश्वरी ।
पूर्वोक्तध्यानराजैस्तु तुल्या चान्या महेश्वरि ॥ [१११]
बद्धपद्मासनां देवीं पीनोन्नतपयोधराम् ।
जिह्वाग्रेण वामदंष्ट्रां स्पर्शयन्तीं त्रिभङ्गिकाम् ॥ [११२]
मदघूर्णितदीर्घाक्षीं ध्यानलोचनतत्पराम् ।
चिद्रत्नवर्तिकां ह्याज्यां वरदाभयपाणिनीम् ॥ [११३]
तर्जन्यग्रे स्थितं वज्रं[६१] मूर्तिर्ज्वलनसप्रभाम् ।
रश्मिद्वादशसंयुक्तामनाख्येशीं स्मरेत् सदा[६२] ॥ [११४]
संहारचक्रमध्यस्थां निर्मांसां कोटराम्बिकाम् ।
प्रत्यालीढपदां देवीं दन्तोष्ठघृष्टपिण्डिकाम्[६३] ॥ [११५]
लेलिहानां ललज्जिह्वां मुक्तहूँकाररराविणीम् ।
वरदानं परित्यज्य विभ्राणामजकेशवौ ॥ [११६]
दशशक्तिसमायुक्तां विश्वसंहारकारिणीम् ।
स्थितिक्रमस्य मध्यस्थामीषत् प्रहसिताननाम् ॥ [११७]
खर्वां लम्बोदरीं देवीं राजलीलासनस्थिताम् ।
अजकृष्णौ परित्यज्य ब्रह्मकङ्कालवल्लकीम् ॥ [११८]

---

५८ *वक्त्रैक°– ग, घ ।*
५९ *क्रमाणि– ख, घ ।*
६० *सृष्टिः स्थितिश्च– ग, घ ।*
६१ *वस्त्रं– ग, वक्त्रं– घ ।*
६२ *स्मरेन्मुदा– ग, घ ।*
६३ *रक्तौष्ठ°– घ ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

वादयन्तीं महाकालीं स्थितिस्थां षोडशात्मिकाम् ।
सृष्टिक्रमस्य मध्यस्थामट्टहाससमन्विताम् ॥ [११९]
ऊर्ध्वां समयदां चारु ललितातनुविग्रहाम् ।
विहाय ब्रह्मविष्णुं च विभ्रतीं चन्द्रभास्करौ ॥ [१२०]
योनिपञ्चकमध्यस्थां ध्यायेत् सृष्ट्यैकहेतवे ।
अनाख्यचक्रमध्यस्था भासादेवी जगन्मयी ॥ [१२१]
सर्वा कालीसृता देवी षोडशारे प्रतिष्ठिता ।
चन्द्रसूर्यौ परित्यज्य मञ्जीरद्वयधारिणी ॥ [१२२]
जगद् भासयते भासाकाली विष्णुसमुद्भवा ।
बाला कुमारी या काली सर्वसंसृतिरूपिणी ॥ [१२३]
त्रिमुखाष्टभुजा देवी कपालमालसंयुता ।
पिबन्ती रुधिरं दिव्यं कृष्णवर्णा त्रिलोचना ॥ [१२४]
पाशाङ्कुशं वज्रशूलं खट्वाङ्गं मुद्गरं तथा ।
मृतबालमुण्डहस्तं कपालं रक्तपूरितम् ॥ [१२५]
एवं ध्यात्वा महादेवी नानाभोगफलप्रदा ।
एतदेव हि भेदोऽयं पञ्चकालस्य कारणम् ॥ [१२६]
ततः समस्तरूपाणि कालिकाक्रम उद्भवा ।
विधिवत् पूजयेन्नित्यं विधिलोपं न कारयेत् ॥ [१२७]
यथा गुरूपदिष्टं तु तदेव व्रतमाचरेत् ।
देवतामन्त्ररूपाणि गुरुरेव न संशयः ॥ [१२८]
शिवे रुष्टे गुरुस्त्राता गुरौ रुष्टे न कश्चन ।
गुरुरेव सदा पूजा कालिकातुष्टिहेतवे ॥ [१२९]
अन्धे तमसि सम्मग्ने गुरुरेव परा गतिः ।
बन्धुपुत्रसहस्रेषु मातुः पितुः शतेष्वपि ॥ [१३०]
एतेभ्यो गौरवत्वाच्च गुरुरित्यभिधीयते ।
ब्रह्महत्यादिपापानां निष्कृतिः समुदाहृता ॥ [१३१]

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

गुरुद्रोहकृतानां तु निष्कृतिर्नास्ति पार्वति ।
गुरोश्च देवतायाश्च द्वैतभावं न कारयेत् ॥ [१३२]
स्वात्मा विक्रीयतो वापि गुरुमेव प्रपूजयेत् ।[६४]
गुरौ तुष्टे जगत् तुष्टमित्याज्ञा पारमेश्वरी ॥ [१३३]
अकृत्वा नरकं याति षष्टिवर्षशतानि च ।
अशरीरा वर्णरूपा ब्रह्माण्डव्यापिनी शिवे ॥ [१३४]
पिण्डदानादिसंस्कारं यथा पितुस्तथा गुरोः ।
न माता न पिता पुत्रा भ्राता बन्धुः सुहृन्नृपः ॥ [१३५]
गुरोर्गुरुतरं देवि न कुर्यात् त्रिभिः सर्वथा ।
यस्य प्रसादाज्जानीयात् त्रैलोक्यं सचराचरम् ॥ [१३६]
न तोषितो गुरुर्येन तस्य स्यान्निष्फला क्रिया ।
यस्य वक्त्राद् विनिर्याता देवी शब्दमयी परा ॥ [१३७]
न गुरुं वञ्चयेच्छिष्यः प्राणैः कण्ठगतैरपि ।
देवता मन्त्रसकलं लङ्घितं तेन भैरवि ॥ [१३८]
गुरुदैवतमन्त्राणि मनागू भेदं न कारयेत् ।
भेदेन निरयं याति समूलं विनिहन्ति वै[६५] ॥ [१३९]
गुरुं सन्तोषयेद् यत्नैः स्वप्राणेनापि श्रद्धया ।
द्वीपकस्यैव वेताला परां गतिमवाप्नुयात् ॥ [१४०]
गुरुः सन्तोषितो येन रक्षितं भुवनत्रयम् ।
नातः परतरं किञ्चिद् गुरोरप्यधिकं प्रिये ॥ [१४१]
अशरीरा वर्णरूपा ब्रह्माण्डव्यापिनी शिवे ।
पिण्डदानादिसंस्कारं यथा पितुस्तथा गुरोः ॥ [१४२]
अकृत्वा नरकं याति षष्टिवर्षशताधिकम् ।
शरीरदः पिता देवि ज्ञानदो गुरुरेव च ॥ [१४३]
गुरोर्गुरुतरं नास्ति संसारे दुःखसागरे ।
यस्य वक्त्राद् विनिर्यातं वर्णब्रह्ममयं वपुः ॥ [१४४]

६४ १३३।३–४ देखि १३४।३–४सम्मको पाठ मातृका 'घ'मा १४२।१–२ पछि रहेको छ ।
६५ च– घ ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

तारयेन्नात्र सन्देहो नरकार्णवतो ध्रुवम् ।
अतोऽहं[६६] सम्प्रवक्ष्यामि सारं सर्वार्थकामदम्[६७] ॥ [१४५]
एकाक्षरी नवाक्षरी षोडशाक्षरी वारुणी ।
चतुःपञ्चाशवर्णा च शताक्षरी विशेषतः ॥ [१४६][६८]
द्विशताक्षरी मन्त्रश्च दशोनत्रिशताक्षरी ।[६९]
सहस्राक्षरी देवेशि प्राणभूतास्तु कालिका ॥ [१४७]
अम्बरं पवनं वह्निरापश्च धरणी तथा ।
रावणी[७०] नाम सा विद्या मोक्षदा भुक्तिदापि च[७१] ॥ [१४८]
एकाक्षरी पराविद्या भोगमोक्षप्रदा स्मृता[७२] ।
शिवशक्तिसमायोगो भवेदत्र[७३] च पार्वति ॥ [१४९]
महाकुण्डलिनी देवी[७४] महारावेति[७५] पूजिता ।
वह्निं शिवाक्षराणां[७६] च कालं तथा च वारुणम्[७७] ॥ [१५०]
शिखी च मधुहायुक्ता काली प्राणमुदाहृतम् ।
ख्फ्रेंमात्मकमालिख्य महाचण्ड तथा लिखेत् ॥ [१५१]
योगेश्वरीपदं दत्त्वा विद्येयं सा नवाक्षरी ।
षोडशाक्षरी या विद्या प्राणभूताश्च ताः श्रृणु[७८] ॥ [१५२]

---

६६ *अथाहं– ग, घ ।*
६७ *°°साधनम्– ग, °°साधकम्– घ ।*
६८ *यो पाठ मातृका 'ग'मा छैन ।*
६९ *यो पाठ मातृका 'ग'मा छैन ।*
७० *वारुणी– ग ।*
७१ *भुक्तिदा प्रिये– घ ।*
७२ *भोगमोक्षफलप्रदा– ग, घ ।*
७३ *भवेद्यत्र– घ ।*
७४ *नित्या– घ ।*
७५ *देवदेवेति– घ ।*
७६ *°°क्षरान्तं च– ग ।*
७७ *कालं च वारुणं तथा– ग, घ ।*
७८ *प्राणभूतास्तु कालिका– घ ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

यस्योपदेशमात्रेण ब्रह्मभूयाय कल्पते ।

त्रिपदं[७९] तु समुद्धृत्य महारावं ततो लिखेत् ॥ [१५३]

निशामाधवसंयुक्तं ज्ञेयं त्रिदशवन्दिते ।

सत्यारूढः शाश्वतश्च तुष्टिना कवलीकृतः ॥ [१५४]

सत्यमत्या समारूढा सूक्ष्मेण कवलीकृता ।

ततश्चक्री जाठरं च नारायणसमन्वितम् ॥ [१५५]

माधवेन समायुक्तं बालाबीजं पुनर्लिखेत् ।

माया चण्डी कूर्चलक्ष्मीर्महारावं पुनर्लिखेत् ॥ [१५६]

नतिं[८०] नियोजयेद् देवि शिरोमन्त्रं समुच्चरेत् ।

वर्णषोडशमाख्यातं मन्त्रराजमुदाहृतम् ॥ [१५७]

पञ्चपिण्डाग्रतो दत्त्वा महासप्तदशी भवेत् ।

अनादि यन्महामन्त्रं वर्णराजमुदाहृतम् ॥ [१५८]

शताक्षरं मन्त्रराजं तथा पञ्चशताक्षरम् ।

पञ्चाक्षरमादिमन्त्रं तथाष्टाक्षरमन्त्रकम्[८१] ॥ [१५९]

दशोनत्रिशता विद्या महामन्त्रमुदाहृतम् ।

द्विशतं[८२] तु महादेवी नवत्यधिक सुव्रते ॥ [१६०]

वसिष्ठहेतोर्हि पुरा सहस्राक्षरमालिका ।

एतत्परतरं देवि कुलाचारक्रमो विधिः ॥ [१६१]

परं ब्रह्मस्वरूपं तु नादबिन्दुकलात्मिका ।

सकलार्णवमध्यस्था[८३] सकलार्णवरूपिणी ॥ [१६२]

श्रीगुरोः कृपया देवी सम्प्रदायक्रमागतम् ।

लभ्यते यदि भाग्येन कोऽन्यो धन्यतरो भुवि ॥ [१६३]

---

७९ *ऐँपदं– ग, घ ।*

८० *नेतिं– घ ।*

८१ *तथा त्र्यक्षरपञ्चकम्– ग, घ ।*

८२ *त्रिशतं– घ ।*

८३ *संसारार्णव°– ग ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

मनुष्यवपुराच्छन्नः स शिवो[८४] नात्र संशयः ।
वर्णितुं नैव शक्नोमि कालिकायाः कुलक्रमम् ॥ [१६४]
वर्णषोडशका विद्या राज्यदा प्राणदा स्मृता ।
महासौख्यप्रदा शान्ता सा काली प्राणदायिनी ॥ [१६५]
वैखरी चान्यभावत्वादशक्ता[८५] गुणवर्णने ।
ब्रह्मविद्यास्वरूपा सा भुक्तिमुक्तिफलप्रदा ॥ [१६६]
एकोच्चारेण देवेशि वाजपेयस्य कोटयः ।
अश्वमेधसहस्राणि प्रादक्षिण्यं भुवस्तथा ॥ [१६७]
प्रयागे स्नानजं[८६] पुण्यं मकरस्थे दिवाकरे ।
तस्य शतगुणं प्रोक्तं[८७] कालिकाविधिमाचरन् ॥ [१६८]
[८८]चातुराश्रम्ययत्पुण्यं क्रमेण परिसेवितम् ।
यत्पुण्यं वर्णधर्मस्य तत्पुण्यं कालिकार्चनात् ॥ [१६९]
काश्यादितीर्थयात्रां च सार्द्धकोटित्रयान्वितम् ।
तुलनां[८९] याति देवेशि सत्यं सत्यं न संशयः ॥ [१७०]
लक्षजापेन देवेशि किं पुनः सिद्धिभाग् भवेत् ।
यस्याः सामर्थ्यतो देव्या[९०] भुवनानि चतुर्दश ॥ [१७१]
अभवन् परमेशानि तेषां कारणरूपिणी ।
पुरश्चर्या कृता येन तेषां विद्या फलोद्गमा[९१] ॥ [१७२]
अकृत्वा तु पुरश्चर्यां न मन्त्रः फलदो भवेत् ।
ब्रह्माण्डकोटिजननी महामोक्षप्रदायिनी ॥ [१७३]

---

८४ शिवोऽसौ– ग, घ।
८५ वाच्य°– ग, घ।
८६ प्रयागस्नानजं– ग।
८७ तस्माच्छतगुणं पुण्यं– ग।
८८ चतुराश्रमस्य°– ग, घ।
८९ तुलां न– ग, घ।
९० देवि– ग।
९१ फलोद्भवा– ग, घ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

निःसरन्ति महामन्त्रा विस्फुलिङ्गा यथा प्रिये ।
अग्नेः सकाशाद् बहवो भेदविद्याः प्रकाशिताः ॥ [१७४]
प्रणवात् सर्वमुत्पन्नाः[९२] परं ब्रह्ममयी तु सा ।
पाता हर्ता रक्षिता च नान्या तु भुवनेश्वरी ॥ [१७५]
नानाम्नायस्वरूपेण नानारूपेण मायया ।
मोहयन्ती जगत्सर्वं पुत्रपौत्रप्रवर्द्धिनी ॥ [१७६]
स्त्रीपुंभावेन सततं ग्रथितं कामसूत्रके[९३] ।
सर्वत्र व्यापिनी चापि ब्रह्मस्थाननिवासिनी ॥ [१७७]
सौभाग्यबन्धग्रहणा[९४] विश्वयोनिरितीरिता ।
चतुर्वाङ्मयनिष्ठेयं त्रैलोक्यवशकारिणी ॥ [१७८]
सूक्ष्मा संविन्मयी देवी रूपिणी भाग्यदायिनी[९५] ।
महासम्पत्प्रदा नित्या साक्षादक्षररूपिणी ॥ [१७९]
षोडशाक्षररूपेण विश्वं व्याप्य व्यवस्थिता ।
नवाक्षरी महाविद्या पञ्च चाष्टाक्षरी तथा ॥ [१८०]
एकाक्षरी दशार्णा च शतार्णा[९६] च सहस्रकम् ।
एतेषु मन्त्रवर्गेषु विश्वं व्याप्य व्यवस्थिता ॥ [१८१]
चतुर्वेदेषु यत्सारं तदङ्गेषु च यत् स्मृतम् ।
पुराणस्मृतिसारेषु यत्तु सारतमं महत् ॥ [१८२]
तत्सर्वेभ्योऽधिकं सारं सारात् सारतरं परम्[९७] ।
नवनीतं यथा दध्ना सारोद्धृतं[९८] घृतं भवेत् ॥ [१८३]

---

९२ *प्रणवात् तु समुत्पन्ना– ग ।*
९३ *कर्मसूत्रके –ग, घ ।*
९४ *सौभाग्यबन्धवहना– ग, सौभाग्यगन्धगहना– घ ।*
९५ *भोग्यदायिनी– ग, घ ।*
९६ *मातृका 'क'मा शतार्णा शब्द लेख्न छुटेको छ ।*
९७ *महत्– घ ।*
९८ *सारोद्धृत्य– घ ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

तदेवममृतं नाम देवानां प्राणधारणम् ।
तथा समस्तशास्त्रेषु वेदे तन्त्रेषु चाज्ञया ॥ [१८४]
उद्धृत्य सर्वसारेभ्यो ब्रह्मणा प्रतिपादिता ।
ब्रह्मणापि वसिष्ठाय वसिष्ठो राघवाय च ॥ [१८५]
दत्तं सर्वात्मना तेन ततो मर्त्येऽवतारिता ।
अद्वैतो द्विविधा कृत्वा मुनिना ज्ञानदृष्टिना ॥ [१८६]
दशोनत्रिशताक्षर्या मन्त्रवीर्याः प्रकाशिताः ।
सौम्यसिद्धिः कृतानेन[९९] देवी प्रत्यङ्गिराभिधा ॥ [१८७]
नारदानुमतेनैव संज्ञा देव्या द्विधा कृता ।
निधानमिव चौरेभ्यो रक्षणीया प्रयत्नतः ॥ [१८८]
न देया यस्य कस्यापि देया प्राणप्रदायिने ।
निर्मलाय प्रशान्ताय प्राणेभ्योऽपि प्रियाय च ॥
ज्ञाननिष्ठाय दातव्यं सारमेतन्महेश्वरि ॥ [१८९]

॥ इति श्रीमहास्रोतसि शिरश्छेदे करवीरयागे परातन्त्रे क्रमे द्वादशसाहस्रिकायां कालीक्रमनिर्णयसूत्रम् ॥

९९ *कृता तेन– ग।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

अष्टमः पटलः

श्रीदेव्युवाच

नमो देवाधिदेवाय[१] सर्वज्ञाय महात्मने[२] ।
सृष्टिस्थित्यन्तकर्त्रे च सर्वव्यापि नमोऽस्तु ते ॥ [१]
जय देव जगन्नाथ किञ्चित् प्रष्टुं मम प्रभो ।
मनो मे तरलं जातं भयाद् वक्तुं न चोत्सहे ॥
प्रसीद परमेशान संशयं छेत्तुमर्हसि ॥ [२]

श्रीसदाशिव उवाच

मा शङ्कां कुरु देवेशि त्वदन्यो[३] नास्ति मत्प्रियः[४] ।
निःशङ्कं स्वेच्छया देवि पृच्छ यद्धृदि वाञ्छितम् ॥
यं यं त्वत्संशयं देवि तं तं पृच्छ यथेच्छया ॥ [३]

श्रीदेव्युवाच

नमस्तुभ्यं नमस्तुभ्यं नमस्तुभ्यं महेश्वर ।
चिद्रूपिणी परादेवी कालिकात्वं गता यदा ॥ [४]
कस्माद् द्वैधं गता देव नारदानुमतेन च[५] ।
सर्वागमविदः शूरः साधकानां वरो मुनिः ॥
किं भेदं वै चकाराथ[६] वसिष्ठनारदौ पुरा ॥ [५]

---

१ *देवाय शान्ताय– घ।*
२ *कृतात्मने–ख।*
३ *त्वदन्या– ग, घ।*
४ *मे प्रिया– ग, घ।*
५ *वै– ग, घ।*
६ *चैव को नाथः– ग।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

श्रीसदाशिव उवाच

धन्यासि कृतकृत्यासि श्रोतुं जानासि तत्त्वतः ।
एतत् सूक्ष्मातिभेदेन पुनः श्रोतुं मतिस्तव ॥ [६]
जाता परात्मिका बुद्धिर्नमस्ते परमेश्वरि ।
सप्तदशाक्षरी विद्या या विद्या परमा कला ॥ [७]
खण्डस्य खण्डिनी खण्डा खण्डखण्डाण्डखण्डिनी ।
खण्डचक्रगता काली विद्या सप्तदशाक्षरा[७] ॥ [८]
फणीरूपस्य कालस्य अकुला बिन्दुभक्षिणी ।
त्रिधा चानुहता लक्ष्मीर्विद्या सप्तदशी स्मृता ॥ [९]
अकला कुलमध्यस्था[८] कलास्था अकुला कुला ।
अकला परमानन्दा सिद्धिः सप्तदशाक्षरी ॥ [१०]
रावस्थं रावमध्यस्थं रावरावनियोजिता[९] ।
रावलीला वरा ज्ञेया महासप्तदशाक्षरी ॥ [११]
कान्तगादिच्छान्तजातं महाकल्लोलहूङ्कृतम् ।
रावलीलाकलाक्रान्तमेताः[१०] सप्तदशी कला ॥ [१२]
अक्षराक्षरयोगेन कालीशब्देन यत्स्थिता ।
योगेश्वरीपदं नास्ति विद्या सप्तदशाक्षरी ॥ [१३]
हहहाहहहेलीना विलीना हहहेहसा ।
हानादानपदे लीना विद्या सप्तदशाक्षरी ॥ [१४]
एवं सप्तदशं वर्णं वर्णयेत् परमेश्वरी ।
क्रमसर्वोत्तरं तीव्रं निर्गुणं परमेश्वरी ॥ [१५]
शतद्वयं तु वर्णानां नवत्यधिककीर्तितम् ।
त्रिगुणै रहिता विद्या त्रिखण्डा परिकीर्तिता ॥ [१६]
नवषोडशवर्णानां भेदो नात्रैव विद्यते ।

---

७ *सप्तदशाक्षरी– घ ।*
८ *अकलाकल°–ख ।*
९ *रावे रावं नियोजिता– ग, रावं रावनियोजिता– घ ।*
१० *रावलीलचलाक्रान्त°, घ ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

अनया विद्यया देवी जन्ममृत्यू विहाय च ॥ [१७]
नारदाद्या मुनिश्रेष्ठा योगिनः कपिलादयः ।
त्रिलोकविजयी भूत्वा स्वेच्छया विचरन्ति[११] वै ॥ [१८]
अव्याहतगतिः प्राप्ता त्रिकालज्ञो भवेत् तदा ।
शोणिताख्ये पुरे[१२] देवि हरिशङ्करविग्रहे[१३] ॥ [१९]
नारदेन मुनीन्द्रेण कृष्णाय सम्प्रदत्तवान् ।
हरिणा जृम्भणास्त्रेषु प्रयुज्य[१४] हरमोहितः ॥ [२०]
वासुदेवोऽपि पार्थाय रक्षार्थं प्रददौ पुरा ।
भृङ्गोपभुक्तपुष्पं तु शिवयोग्यं यथा भवेत् ॥ [२१]
तद्वन्निरक्षरं वस्तुरक्षरैरपि संयुतः ।
नोद्धारं लेखयेद् देवि साक्षाद् वर्णेश्वरी परा ॥ [२२]
शापो भवति वै नूनं मन्त्रहानिः प्रजायते ।
विमुखी भवती काली पापानामाश्रयो भवेत् ॥ [२३]
कर्णे कर्णे तु देवेशि हृदिस्थं कुरु सर्वदा ।
गुरुवक्त्राद् विनिष्क्रान्ता श्रोत्रमार्गाद्धृदि स्थिता ॥ [२४]
उदके लिखितं यद्वन्मन्त्रोद्धारं तथा भवेत् ।
भोगमोक्षप्रदां विद्यां पुस्तके नैव लेखयेत् ॥ [२५]
संवत्सरकृतावासं ज्ञात्वा कर्म शुभाशुभम् ।
ततो मन्त्रोपदेष्टव्यो यद्यात्मशुभमिच्छति ॥ [२६]
अपरीक्षितशिष्याय यस्तु मन्त्रं प्रयच्छति ।
निरये नियतं वासो भविष्यति सुदारुणे ॥ [२७]
तस्मात् सर्वप्रयत्नेन न प्रकाश्यं कदाचन ।
आस्तिक्यबुद्धिर्यस्यास्ति तस्मै देवी प्रसीदति ॥ [२८]
शङ्कायां जायते ग्लानिः शङ्कायां दुःखभाजनम् ।

---

११ विहरन्ति– ग, घ ।
१२ पुरा– ग, घ ।
१३ °°विग्रहा– ग ।
१४ प्रयुक्तो– ग ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

शङ्कायां सिद्धिहानिः स्यान्निर्विकल्पं समाश्रयेत् ॥ [२९]

कर्तव्यं वाप्यकर्तव्यं नैव तत्र विचारयेत् ।
मयापि विष्णुना सार्द्धं ब्रह्मणा मुनिभिः सह ॥ [३०]

एकपात्रं गृहित्वा तु निर्विकल्पं यथाश्रिता ।
देवगन्धर्वदैत्याद्या रक्षपन्नगमानवाः[१५] ॥ [३१]

सप्तधातुभिः संक्लिन्ना[१६] मलमूत्राश्रवावहाः[१७] ।
तेषां कि तद्विचारेण निर्विकल्पं समाचरेत् ॥ [३२]

सूर्योदये किं तमांसि तिष्ठन्ति भुवनोदरे ।
तथा देव्याः प्रभावेण किमाचारं विचारयेत् ॥ [३३]

किं बहूक्तेन देवेशि गोपनीयं प्रयत्नतः[१८] ।
सर्वसिद्धिर्महेशानि गोपनीया प्रयत्नतः ॥ [३४]

प्रकटे मृत्युमाप्नोति सिद्धिहानिश्च जायते[१९] ।
यस्मिन्मन्त्रे यदाचारस्तत्र धर्मस्तु तादृशः ॥ [३५]

कृतार्थस्तेन जायेत स्वर्गो वा मोक्ष एव वा ।
नाधर्मो नैव पापादि जायते तत्क्रमेण च[२०] ॥ [३६]

किं च धर्मो महान् वापि पुण्यराशिः प्रवर्द्धते ।
शक्तौ सर्वसमुत्पन्नं[२१] यत्किञ्चिज्जगति गतम्[२२] ॥ [३७]

तस्माच्छुद्धमशुद्धं वा शक्तिब्रह्मस्वरूपकम्[२३] ।
सर्ववेदविदो विप्राः सदाचारेण सुव्रते ॥ [३८]

---

१५ *यक्षपन्नग°– ग ।*
१६ *संक्लिन्नैः– घ ।*
१७ *°°स्ववावहाः– घ ।*
१८ *सदैव हि– ग, घ ।*
१९ *सिद्धिहानिः प्रजायते – ग, घ ।*
२० *तु– ग, घ ।*
२१ *सर्वं°– ग, घ ।*
२२ *°°किञ्चिच्च गतागतम्– ग, घ ।*
२३ *शक्तिर्ब्रह्मस्वरूपकम्– घ ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

चाण्डालत्वे परे[२४] पापे ह्यात्मा[२५] सर्वत्र वर्तते[२६] ।
आत्मा ब्रह्मं विजानीहि भ्रान्तिज्ञानं परित्यजेत् ॥ [३९]
ज्ञानमेव परं तत्त्वं तस्माज्ज्ञानं समाश्रयेत् ।
ज्ञानमार्गेण सकलं विकल्पं परिवर्जयेत् ॥ [४०]
सविकल्पो महादोषः[२७] पापभाग् जायते ध्रुवम् ।
शिवशक्तिमयं देहं रजश्शुक्रेण जायते ॥ [४१]
परं ब्रह्मणि संलीनाः परा वाच्या परेश्वरी ।
नीराज्यमधुमैरेयैर्द्रव्यभेदा भवन्ति हि ॥ [४२]
सर्वज्ञत्वे वरारोहे यज्ञदोषो न विद्यते ।
अश्वमेधमहायज्ञे वाजिहत्या कथं भवेत् ॥ [४३]
जलं क्षीरं घृतं चैव मधुमैरेयमैक्षवम् ।
पौष्पं तरुभवं धान्यं सम्भवं तक्रनिर्मितम् ॥ [४४]
सहकारं भवं चैवं विविधं बहुभेदतः ।
अज्ञानैः संस्कृतं सद्यो महापातककृद् भवेत् ॥ [४५]
ब्रह्महत्या सुरापानं स्वर्णस्तेयादिपातकात्[२८] ।
पूजनादेव निर्वर्त्य निर्विकल्पः समन्त्रवित् ॥ [४६]
जलं जलचरं सर्वं घटपूर्णं समानयेत् ।
स्थापिते दिनसप्ताहे जलं जीवसमन्वितम् ॥ [४७]
अनामिषं नास्ति किञ्चित् सर्वक्षीरादिकं प्रिये ।
समवृक्षः समो वह्निस्तथा सुन्दरि तिष्ठति[२९] ॥ [४८]
सर्वभूतेषु विज्ञानं ज्ञातव्यं देशिकोत्तमैः ।
काष्ठादिमथनाद् देवि प्रकटो वह्निरुच्यते ॥ [४९]

---

२४ *चाण्डाले स्वपचे – ग, घ ।*
२५ *आत्मा– ग ।*
२६ *विद्यते– घ ।*
२७ *महान् दोषः– ग ।*
२८ *°°पातकम्– ग, घ ।*
२९ *पार्वति– ग, घ ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

तत् काष्ठं दह्यते तेन तेन ब्रह्ममयं जगत् ।
धर्माधर्मपरित्यागात् सकलोऽपि[३०] परत्र च ॥ [५०]
विण्मूत्रं स्त्रीरजो वापि यच्चास्ति सकलं प्रिये ।
विचारयेत् स्वमूत्रादि भ्रान्तिरेव हि कारणम् ॥ [५१]
अन्नं ब्रह्म विजानीयात् तेन यस्य समुद्भवम् ।
नानाजीवाश्रयं तत्तु पुरीषं केन दुष्यते ॥ [५२]
गोमूत्रप्राशनं देवि गोमयस्यापि भक्षणम् ।
प्रायश्चित्तेषु कथितं ब्रह्महत्याविमोचनम् ॥ [५३]
मलमूत्रेषु ये भ्रान्तिर्दोष एव न संशयः ।
स्त्रीरजः परमेशानि देहस्तेनैव जायते ॥ [५४]
कल्पितं दूषितं तेन प्राप्यते परमं पदम् ।
पुरुषस्य तु बीजं तु बिन्दुरित्यभिधीयते ॥ [५५]
बिन्दुस्तु परमेशानि कायोऽयं शिवरूपधृक् ।
शिवतत्त्वेन शास्त्रादि[३१] दूषणं नास्ति वै तदा ॥ [५६]
मूत्रं पवित्रं देहस्य कारणं केन निन्द्यते ।
ज्ञानमार्गेण सकलं निर्विकल्पस्य सुन्दरि ॥ [५७]
विकल्पस्य महेशानि पापभाग् जायते न च[३२] ।
मातृगर्भस्य वीर्यं[३३] तु शिशुरेव न संशयः ॥ [५८]
निर्विकारतया यस्य रसेनाकुत्सितो भवेत् ।
तत्तु दूषणसंयुक्तमन्यत् सर्वं शुभं भवेत् ॥ [५९]
ब्रह्मानन्दमयं ज्ञानं परं ब्रह्ममयो भवेत् ।
तं ज्ञात्वा परमेशानि कथयामि वरानने ॥ [६०]
न ब्रह्मणस्तु ब्राह्मण्यं न क्षात्रं क्षत्रियस्य च ।
वैश्यो न वैश्यः शूद्रो न शूद्रस्तु परमेश्वरि ॥ [६१]

---

३० *सकलेऽपि– घ ।*
३१ *शस्त्रादि– घ ।*
३२ *नरः– ग ।*
३३ *बीजं– ग, घ ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

विचारे परमेशानि पुष्केशो नैव पुष्कशः ।
सर्वेषां तु विजानीहि परमात्मा विनिश्चयात् ॥ [६२]
आकाशात् पतितं तोयं निम्नमार्गेण गच्छति ।
ग्राममध्यगतं सर्वं विष्टामूत्रादिपूरितम् ॥ [६३]
मृगगोश्वाहिमार्जारखरादिरुधिरान्वितम् ।
समस्तमपि देवेशि गङ्गायां मिलितं यदा ॥ [६४]
गङ्गामृतं तदेवास्ति कालुष्यं नैव तिष्ठति ।
मलमूत्रेषु ये[३४] दोषा[३५] भ्रम एव हि कारणम् ॥ [६५]
पवित्रं स्त्रीरजं प्रोक्तं यतो देहं विनिस्सृतम् ।
रुधिरादिप्रधानेन[३६] प्राप्यते परमं पदम् ॥ [६६]
पुरुषस्य तु यद् बीजं बिन्दुरित्यभिधीयते ।
सर्वस्य कारणं रेतस्तद् देहं केन निन्द्यते ॥ [६७]
भगलिङ्गस्य[३७] संस्पर्शाद् गर्भाद् विनिःसृतः पुमान् ।
यदा[३८] तदा जन्मकाले को न स्याद् गुरुतल्पगः ॥ [६८]
पुण्यपापविनिर्मुक्तं[३९] ज्ञानमेतच्छृणु प्रिये ।
ब्रह्माण्डकोटिजननी एकैवाहंस्वरूपिणी ॥ [६९]
भुक्त्वा नानाविधैर्वाहं क्रीडार्थं सकलं जगत् ।
कुलालचक्रभेदेन घटाकाशं यथा घटे ॥ [७०]
दृश्यते परमेशानि आकाशं व्याप्य तिष्ठति ।
घटे भवति भिन्नत्वे नाकाशे भिन्नता भवेत् ॥ [७१]

---

३४ *यो – ग, घ ।*
३५ *दोषो– ग, घ ।*
३६ *°°प्रदानेन– ग, घ ।*
३७ *भगलिंगयोः– ग ।*
३८ *तदा– ग, घ ।*
३९ *पुण्यकाल°°– ग, घ ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

यथा[४०] देहगतो जीवो देहनाशे वरानने ।
व्याप्यं तिष्ठति सर्वत्र तस्माद् ब्रह्मपदं महत्[४१] ॥ [७२]
अत एव महेशानि निर्विकल्पः सदा भवेत् ।
एवं संविन्मयं ज्ञानं समता सर्वजन्तुषु ॥ [७३]
भावयेत् सर्ववर्णेषु समता नात्र संशयः ।
यथा सूर्यः प्रकाशेषु समत्वेन प्रवर्तते ॥ [७४]
दत्तमथापि चान्यस्य तमः संहरते क्षणात् ।
शोषयेत् सर्वमूत्रादि चन्दनं नैव कर्दमम् ॥ [७५]
अत एव महेशानि शान्तिः सर्वमयो भवेत् ।
सिद्धिस्तु देवि विज्ञेया श्रीगुरोः कृपया प्रिये ॥ [७६]

इति श्रीभैरवस्रोतसि शिरश्छेदे महाकरवीरयागे परातन्त्रे परमार्थनिर्णयः[४२] ॥

---

४० *यदा– घ ।*

४१ *भवेत्– ग, घ ।*

४२ *इति श्रीभैरवस्रोतसि शिरश्छेदे महाकरवीरयागे परातन्त्रे परमार्थनिर्णयः ॥ ८ ॥– ग, घ ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

नवमः पटलः

श्रीदेव्युवाच

यथा संसाधयेद्[१] देव प्रयोगादीन् जगत्पते ।
साधकः संविभागेन तथा कथय शङ्कर ॥ [१]

श्रीसदाशिव उवाच

श्रृणु देवि प्रवक्ष्यामि यथा संसिद्धिसूचकम् ।
येन संसाधयेद् वीरो धीरो वा कुलसन्ततेः ॥ [२]
अकृत्वा तु पुरश्चर्यां प्रयोगं कर्तुमिच्छति ।
महापातककोटीनां भाजनः स भविष्यति ॥ [३]
नातः परतरं देवि कुलमार्गस्य दूषकाः ।
तस्मात् सर्वव्ययेनापि प्राणान्तेनापि सर्वदा ॥ [४]
कर्मणा मनसा वाचा पुरश्चरणमाचरेत् ।
वर्णलक्षं जपेन्मन्त्री[२] हविष्याशी जितेन्द्रियः ॥ [५]
दिवा च ब्रह्मचर्येण रात्रौ कुर्याद् यथेच्छया ।
पूजयेद् विधिना देवीं मपञ्चकपुरस्कृतः ॥ [६]
साङ्गं सपरिवारं च तत्र न्यूनं न कारयेत् ।
दशांशं हवनं कुर्यात् बिल्वपत्रैर्घृतप्लुतैः ॥ [७]
छागमांसैस्त्रिमध्वक्तैर्देवीसन्तुष्टिहेतवे ।
तर्पयेत् सुधया[३] देवी दशांशैर्हवनस्य वै[४] ॥ [८]
तर्पणस्य दशांशेन मार्जनं समुदाहृतम् ।
तद्दशांशेन वै कुर्यात् कुमारीभोजनं[५] महत् ॥ [९]

---

१ *संशोधयेद्– घ।*
२ *°°मन्त्रं– घ।*
३ *श्रद्धया– घ।*
४ *च– ग, घ।*
५ *°°पूजनं– ग, घ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

कलौ चतुर्गुणं कुर्यात् पुरश्चर्यां तु साधकः ।
दीक्षां प्राप्य न कुर्याद् वै पुरश्चर्याविलम्बनम् ॥ [१०]
आयुश्चञ्चलतां ज्ञात्वा स्वात्मश्रेयस्तु चिन्तयेत् ।
दीक्षां प्राप्य पुरश्चर्यामकृत्वा म्रियते यदि ॥ [११]
ब्रह्मभूतो भवेन्नूनं शतवर्षमनाश्रयेत् ।
तस्मात् सर्वात्मना देवि पुरश्चर्यां समाश्रयेत् ॥ [१२]
चन्द्रसूर्योपरागे वा पुरश्चरणं कारयेत्[६] ।
स्पर्शान्मुक्तिं तु सञ्जप्य पुरश्चरणमुच्यते ॥ [१३][७]
दशांशं सर्वकर्माणि कारयेत् पूर्वचोदितम् ।
ततः प्रयोगकर्माणि श्रृणु वक्ष्यामि साम्प्रतम् ॥ [१४]
वीरदीक्षा न शक्तो[८] य[९] सम्पूज्य विधिवत् पुरा ।
श्मशाने शिवदक्षे वा गृहे वा पावने स्थितः ॥ [१५]
दीपादित्रिविधैर्नित्यमभावात् पर्वणि पुनः ।
सत्यवाग्धैर्यसम्पन्नः कामक्रोधविवर्जितः ॥ [१६]
शक्तिसहायसंयुक्तो वीरसहायकोऽथवा[१०] ।
सहायद्रव्यहीनोऽथ भिक्षाशी च निशागमे ॥ [१७]
सहस्रैकं जपेच्चादौ कायशुद्ध्यर्थहेतवे ।
देवी तुष्टा हुनेच्चैवं यथापूर्वं मयोदितम् ॥ [१८]
ततो लक्षं जपेन्मन्त्री दिवा चाहारवर्जितः ।
भुक्त्वार्द्धं भावनासक्तः सन्ध्यायां शतसङ्ख्यकम् ॥ [१९]
गायत्र्यास्तु जपेद् युग्मं न्यस्त्वा चैव षडङ्गकम् ।
ततो रात्रौ जपं कुर्याद् यथाशक्त्या क्रमेण तु ॥ [२०]

---

६ *पुरश्चरणमुच्यते– ग ।*
७ *यो पाठ मातृका 'ग'मा छैन ।*
८ *शक्ता– ग, घ ।*
९ *ये– ग, घ ।*
१० *°°पि वा– ग, घ ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

दशांशेन हुनेत् पश्चान्मन्त्रसंसिद्धिहेतवे ।
होमान्ते कन्यकाः पूजा[११] कृतसिद्धिर्भवेद् ध्रुवम् ॥ [२१]
अथवा द्विगुणं जप्यं यावद् वै सप्तवासरम् ।
क्रूरादौ चाष्टमे सेकाद्धोमान्ते ग्रहशान्तिकम् ॥ [२२]
त्रिसन्ध्यमर्द्धरात्रौ च एकद्वित्रिचतुर्दिनम् ।
वातादिसेकतः शान्तिर्होमाद् रोगः प्रमुच्यते ॥ [२३]
अष्टम्यां वा चतुर्दश्यां समारभ्य हुनेच्छतम् ।
दशांशहोमतः सेकान्महाशान्तिर्भवेत् स्फुटम् ॥ [२४]
जपेत् पञ्चशतं मन्त्री यच्छक्यं त्रिशतं हुनेत् ।
होमान्ते सेकतः पश्चात् पुष्टिं चैव समाप्नुयात् ॥ [२५]
त्रिशतं त्रिशतं हुत्वा जप्त्वा चैवाष्टमेऽहनि ।
होमान्ते सेकतो जप्त्वा पुष्टिमाप्नोति मानवः ॥ [२६]
जप्त्वा चैव तु साहस्रं हुनेत् पञ्चशतानि वै[१२] ।
नागाश्वगोष्ठलोकानां पुष्टिमाप्नोति सेकतः ॥ [२७]
निर्गलागलयन्त्राणि आत्मनो वा परस्य वा ।
त्रिसन्ध्यं वर्तनाद् वश्या त्रिसप्ताहान्प्रजायते ॥ [२८]
श्मशाने शर्करां गृह्य मन्त्रैरष्टशतं जपेत् ।
यत्र यत्र क्षिपेद् गौरी निर्गलोत्फाटनं भवेत् ॥ [२९]
भूताङ्कुशस्य दण्डेन त्रिधाभिमन्त्रितान् दधन् ।
नावाः शकटयन्त्राणि स्तम्भयेन्मोचयेत् श्लथात् ॥ [३०]
दूर्वातन्तुविषक्षोभं[१३] दुष्कुलं दुष्टजन्तुषु ।
वालुकां सप्त जप्त्वा तु महामेघं तु वारयेत् ॥ [३१]
राजिकां सप्त जप्त्वा तु ग्रस्तभूतादिभिर्नरः ।

---

११ पूज्याः– ग, घ ।
१२ च– ग, घ ।
१३ क्षोभः– ग ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.
ताडयेद्धृदि[१४]मुद्रायां कृत्वा सन्त्यज्यते[१५] ध्रुवम् ॥ [३२]
ज्वराश्चतुर्थकाद्याश्च सप्तजप्त्वोदकेन तु ।
अभ्युक्षणान्निवर्तन्ते चित्रागुग्गुलधूपतः ॥ [३३]
लूतागर्दभविस्फोटव्याधयो विविधास्तथा ।
सप्तजप्तोदकः सेकात् पानालेपाद् विनाशयेत् ॥ [३४]
एकविंशतिवारं तु जलं चैवाभिमन्त्रितम् ।
स्थावरं जङ्गमं वापि विषपानादि नाशयेत् ॥ [३५]
पुष्यान्नसिद्धिसिद्धान्नं श्मशानस्य च भस्मकम् ।
सप्त जप्त्वा हुनेच्छत्रुं तं शत्रुं मोहनाय च ॥ [३६]
महापात्रे धान्यपुञ्जे मद्यपूर्णघटेषु च ।
अक्षयूयं तद् भवेत्तस्य नित्यपूजारतस्य च ॥ [३७]
अर्थकोषबिल्वगतं संलिख्य पटके जपेत् ।
धनदेन समं द्रव्यं न कदाचिद् विनश्यति ॥ [३८]
गजशाले मुक्तदामे पूजयेत् पङ्कजोत्पलैः ।
न कदाचिद् विनश्यन्ति गजवृद्धिः प्रजायते ॥ [३९]
कृत्वा च नवकं कोष्ठं मञ्चस्थाने[१६] कदम्बकैः ।
सम्पूज्याश्वा न नश्यन्ति वृद्धिमायान्ति शोभना ॥ [४०]
सितगुञ्जा च सर्पाख्या धामव्याघ्रवराटिका ।
सप्त जप्त्वा मुखे धार्या अस्त्रभङ्गो न जायते ॥ [४१]
बालानां सर्षपां मन्त्र्य शतकेनाथ सङ्ख्यया ।
कण्ठे बध्वा वृद्धिं यान्ति आयुषा प्रज्ञया दृढम् ॥ [४२]
पुष्यार्के[१७] श्रीफलं पक्वं सहस्रार्द्धेन मन्त्रितम् ।
तज्जलैः सिञ्चिता नारी अपुत्रा सूयते सुतम् ॥ [४३]
अष्टोत्तरशतेनैव पुष्पमालाभिमन्त्रिता ।

१४ °°धृति–ग ।
१५ सम्पूज्यते– ग ।
१६ अश्वस्थाने– घ ।
१७ पुष्पार्कैः– घ ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

यस्य सन्दीयते कण्ठे एकयुद्धे जयी भवेत् ॥ [४४]
अहोरात्रोषितो भूत्वा अनुद्दिश्य जपेत्तु यः ।
स्वार्थं वाथ परार्थं वा अपमृत्युर्विनश्यति[१८] ॥ [४५]
पुण्डरीकांशुनावर्त्य किं गुह्यं दीप्तसम्मुखे ।
वनं यायात् सहस्रेण अञ्जनीं यायते निधिम्[१९] ॥ [४६]
चतुःपथमृदं गृह्य गृहार्द्धे पञ्चविंशतिः ।
जप्त्वा सङ्क्षेपयेन्निद्रां अन्धो भवति दुर्भगः ॥ [४७]
तिलतण्डुलसिद्धान्नं प्रत्येकं दशमन्त्रितम् ।
एकीकृत्य क्षिपेद् यस्तु पदं नाक्रमते अरिः[२०] ॥ [४८]
फलानि विशकं पञ्चविंशाधिकशताभिधम् ।
भूतायां सङ्क्षिपेद् यत्र तत्र रोगी भवेज्जनः ॥ [४९]
नाराचाक्षतसिद्धान्नं सभस्मशतमन्त्रितम् ।
यत्र यत्र क्षिपेन्मन्त्री तत्रारोग्यं प्रवर्तते ॥ [५०]
कण्ठमात्रोदके स्थित्वा जपेत् पञ्चशतं यदि ।
वारुणेन तथा होमान्महावृष्टिर्भवेद् ध्रुवम् ॥ [५१]
शतार्द्धं तु जपेन्मन्त्री शतार्द्धं होमयेत् प्रिये ।
वशीकुर्यान्न सन्देहः सप्ताहेन शचीपतिम् ॥ [५२]
जप्त्वा पञ्चशतं मन्त्री शतार्द्धं होमयेत् पुनः ।
पुनः पञ्चशतं[२१] जप्त्वा सिद्धान्नं चाक्षतं तथा ॥ [५३]
मस्तके कण्ठवाहौ च धृत्वा दिव्यस्य स्तम्भनम् ।
अपामार्गशतं हुत्वा तत्क्षारं यस्य दीयते ॥ [५४]
दुर्भगो जायते सत्यं प्रीतिनाशमवाप्नुयात् ।
सिद्धार्थं गुग्गुलं चैव एकीकृत्य शतत्रयम् ॥ [५५]

---

१८ ह्यप°° – ग ।
१९ °°पश्यते निधिः – घ ।
२० रिपुः – ग ।
२१ पश्चाच्छतं – ग ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

होमान्ते च महाप्रीतिर्विप्रीतिः[२२] सम्प्रजायते ।
हेमबीजशताष्टौ च होमयेत् सप्तवासरम्[२३] ॥ [५६]
उन्मत्तो जायते शीघ्रं वर्तुलं वा घृतान्वितम् ।
सप्ताहाच्च निशारात्रौ जपेच्छ्रद्धासमन्वितम् ॥ [५७]
दिवा च ब्रह्मचर्येण रात्रौ कुर्याद् यथेच्छया ।
कर्प्पासास्थितुषातैलयुतं पञ्चशतं हुनेत् ॥ [५८]
एकविंशदिने देवि शक्रस्यापि श्रियं हरेत् ।
गुरुशुक्रतृतीयायां पूजाकुम्भे शतं जपेत् ॥ [५९]
हुत्वा त्रिमधुरं सेकाद् भ्रष्टश्रीर्लभते श्रियम् ।
पिष्टेन प्राकृतं कृत्वा अङ्गुष्ठामस्तकावधिः ॥ [६०]
छित्वा पञ्चशतं हुत्वा स्वकुलोपरिनेष्यति ।
सिन्दूरमक्षतैर्युक्तं शताष्टपरिमन्त्रितम् ॥ [६१]
कृत्वा कन्याकरे दत्त्वा आविष्टावेष्टकं[२४] चरेत्[२५] ।
राजिकाधूमजं क्षारं दशधा चाभिमन्त्रितम् ॥ [६२]
महारोगप्रशमनं स्नानमात्रेण निश्चितम् ।
तैलं वाथ घृतं वाथ अष्टधा चाभिमन्त्रितम् ॥ [६३]
पानान्नाभिप्रदानाच्च प्रसूते सुखनिद्रया[२६] ।
शिवस्थाने घटं पूज्य अष्टोत्तरशतं जपेत् ॥ [६४]
हिताहितेषु कार्येषु स्वपरैर्वोदयं[२७] लभेत् ।
हताम्बरं समादाय कृष्णमावर्त्य लक्षकम् ॥ [६५]
तथैवादृश्यकः सत्यं क्रीडते वसुधातले ।
पञ्चविंशतिसाहस्रं करे कृत्वा च वा जपेत् ॥ [६६]

---

२२ *°°रप्रीतिः– घ ।*
२३ *°°वारकम्– घ ।*
२४ *आविष्टाविष्टकं– ग, घ ।*
२५ *ब्रुवेत्– घ ।*
२६ *मुग्ध°°– ग, घ ।*
२७ *सुरैरेवोदयं– ग, घ ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

जपान्ते भक्षयेत् प्राज्ञो वागीश्वरसमो भवेत् ।
लक्षार्द्धं होमयेद् वीरः कदम्बकुसुमैर्यदा ॥ [६७]
कुण्डादुत्तिष्ठते शीघ्रं वेतालः[२८] सिद्ध्यते तदा ।
काकिनी वीरहोमेन तुष्टा भूतपिशाचिका ॥ [६८]
लक्षार्द्धार्द्धेन होमेन नित्यं दद्यात् पलैकिकाम् ।
कन्याहस्ततलं गृह्य लक्षार्द्धं तु श्मशानके ॥ [६९]
जप्त्वा भूतो भविष्यश्च वर्तमानं भवत्यलम्[२९] ।
नृगोरोचनकं गृह्य सलक्षशतमन्त्रितम् ॥ [७०]
ललाटे तिलकं कृत्वा यं पश्येत् स वशो भवेत् ।
कुङ्कुमागुरुकर्पूररोचनानिम्बमिश्रितैः ॥ [७१]
शताभिर्मन्त्रितं कृत्वा तिलकं यः करिष्यति ।
रणे राजकुले द्यूते विवादे स जयी भवेत् ॥ [७२]
सिद्धार्थकवरां[३०] श्वेतां[३१] प्रत्यूषे कलशोदरे ।
कृत्वा प्रातश्चतुर्दश्यां सम्पूज्य मधुसंयुते ॥ [७३]
मुखे प्रक्षिप्य जप्त्वा तु परवादे जयो भवेत् ।
सितसंपुखिकामूलं शताष्टपरिजापितम् ॥ [७४]
शिरोवेष्टनकैर्बध्वा परवादे निवारणम् ।
आचाराचारभेदेन तत्र देवि न विद्यते ॥ [७५]
निराचारोऽपि साचारस्तस्या देव्याः प्रभावतः ।
विशेषं किं बहूक्तेन सारमेतद् वदाम्यहम् ॥ [७६]
नृचर्ममासनं कृत्वा नरपात्रे प्रपूजयेत् ।
यथा गुरुमुखोद्दिष्टं[३२] निर्विकल्पेन साधयेत् ॥ [७७]
लाक्षारसनिभेनैव हेतुना परिपूरितम् ।

---

२८ *वेतालात्– घ ।*

२९ *भवेत् पलम्– घ ।*

३० *सिद्धार्थकवचं– घ ।*

३१ *श्वेतं– घ ।*

३२ *गुरूपदिष्टं हि– ग ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

फल्गुं दत्त्वा तत्र मध्ये पात्रे हेतुप्रपूरिते[३३] ॥ [७८]
अष्टम्यां वा चतुर्दश्यां नवम्यां वा विशेषतः ।
शिवरात्र्यां तथा निशापूजायां परिपूजयेत् ॥ [७९]
यथा श्रीचक्रपूजां वै तथा सर्वं समाचरेत् ।
बिन्दुचक्रे त्रिकोणे तु महापात्रं तु स्थापयेत् ॥ [८०]
पञ्चकाल्यस्तु पञ्चारे चरुकं पञ्च वै क्रमात्[३४] ।
नातः परतरं भद्रे कालिकाक्रमपूजने ॥ [८१]
भाग्यं स्वर्गं सुखं मोक्षमाज्ञासिद्धिर्भवेद् ध्रुवम् ।
सत्यं सत्यं महादेवि सत्यमेतद् ब्रवीम्यहम् ॥ [८२]
अन्यथा कुरुते यस्तु हेतुवादकुतर्कतः ।
परिश्रमं केवलं तु न संसिद्धिमवाप्नुयात् ॥ [८३]
इत्येतत्ते समाख्यातं कालिकायाः कुलक्रमम् ।
विधानं परमं दिव्यं शास्त्रे कालिक्रमागते[३५] ॥ [८४]
गोपनीयं प्रयत्नेन न दद्याद् यस्य कस्यचित् ।
गुरुभक्तिरतो यो हि महाशास्त्रमयस्तु स ॥ [८५]
रम्यं पुष्पफलं दृष्ट्वा वस्त्रालङ्कारमेव वा ।
स्वात्मप्रियानि द्रव्याणि यत्किञ्चिद् भुवि दुर्लभम् ॥ [८६]
गुरवे प्रथमं दत्त्वा ततः स्वात्मनि धारयेत् ।
गुर्वागमक्रमावेशा पूजकाय प्रदापयेत् ॥ [८७]
गुरुः सन्तुष्टमात्रे तु सन्तुष्टः कालिकाक्रमः ।
येनेदं लिख्यते शास्त्रं यस्य हस्तेषु तिष्ठति ॥ [८८]
यत्र स्थितं प्रपूज्यन्ते विधिवत् परमेश्वरि ।
स निर्विघ्नं तु षण्मासं यावज्जीवति चैव हि ॥ [८९]
पुस्तकं पूजितं येन इदं कालिकुलक्रमम् ।
समग्रं पूजितं तेन कालिका कालनाशिनी ॥ [९०]

३३ *मध्यपात्रे हेतुना परिपूरिते– ग ।*
३४ *चरुकं वै क्रमात् ततः– ग ।*
३५ *कालिक्रमागतम्– घ ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

आब्रह्मस्तम्बसकलं कालेन कलयेत् सदा ।
तं कालं कालिकादेवी कलयेत् सा युगे युगे ॥ [९१]
न कालीसदृशो यज्ञो न कालीसदृशं तपः ।
न कालीसदृशो धर्मो न कालीसदृशी भुवि ॥ [९२]
जीवन्मुक्तः स विज्ञेयो महापाशुपतः स वै ।
महायोगी विजानीहि कालिकापथसंश्रितः ॥ [९३]
अहं मृत्युञ्जयो देवि मङ्गलार्चनतोऽभवम् ।
कलौ विशेषतः काली पूजितव्या प्रयत्नतः ॥ [९४]
देवतासंयुतं विघ्नं वर्जितस्थानकं प्रिये ।
यो ज्ञाता भैरवो देवः श्रोता रुद्रसमो भवेत् ॥ [९५]
सा एकधा च बहुधा साधकानां हिताय च ।
नानातन्त्रप्रवाहास्तु नानाम्नायत्वमागताः ॥ [९६]
तत्र भेदे नामभेदा एका शक्तिः सहस्रधा ।
मङ्गला च महामाया चण्डकापालिनी शिवा ॥ [९७]
चामुण्डा चर्चिका चण्डा सृष्टिस्थित्यन्तकारिणी ।
अनाख्या च महाभासा गुह्यकाली जया परा ॥ [९८]
सिद्धिलक्ष्मीर्विश्वलक्ष्मीर्महाप्रत्यङ्गिरा स्मृता ।
सुन्दरी त्रिपुरा चारु उग्रचण्डा प्रकाशिनी ॥ [९९]
विभिन्ना बहुधा जाता नानाभेदसमाश्रिता ।
एका सा बहुरूपा च जानीयाद् दिव्यचक्षुषा ॥ [१००]
स एव साधकः श्रेष्ठः सिद्धिज्ञानस्य भाजनः ।
अनुष्ठानरतं सर्वं सिद्धिभागी भवेद् ध्रुवम् ॥ [१०१]

इति श्रीभैरवश्रोतसि शिरश्छेदे महाकरवीरयागे परातन्त्रे कालिकुलक्रमः[३६] ॥

---

३६ *इति श्रीभैरवश्रोतसि शिरश्छेदे महाकरवीरयागे परातन्त्रे कालिकुलक्रमः समाप्तः ॥ शुभम् ॥– ग, घ ।*

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

परिशिष्टहरू

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

(मातृका 'क'का फ्याक्सिमिलिहरू)

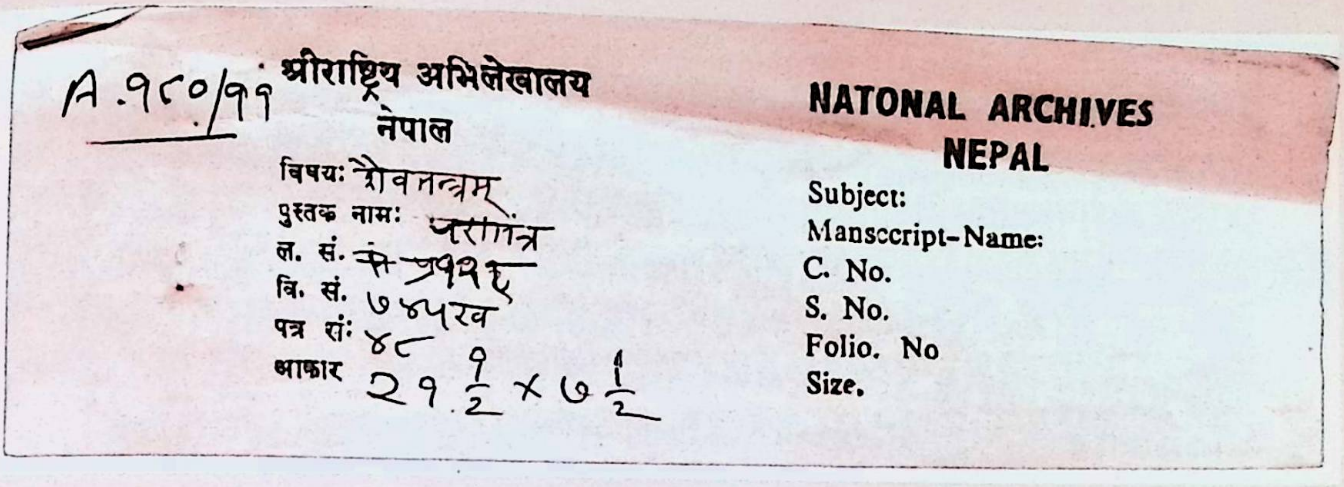
A.१८०/११ श्रीराष्ट्रिय अभिलेखालय
नेपाल
विषयः शैवतन्त्रम्
पुस्तक नामः परातंत्र
ल. सं.
वि. सं. ७४५ख
पत्र सं: ४८
आकार २१½ × ७½

NATONAL ARCHIVES
NEPAL
Subject:
Mansccript-Name:
C. No.
S. No.
Folio. No
Size.

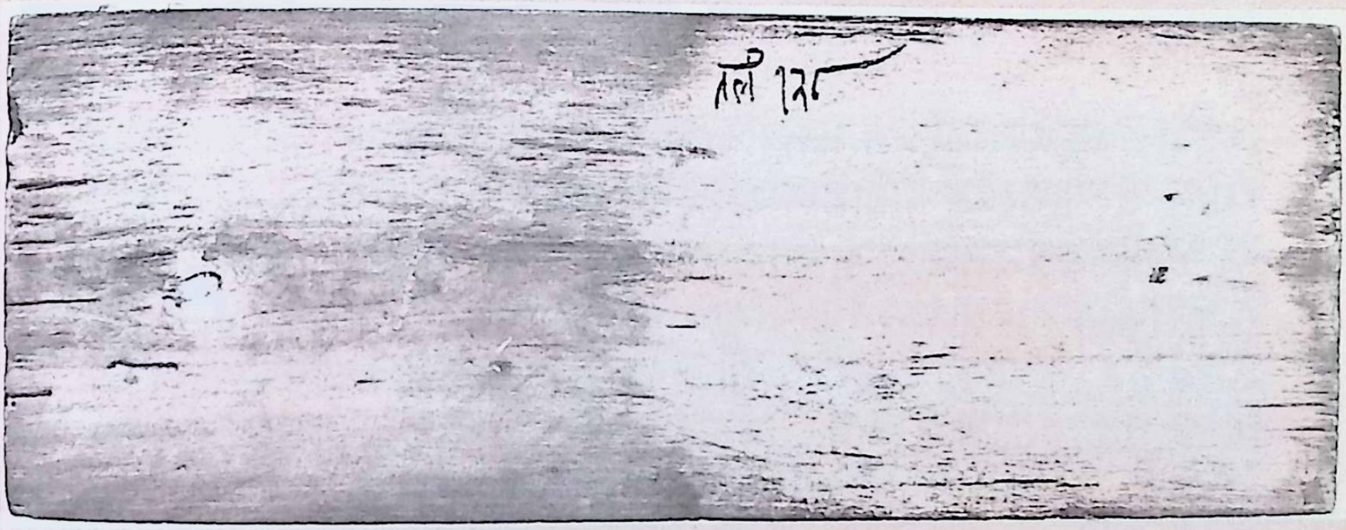

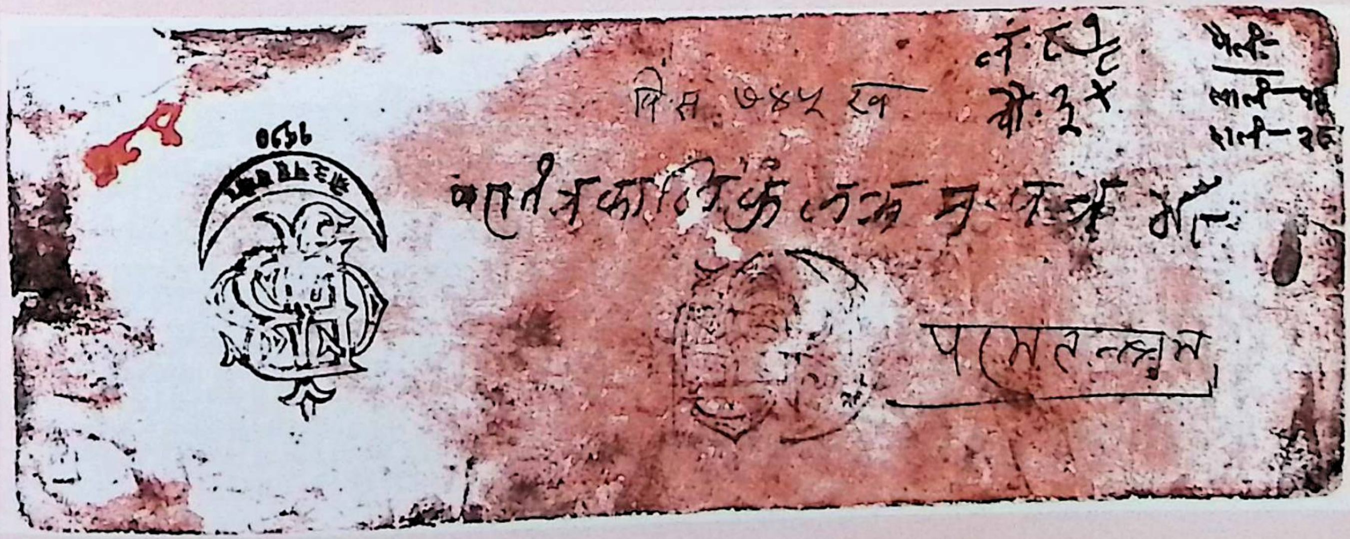

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

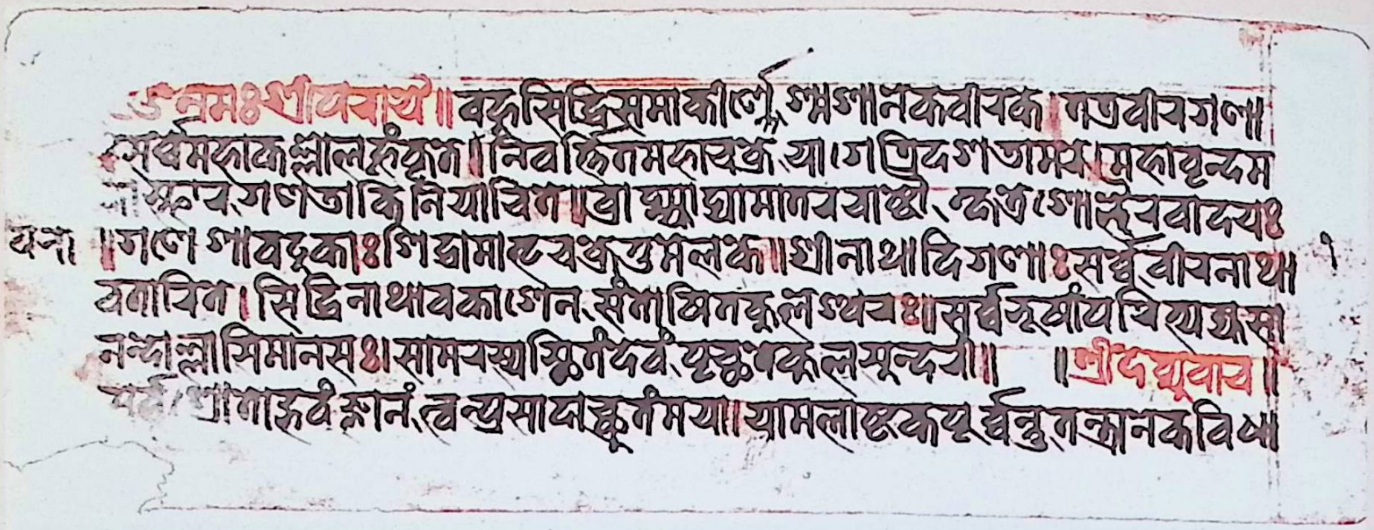

ॐ नमः श्रीगुरवे ॥ वहुसिद्धिसमाकीर्ण्णं श्मशानकवीरक । गजवीरगणा
सर्वमहाकङ्कालहंकृता । निवर्त्तितमहाचक्रे या । [illegible] महावृन्दम
[illegible] गणजाकिनियाचित । [illegible] ग्रामालयाश्रि [illegible]
यत् । गणे [illegible] । श्रीनाथादिगणाः सर्व्ववीरनाथ १
[illegible] । सिद्धिनाथावकाशेन संताणितकुलस्थव । सर्व्वसूत्रांपचियश
नन्दाल्लासिमानसः । सामरस्थास्थितदेवं पृष्टवत्कुलसुन्दरी ॥ । श्रीदेव्युवाच ।
[illegible] ज्ञानं त्वत्प्रसादात्कृतं मया । यामलाष्टकपूर्वन्तु तन्त्रानकविधा

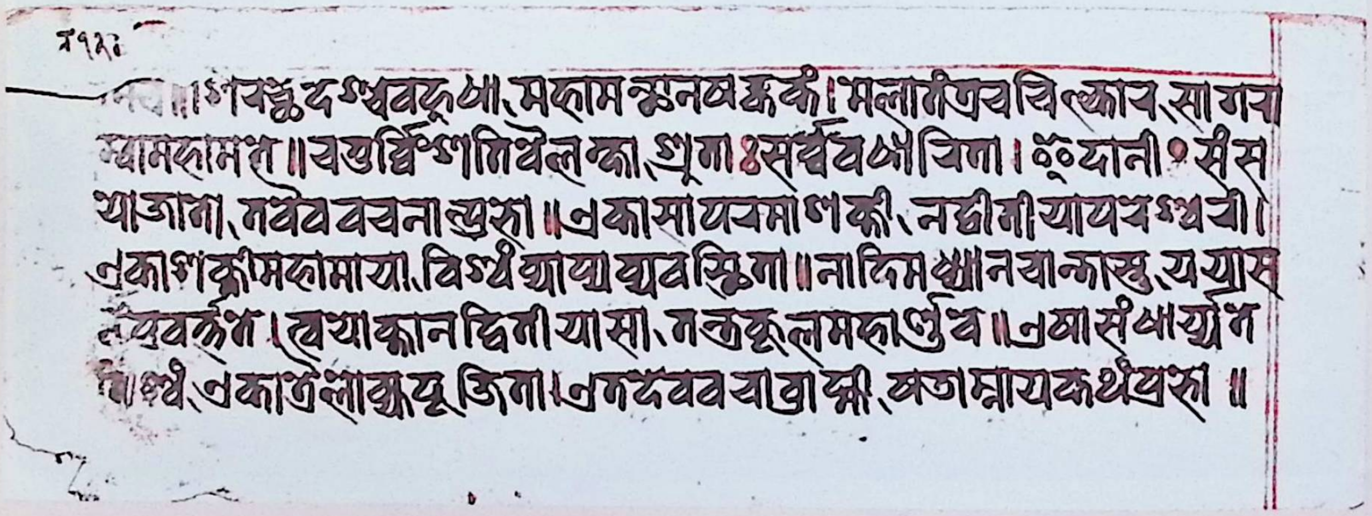

[illegible]
[illegible] ॥ [illegible] महाम[illegible] । [illegible] सागरा
[illegible] ॥ चतुर्व्विंशतिये [illegible] सर्व्व[illegible] । [illegible]
[illegible] वचना [illegible] ॥ [illegible]
[illegible] ॥ [illegible]
[illegible] कुलमहार्णव ॥ [illegible]
[illegible] । [illegible] कथं [illegible] ॥

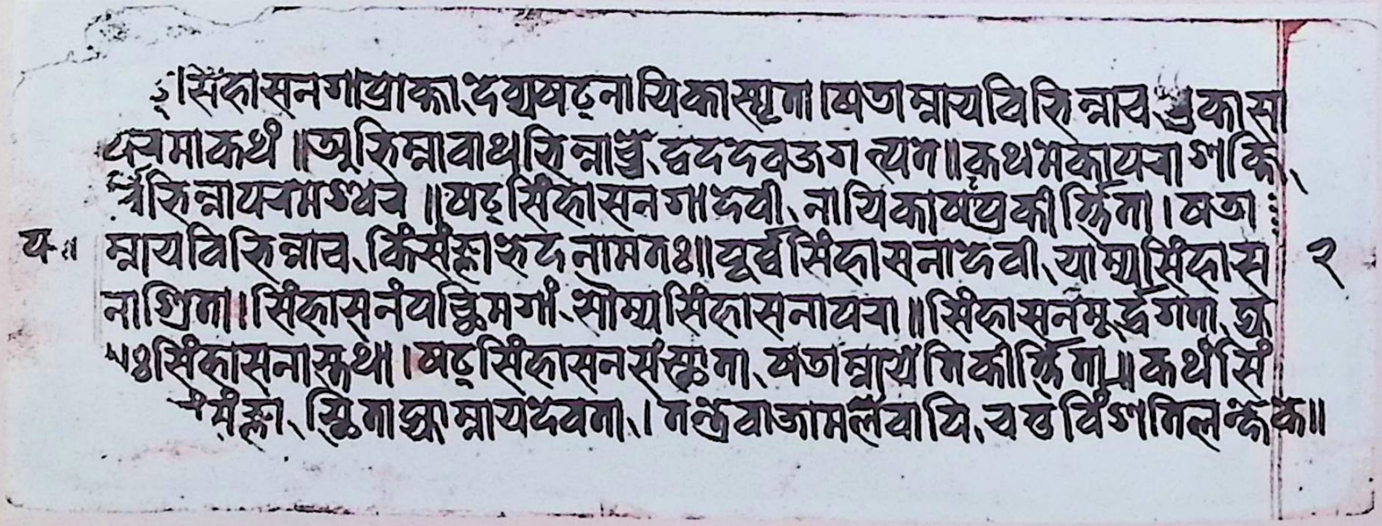

२ सिंहासनगा [illegible] नायिका [illegible] । [illegible] म्नायविरि [illegible]
[illegible] कथं ॥ [illegible] । कथं [illegible]
[illegible] ॥ [illegible] सिंहासनगा देवी । नायिका [illegible] । [illegible]
य ॥ म्नायविरि [illegible] । किंसंज्ञा [illegible] नामतः ॥ पूर्वसिंहासना देवी । [illegible] सिंहास २
नागिता । सिंहासनं पश्चिमगा । सौम्यसिंहासना [illegible] ॥ सिंहासनमूर्द्धगता [illegible]
[illegible] सिंहासनाः कथा । [illegible] सिंहासनसंस्थिता । [illegible] ॥ कथं सि
[illegible] संज्ञा । [illegible] म्नायदेवता । [illegible] यामलया [illegible] । चतुर्विंशतिलक्षकं ॥

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

यासु चिनावे, वज्राम्नाय विशेषतः॥ एकायचापि शिन्नाकि, षट्सिंहासन
गतो॥ आज्ञा गंकी चरामका, कथं षट्सिंहासना गता। यामाम्नायवक्र तिसूक्ष्म
चितिर्भूपन संस्थिता॥ विन्दुमालिनि भूयासा, सर्वम्नायाम्नव स्थिता। एतन्मम
नागंकी, निर्लेसु पवमश्रुवीं॥ हृदयशब्दि सुद्दष्टं, सर्वस्तुयमनुच। यत्र का
[illegible]वमागंकी, नाद्याः प्रकृतिरीश्वरी॥ किमर्थ केसाव कार्थं, वज्राम्नायवकीर्ति
ता॥ त्रैलोक्य चन्द्रणाथाय, समयापालनायचा। सापकैः प्रार्थ्यमानानि, वद स्व
[illegible]मश्वर। ॥श्रीसदाशिव उवाच॥ शृणु प्रिये महादेवि, निगामयवदा:

ते। शृणु श्रुत्वा तमं देवि, मकथ्यं कथयामि ते॥ नवश्लका स्तव स्वामि स
स्य कौलिकान्वयं॥ ॐ नमस्तु शब्दब्रह्मात्मि, चित्कूमायाङ्गनन्मयीः। नाद
रूपी महामायी, प्रकृतिर्विश्वरूपिणी॥ एकायचापि चापाङ्गकी, प्रकृतिर्वि
श्वमालिनी। विश्वविमोहना माया, वैष्णवी तिग्र कीर्त्तिता॥ आवरणाद्ये त्रि मि २
स्य, पालना च वमस्थया। त्रैलोक्य मोहना माया, सा शोसा न्यूक्तितिस्मृता॥
त्रिगुणैः स आवरणात्मा च, वैष्णवी निबद्धर्त्तिता। कैवल्यफलदात्र्यी चात्मा मायाना:
[illegible]यणी स्मृता॥ [illegible]श्वरा पिदगायस्या, सूत्रवस्त्रासकृत्कवत्। यो विनायपभ:

[illegible]गापि, शव[illegible]शिखीयत॥ यन्दत नेव शक्नोति, विनानीं यव मस्यवत् [illegible]
यनीमनीयापि प्रकृत्यालोकनं विना॥ यद्यदुध्वंयथावह्नि, मथना संप्रकाः
[illegible]त। मायासंप्र गृह्णीयात्, सृष्टिस्थितिलयात्मकं वपुः॥ जीवनाय यथा देह, यन्दि
तु नैव शक्नोति। शवव कर्महीनत्वात्, ममामितः स्थित प्रिय॥ मायाविवर्जिता
याव, निशाकालनिगीयत। शवैव निश्चलायथा, विन्दुमालिन्यसंग्रहा
मायया कवलीकृत्या, शिव[illegible]शिखीयत। शिवशक्ति समायाता, सर्व
जगदिदं रूपवत्॥ त्रिभुवन सोमाया, विश्व व्याप्याम्नव स्थिता। अहंस

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

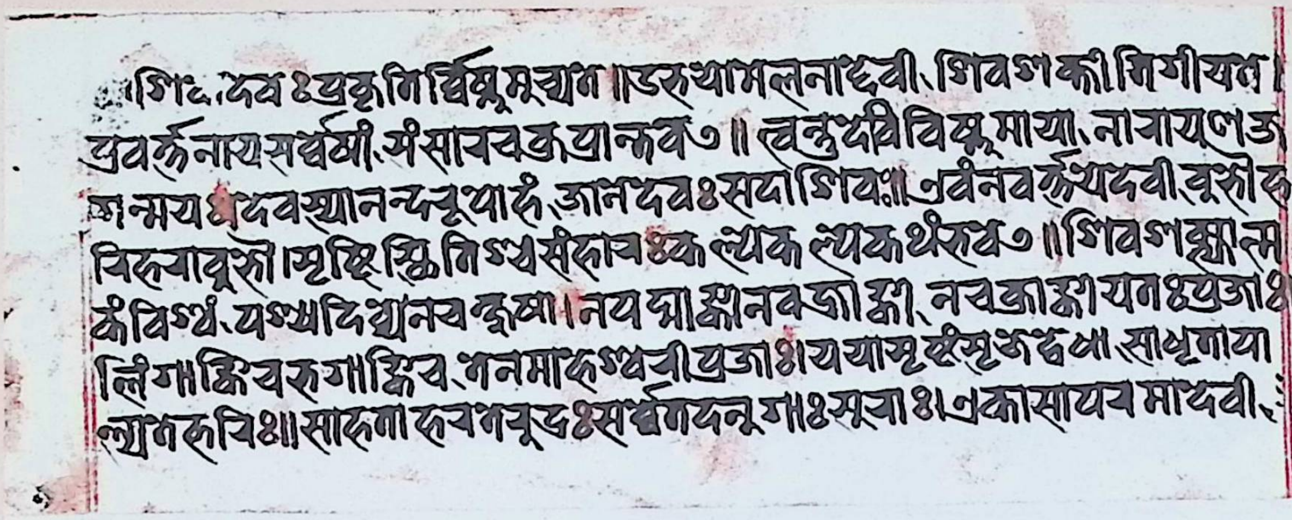

४

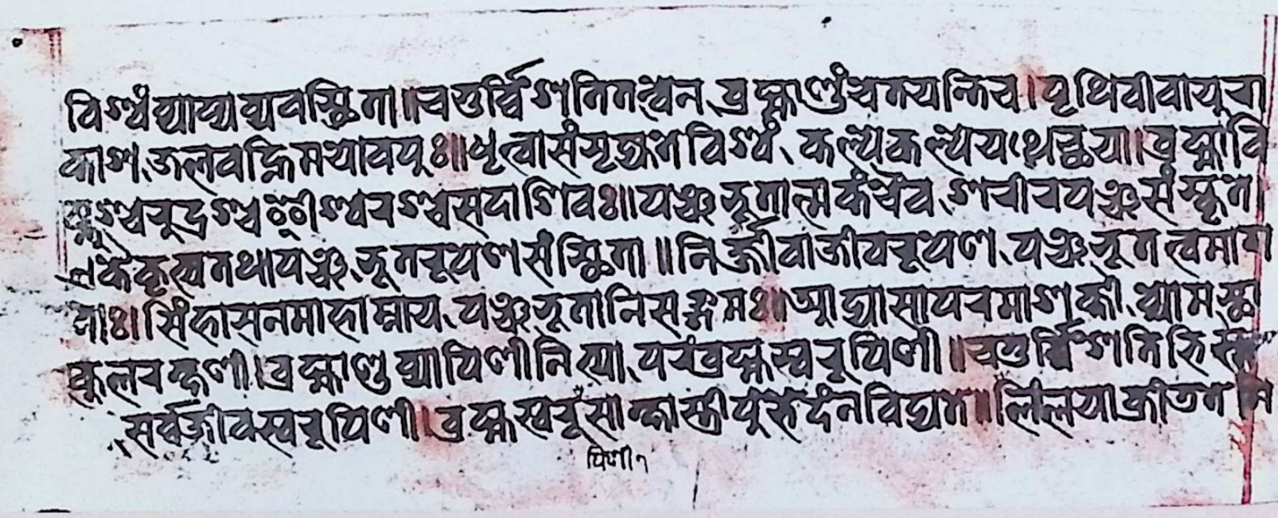

पिसो ७

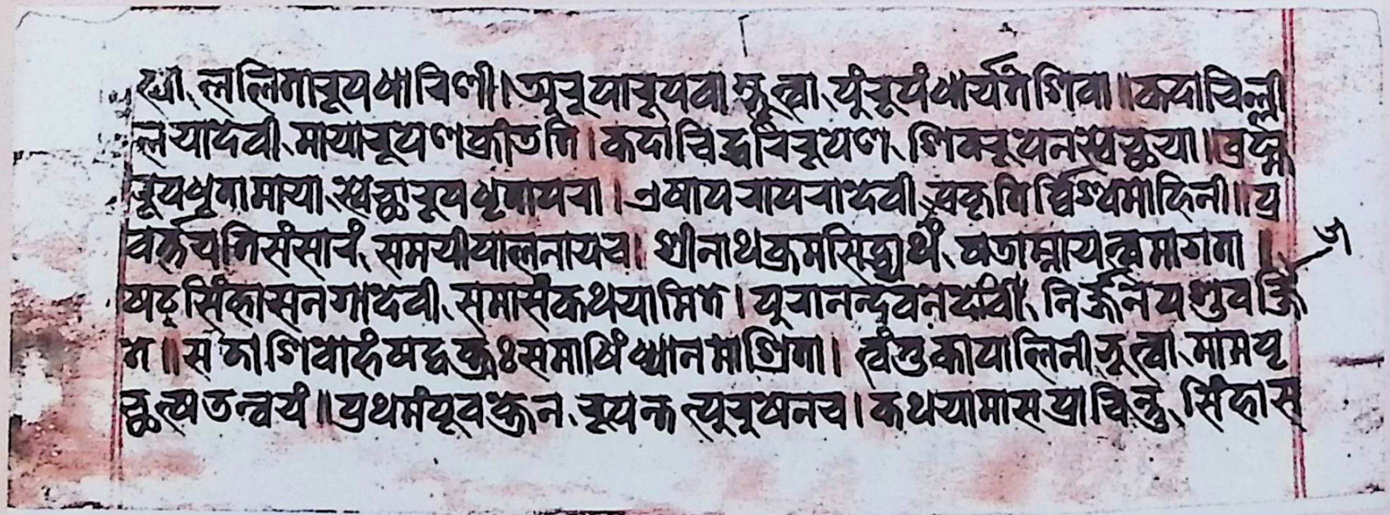

५

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

नमस्तोऽस्तु ते ॥ नायिका सूक्ष्मगन्धार्या, शिवेन त्वयूर्ध्वयन्त्रं । पूर्णेश्वरी महाशासा, पूर्वा
म्नायप्रकीर्तिता ॥ चक्रेश्वर्यास्तु वक्ष्यामि, साधकानां हिताय वै । ध्यानं तु त्रिकपित्ता
य, ध्यानमात्रायचमश्वरी ॥ ॐ इन्द्रनीलसमप्रख्या, दशदोर्दण्डधारिणी । वरदाभयकर्त
र्त्री, मतिशूलं कपालकं । डमरुञ्चाक्षमालाञ्च, शक्तिं खट्वाङ्गकाम्बुजं । ॐ त्र्यक्षरायं ग
र्भिणी, खड्गहस्तं सुशोभनी । मातृप्रणायचिन्ता, सूर्य्यचन्द्रासनास्थिता । प्रत्यालीढ
स्थितपाद, मुण्डमालाविभूषिता ॥ वासुकीकण्ठभूषालीढो, शौक्लमुक्तमणीगणो । भू
कौशाचमालाय, हस्तालङ्कारभूषिता । विशालजयनजाय, चन्द्रार्द्धकृतशेखरा ।

आपूर्णेश्वराजरी, हाहायाब्रजवप्रिया ॥ पूर्णेश्वरी तिविख्याता, सार्द्धकाया
ञ्जायुता । शिवापूर्णलियथी ॥ ०, लक्ष्मीवनशशानकं ॥ ॐ इन्द्रनाचापिनानित्या,
वहूपूयावतारिणी । पूर्वाम्नाय तिविख्याता, पूर्वदेवर्षिपूजिता ॥ ॐ श्रेश्वरासर्ववि
द्यानां, महाराज्यार्त्यायहा । नानाभूषणधरा नित्या, वहूभूयावतारिणी ॥ जयाजय ५
न्तीविजया, पूजितानाचसिंहा । ध्यातुश्वरीकपालाय, राजराजेश्वरी ॥ चक्र
दनाविशालाक्षी, कामशीयमुण्डमालिनी । विशुद्धिहातमयगी, नाटगीनृत्यना
यिका ॥ नन्दीश्वरमहाकाल, मृग्गिनीचक्रलालिका । नवनाटश्वराजतचतुःक्षय

क्षुद्रसाच्चिता ॥ वहूपस्यादवदवि, शेयवासुकमातृका ॥ नाथाश्वय तिविख्याता, शेच
यावकपालकः ॥ म्हत्र विद्युशवटूक, याशिनीमातृका स्वकाश्वत्र हस्तावधा ॥ प्रथूप
न्क, कुमारीकामदासदा ॥ नृत्यमानपूजादव, शेयथीमातृ सिद्धिदः ॥ नृत्यशेयदनामात
पूर्ववज्रवाव स्थिता ॥ गणेशकमातक्ति श्वा, गणास्त्यापूजाधिता । वाममार्गेः स
मायाश्च, ननदहस्तिगणः क्रिया ॥ पूर्णचन्द्रपकुशद्वीप, वहूपावनदनगा । वशाक
र्षस्तम्भनंच, सिद्धयत्ननिमादयः ॥ मवीचिनासमारा श्च, भक्तायचयुदलवान् । ॐ य
पूर्वयाम्नाय, प्राचिसिंहासनस्थिता ॥ ॐ शिवापूर्णेश्वरी, पूर्वाम्नायः ॥ ० ॥

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

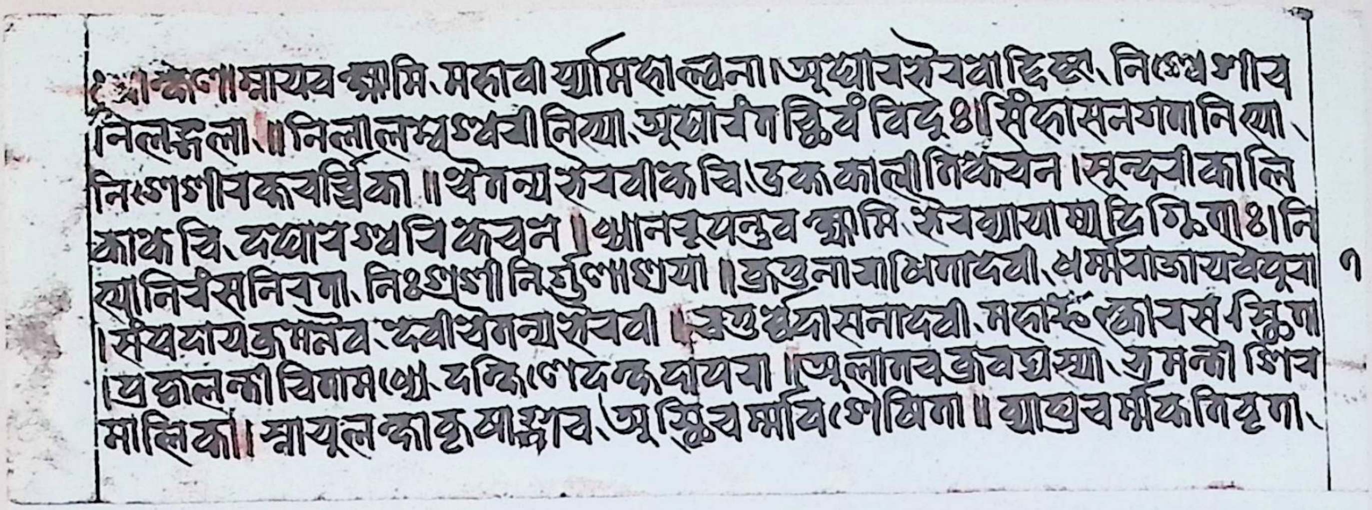

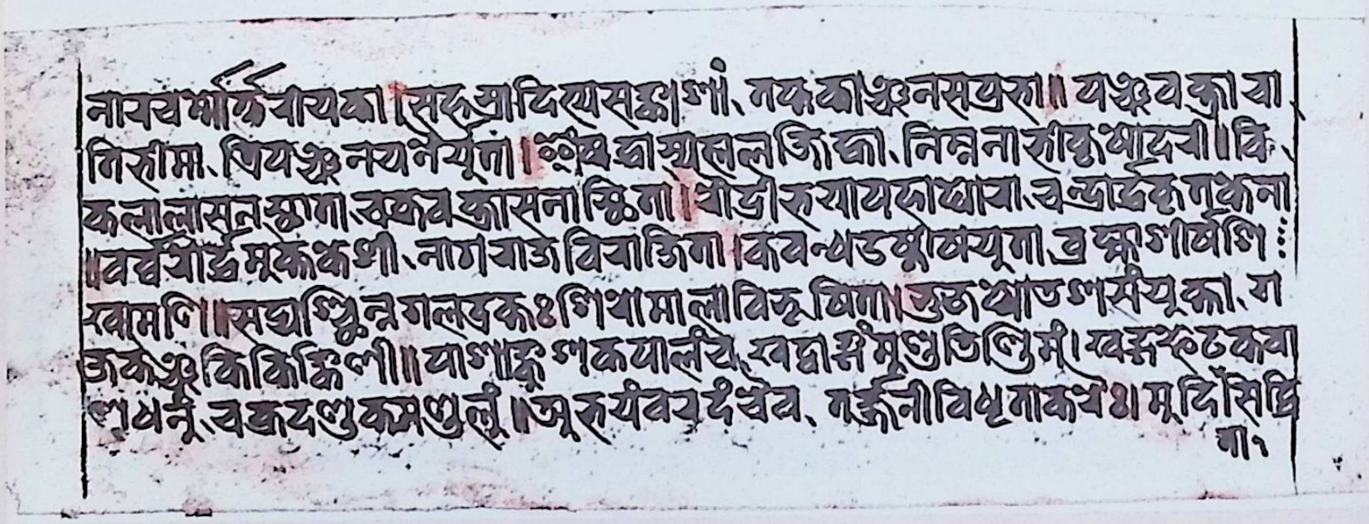

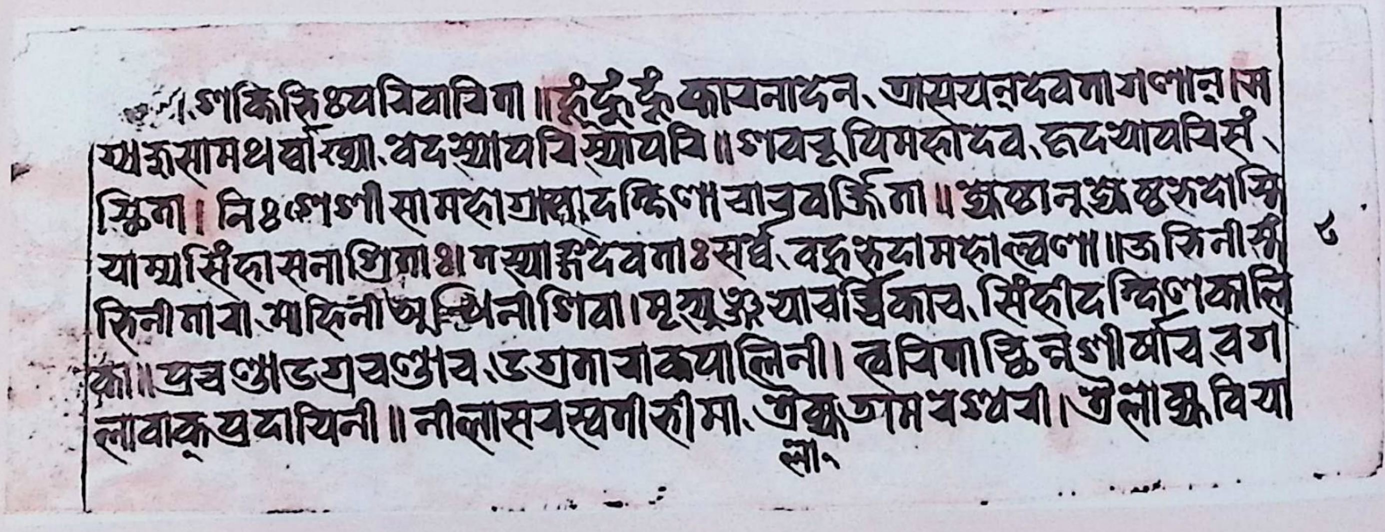

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

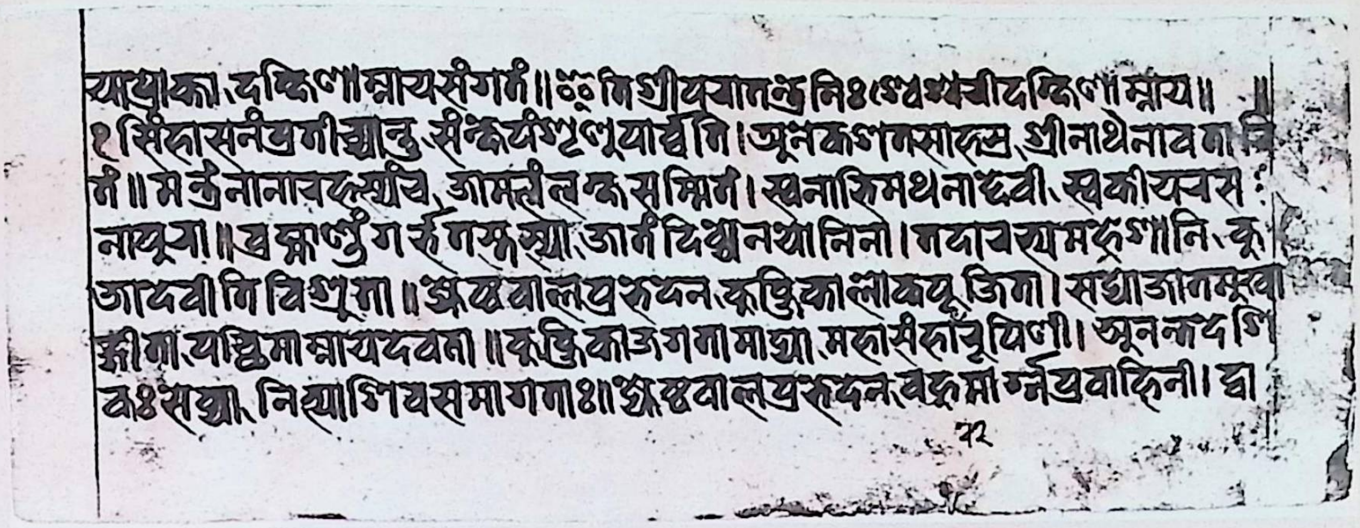
ख्यापिका दक्षिणाम्नायसंगता ॥ ॐ सिद्धीश्वरानन्दलि४ स्वेच्छा दक्षिणाम्नाय ॥
१ सिंहासनं प्रवक्ष्यामि संक्षेपं शृणु पार्वति । अनेकागमसाहस्र, श्रीनाथेनावतारि-
तं ॥ मन्त्रं नानाविधं यत्र, आम्नायं लक्ष संमितं । स्वनाशिमथनादेवी, स्वकीयवस-
नाम्बरा ॥ ब्रह्माण्डं गर्भगं यस्या, जाता विश्वं न चान्यथा । नवाचरयमदृग्गानि, कु-
जादेवीति विग्रहा ॥ ॐ श्रीबालप्रकरण्डन, कुब्जिका लाक्षपूजिता । सर्वा जानन्त्व-
कीता, पश्चिमाम्नायदेवता ॥ कुब्जिका उग्रमाहात्म्या, महासिंहासनरूपिणी । अनन्तादग्नि-
व४ सख्या, नित्याभियसमागता ॥ ॐ श्रीबालप्रकरण्डन, वक्रमार्गप्रवादिनी । द्वा
७२

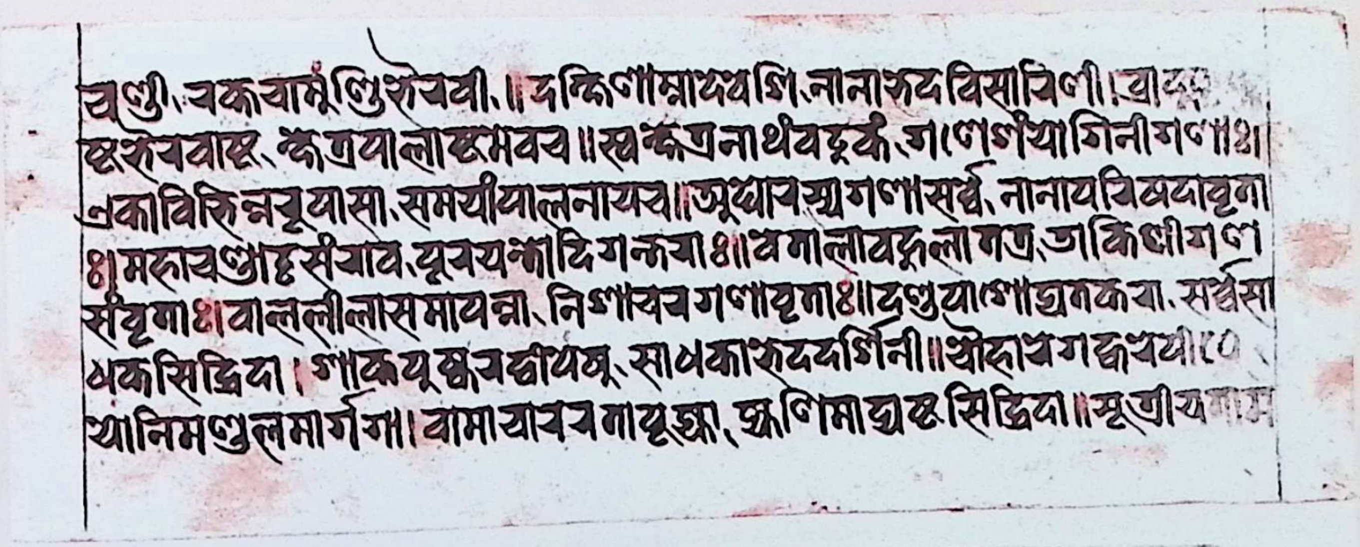
चण्डी, चक्रचामुण्डी शिवा ॥ दक्षिणाम्नायवर्गि, नानारूपविलासिनी । ब्रह्म-
रूपेश्वरा, सकलालास्यमविच ॥ स्वच्छन्दनाथं च दूर्वा, ... योगिनीगणा ॥
एकादशविनिर्भूयासा, समयीवालनायक ॥ अघोरस्य गणा सर्वे, नानायविचयावृता
॥ महाचण्डेश्वरसंयाव, पूर्वयनादिगन्तया ॥ वनमालाचकुलागत, डाकिनीगण
संवृता ॥ बाललीलासमायन्ना, निर्गायन गणावृता ॥ दण्डपाणिगोहनका, सर्वस-
धकसिद्धिदा । शाकपूस्थवचीयम्, साधकाशुद्धदर्शिनी ॥ ओडुायनगढ्यया
यानिमण्डलमार्गगा । वामायाचचनापूजा, ... सिद्धिदा ॥ सू...

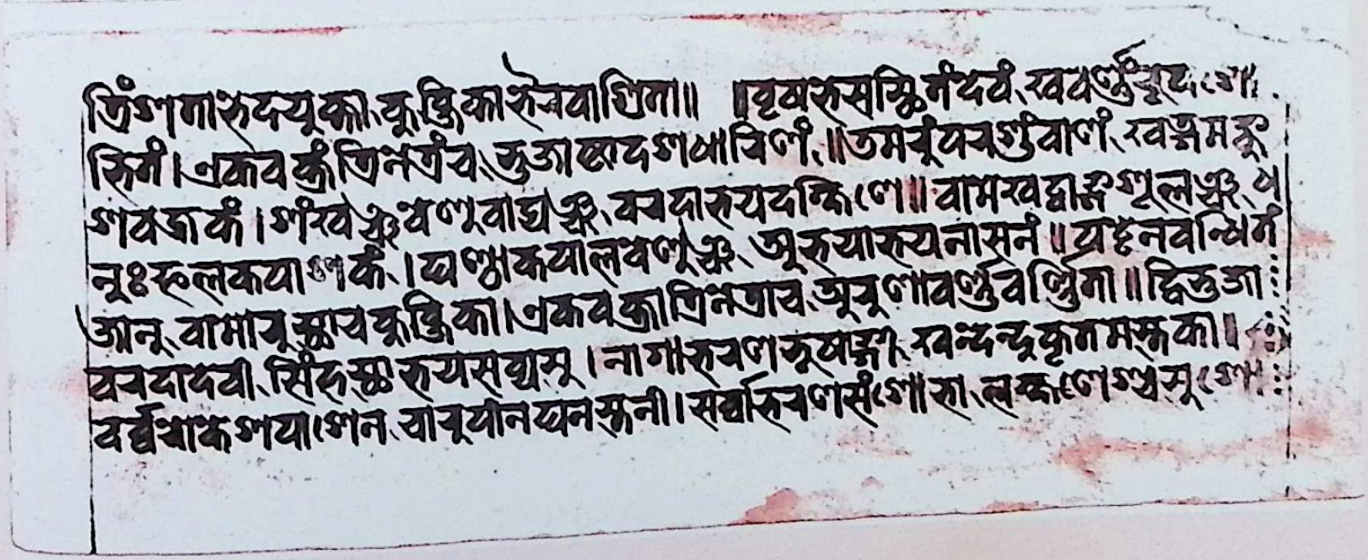
त्रिंशत्तारूपयुक्ता, कुब्जिका शेषवासिता ॥ ॥पूर्वरसस्थितं देवी, खवर्णसूर्य...
सिद्धी । एकवक्त्रं त्रिनेत्रं च, चतुर्भुजादशावितं ॥ डमरूपवणुवाणं खड्गमकु-
शायकं । शंखचक्रं यत्र वाद्यञ्च, ... दक्षिणे ॥ वामस्ववाहु शूलञ्च प-
नूपुर कपालकं । घण्टाकपालवर्णञ्च, अनुग्रहाश्रयनासनं ॥ ...
आनू, वामाङ्कस्थायकुब्जिका । एकवक्त्रा त्रिनेत्रा च, अनुणावर्णविग्रहा ॥ ...
चचदादेवी, सिंहस्थारूपसप्तसु । नागाश्रयनूपुरा, स्वच्छन्दकृतमस्तका ॥
वर्ष्वशाकपाया भान, वायुयानयनस्थानी । सर्वाभरणसंशोभा, लक्षणेनैश्वसू...

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

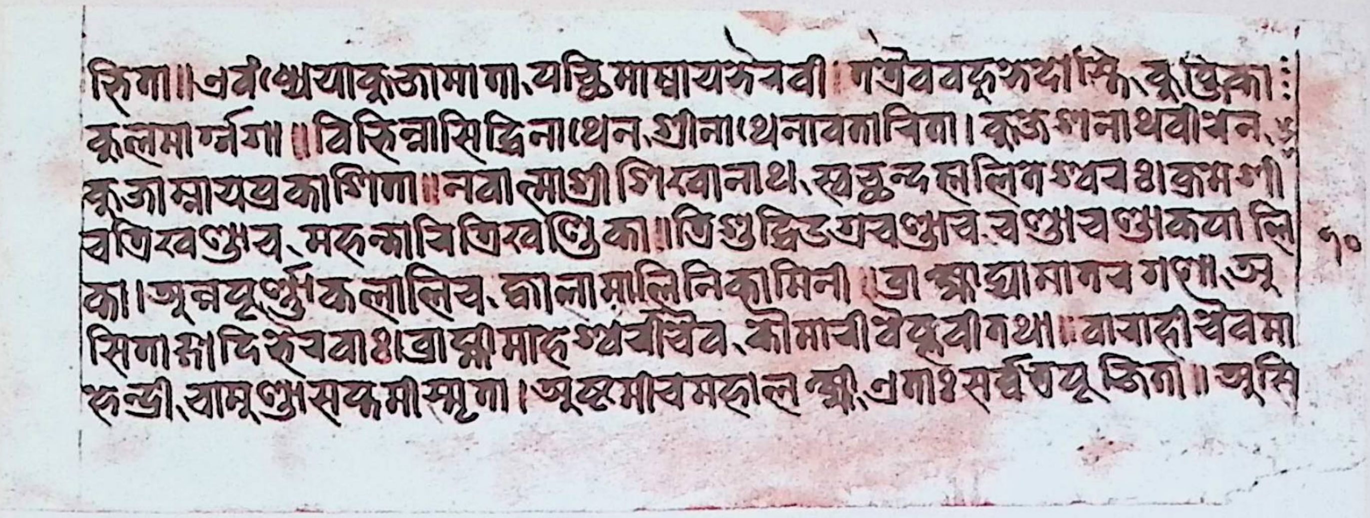

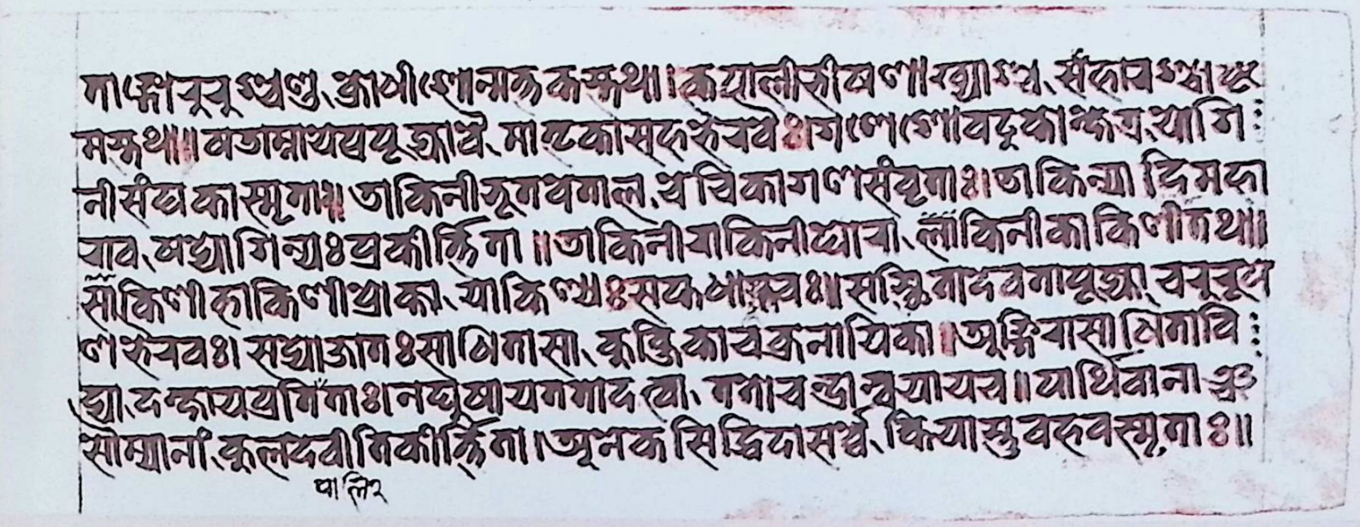

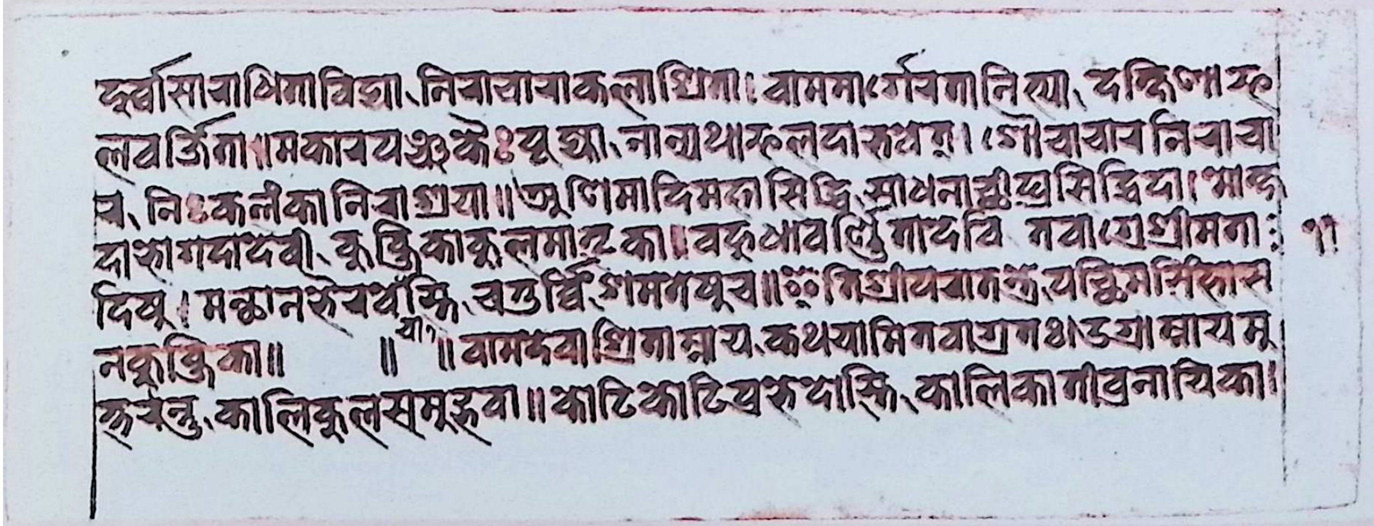

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

आज्ञासिद्धिप्रदादेवी. विस्फुरज्जायवृंहिता॥ नारायणीमहाकाली. जगद्ब्रह्मण
नल्पया। कालिकालिमहाकाली. चण्डुग्राजेश्वरी शिव॥ शिवन्नप्तुस्मावन्निर्वि.
मूखामनहनारुयागृ। आत्तम्नस्तूपवानाय. कालनकालयन्तिय॥ नक्षालक्ष्मलय
काली. ननः सा कालिकास्मृता॥ अनगवव्रजचक्रगी. नानारुद्रामहागमा॥ गक्ष
नकालिकादेवी. देवीव्रक्ष्यदथायिदि। नथापिलंगमात्मसु. कुमारीक्रमनः॥ गृ:
णू॥ नीलवर्णामहाकाली. त्रिमुखानवलोचना। वीतन्तुदक्षिणायकं. मूलचं
यावकायमं॥ मण्डलंस्थितनतागेश्व. अरुवाक्षीननूपवा। पिङ्गलोर्द्ध्वजटाटाय

वन्द्रार्द्धकृतशेखरा॥ सप्तविंशनिमुण्डस्थ. चक्रविप्रूपसंयुता॥ अस्थिकुण्डल
शोभाढ्या. मौलीकापालमालिनी॥ किङ्किणीनूपुराचार. वीरघण्टारवा क्षमा॥
शिवाग्रगसमारूढा. मुखशोणित निर्झरा॥ कुन्द्राद्य विष्णुश्च. रुद्रश्चैव
सदाशिवः॥ योगश्यामवक्तृभूमः. शुनाशयः श्रीकालिका॥ वज्रदण्डांकिशू १२
ले. खट्वाङ्गायुधधारिका॥ तर्जनीमुखनिक्षिप्ता. शिवापञ्चतिलोचना॥ वद्ध
पद्मासनादेवी. योनालिंगयथापद॥ वामहस्तेकपालंच. चक्रपूर्णानिशोणित
॥ धारयन्ति त्रिशूलंच. सर्गर्भं दक्षिणेकरे। वज्रंचदक्षिणेहस्ते. अङ्कुशं

मुञ्चनकथा॥ वामपार्श्वेचखट्वाङ्गं. मृतवालंचधारिणी। चित्कलाकलनातेष्टा अंशभू
याश्वरकेवला॥ निर्वाणपददायिनी. शाम्भवीनामगोचरा.। अस्मिन्मूर्त्तिमहादेवी.
नवचक्राणिपूजयेत्॥ चक्रनिरुद्धरूपाणि. कालिकायामहेश्वरी। आज्ञासिद्धिप्रद
निया. कौलमार्गप्रवर्त्तको॥ महाकालिकायाता. चित्तः कालिहमागतो॥ यस्या
ध्वसावमण्डलं. बलिपुष्पैनवशक्तयः॥ दूषिसानायक्ष्यासः वेशिष्यः कौशिकस्तथा।
त्रिश्च्यवुः यशस्सपाताः दकाहासिद्धिमागता॥ अनिमाद्यामहासिद्धि. नस्याङ्ग
सिद्धयस्मृताः॥ माहेश्वरीसिद्धिदाकाली. निर्वाणेशीश्वरीशिवा॥ केवलाख्यमकासि

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

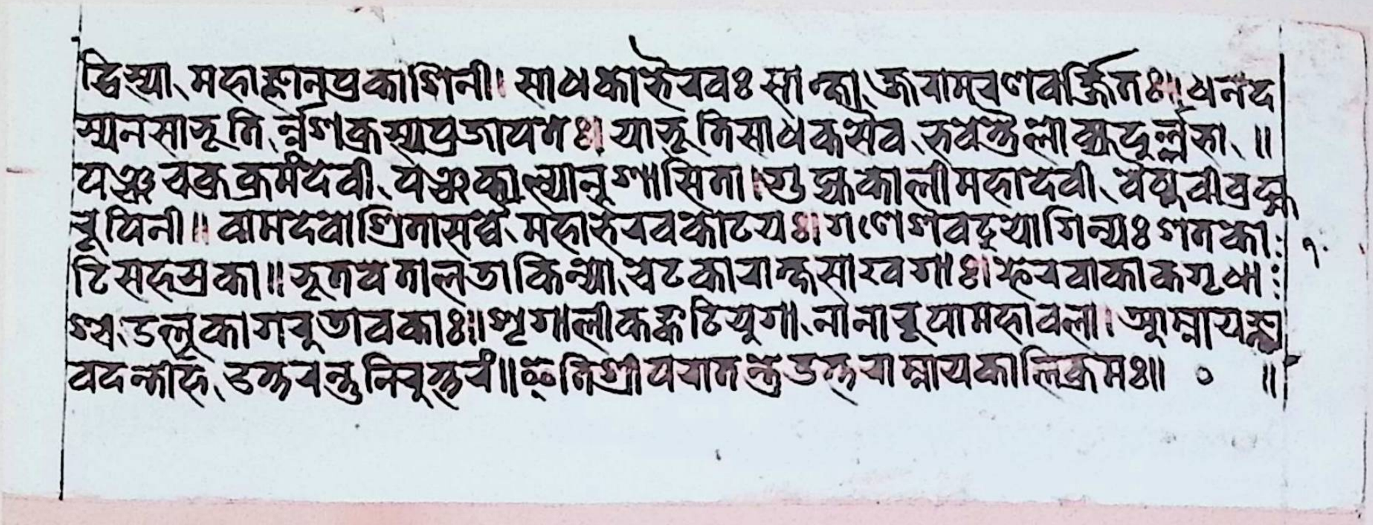
ङ्गिस्था, महाश्मशानप्रकाशिनी। साधकाशेषवः सान्द्रा, जरामरणवर्जिताः॥ धनद
स्थानसापूजिता, नगक्रसाधुजायत॥ यापूजितासाधकसेव, जयन्ते लोकदुर्लभा ॥
पञ्च चक्र क्रमदेवी, पञ्चकाल्यानुशासिता। गुह्यकाली महादेवी, षोढा चीव्र रू
रूपिनी॥ वामदेवाग्निनासर्व, महाभैरवकोटयः॥ गणेशवटुयोगिन्यः गणको
टि सहस्रका॥ भूतप्रेतवेतालडाकिन्या, चेटकाचान्द्रसारवगाः॥ क्षेत्रपालाः कपालाः
श्व, उलूकाशवरूतावका॥ शृगालीकङ्कटियूगा, नानारूपामहाबला। आम्नायस्था
वदनादि, उग्रचण्डनिरूपयी॥ इति श्रीपश्चिमउत्तराम्नायकालिक्रमः॥ ० ॥

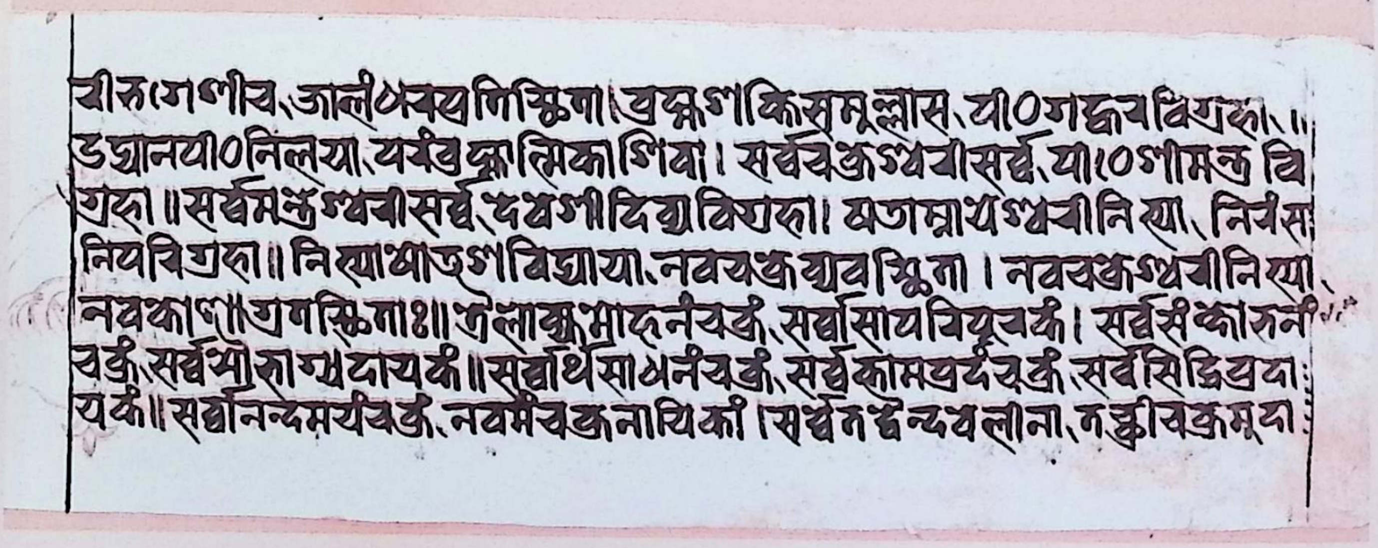
वीरभैरवीच, ज्वालीभैरवलिङ्गिता। ब्रह्मशक्तिसमुल्लास, पीठगाह्वरविग्रहा ॥
उड्यानपीठनिलया, पञ्चब्रह्मात्मिकाशिवा। सर्वचक्रेश्वरीसर्व, पीठेशीमन्त्रवि
ग्रहा॥ सर्वमन्त्रेश्वरीसर्व, देवशीदिव्यविग्रहा। सर्वाम्नायेश्वरीनित्या, नित्यस
निधविग्रहा॥ नित्याषोडशविद्याया, नवचक्रस्वरूपिता। नवचक्रेश्वरीनित्या,
नवकोणास्थिताः॥ त्रैलोक्यमोहनेचक्रे, सर्वाशापरिपूरके। सर्वसंक्षोभणे
चक्रे, सर्वसौभाग्यदायके॥ सर्वार्थसाधनेचक्रे, सर्वकामप्रदेचक्रे, सर्वसिद्धिप्रदा
यके॥ सर्वानन्दमयेचक्रे, नवमेचक्रनायिका। सर्वेन्द्रन्द्रलीना, नन्द्रीचक्रमध्य

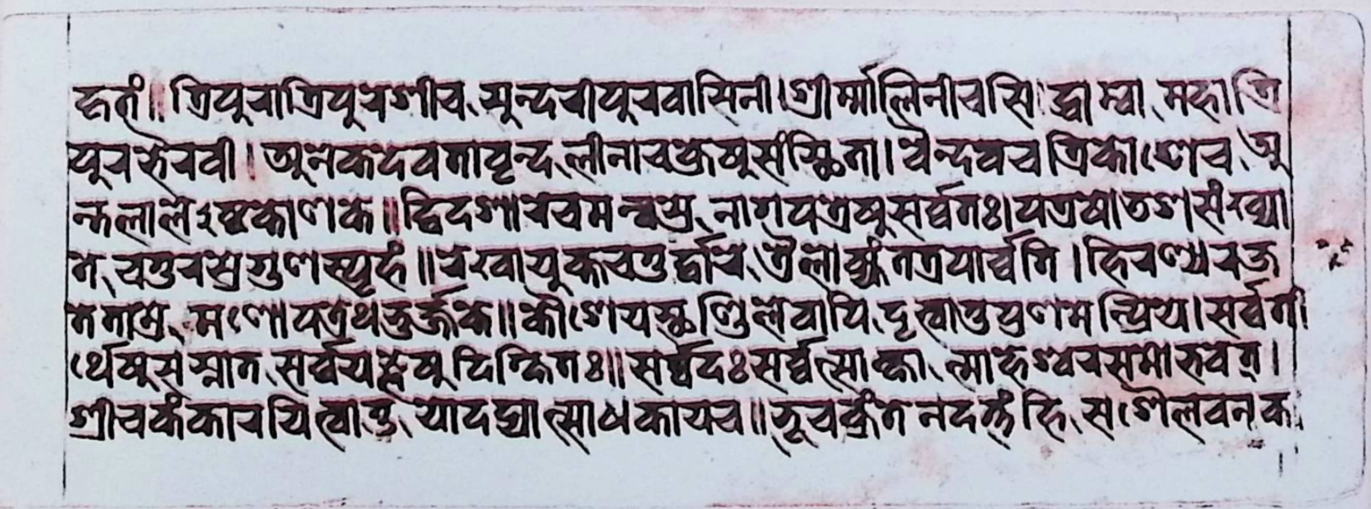
भर्ती॥ त्रिपुरात्रिपुरेशीच, सुन्दरीपुरवासिनी। श्रीमालिनी वसिद्धाम्बा, महात्रि
पुरभैरवी। अनङ्गदेवतावृन्द, लीनाचक्रस्वरूपस्थिता। चैन्द्रचन्द्रिका। शिव, अ
नङ्गलालेश्वकालाक॥ ह्रिदशायवमन्त्रस्य, नागपत्रस्वसर्वगः॥ यत्रयातशसीस्था
न, पञ्चपस्तुगुणस्वरूपं॥ परवापूजकस्तु सर्व, त्रैलोक्यं नत्रयाचैति। दिव्यश्च रज
कमार्ग, मण्णायत्र थत्तुर्जेक॥ कोशायस्तु त्रिशुलयाचि, दृष्टवात्तुप्रणमन्त्रिया। सर्वेष्वी
र्थस्य सम्नान, सर्वयज्ञस्य यूषिन्कितः॥ सर्वदः सर्वस्तोका, नाक्ष्वरसभा सर्वत्र।
श्रीचक्रकाचयिशोतु, यादश्या साधकायच॥ सूचक्रेण नदलं हि, सशैलवनक

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

ननाः। सर्वेमहायागुप्यनः सर्वेस्वरूपमः॥ सर्वदः सर्वदर्शीच ब्रह्मज्ञानासर्वेश्व
री। महादानानियथोक्ता, मुनिशिवब्रह्मवादिभिः॥ तत्फलं लक्षगुनूनं, श्रीचक्रस्याव
लोकनः॥ कोटिलिङ्गप्रतिष्ठस्य, यत्फलं समुपार्जनं॥ तत्फलं लक्षगुनूनं श्रीचक्रस्य
पूजनं। विष्णुकोटिप्रतिष्ठया, फलंप्राप्नोति निश्चितं॥ शिवलक्षचजोगनमस्मन्त्री
सूर्जवयप्रदक्ष। अग्निष्टोमादयृस्सु, कथकारुत्रुजयिवा॥ यानिकानिच पापानि,
ब्रह्महत्यासमानिच। मुच्यतेसर्वपापेभ्यः श्रीचक्रस्यपावनात्॥ यायाभिविलेयोनि
ज्ञानाज्ञानकृतानिच। सर्वसंदह्यतेशीघ्रं चक्रराजस्यपावनात्॥ तृनवश्रगयिगा

येस्व, भ्रमयदेवब्रह्मराक्षसेः डाकिनीसाकिनीशिर्ष, वौम्हितुंनेवशक्यते॥ महाकूच
ग्रहेवापि, जन्मस्थानस्थिगापिवा। गोचरलग्नगोवापि, सर्वग्रहुस्यपरिलावत्॥ अ
कालमृत्युंदयति, सदासन्निहितायवा। पयासन्निहितायत, किंपुर्वन्नाचदेवताः॥
श्रीचक्रंपावयि, यातु, यस्यपुत्राणी नैविरायत्। कीकठवान्हवियि कवा, निरक्षक १८
भ्मलयिवा॥ कृत्वाचन्द्रियलोलुान, यायानिसूवह्न न्यायि। सर्वेवलंलक्षनूनं नयु
नर्जन्महा गृहवत्॥ यमदूतायलायन्ते दृष्ट्वाश्रीचक्रपाविनं। ब्रह्मज्ञानन वामान्द
ःकात्म्या त्मायः स्वनूरायजत्॥ श्रीचक्रंपावनाद्वापि ज्याभान्दस्याकोवर्णं। सर्वद

अस्तूयानूयिलीत्तूत्वा, सुन्दरीकथयामिग॥ यन्नवागत्रगीकासी, कुङ्कुमादकसन्निभा।
सूत्रवाङ्कुश्ममताच, सुस्मनीयासूहासिनी॥ कूगमध्यचतुर्बाहो, रवन्दन्दुकृतशे
खरां। त्रिनत्रांसर्वसूर्वाङ्गी, वानूवगामनाचमा॥ पाशाङ्कुशेन्दुचापश्च, पञ्च
बाणधनुद्धरां। ब्रह्मविष्णुरुद्रशीशा, मंचमञ्चपयादिका॥ सदाशिवास्वप्यपर्यङ्क
संस्थितायचमयवी। यचागकासुन्दरीति, त्रिपूरगोतिगीयते॥ महामान्त्रप्रदायवी
यवेश्वव्रह्मगधभूयिलौ। वक्रस्वविशालाक्षा, वक्रपूयायकाशिनी॥ कामगधचायूद्र
शकौ, पूर्णुयौभवनाविलौ। वज्रगीश्वेश्वरीनित्या, कामरूपनिवासिना॥ शकीश्च

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

॥ऊर्द्ध्वसिंहासनं वन्दे, उल्लासैश्वर्यसूचकं। सर्वचक्रेश्वरी नित्या, सर्वाम्नायप्रपूजि
ता॥ सर्वसिंहासनमयी, श्रीपीठासनसंस्थिता। परंब्रह्मस्वरूपा माया, देवीनाथावली
स्मृता॥ निग्रहानुग्रहं कर्माण्यानि, कपालजास्मृतिश्रुति। ब्रह्माण्डानि त्रयाज्ञानि मस्या
यां संलीनं सर्व॥ यस्याः दृश्यमानमावर्ण, साक्षात्त्वं ध्यायति सर्व। यस्याः सर्वाकर्मस्व
नायस्याः मार्गानुसारिणी॥ राजचर्यासमारूढा, सर्वराजसमीपिका। तुष्टा तु विपुलान्
भोगा, नन्दं निर्वाणमाप्नुयात्॥ कदाचित् ऋषिनिभारूढा, कदाचित् पुरुषाकृतिः। विष्णु
रूपं नरकाली, दृष्टा सर्वा विनाशयेत्॥ जगत्स्थापकं भवनीमाया, मोहयन्ति सर्वासुरान्॥

भगवान्महोत्र, सर्वधर्मस्य पालये॥ गजारूढा सविता॥ सर्वं पुष्पवाटाजलाग्रिमा॥ कू
रूपाक्रममूर्त्यास्य, कृतानन्दवनादय॥ वाजिमार्गादियहूस्या, फलीत्व विकल्पं सर्व
तु। वामदक्षिणयागेन, सन्दर्शितविधिपूजिता॥ सिन्दूरी द्विविधा योका, वामदक्षि
णसागर। शुचिविधनसर्वकाम॥ सर्वकामानि संगया॥ दक्षिणाचारयागेन, सिन्दू
रीयचमास्मृता। मदन्यायारयागेन, शान्तिसिद्धिफलीभवन्॥ चन्द्राके दक्षिणोचा
रेः केवलीकवलंफली। उग्रचण्डमहादेवी, साक्षाद्ब्रह्मस्वरूपिनी॥ गन्धब्रह्मपद
ब्रह्म, रूपिनायचमश्वरी। गन्धब्रह्म विजानीहि, साक्षाद्दुर्गस्वरूपिणी॥ मातङ्गी

दुर्गा महादेवी, वायुरूपेण संस्थिता। तृतीया सा महाविद्या, साक्षाद्ब्रह्मस्वरूपिनी
॥ वक्रकोटिसहस्रेषु, जिह्वाकोटिशतैरपि। वक्तुं शक्यं न चैव गण्यानि, श्रीविद्यामात
ङ्गीकवी॥ ब्रह्मविद्यास्वरूपा या सा, तु किम्पुकिफलप्रदा। एकाम्रायणदेवगि, यात्र
रूपस्य कारय॥ मातङ्गी दुर्गा महाविद्या, नम्रकामुखाकथायन। विनाशुरूपसाधन ॥ ११
श्रीविद्यामातङ्गी कवी॥ पृष्ठायमयत्तस्तु, सरस्वतीश्रामिनी गणे॥ श्रीगुह्यकाक
यालपूर्वा, नम्रकामुखाकथायन॥ विनाशुरूपसाधन उग्रश्चैवकथायन। श्रीगुह्यका प
यालबा, सर्वसाम्राज्यदायिनी॥ सुधानवक्षिनीश्वर, गन्धचातुर्यदायिनी। सोसा

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

शागसंपन्ना कलाकुशलदायिनी ॥ भुवनत्रयसौभाग्यं येन आकर्षणं तथा । वशव-
स्तम्भ निलीनत्वं दद्या गिडगडक्रमै ॥ मातङ्गाख्या महाविद्या, भुक्तिमुक्तिफलप्रदा ।
निःस्रवन्ति महाविद्या, विस्फुलिङ्गा यथाग्नि ॥ साक्षात् संविन्मया नित्या, ज्ञानमोक्ष-
प्रदायिनी । महासंपत्प्रदा विद्या, साक्षाद् दक्षस्वरूपिणी ॥ मातङ्गाख्या महाविद्या, श्री-
विद्या कथिता पुरा । निधानं च कर्णिकायां, योगयुक्तं यथाग्नि ॥ प्राणेनापि वन्द-
नीया, श्रीविद्या मातङ्गा च । नदयायस्य कस्यापि, दयाप्राणप्रदायिनी ॥ बाल्का-
ङ्क प्रदयानि, प्राणस्याप्यधिकायत । सौवर्णराजनं नाम, गोष्ठमध्यमथाप मं ॥

गात्रं लक्षसुवर्णस्यार्कं, शोभां कोटिसुवर्णस्य च । सौवर्णराजनं नाम, गोष्ठे गोष्ठमथापि मे
॥ गात्रं लक्षसुवर्णस्यार्कं, शोभां कोटिसुवर्णस्य च । सौवर्णं नवफलदं, अथातो किं ब्रवीमि-
ते ॥ बालासा प्रथमा विद्या, लक्ष्मी वाग्भवी स्मृता ॥ संपत्प्रदा प्रदानाद्य, ततस्त्रिपुरभै-
रवी ॥ बिन्दुमालिनि चिह्नस्था, हल्लेखा ग्रीयया कला । षट्कूटनवकूटाख्या, लोपामु-
द्रा त्रिकूटिका ॥ पञ्चमी पञ्चकामिन्या, विद्या श्री कामराजकं । मातङ्गाख्या महाविद्या १९
साधेग्री परमाय परा ॥ परायुकाय प्रासाद ॥ संसर्वसमूदाहृता ॥ अणिमाद्या महासि-
द्धि, अनयायस्य कीर्तिता ॥ पञ्च सिंहासनस्था या, महात्रिपुरसुन्दरी । साक्षात् ज्ञा-
नस्वरूपा च, देवता परदेवता ॥ सर्वस्वरूपिनी सत्या, प्रकृतिः परमेश्वरी । सर्वजीवस्व-

रूपा च, ज्ञाप्या सर्वत्र संस्थिता ॥ शिवशक्तिर्यथा नास्ति, पुमान् स्त्री नपुंसकः ॥ सर्वज्ञी-
वस्वरूपा च, वाम्मालिङ्गस्वरूपिणी ॥ सर्वाग्रशक्तिः संयुक्ता, यानि चिह्नानि धीयत । सिं-
हासनस्वरूपा या, उर्द्ध्वाम्नायमया हि ते ॥ लग्नमार्गमहादेवि, साक्षात् ज्ञानस्वरूपिनी ॥
॥ इति श्रीपरातन्त्रे श्रीविद्या उर्द्ध्वाम्नायः ॥ ॥ ॥ अथाम्नायं शृणुष्व त्वं, सावधा-
जिन मातृका । अङ्गेष्वकर्मनिर्मला, कलौ शीघ्रफलप्रदा ॥ बौद्धमार्गे निवाटि-
का, निलकुलनलप्रदा । आम्नायान्त सावालि, स्वाग्ना सावजयाजिनी ॥ पिवका-
चक्रवर्णाय, नृत्यपादासवासना । त्रिनेत्रा मण्डुलीयानु, दाजरवलसूचिता ॥ मुण्डु-
मालाविभूषाङ्गी, ध्यानयज्ञा रवीजिनी । शाक्वच मांसचर्मापवी, सिंहचर्माङ्गवीः

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

यका ॥ देशायनी वज्रयूथा वज्रयज्ञावचरिया । यन्तुर्रुजायनसंस्था वर्षेथार्द्र
शिवानूदा ॥ कर्दकपालखट्वाङ्ग तमरूञ्च पूजाकथे ॥ सोगनानुगमासा का क
लोगीय्रकुलयुदा ॥ देवकुलदानिर्या नायव गर्नकुलयुदा । सोगमानुगमासव
नानारूदसमाश्रिता ॥ कालचक्रसम्बवञ्च रूपजीवारम्भ भैरवं । यागान्यच ञ्च
कालगं गायत्रीसोगमाश्रिता ॥ इति श्रीमहागामसिशिवद्धुदकथवीयमहा
यागे पयागक्रमसद्यदगसाहस्रिकायां वता मायरूदसूत्र ॥ ॥ ॥
श्रीदेव्युवाच ॥ देवदेवमहादेव सर्वज्ञ परमेश्वर । श्रुतं क्रुतमिदं मया कालि

क्रमकुलाश्रवं ॥ मानसीकं यत्न गाय लामदर्षेन्यजायते । कथं सा कालिका देवी ग
तकालिद्युरोदत ॥ एतद्रूदत्तसंकापि नथूनयचमश्वर । सर्वकालिक्रमाश्रितं स्थि
तवरासनमन ॥ वक्रश्चेचायक्रुदं कावसर्वा सिकाश्रिता । क्रमरूदकुलाश्रवं
कथं पूजाक्रमं प्रूरा ॥ गस्यार्थनन देवग लगङ्गकिंमदाकुली । इदं चामृत किंस्तु
क साचकं यचमश्वर ॥ कथं कालीश्रुनालीचा कालवा कालचस्माता । निर्गुणा
निष्कला नित्या निर्गुणा नित्यवादिता ॥ कादिरूपलक्ष्येकुरुषदं यक्रुचादिनगश्चाग ।
मूर्स्यमार्गानुगादया नाथिकां वदगकम ॥ यस्यार्थनन सकलं कालिकां पूजि

तं रूपयतु । एक एव यवचानित्या यादवी यितितूयिगी ॥ सर्वस्वरूपा सर्वगा चिरा मे
रूपा श्रितायचा । यस्या मूल्य चक्रमविश्वं लीयन स्थियतपुनः ॥ वदेदेवमहेशान
नमस्करणी ॥ भैरव । यासीचक्रश्चवीनित्या कानूपाक निसंरचका । श्रृणु तस्या
वयानन यथा देवानुदेवता । नाथिकाक्रमरूदञ्च श्रूणु चैव मियस्कल ध
वदस्वदानन देव सर्वज्ञ सर्व सर्वदा ॥ श्रीसदाशिव उवाच ॥ ब्रह्माण्डकाटिलक्ष
लि रुरूसा कुलनयसा । नीकालयासनवनां कालसंकर्षणी नमः ॥ यस्याक्री
डार्थमखिलं ब्रह्माण्डकन्दकायते । नीकालयासनवनां कालसंकर्षणी नमः

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

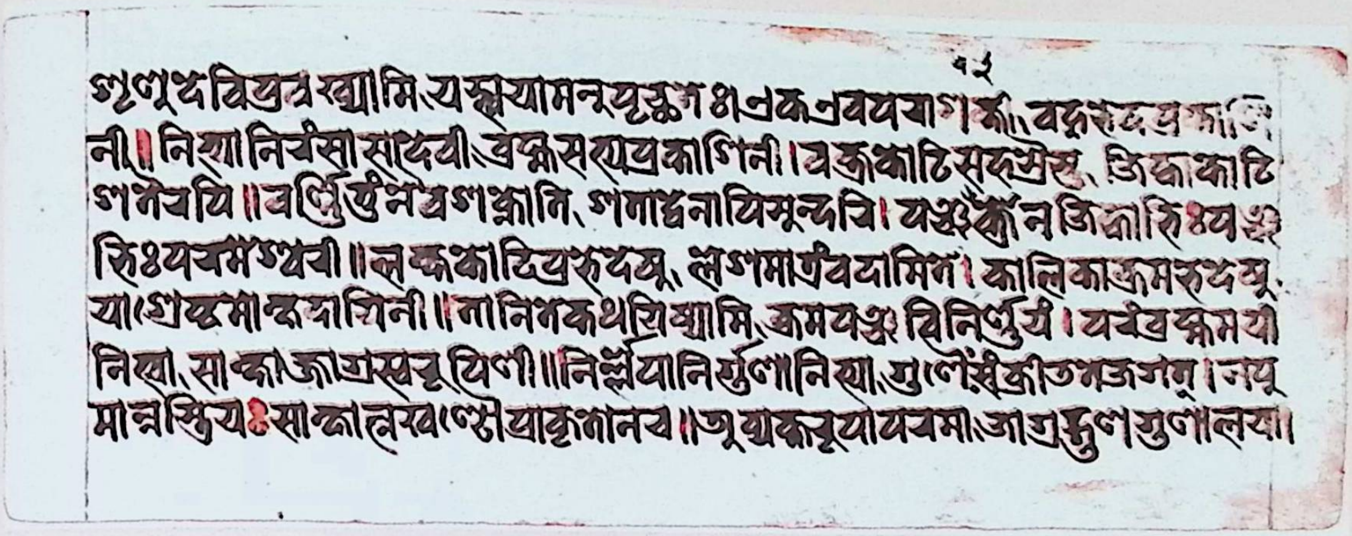

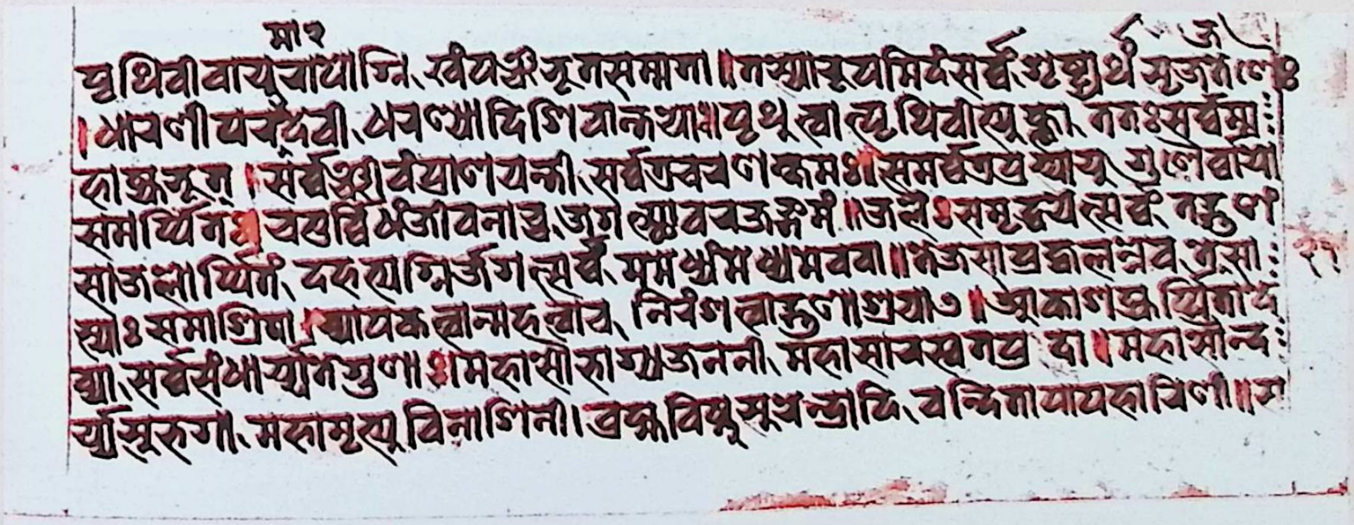

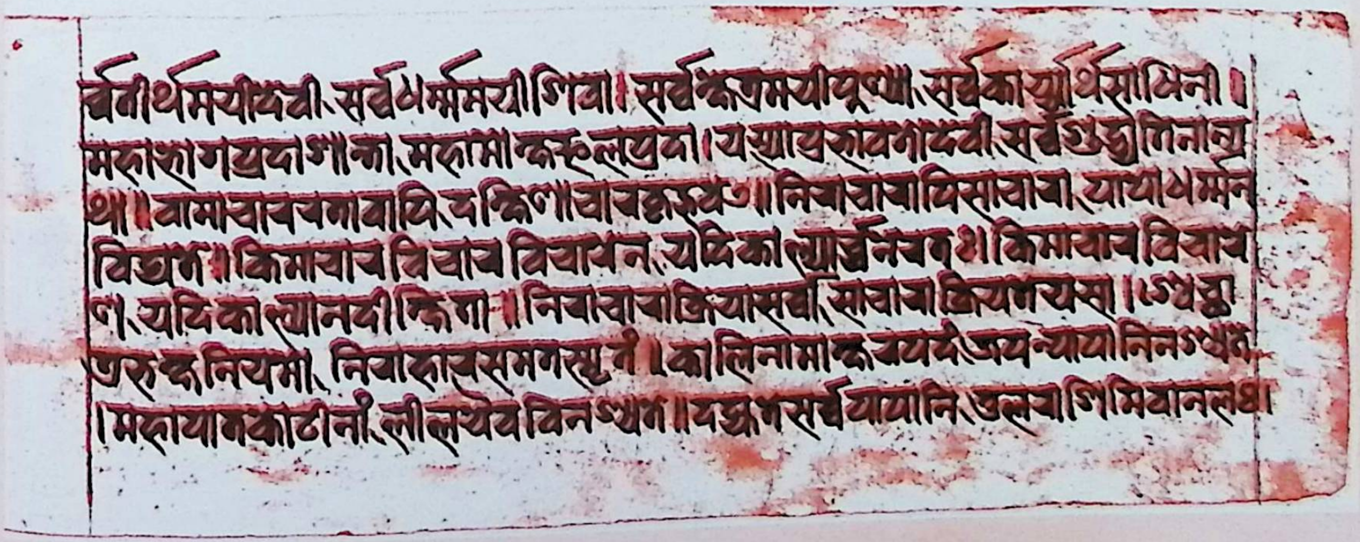

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

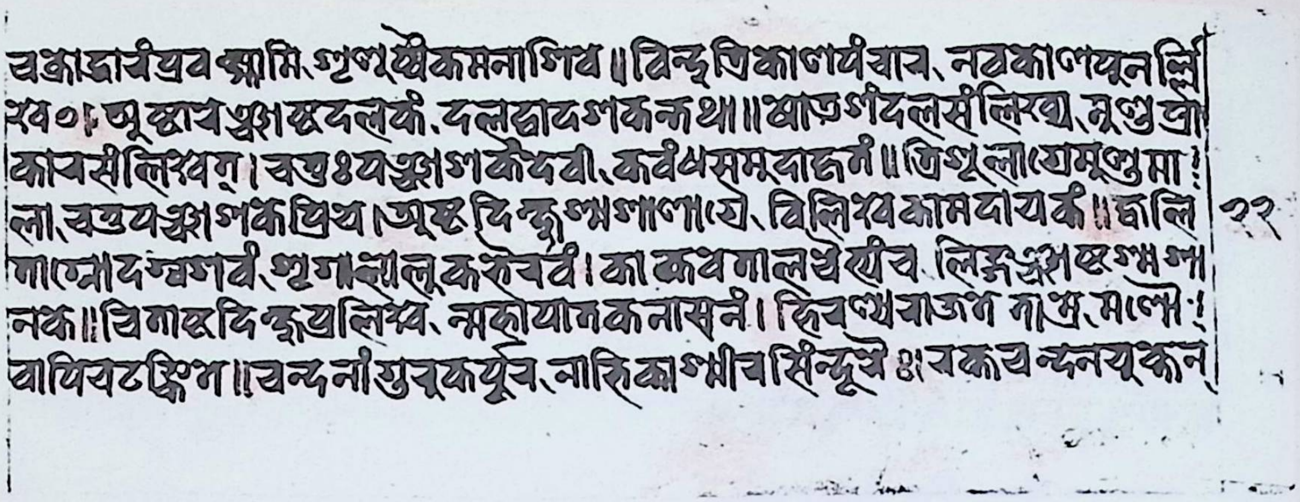

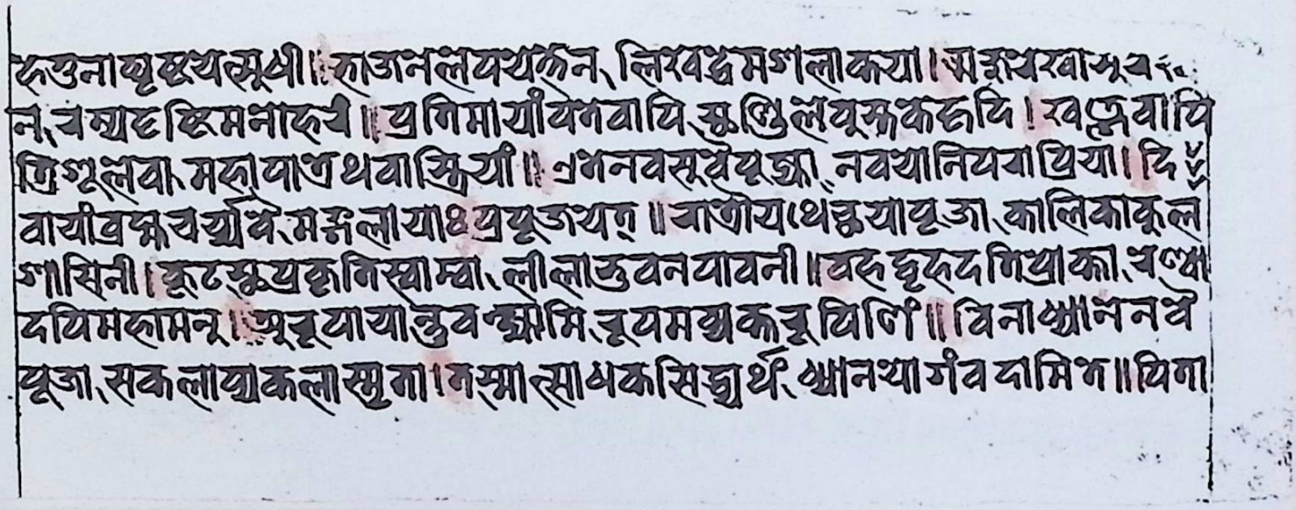

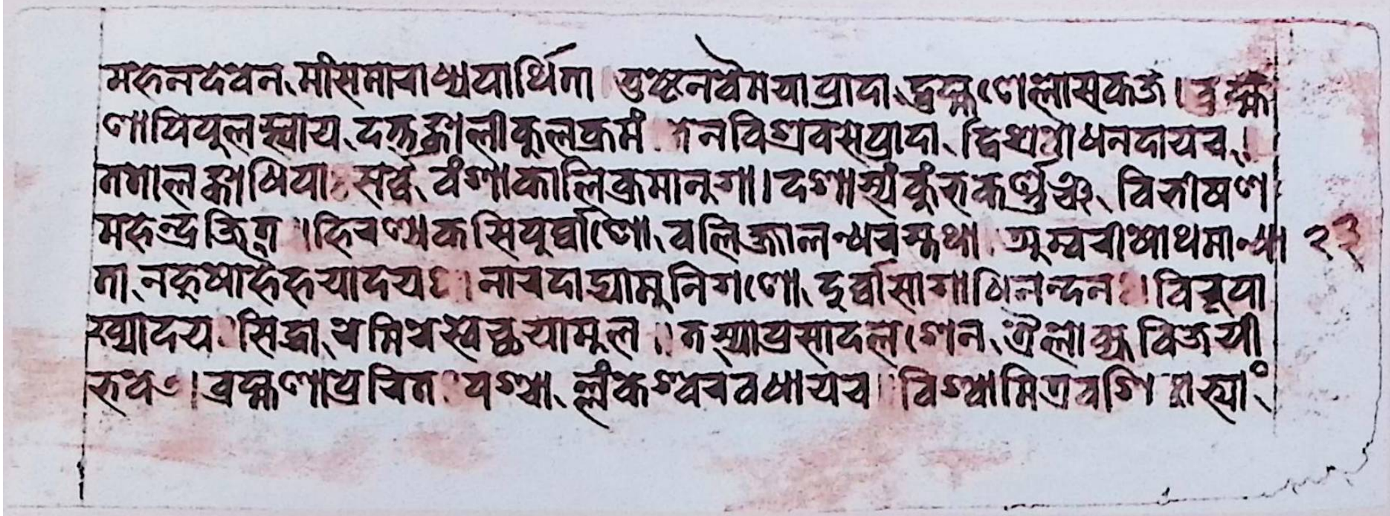

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

वाघवायधदलुवान् । सचन्द्रार्धमौलिथर्वनी । थर्वे, दंष्ट्राकरालनाक्ष्मी ।। ... ।। ...
मन्त्रार्थे, त्रिलोक्यैश्वर्यप्रदायिनी । दक्षिणवर्णमयादेवी, योगिनीगणसेविता ।। ... ।। यदि
गुह्यवर्धवि, मन्त्रैर्विराजिताक्ष्मी, याज्ञानादिसम्पूर्णा सा, शेषवाद्यनगप्रपञ्च ।।
मन्त्रमालादिविख्याता, त्रैलोक्यैश्वर्यदायकं । समस्तमन्त्रजननी, सर्वमन्त्र
स्वरूपिणी । ब्रह्मास्त्रादिर्भिमन्त्र, मायासर्वप्रदायिनी । प्रत्यङ्गिरा महाकाली, मा
क्ष सौख्यप्रदायिनी । नानयासदृशी विद्या, विद्यागमभुवनाक्ष्य । वाञ्छादावनदा :
मा क्ष, दानृष्कवस्त्र दायिनी ।। भनाङ्कनस्वचामन, चावत्ना विनिवानिन ४ नदा :

प्रकृतिसादेवी, सूर्यवगान्नयज्ञ्ययाः ४ ।। ॐ हृद्यनयसंपूज्या, सर्वनस्थानुगामिना
आद्या कालीक्रमं चैव, एका सायज्ञप्रागमात् ।। कालिकुलसर्वं, पूलस्थानावगा
यिता । कुमारी त्रिमस्था काली, नवएकान्तयास्थिता ।। आद्यायासृष्टिकालीच, २४
द्वितीयास्थितिकालिका संहारकालिकाउग्रा, तृतीयादिप्रायूचिनी ।। अना
ख्याकालिकादेवी, चतुर्थप्रथमाश्रिता । रक्षाकालीपञ्चमीतु, सृष्टगरावमास्थि :
ता ।। अष्टिन्नरूपा स्वासम्रा, गुह्यकालिस्वनोश्रिता । यथा न भान नथायायो, नवीवा
वयवास्फु । नवीवावयवावक्रा, वाक्षोदीनागनादिकी । पञ्चकालीमहायासा ।

एकासारिन्नरूपिणी ।। आम्नायैश्वचरूनाया, गुह्यकालीप्रकीर्तिता । नासीव्यानैश्व
क्षामि, शृणुपायरुयायरु ।। अथवक्ष्ये महादेव्या, ध्यानयागमनुक्रमं । यागविज्ञा
नमात्रेन, साधकसिद्धिरागत ।। नीलोत्पलदलश्यामा, नीलचन्द्रविनिर्मिता ।। त्रैल
नयनिम्नस्तचाया, श्रानिमण्डलसंरवा ।। दक्षिणकामकाली, समाविंगमिलाच :
ना । अष्टाकुचगलार्द्धञ्च, गुञ्जादन्तुरवानना । दीपकं कुर्दकैवक्रं, चतुर्थ्याग
ना । अष्टकालचगनाद्धञ्च, ... निर्वाणपददायिनी ।। नदव ४ सिंदवयन, नेयम
श्वचीमनं । आनिर्मायमहावक्रं, निर्वाणपददायिनी ।। कायीन्द्रस्यमूरवं वाम, ॐ
वर्णसूतास्वचं । ह्रूवक्रं च नदव, कृष्णं त्रैलोक्यतामचं ।। कायीन्द्रस्यमूरवं वाम

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

चक्रवर्णं महाल्वणं । कालचक्रं समारूढं धूम्रवर्णं भयानकं ॥ नार्कवक्रं च वामके
पीतवर्णं सव्यसूकं । दक्षिणे मकरास्यं च दक्षिणा संयुक्ता लिङ्गं ॥ गजास्यं वामके श्रो
कं गौरवर्णं महाल्वनं । हयास्यं दक्षिणे कार्या श्यामवर्णं विचिन्तयेत् ॥ ४
सर्वर्द्धिं खट्वाकपालाय त्रिनेत्रा भीमनादिनी । सूरङ्ग कुटिला भीमा कालास्या घोरमुखा २७
क्रमा ॥ पिङ्गलार्द्धजटाभार चन्द्रार्द्धकृतशेखरा । नानारत्नैश्च घटिता, ...
कापालिमालिनी ॥ सकापिङ्गलनिर्मुक्तौ चक्रविभ्रमसंयुता । वज्रालिपुष्पसंयु
क्तं गिरिमालाप्रकीर्त्तिता ॥ चित्रत्नवटिकाकाञ्ची, खड्गपाशाङ्कुशकिर्णं । खड्ग

समुद्र धनुर्वे, सर्वं वर्णांस्च सुस्पृशा ॥ बालवृन्दाङ्गौलिकं, कङ्कालनकुलं तथा । स
र्पाङ्कु हननायक, प्रतस्य उक्तिकायुत ॥ वज्रियार्घ्य दण्डं गदाकाचक्रगदा । व
स्त्र कृसरभूं, चित्रणीवामहस्ते ॥ चित्रत्नवटिकाकर्द्ध, गर्ज्जनाकुण्डदण्डकं । चन्द्र
पूर्णकलशं त्रिशूलदूपनादने । पञ्चपञ्चपताबाण, पद्मदीपमङ्कुशं । कृष्ण
कृयाविजानेव, स्रुचिकां ताम्रच तथा ॥ पुष्पमाला तिग्रिमञ्च, महर्षस्त्वसिकवर्द्ध
नी । कमण्डलुसुधां स्रुव, पञ्चपुष्पिरूपायपर्हं ॥ नश्रावर्ककुण्डलञ्च, मांसखण्ड
सूगारन्नं । बीजपूररक्तलंची, चित्रणीदक्षवाहुभि ॥ व्याघ्रचर्मपरीधाना काल

चर्मालचीयका । किङ्किणीजालघोषाढ्या, वीचघ्नानिनादिनी । नोयुरा ... नियो
आ खर्व्वयायावसीभणा । कनकास्पदकयूरा, महास्त्रिहाराणोरुन । मुण्डमालाप
लम्बाङ्गा, प्रायाया नाभिलम्बिनी । चक्रपद्ममयीमाला, शुष्कका आलिकास्तथा ॥ ँ
काञ्चकर्पूरकाय न, कटिदेश्या विचाजिना । ब्रह्मसूत्रा प्रालम्बकण्ठा, थागुपदृ २८
कचीयका । सोम्यास्यमूलणे यूका, नागराजाश्चलंकृता । चक्रकुण्डलकण्ठीवी,
पञ्चकालासनस्थिता । शिवासनं मदूर्द्धञ्च, नीलनाधार्द्धलाञ्छनं । महापञ्च त्व
मांसञ्च, कृष्णवर्णंञ्च उज्जुन । एकवक्त्रं त्रिनयनं, शवचारुरणान्वितं, कम्बुक ॥

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

यालक्त्सूर्य ३, उग्रमूखदंष्ट्रापाविणं । एवंरूपवती ० न्तु, ध्यात्वा आसनमूलकं । य
ग्रंथ्यनं ३ नदयधध्वदक्षाद्याय ३ स्कायणा । ब्रह्मा विष्णु महेश्च, ईश्वरश्च सः
दाशिव । यास्यामं चक्रपूर्वं, ऐश्वनारायणं कायणा । दण्डचक्र शक्तिशूल, ख
ड्गाङ्कुशपाशका । गर्जनी मूखनिःश्रिदेशा, शिवाधस्ता त्रिलोचना । पिङ्गचक्रोत्रि
शुस्याहि, ... त्याय ववरीषण । वेजदंष्ट्रानखस्थणं, यद्मपृष्ठ शिवा क्रमा ॥ः
शयीव स्याहि चतुः ३, दिगवर्णुसवर्णुकी । ऊर्ध्वयीनारूवजा ३, वह्निचक्रस श
किर्वा । यमेशस्य ३ वर्णुरात्री, पूषनेरास्यरवस्रकी । वचूर्णयागगुत्रास्थ, वायुस्था ः

सङ्कयध्वजं ॥ कुबर्यकृकमगदी, गुह्यकीशानमूलकं । दिगवक्त्रयम्ययह्न्य, मा ह्
नंयचिकाकिर्ति ॥ गुह्यकीशनयूगङ्खा, यीनेत्रनायुगस्पृतं । द्वापरवाचूर्णवर्णुं,
श्यामरुद्र कलिस्मृतं ॥ अः ऋयद्गुह्यकवर्णु ३, ययूर्यमिसवर्णुव ७ । सामचका
मिकिरवाणं, कृष्णाथर्वणमूच्यते ॥ उपयदस्थावर्णु, नवमासनमूच्यते । ससु २१
सूर्यकालाग्र, मासनंयचिकाकिर्ति ॥ यधायचिस्थि नादवी, नृत्यमानासदादिना
। अथवा सूखमासीने, सवदवाचियन्त्रिता ॥ सत्ऋसूर्यप्रगिर्जा, दूतीनिचीक्षांदू
यासदी । सर्वदेवाग्रयी निरुयी, मालिनीउयमङ्गलं । मूकदूकावजिकार्णं, लाल

यन्तंविचिन्तयत् । एस्याली रुयसावापि, नृत्यमाना पिवास्मव ७ ॥ सर्वमन्त्रमयी
सीरा, सर्वलक्ष्मायययस्वची । एवं ध्यायामहाकाली, मूर्त्तिनवयौवना ॥ सासा
क्रमस्यामध्यस्था, चक्रशीययमश्वरी । यः ३ कालीपुरुयास्तु, विशेषंगृणूयार्व
ति ॥ नवक्रामहाकाली, सर्वविंशति लोचना । ऊर्ध्वआनि र्मयंवक्त्र, चतुर्था
गेश्वरी शिर्षा ॥ चिद नवटिकामूला, मूलदयास्तुनवसा । वक्त्रैवकेचनमूत्रा
३, विहीनायेः ३ कालिका । सृष्टिस्थितिनिचसंहार, अनास्याया मरुश्वरी । सा ३
साकालाउलाचूला, विशेषसन्नमानृश्णु ॥ विशेषिकाविशेषण, नद्व
वर्क्रशस्तुरुजं माली, मासनानिक्रमानिच । रुवणादी नितवर्णुनि, यथाशीयुक्ता कालि

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

स्वामिक्रमनन्तु॥ ॥नीलजीमूतसंकाशा, नवकामदहेश्वरी। पूर्वाक्ष
त्रुत्याचान्यामहेश्वरी॥ वह्नयन्दासनादेवी, चीनान्तनयथाम्बरा॥ जिह्वाग्रेनवाम
दक्षौ, दर्शयन्ती निरूक्षिका॥ मद्यपूर्णितमदी घर्णिका, ध्यानलोचनत्रयया। सिद्ध
न्नवटिकास्याज्ञा, वरदारुयपानिनी। नर्जन्याग्रस्थितवज्र, मूर्ति ज्वलनसप्रभं। २८
चण्डिद्वादशसंयुक्ता, मनोऽङ्गशीसमयसदा॥ संहारचक्रमध्यस्था, निर्माणसांकाठ
चाम्बिका। वृषालीरुयदादेवी, दक्षाह्ववृहपिण्डिका॥ ललिसोनालजिह्वा
मूर्ध्दूकावचाविनी। वरदानंयचिरास्य, विज्ञानामरुकशवी॥ दशशक्तिसम

युक्ता, विश्वसंहारकारिणी। स्थितिक्रमस्यामध्यस्था, रुद्रहसितानना॥ स्वर्णालं
वादवीदेवी, राजलीनासनस्थिता। पूजकृष्टापरितस्य, ब्रह्मर्षकालवल्लकी॥ वा
मस्यन्तीमहाकाली, स्थितिसृष्टिसंहारगामिका। सृष्टिक्रमस्यामध्यस्था, महाहासस
मन्विता॥ उद्भासमयदावायू, ललितातनू विग्रहा। विहारयवत्वाणीणास्थ, विज्ञ
नीचन्द्रहासका॥ यानियज्ञक्रमध्यस्थौ, ध्याय सृष्टे कृतनव॥ अनाख्याचक्रमध्य
हासादेवीजगन्मयी। सर्वकालीस्मृतादेवी, आतनाश्चतिस्थिता॥ चन्द्रसूर्याय
रास्या, मञ्जरीचवन्ययाविनी। जगद्ग्रासपरायणा सा, कालाविद्भूसमुद्भवा॥ ॥बाला

कुमारी या काली, सर्वासंस्तृतरूपिणी। त्रिमुखा हारुजादेवी, कपालमालसंयुता॥
यिवन्तुरक्षिदिग्वी, कृष्णवर्णा त्रिलोचनी। याशाङ्कुशवजगरुली, खड्गाङ्गमुष्टयन्त
था॥ मृतवालमुण्डहस्ता, कपालंचक्रधारिणी। एवं ध्यात्वामहादेवी, नानाहोगम्य
लप्रदा॥ ॥एतद्देवहितरुपायी, पञ्चकालस्यकाचर्णं। ततः समस्तरूपाणि, कालि २९
काक्रमउद्भवा॥ विविधस्तूजयन्निरां, विषिलायंनकारच॥ यश्चश्रुत्वायदिस्थ
न्तु, पदवत्रवणमाचरः॥ दयनामकरूपानि, गुरूश्ववनसंशय॥ शिवरूपगुरुरूजान
गुरूरूपनकश्चन॥ गुरूपवसदापूजा, कालिकायत्रुष्टिदायक। ॥अं नमसिसीम

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

गुरुपादपद्मयोर्गतिः । धर्मन्यूनत्सत्संगपु, मातुः पितुः गोवधपि । ब्रह्मघ्नो गोवधः
त्रयश्च, गुरुविश्वासिद्धीयसं । ब्रह्मकृत्यादिपापानां, निःकृतिसमुदाहृतं । गुरु
द्रोहकृतानां तु, निःकृतिर्नास्ति पार्वति ॥ गुरोरग्रे वदेन्नान्यग्र, द्विनगात्र न्न
कारयेत् । स्वात्मविद्वियकावापि, गुरुपदप्रपूजयेत् ॥ गुरुपुत्रं जगत्पुत्रं, मि
त्या धारयेत मङ्गली । न मानान यिता पूजा, ज्ञानावन्धुसुहृन्नृपः ॥ गुरोर्गुरूनदेव
वि, नकुर्य्यात्किंकिं सर्वथा । यस्य यस्य तत्कानीया, तत्त लाकं सदयवावदं ॥ नमः
सिता गुरुं त्यजन्, नस्य स्यान्निःफलाः क्रिया । यस्य वक्त्राद्विनिर्यातं, दवीग ब्रह्म

यीपरा ॥ न गुरुं चिन्तयद्यस्तिष्ठ शिष्योः प्राणेःगुणं गण्येवपि । देवनाम मन्त्र सकलं, लं ...
रूपव ॥ गुरुदेवतमन्त्राणि, मनः स्पन्दनं कारयेत् । रुदनं निलयं यान्ति, सम्मूलं विनिन्द
कीर्ति ॥ गुरुं सम्भाष्य यद्यग्रे, स्वप्राणेनापि गुह्यया । दीपकस्थो यथा नाला, तथा ज्ञ १०
तिमवाप्नुयात् ॥ गुरुं सम्भाष्य मिलायन, वक्ति तत्त्व न तथी । नान्यः परं तत्त्वं किंचित्, गु
रावस्य शिकं प्रिय ॥ अग्ररावापवर्गं गुरुर्या, ब्रह्माण्डव्यापिनी शिव । पितृदाना दि
संस्कारं, यथा पितृतथा गुरोः ॥ सूक्ष्मं ज्ञानवरं याति, मुक्तिवर्ग गतानिकं । गर्व
वदायिनां देवि, ज्ञानदा गुरुप्रवच ॥ गुरोर्गुरुतरं नास्ति, संसारदुःखसागर । य

स्य वक्त्राद्विनिर्यातं, वर्णं ब्रह्ममयं वपुः ॥ गायत्र्यन्नात्र संदेहः, नयकार्णवमास्थितं ॥
॥ ॥ अनादिसंप्रवक्ष्यामि, सार्वसर्वार्थकामदं । एकाक्षरीनयाक्षरीजं, आतगाक्षः
विवाबुनि ॥ वस्तुःपंचागवर्णं तु, गताक्षविविगेपनः ॥ द्विगाक्षविमन्त्रकं, दग्धो
नाहृगमाक्षरी ॥ सहस्राक्षविधवर्णि, प्राणसूनास्तु कालिका ॥ ॥उद्धार॥ ॥अर्ः
मर्यंपवनेवह्नि, आर्यंच प्रलीनथा । चावलीनाम सा विद्या, मायादात्तुकिदायिका ॥
एकाक्षरीपयाविद्या, हागमाक्षयदास्मृता । शिवशक्तिसमायोगा, सर्वदेवस्य पार्वे
ति ॥ महाकुण्डलिनीदेवी, महाचार्यतिपूजिता । वह्निशिवाक्षयानंच, कालीमव

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

चूण९ ॥ शिखीचमयूरायुक्ता, काली प्राणमुदाहृतं । ख्यङ्कुमानमकमालिख्य, मन्त्रयन्तु
मनालिख्य ७ ॥ श्यामेश्वचीयदेदत्वा, विद्यर्यसालवाक्ष्मी । श्रातङ्गाङ्कु वियाविद्या ः
प्राणसूत्राञ्ज्वमाग्रृणु ॥ यस्यायदगमात्तण, ब्रह्मसूत्रायकल्पन । त्रियदत्तुसमुद्धृ
त्य, महाचार्यमनालिख्य ७ ॥ निगामाधवसंयुक्तं ऊर्ध्वं त्रियदगवन्हिण । सम्यानूर्द्ध सा ३१
ख्वेगग्य, तुष्टिनाकवलीकृतं ॥ सत्यमश्यासमानूठा, सूक्ष्मगकवलीकृता ः ॥ गतस्थत्व
जा०र्यच, नारायणसमन्वितं ॥ माधवनसमायुक्ता, वलानुजयुनलिख्य ७ । मायाव
स्तीकूर्द्धचन्द्रा, महाचार्ययुनलिख्य ७ ॥ नगिनि याउयदेवी, शिवमन्त्रसमुद्धृत ७ । अ

र्णुश्रादगमाख्यानं, मन्त्रवाजमुदाहृतं ॥ यऋयिणुाग्रणादत्वा, महायपदगीरव ७ ः
भूनादिममहामन्त्र, वर्णुवाजमुदाहृतं ॥ गनान्कचंमन्त्रवाउं, नथायंचगनान्कचं । य
क्षश्रान्कयमादिमन्त्रं, नथाहान्कयमन्त्रकं ॥ दगानात्रिगनाविद्या, महामन्त्रउदाहृता । त्रि
गमन्त्रुमहादेवी, नवश्यमिकसूत्रण ॥ वगिश्वदणाकियुवा, सहस्राक्षचमालिका ः नु
मत्वयमर्यदेवी, कूलाचारक्रमविधि४ ॥ यर्यंवक्षस्वनूयन्तु, नादविन्दुकलात्मिका
४ सकलार्णुवमध्यस्था, सकलार्णुवनूयिणी ॥ श्रीगुध्रा४कृपयादेवी, संप्रदायक्रमागा
तं । लहायनचादिहा । य्यन, क्वान्यधन्यानयोत्तुचि ॥ मनुस्थवयूवाद्धेना, सगिश्रानातसंग

न३
य४ वर्णुमुद्भवक्ष्यामि, कालिकायाकुलक्रमं । वर्णुश्रातङ्गार्कविद्या, वाश्चदायाणदा
सृनाः४ महासो ख्यप्रदागान्ता, साकाली वाणदायिनी ॥ थैरवचीयान्यहावत्वा, दग
कायुवर्णुन, ब्रह्मविद्यास्वनूपासा, तुक्तिमुक्तिफलप्रदा ॥ एकाक्षायनदेय गि
वाजधयस्थकाटय४ । जुग्धमधसदश्रालि, यूयक्तिणश्चतुवस्थथा ॥ स्वयागेस्ना ३२
नंजंपूर्ण्णं, मकयस्कदिवाकय ः गस्यागनयुणश्याकं, कालिकाविधिनायचन्न ॥
याउचाश्वमायत्पूर्ण्णं, क्रामनयविसर्वितं । यत्पूर्ण्णंवर्णुधर्मस्था, गत्पूर्ण्णंकालि
काश्वना ७ ॥ काश्यादिमार्थयाताङ्क, सार्द्धकाटिजयान्वितं । तुलोनायानिदव ल्पि

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

सदसद्धीनसंशयः॥ लक्ष्मीजापनदेवशि. क्रियूनः सिद्धिदा गायत्रे३। यस्याः सामर्थ्य
मातृपद्मा. भुवनानि चतुर्दश॥ भूरुवस्त्रयमगानि. गर्भीकारणरूपिणी। पूवस्थये
कृतायन. गर्भाविद्यास्त्रै लाजमं॥ भूक्ष्. लोणपूवस्थया. नमन्त्रं कलदाव। ब्रह्मा
गुणकोटिजननी. महामान्त्रप्रदायिनी॥ निःसचनीमहामन्त्रा. विस्फुलिङ्गाचथापि
थः। भूगनसंकाशा द्विदला. सदाविद्याप्रकाशिनी॥ प्रणवा सर्वमूलप्रन्ना. यत्र ब्रह्ममयी
तुसा। यामाहेर्योवन्दिता च. नानाभुवनक्षची॥ नानामायस्वरूपेण. नानारूपेनः
मायया। मोहनीजगत्सर्वं. पूजयीतप्रवर्द्धिनी॥ स्त्रीपूजावनसततं. ग्रन्थिनक्षाम

स्वरूपतः। सर्वव्यापिनी चापि. ब्रह्मस्थाननिवासिनी॥ सौभाग्यवर्द्धनकरा. विश्व
स्थानि स्थितापि च। चतुर्वर्गप्रदा नित्यं. त्रैलोक्यवशकारिणी॥ साक्षात्सर्वविनायीः
देवी. रूपिणी राज्यदायिणी। महासौख्यप्रदा नित्या. साक्षाद्ब्रह्मरूपिणी॥ आ
त्मानन्दस्वरूपेण. विश्वं व्याप्य व्यवस्थिता। नवाक्षरी महाविद्या. यत्सर्वा ब्रह्म
चारिणः तथा॥ एकाक्षरी दशाक्षरी च सहस्राक्षरी। अनेकमन्त्रवर्गेषु. विश्वं व्याप्य व्यव
स्थिता॥ चतुर्वेदस्वरूपा सा. गदस्वरूपवयस्या। पूर्वा सा स्मृतिसारस्वरूपस्तु
सारतमं महत्॥ तत्सर्वं स्याविकेसारी. सारात्सारतरं परं। नवनीतं यथा दं

ध्ना. साराद्रूपं [illegible]॥ तदेवमूर्तिनाम. देवानां प्राणधारिणी। तथा समस्त
शास्त्रेषु. वेदतन्त्रपुराणेषु॥ उद्धृत्य सर्वसारस्या. ब्रह्मणेयाप्रतिपादिता। ब्रह्म
णोपि वशिष्ठाय. वशिष्ठायाथ वाचयेत्॥ देवी सर्वान्मन्त्रगणान्. तन्नामसर्वका चि
ता। भूर्भुवादिविधाकृता. मुनिनानन्दपीडिना॥ दशनामायेतना स्यात्. मन्त्र
वीर्यप्रकाशिना। सौम्यसिद्धिकृत [illegible]. देवीप्रत्यक्षिचारिणी॥ नायदानुम
तनेव. संक्षारद व्याधिधाकृता। निधान मिव चौरस्या. चक्रणीयाप्रयत्नतः॥
तदयायस्यकस्यापि. देयाप्राणप्रदायिने। निर्मलायपरागान्ताय. प्राणस्या

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

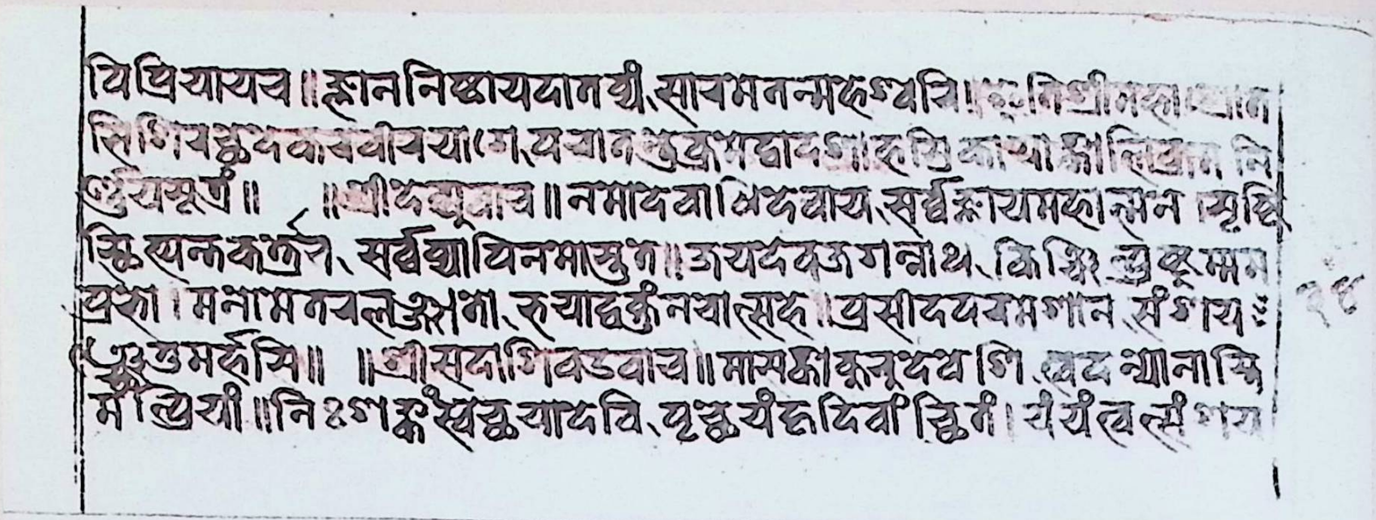
यि प्रियायच ॥ ज्ञाननिष्ठायशान्ती, सावमनन्मकृत्स्नवरि ॥ ...श्रीमहा...
लिंगियस्कंदवसवीयया॥ग, यचानकुत्रमवादगाहस्ति कायाकालिकान लि
ङ्गुयस्मृत ॥ ॥श्रीस्कन्दउवाच॥ नमादवाय्सिद्धयाय, सर्वज्ञायमहात्मन सृष्टि
स्थित्यन्तकर्त्रे, सर्वव्यापिनमस्तुत ॥ जयदवजगन्नाथ, त्रिशिरवृषभध्वज
प्रभो । मनामनवलत्क्षणा, कृपादृष्ट्यानयात्सद ॥ प्रसादयवमगान, संशयः
कुत्तमर्दसि ॥ ॥श्रीसदाशिवउवाच॥ मास्मकाकूनूदयशि, श्वदन्यानास्ति
मेप्रियो ॥ निःशङ्कस्कन्दयादवि, पृष्टयंदहदिव्यस्थितं । ये यं त्वस्मे ...
२४

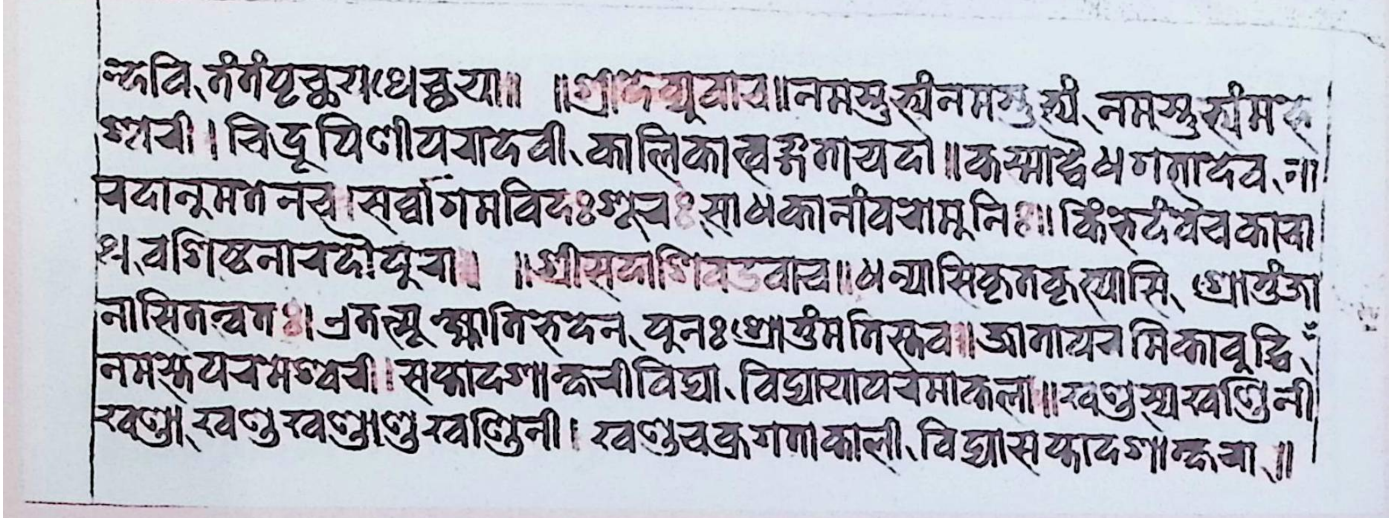
न्कवि, नेगपृच्छयाथच्छया ॥ ॥श्रीस्कन्दउवाच॥ नमस्तुस्यनमस्तुश्री, नमस्तुस्यंमह
श्वरी । त्रिभुविलीयवादवी, कालिकावकमायदो ॥ कस्मादेवगणादव, ना
यदानूमतनयं सर्वागमविदः पूर्व ॥ सावकानीयवामूनि ॥ किंस्दवयकाय
थ, वगिष्ठनायदोपूरा ॥ ॥श्रीसदाशिवउवाच॥ धन्यासिकृतकृत्यासि, प्राजा
नासितत्त्वतः ॥ उतत्तू क्षानिरुदन, पूनःप्राप्तमनिरूव ॥ आनायन मिकावृद्धिः
नमस्कयवमश्वरी । सप्तादशान्तवीविद्या, विद्यायायचेमाकला ॥ स्वप्नस्थस्वप्निनी
स्वप्ना, स्वप्नस्वप्नाप्नस्वप्निनी । स्वप्नचक्रगणाकाली, विद्यासप्तादशान्तवा ॥

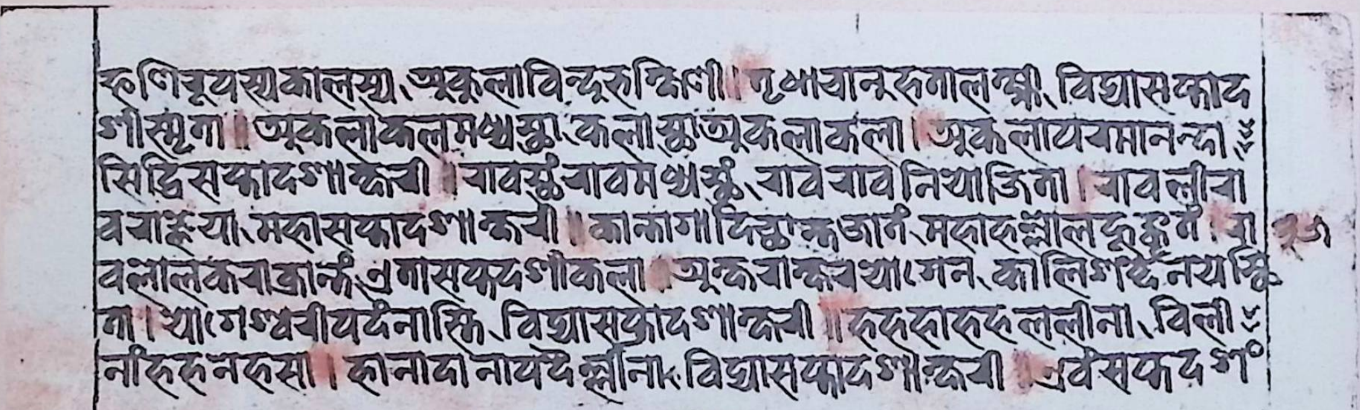
कणितूयसाकालस्था, अकुलाविन्दुरूपिणी । नृभायानूदनालक्ष्मी, विद्यासप्ताद
शीस्मृता । अकुलाकलमध्यस्था कलास्थाकुलाकला । अकुलायचमानन्दाः
सिद्धिसप्तादशान्तवी । यावस्थयावमध्यस्थ, यावयाव निश्याजिता । यावलीना
वयाञ्छया, महासप्तादशान्तवी । कामागादिस्थाकजानं, महादल्लालकृकूनं । या
वलालकबाक्रान्तं, उनासपदशीकला । अकवाक्ययथायमन, कालिगदि नयस्थि
ता । याशगन्धवीयदेनास्ति, विद्यासप्तादशान्तवी ॥ ददसादद ललीना, विली
नादिदनदसा । कानादा नायदेवलीना, विद्यासप्तादशान्तवी ॥ उवसपद श॰
३७

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

वर्ण्णं वर्ण्णं शयपरमेश्वरी । क्रमसर्व्वांगुपनार्थं । निर्गुणपरमेश्वरी । गुण द्वयन्तु व :
र्ण्णानां नवरूपिकाकीर्त्तितं । त्रिगुणोपहिताविद्या । त्रिखण्डापरिकीर्त्तिता । नव
धातुगणवर्ण्णानां ऋक्षानाज्ञेवविश्रम । मूनया विश्वयाद्देवी । जन्ममृत्युविदोयपरा । ना
रदाद्यामुनिश्रेष्ठा । योगिनः कपिलादयः । त्रिलोकविजयान्तु ता । स्तुतया विपर
न्तिवे । अथात्र गतिः प्राह । त्रिकालज्ञाः सवकया । गोणिनास्वयूथदेवी । दृवि :
र्षकावविरदा । नारदनमुनीन्द्रेन । कृपाया संप्रदलवान् । कनिणार्हरूनास्कसूत्र
याश्च द्वयमाहितः । वासुदेवादि यार्थाय । चन्द्रार्थेप्रदेवापूजा । कुञ्जायतु कायू

यन्तु । शिवश्चार्थं यथारुचं ॥ नन्दलिङ्गकर्यं वस्तु । सूक्ष्मेचापि संयुता । नाद्वार्थं ल
क्ष्ययश्च वि । साक्षाद्गुर्णुग्वरीपरा । भायारुपाशिवेनूनं । मन्त्रस्तानिप्रजायते ।
विमुखारूपनकाली । यायानामा अग्रथारुपं ॥ कर्णुंकर्णुं तु उदयंगि । दर्पिस्तुं :
कूपसर्व्वदा । गुरुवक्त्राविनिःक्रान्ता । धोपमार्गेष्ठ दिस्थितः । उदकलिखितं :
यद्व । मन्त्रा द्वावन्तथारुपं ॥ आगमाम्नयप्रदाविद्या । पुस्तकेनेवलक्ष्यते ॥ सम्यक्त
लक्षणावासनः । लोकमार्गस्तु गुरुं । गणामन्त्र यदष्टया । यथामगुरुमिस्थ ति
पुस्तविन्दित शिष्याय । यस्तु मन्त्रं प्रयच्छति । निरयं नियतं वासः रुविद्यालिस्य

दारुणे ॥ तस्मात्सर्व्वप्रयत्नेन । नवकाराख्यक्षदायन । प्युक्तिकल्पच्छियस्यास्ति । तस्मोद
वीप्रसीदति । संकायाज्जायते ग्लानि । संकायादुःखराजनं । सक्ष्या या सिद्धिका :
निस्त्याः । निर्व्विकल्पं समाश्रयेत् ॥ कर्ल्लुंवा वाक्करवी । नेवमगविचारयेत् ।
मयापि विष्णुना सार्द्धं ब्रह्मणा मुनिभिः सह । एकायापगृही स्वातु । निर्व्विकल्पप्र
थाश्रिता । देववर्गपर्व्वदियोदी । ब्रह्मयन्त्रगमानवा । सद्भाग्युरुः संक्लिन्नं । मलमू
त्रप्रवावदा । नवौकिनद्विचाबल । निर्व्विकल्पसमाचरेत् ॥ सूर्योदय किन्नमीसि :
शिष्यक्षितुवनादय । नथायद्याप्रशावन । किमाचारविचारयेत् ॥ किंवहुकानय

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

थ गि । गोपनीयं प्रयत्नतः ॥ सर्वसिद्धिनिधानानि । गोपनीयं प्रयत्नतः ॥ प्रकटान्म
न्त्रमाख्यानि । सिद्धिर्नोनिर्गमा जायते ॥ यस्मिन्मन्त्रे यदाचार । कृतपर्मस्तु तादृशः ॥
कृतार्थः सनुजायते । स्वर्गे वा मोक्षभवने । नाधर्मानैव याया यादि । उपेन ग्रह्ममनद ॥
किञ्चधर्मामलं चापि । पुण्यं वापि प्रवर्द्धते ॥ लक्ष्मी सर्वसमुत्पन्ने । यत्किञ्चित् कुरु ३०
तीयते ॥ तस्मात् ब्रह्मपुरुषं वा । शक्तिर्ब्रह्म स्वरूपकं ॥ सर्ववेद विदां विय । सदायाचि
निमूढता ॥ पाठ्योलसपरयाय । ज्ञानात्सर्वप्रवर्त्तते ॥ आत्मानं ब्रह्म विजानीहि ॥
ज्ञानिहानं यचियजा ॥ ज्ञानमव यर्यंत त्वं । तस्माज्ज्ञानं समाश्रय ॥ ज्ञानमात्मनि स

कल्पं । विकल्पं परिवर्जयेत् ॥ सविकल्पात्मकायाच । पापकाकुजायते ध्रुवं ।
गिवंशकिमयं देहं । रजगुणमजायते ॥ परं ब्रह्मणि संलीनो । यथावा ध्यायपश्य
ति । नीयाज्ञमधुमेयश्च । उत्पाद्यादास्व नित्य ॥ सर्वत्र खचराचरं । यत्र दापानवि
स्तरं ॥ अथधमतायत्र । वाजिद्रयाकथं तथा ॥ जलेक्षीरं यथा तैव । मधुमेयथा
वं ॥ योर्ण्णनपूर्ववान्यं । संरवंतत्र निर्मितं ॥ सदकायरवक्षेत्र । विविधवद्वपद
न ॥ अज्ञाने सस्कृतं सद्धा । मत्यापानकृत्व ॥ ब्रह्मद्रव्यासूचायान । स्वगुरुस्य
दियानकात् ॥ सृजनाद्धवनिर्वद्या । निर्विकल्पासमन्वितं ॥ जलस्थलयलं सर्वं । प

५

२४

तत्पूर्णं समानयं ॥ स्फाटिग दिनसकाल । जलजीवसमन्वितं ॥ अनामिश्वं नास्ति
किञ्चि । सर्वकीयादिकं प्रिय ॥ समदृक्च समावस्थि । सथासन्ध चितिदगि ॥ सर्वत्र
मय विज्ञानं । ज्ञानवद्विदगिकारूपं ॥ काष्ठादिमथनाद्धवि । यकठावह्निपूर्वम ॥ जङ्को
दंदक्षणतन । गतं ब्रह्ममयं कुरु गतं ॥ धर्माधर्माय चित्यागा । त्यकलयियवतत्र ॥ विश्व ५८
तस्मीवर्जवापि । यच्चास्मि सकलं प्रियं ॥ विचारय स्वमूतादि । जानिचव हि कारणं ॥
॥ मूलब्रह्म विजानीया । क्लेनयस्मासमञ्चवं ॥ नानाजीवाश्रयन्तु । पूर्वीसंकनदू ॥ स्याग
॥ गामूर्यग्रागनंदवि । गामूतस्याविरूपं ॥ प्रायस्थितपूकथितं । ब्रह्मरूपाविभा

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

वनी ॥ मलमूत्रपुरीषाणि, मायएवनसंशयः ॥ स्त्रीबीजयवमङ्गानि, अहस्मैनबजायते
कल्पितेन्दु विनिर्गतं, प्राणापानयवमेयदि। पुरुषस्यतुबीजन्तु, बिन्दुचित्यविनीयते ॥
बिन्दुस्तुयवमङ्गानि, मायायं शिवरूपधृक् ॥ शिवतत्वनगाम्यादि, पुरुषोनाशिवेन
च ॥ सूत्रयविपर्ययस्य, कारणकेननिश्चितं ॥ ज्ञानमाश्रयेनसकलं, निर्विकल्पस्य
सन्दधि ॥ विकल्पस्यमङ्गानि, यावत्संज्ञायतनच। मातृगर्भस्थादीर्घान्तु, शिशुश्च
वनसंशयः ॥ निर्विकारनयायस्य, रसनाकुशिताभवेत् ॥ तन्तु पुरुषसंज्ञकं, मन्त्राः
सर्वगुरोभवेत् ॥ ब्रह्मानन्दमयं ज्ञानं, यदंब्रह्ममयोभवेत् । नेत्रायवमङ्गानि

५२

कथयामिवरानने ॥ नब्रह्मणस्तुनब्राह्मी, नक्षत्रं नक्रियस्तथा ॥ ब्रह्मानन्द
सूक्ष्मन, शूद्रस्तुयवमङ्गथवा ॥ विप्रायवमङ्गानि, पुरुषोऽस्मैनवपुरुषः ॥ सर्वेसा
न्तुविजानीहि, यवमात्माविनिश्चयात् ॥ आकाशात्पतितन्तोयं, निम्नगामीनगा
च्छति ॥ ग्रामम्प्राणर्मस्पर्शं, विष्ठामूत्रादिपूरितं ॥ श्मशाने गोष्ठे मार्जार, स्वपादिः
पूर्ववान्वितः ॥ समस्तमविदधगि, गङ्गायामिलितंयदा ॥ गङ्गामृतनदश्वास्ति, का
लुष्यंनैवतिष्ठति ॥ मलमूत्रपुरीषाणां, तत्रएवहिकारणं ॥ यदिपुंस्त्रीरजस्यांकेच
नादरुविनिःसृतं ॥ चूक्षिनाडिप्रधानेन, प्राणापानयवमेयदि ॥ पुरुषस्यतुयद्बीजं, बि

न्दुचित्यविनीयते ॥ सर्वस्यकारणंयस्य, तदस्यकेननिश्चितं ॥ जगत्सिद्धस्यास्यस्वरूपा ॥ ज
गोदितिनिःसृतं पुमान् ॥ यदागतदजन्मकालं, कोनस्यात्कुलजःगः ॥ पुरुषायायविनिर्मु
क्तं, ज्ञानमगम्यगत्रिय ॥ ब्रह्माण्डकोटिजननी, एकैवादस्वरूपिनी ॥ ज्ञानानानाविधेः
च्छादि, जीवार्थसकलंजगत् ॥ कुलालचक्ररुदनं, घटकार्यंयथाभवेत् ॥ पृथ्वीयवमः
ङ्गानि, आकाशंप्राणलिष्ठति ॥ घटस्येवशिरःत्वं, नाकाशोभिन्नताभवेत् ॥ यथाजद्गग
ताजीवा, जननाशवरानने ॥ प्राणाशिष्टगतिसर्वेण, तस्माद्ब्रह्मयदमेरु ॥ अतएवमङ्
गानि, निर्विकल्पसदाभवेत् ॥ एवसम्भिन्नमथज्ञानं, समतासर्वजन्तुषु ॥ सर्ववर्णेषु

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

याराव, समन्तानत्प्रसीदयः। यथासूर्य्यप्रकाशस्य, समस्तंनप्रवर्त्तते॥ दन्तमत्या
पियान्यास्या, शमःसंदृशनक्रमात्। शोधयसर्वभूतादि, चन्दनंश्चैवकर्द्दमं॥
अष्टनवमदृशानि, सान्निसर्वमथापुनः। सिद्धिस्तद्विविधस्य, श्रीगुरुवाक्यवया
प्रिय॥ इतिश्रीश्मशानशिवस्कन्दकचर्वरीयाशयवाशनुपरमार्थनिर्णयः॥ ० ॥
श्रीदेव्युवाच॥ यथसंसाधयद्देव, प्रयागादीनुशस्यते। साधकःसंविशागेन, त
थाकथयशङ्कर॥ ॥श्रीसदाशिवउवाच॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामि, यथासंसिद्धि
सूचकं। येनसंसाधयद्वीरा, वीरावाकुलसन्नमं॥ अष्टत्वात्तुपुरश्चर्य्यां, प्रयाश

क्रकुम्भिस्कुनि। मत्स्यपालककाष्ठानां, राजनंसरविश्चति॥ नाशःपरनयेद्देवी, कुल
मार्गस्यदूषका। तस्मात्सर्वप्रयत्नापि, प्राणान्तनापिसर्वदा॥ कर्म्मनामनसावाचा, पु
रश्चरणमाचरेत्। वर्तुलंतत्त्वंयत्नात्, हविष्यासीजितेन्द्रियः॥ दिवारात्रंक्षच
र्य्येन, रात्रौकुर्यात्प्रियत्नया। पूजयद्विशिनायदवि, मयश्चकपूरसूत्रः॥ सासंसच
रिवारश्च, तन्नूनंनकारयेत्। दशांशंहवनकुर्य्यात्, द्विलक्षयप्तेपुरश्चरेत्॥ स्कन्त
मासेस्त्रिमध्यके, दीवीसन्तुष्टदेशवा। तर्प्पयत्सुषयायदेवी, दशांशेहवनसाने॥ त
र्प्पणस्यदशांशेन, मार्जनंसमुदाहृतं। तद्दशांशेनवैकुर्य्यात्, कुमारीराजनं
५२

मरेत्॥ कलौचतुर्गुणंकुर्य्यात्, पुरश्चर्य्यान्तुसाधकः॥ दीक्षाप्राप्यानकुर्य्याद्धि, पुर
श्चर्य्याविलंवनी॥ आयुश्चश्चलताज्ञात्वा, स्वात्मश्रेयस्तुचिन्तयेत्। दीक्षांप्राप्यपु
रश्चर्य्या, मकृत्वाम्रियतेयदि॥ ब्रह्मरूपारक्षतूनं, शवयोमनाश्रय। तस्मात्सर्वा
त्मनादेवी, पुरश्चर्य्यासमाश्रयेत्॥ चन्द्रसूर्य्योपरागेवा, पुरश्चरणकारयेत्॥ य ६१
शान्मुक्तिन्तुसञ्चया, पुरश्चरणमुच्यते॥ दशांशेसर्वकर्म्माणि, कारयेत्पूर्ववा
दिने। तत्रःप्रयागकर्म्माणि, शृणुप्रवक्ष्यामिसांप्रतं॥ वीरदीक्षानशकाय, संपूज्यः
विधिवत्सुरा। श्मशानशिवदर्क्षवा, गृहद्वारेनसिकिता॥ दीयादिपितिविधेन्निशा, मः
पाव५१

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

शावा त्यर्थविनयान्वितः। सत्यवाक् धैर्यसम्पन्नः कामक्रोधविवर्जितः॥ ॥ कौलसन्तय
संयुक्ता वीरः सन्तानकाथवा। सन्तानद्वयहीनाथ स्त्री स्वासीव निगागम। सद्गुरोक
ज्ञः पद्यादौ कायगुप्त्यर्थहेतवे। देवीत्तु संकुलञ्चैव यथापूर्वं प्रयादिशेत्॥ नवालन्दङ्ग
यन्मन्त्री दिवारात्र वर्जितः। तु कार्द्ध रुद्रनागकः। ग्रन्थायां गणमकर्त॥ गाय
त्र्यादुजयपद्मगर्भं न्यस्य स्वैवयतक्रं॥ नागाचार्योजयं कुर्यात् यथाक्रमक्रमनन्तु॥ द
गामिन्नरन्नन्यस्यं मन्त्रसंसिद्धिहेतवे। हामानकन्यकापूजा कृतसिद्धिर्भवध्रुवं
॥ अथवाद्वित्रिगुणं जाप्यं यावद्वेसपक्वासवं। कुवादीचा रमसका ध्यामान्त्रयगदि

कं॥ त्रिसंध्यामथवा चैव एकसिद्धिपितृद्विनं। वामादिसकमा ... हामाद्य ग
प्रमूर्द्धनि॥ अष्टम्यां वा चतुर्दश्यां समायसहनेगणं। दर्शांशहामकःसका नमद्दाम
निरवस्रष्टे। जयपञ्च गर्तमन्त्री यन्त्रं स्थत्रिपर्वकूले। हामान्कसकनध्येयस्य तुष्टिश्च
वसमायूक्या॥ त्रिगणत्रिगणकं वा जपाचे वा स्वमूर्द्धनि। हामान्कसकपाज यूः तुष्टि
मात्रालिमानवः॥ जपाश्चैव तु सारस्वं कुलस्यङ्गानिधे। नामाद्यगोष्ठलाकानां तुष्टि
मात्रान्तिसकमः॥ निर्मलाङ्कुलयन्त्राणि आत्मनावायथस्थ। त्रिसंध्यांविरूद्नादध्या
त्रिसप्ताहात्तु जायत॥ श्मशानगर्भं वा गृहे मन्त्रैचक्रगणउत्पत्। यतयत्र क्रियं स्त्री

ग्र २

ग्रं २

त्रि निगमास्थूलनैनयत॥ मूलाङ्कगसादर्दन त्रिधाक्रिमन्त्रितान्दपात्। नावागक
ठयस्त्रालि संतुष्य भावयथस्थाम्॥ दूर्वगित्तु विन्धारं दुःकुलं दूरजन्तुषु। वालुका
सपकजप्ताणु महामप्रान्तुवायेत॥ याज्ञिकासपकजप्तातु ग्रस्तकूणादि शिवरः॥ नात
यङ्घ त्रिमूजायां कृत्वासन्यग्नमध्वं॥ कवाचाचतुर्थकाध्याय सपकजप्तादकनतु। अथ
क्र नानिवर्लिका चितायुष्मुलुधूयन्॥ लूता गर्दरुपि सष्ठ द्यावथाविविधास्तथा।
सपकजपादक्रसका त्याना लोपद्धिनागयेत॥ एकविंशतिवारेषु जलप्रवाहिमः
त्रिमं। स्कुवरउरूमंवापि विषयानाद्विनाशयां। पूयान सिद्धिसिद्धार्थं श्मशानः

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

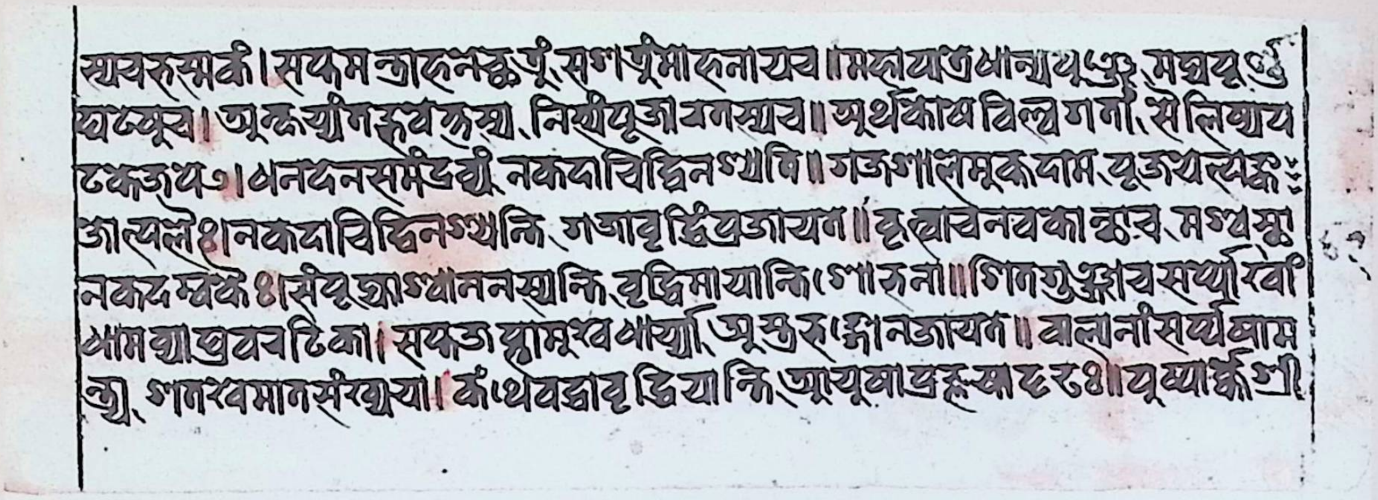

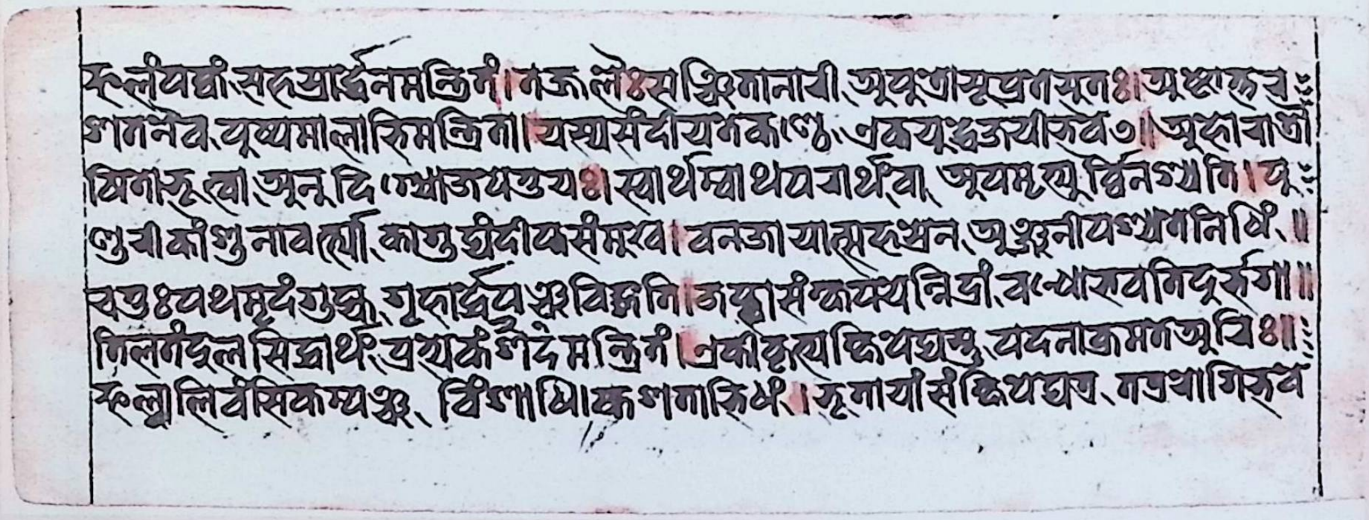

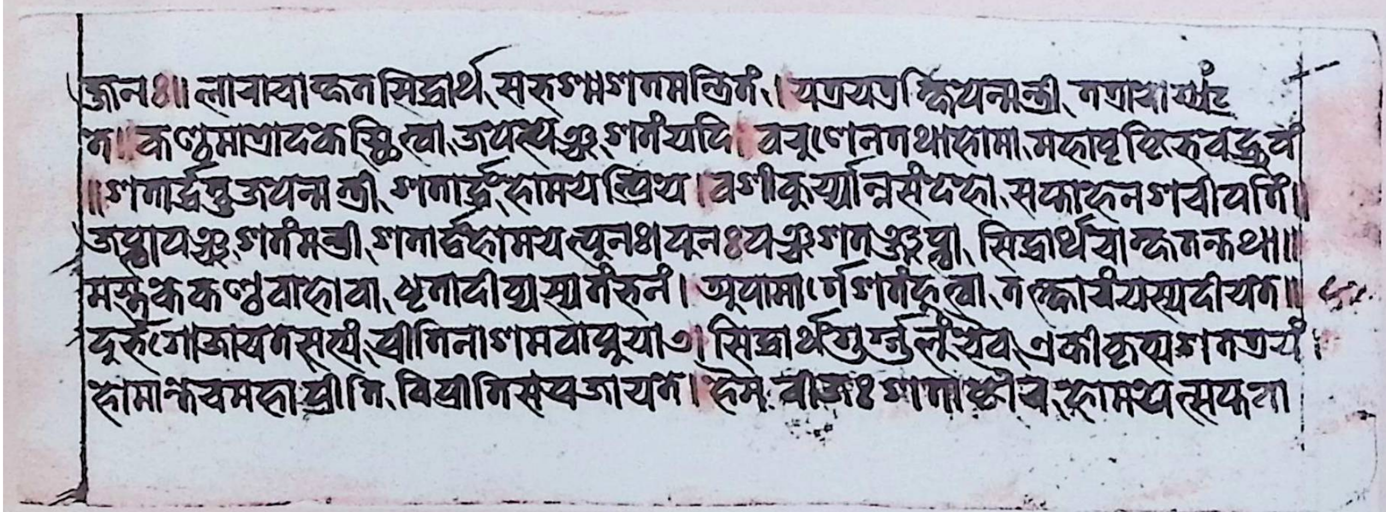

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

सर्वा ॥ उन्मत्तोऽपराजितः गीर्वं वस्तुलं चाप्यनान्वितं । सप्तदाव निशाचारो जपन्तु स्वासम
न्वितः ४॥ दिवा चवक्त्र्य स्थाने, चार्वीकुर्यात्यथन्तया । कर्पासानि तु मामेलं, पूर्के यज्ञ
गणिकान ॥ एकविंशं दिन दवि, गवस्याविधि यदस्य ७ । एवं गुरुकृणामीयायी, पूजाकु
र गणेजय ७ ॥ कृत्वा विमधूयैसका, उर्ध्व शीलरुणग्रियं । यिक्षनेयाक्त गिकृत्वा, पूजु
क्षामसकावयि ॥ स्थित्वा यज्ञ गणिकृत्वा, स्वकुलेयविनश्चति । सिदूचमन्कतायु कं, ग
नाक्ष्यचिमन्त्रितं ॥ कृत्वा कन्या कथ्य देवा, जुंचि क्षवह कं कुरु७ । वाजिकाधूमर्जं ता
री, दगधावारिमन्त्रितं ॥ महायागत्र गमने, स्नानमाचननिग्यितं । मेलं वाथर्व्यगंवा थ

ऋग्वाधावारिमंत्रितं ॥ यानां नारि स्वदानाञ्च, प्रसूनस्त्रवनिक्रया । शिवस्थान ... पूज्य
ऋचं कालचगणं कुर्य ७ ॥ क्रिमासिंगपूकार्थाय, स्वयं चैवादयेल रु ७ । दत्ताम्बवसमा
दाय, कुंकुमाच तैल न्दके ॥ नयेवा ... सम्य, कोतावसुधानले । यज्ञविंशति
सादसं, कायकृत्वायवाजय ७ ॥ जयन्ति रुद्रस्य ब्राह्मी, वागीश्वरसमारप ७ । लम्बोदर्या ६७
मध्यवीय ४ कदम्बवृक्षमूर्धनि ॥ कुंकुमाद्रक्तिस्वगान्धं, वनालां ४ सिध्यनगणा । वाकीनी
वाचहामनं, कुसुमसूत्र पिशाचिका ॥ लम्बोदर्याग्निनरामन, निर्वृन्दशान्यतले किका । क
न्यादस्वलीशक्त, लम्बोदर्यानुगानय । जम्मा पूजारुविपाय, वर्द्धमान रायन्नालिं

नृत्यमोलायनक्षोगृह, सलान्ध्रागणमन्त्रितं ॥ ललाटे तिलकं कृत्वा, य४य ... स्व ...
रक्ष७ । कुंकुमागुरुकर्पूर, रोचना निम्नु मिश्रितैः ॥ गणारिमन्त्रितं कृत्वा, तिलकं य४क वि
क्षेमि । वलेनाजकूलसृग, विवादसञ्जयी रुप७ ॥ सिद्धार्थक वचा श्वेता, प्रभूतक ल
शोदय । कृत्वा प्रागयतु दशम्यां, संपूज्यमवसं पूजयेत् ॥ मूर्खवक्त्रि पाठपात्तु, यच वादज
थारक७ । शिवयुक्तसिकामूलं, गणाध्यक्षरिणाक्षितं ॥ शिवावप्रियकथयवर्द्धा, यच वादननि
वारणं । भूचावाचा यरादन, नगदवानविद्युत ॥ तियाचाचायि सायाचा, नश्याद्ध्यायसाव
न४ वि ...किंपकूकन, सायमण्ड्वा माहं । वृषधर्ममासन कृत्वा, नयचाग्रप्रपूजय७ । य

थाशुनमूर्खावदिष्ट, निर्विकल्पेन साधय७ ॥ लान्ध्रावसनिरुनव, रुद्रनाय पूजितं ॥ ...
दक्षागमामध्य, यावद्रुद्रप्रपूजित ॥ भूतम्यां वाचचतुर्दश्यां, नवम्यां वा विशेषतः ४ ॥ शिव
वास्यान्तथा पूजा, निशायां विपूजय७ ॥ यथाधीचक्रपूजो वे, तथा सर्वसमाचर७ । विन्
चक्रत्रिकालेतु, महायागं तु थायय७ ॥ यज्ञकालान्तुयज्ञश्च, यत्नूकं यज्ञुर्वे क्रमा७ । न ६८
न४यव नयं रुद्रकालिकाक्रमपूजन ॥ सा ... स्वर्गसूखेमान्द्रं, मात्रा सिद्धिंसवक्रुर्वं । सर्वो
सर्वमस्तादवि, सचम गद्रवीमाहं ॥ भूत्याथाकुरुनयस्तु, रुद्रवायकूनकृत ४ । यचिश्रमेक
चलन्तु, नसं सिद्धिमवाप्नुया७ ॥ ४ं० स्यागत्से समाख्यातं, कालिकायाकुलक्रमं । विधानीय:

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

यमेदिग्धीं गास्त्रे कालिक्रमागमे ॥४॥ गायनी यज्ञ्य तेन, नवयागस्यात्क साधि ॥७॥ गुरु रु
किय नाथाहि, महागास्त्रमयीप्रसा ॥ यन्त्री पूज्य फलन्दृष्ट्वा, व स्त्राले कावमवत्वा । स्वात्म
क्रियानिरूप्यानि, यत्किञ्चिद् दुर्विदुर्ल्लभं ॥ गुरवप्रथमं देवा, गणः स्वात्मनिधाय ये ॥
गुर्व्वागमक्रमाचारिणी । पूजकायप्रदायये ॥ गुरुसंयुक्त मानेतु, सन्तु सा कालिकाक्रमं ।
यन दलि स्वान्त शास्त्रं, य स्यात्कस्य पूजितं ॥ यत्र स्थितं प्रपूजितं, विधिवत्स्वयमष्टवा ॥
स निर्विघ्नेन तु यण्मासं, यावज्जीवनियेयहि ॥ पूजकं पूजितं यत्न, ऽर्द्ध कालिकुलक्र
मं ॥ समग्रं पूजितं मन, कालिका कालनाशिनी ॥ पूजकं सम्य सकलं, कालनकाल

यत्सदा । तत्काल कालिकादेवी, कलयत्सा युगपत्ना न ... सदृशीयकः । ... कालि
दृशीतयः ॥ न काली सदृशी धर्म्मा, न काली सदृशो ऽतु वि ॥ जीवन्मुक्तः स विज्ञेया, म
हायागुयनः सर्व्व । महत्या गी विजानीहि, कालिका यत्र संस्थिता ॥ अर्द्धमृत्युञ्जय
यादेवी, मङ्गलार्द्ध नमाजये ॥ कलौ विशेषता काली, पूजितं प्राप्ययत्न नः ॥ देवता
पूर्व्व विघ्नं, वर्ज्जिगस्थानकं प्रियं । याम्ना न रूपया देवी, ऽध्यानानुरूप समारुये ॥ स न्व
भावबद्धा, साधकानां हितायच । नानानक्तप्रवारस्तु, नानाम्नाय समागताः ॥ रू
रुद्रनामरुद्रा, एकागक्ति सहस्रधा । मङ्गलायमहामाया, चण्डकापालिनी शिवा ॥ स्या

... कालचक्र, ... स्थितानकाविणी । अनास्थ्या ... गुह्यकाली जयावे
ति ॥ सिद्धिलक्ष्मी विशालाक्षी, महाप्रत्यङ्गिरा स्मृता । सुन्दरी भैरवी बाला, उग्रचण्डो
ग्रकापिनी ॥ विचित्रा बद्धधा जाता, नाना रूप समाश्रिताः । एका सा बहुरूपा तु, जानी
या हिग्रव कृपा ॥ सन्तयसाधकश्रेष्ठः सिद्धिस्थानस्य राजते । अनुस्थानयगसर्व्वं
सिद्धिरागी कृत्वकुर्व्व ॥ इति श्री ... महाकवयी चयाश्य या
नन्त्र कालिकुलक्रमं ॥ ॥ सम्वत् १२३ सर्व्व प्याथ्यायाकिथे ॥ लिखितमिदं ...
दयन, संपूर्णं शुभं ॥ ॥

१७७२ ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

(मातृका 'ख'को फ्याक्सिमिलिका नमुनापत्रहरू)

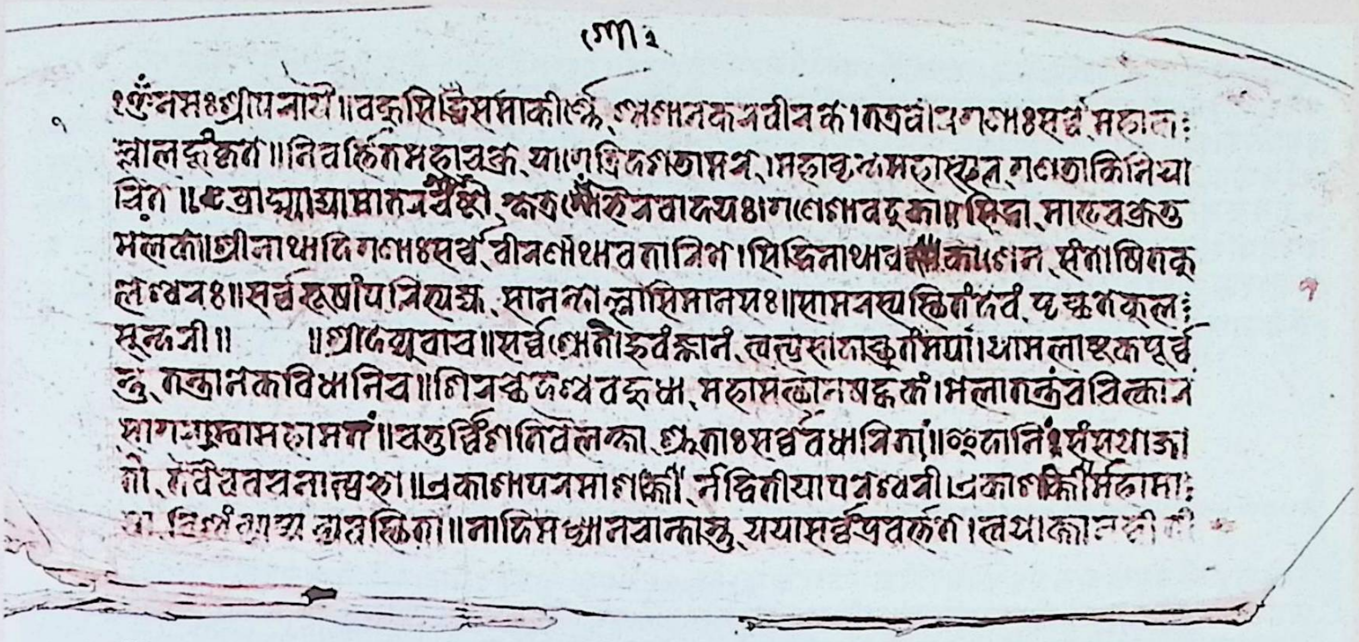

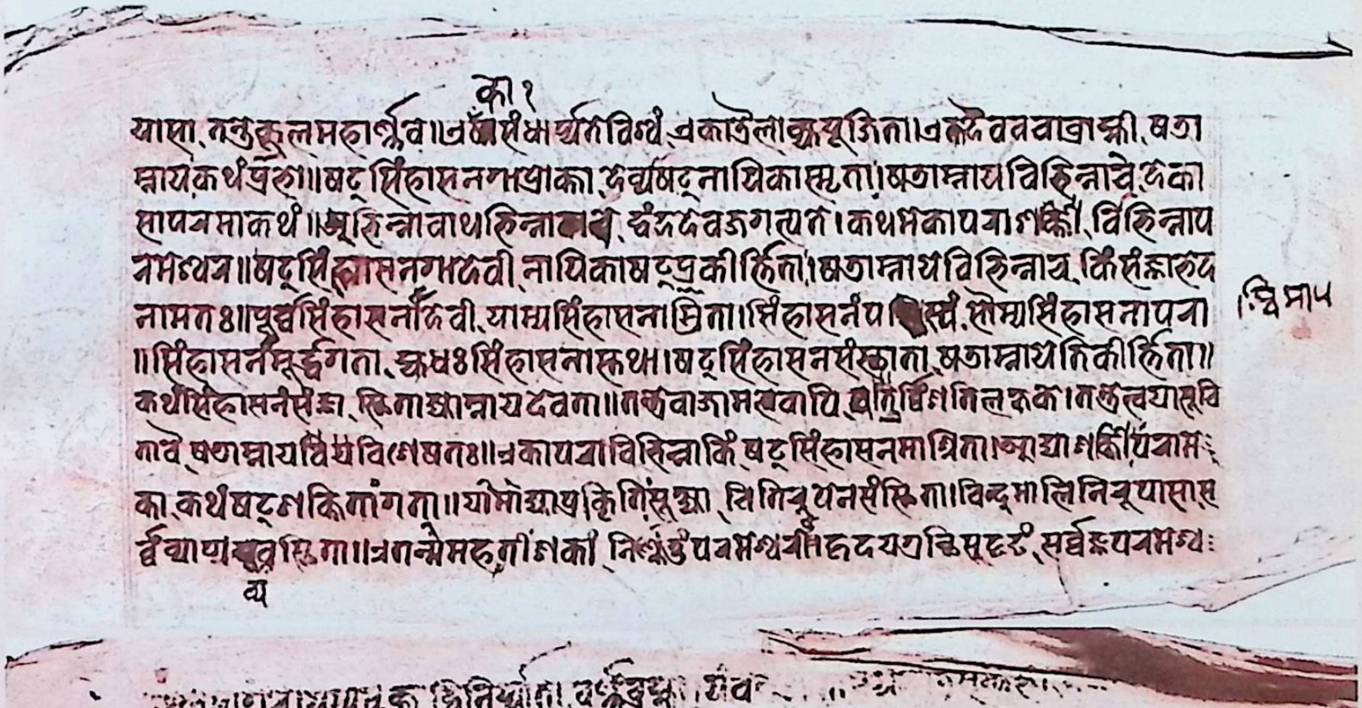

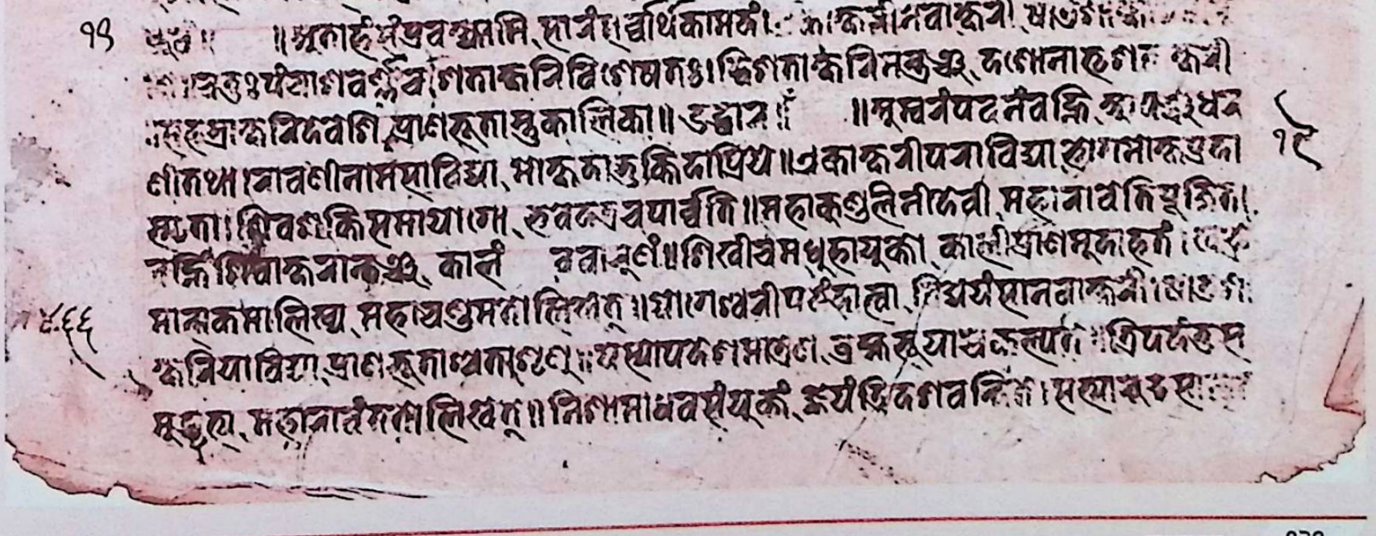

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

(मातृका 'ग'को फ्याक्सिमिलिका नमुनापत्रहरू)

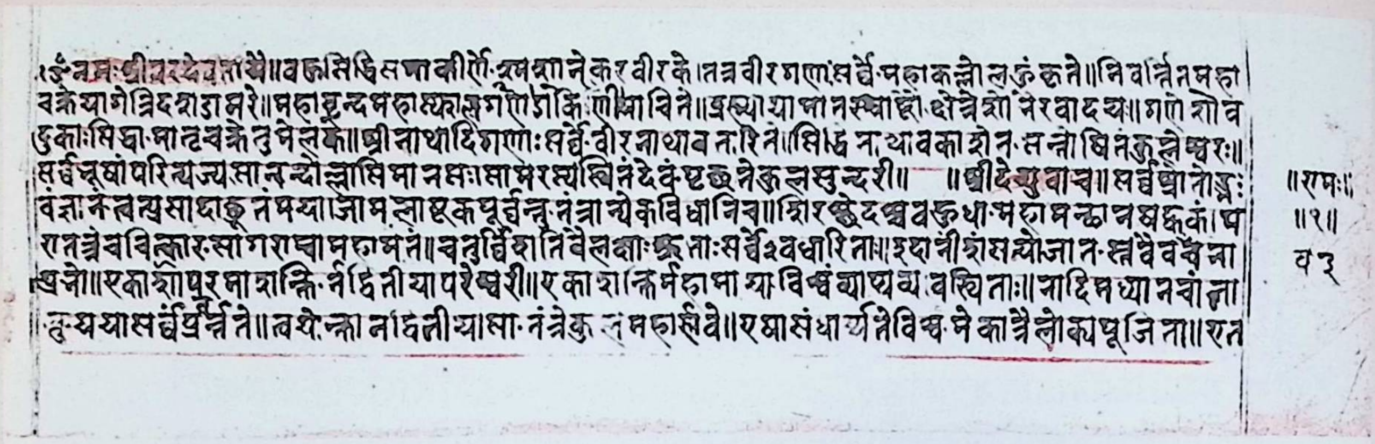
ॐ नमः श्रीगुरुदेवताये॥ वज्रसिद्धिसमाकीर्णे स्थलस्थाने करवीरके। तत्र वीरगणाः सर्वे महाकल्लोलकं कुर्वते॥ निर्वाणेन महा
वक्त्रे यागे त्रिदशाङ्गमरे॥ महावृन्दमहास्थानस्मगणोऽभिः ण्णितेविने॥ ब्रह्माद्या यानस्थाहं क्षेत्रेशो भैरवादयः॥ गणो शोव
उकाः सिद्धा मातृचक्रेतु मेलके॥ श्रीनाथादिगणाः सर्वे वीरनाथाव तारिने॥ सिद्धनाथवकाशेन सन्तोषितकुलेश्वरः॥
सर्वभूषां परित्यज्य सानन्दोल्लासिमानसः। सामरस्यस्थितं देवं पृच्छन्ते कुलसुन्दरी॥ ॥श्रीदेव्युवाच॥ सर्वज्ञानोप्ल
वज्ञानं तत्त्वसाधक तन्मया। जामलाष्टकपूर्वं तु तन्त्राण्येकविधानि च॥ शिरश्छेदश्च वक्त्रधा महामन्त्रा च षट्कं। प
रात्रे च विस्तारः सागराया महामतं॥ चतुर्विंशति वेलक्षाः कृताः सर्वेश्वधारिताः॥ इदानीं शंस योजानं श्रोत्रं चक्रा
यन्ते॥ एकाशीपुरमा शक्तिः र्द्धि तीया परेश्वरी॥ एका शक्तिर्महामाया विश्वं व्याप्य व्यवस्थिताः॥ नादिमध्यान्तवान्ता
तु यया सर्वं प्रवर्त्तते॥ तथैका नादिनी या सा तन्त्रेकुलमहासिवे॥ एषा संधार्यते विश्वमेकात्रे लोकपूजिता॥ एत

॥एम:॥
॥२॥
व३

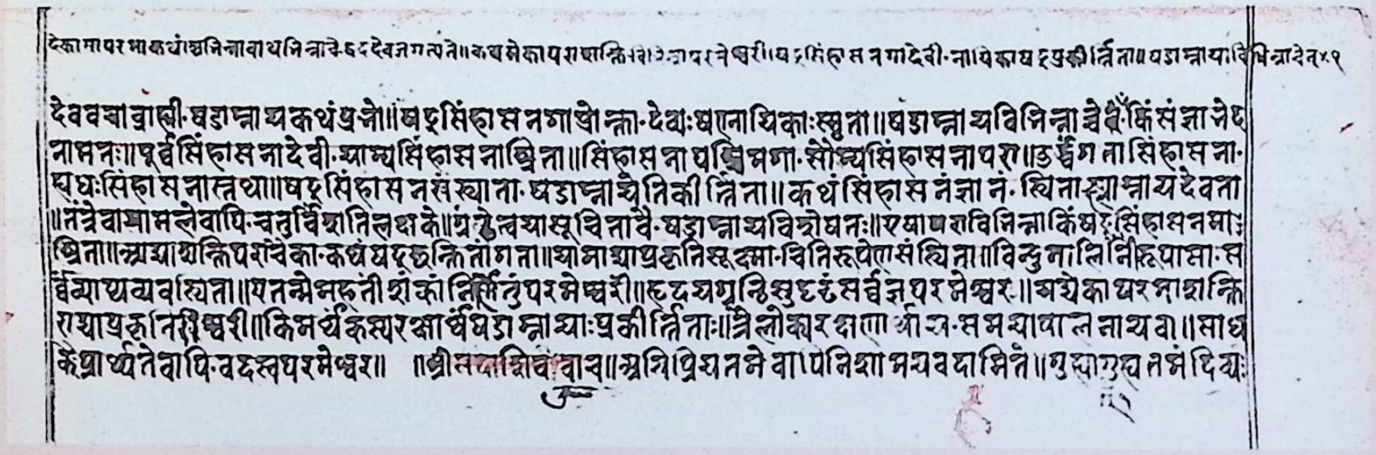
देका मापर भाकथं षड्विन्नाथविन्नाके द्ददेवजगत्त्रे॥ कथमेकापराशक्तिः ...दरनेश्वरी॥ षट्सिंहासनगा देवी नाथ... षडाम्नायाविभिन्नार्द्र२१

देवब्रवाञ्छी षडाम्नाय कथं प्रभो॥ षट्सिंहासनगा प्रोक्ता देव्याः प्रणोधिकाः स्मृता॥ षडाम्नाया विभिन्ना चेद् किं संज्ञा भेद
नामतः॥ पूर्वसिंहासना देवी आम्यसिंहासनाश्रिता॥ सिंहासना पश्चिमगा सौम्यसिंहासना परा॥ ऊर्ध्व गता सिंहासना
धघः सिंहासना तथा॥ षट्सिंहासनसंस्थाना षडाम्नायेति कीर्तिता॥ कथं सिंहासनं ज्ञानं स्थिता आम्नाय देवता
॥ तन्त्रे वामामलेवापि चतुर्विंशतिलक्षके॥ ग्रन्थे तव्याः सूचिता वै षडाम्नायविशेषतः॥ एषा परा विभिन्ना किंषट्सिंहासनमा
श्रिता॥ आद्याशक्तिपरा चैका कथं षट्छक्तितां गता॥ यो सा आद्या प्रकृतिः सूक्ष्मा विनिरूपेण संस्थिता॥ विन्दुनाल निरूपा सा स
र्वव्याप्य व्यवस्थिता॥ यत्तन्मे महती शंकां निर्णीतं तु परमेश्वरी॥ हृदयग्रन्थिसुदृढं सर्वज्ञ परमेश्वर॥ अद्यैका परमा शक्ति
राद्या प्रकृतिरीश्वरी॥ किमर्थं कस्य रक्षार्थं षडाम्नायाः प्रकीर्तिताः॥ त्रैलोक्यरक्षणार्थं अन्यथा पालनाय वा॥ साध
के प्रार्थ्यते वापि वदस्व परमेश्वर॥ ॥श्रीसदाशिव उवाच॥ अतिप्रियतमे वा पनिशामय वदामि ते॥ गुह्याद्गुह्यतमं दिव्यः

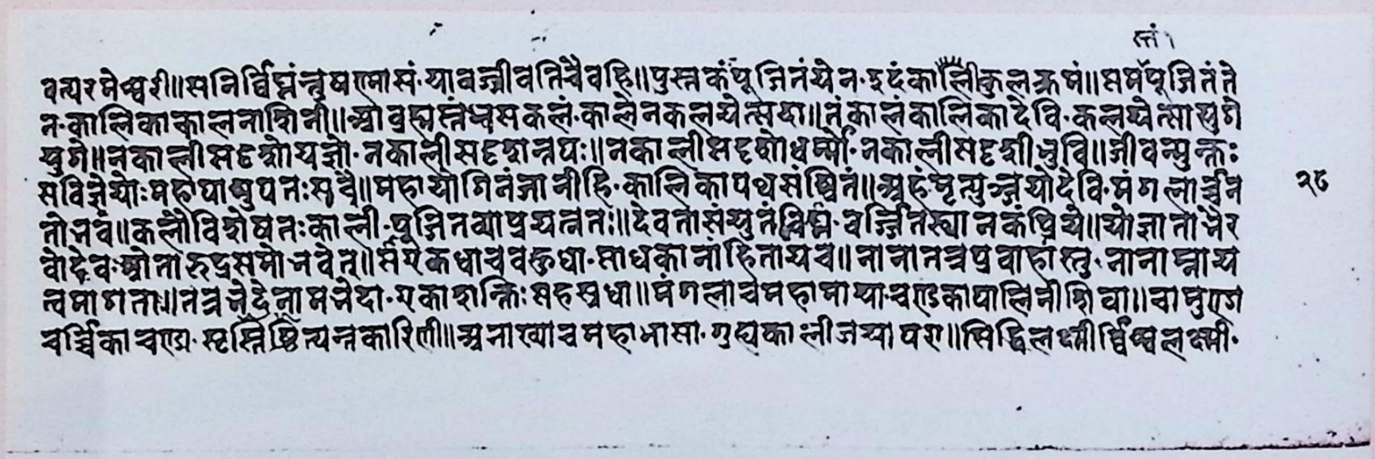
स्तं।
वत्पर मेश्वरी॥ सनिर्विघ्नं तु षण्मासं यावज्जीवति वै वहिः॥ पुस्तकं पूजितं येन इदं कालीकुलक्रमं॥ सम्पूजितं ते
न कालिका काल नाशिनी॥ स्त्रो बुस्तत्वं सकलं कालेन कलये त्सदा॥ तं कालं कालिका देवि कलयेत्सा युगे
युगे॥ न काली सदृशो यज्ञो न काली सदृशस्तपः॥ न काली सदृशो धर्मो न काली सदृशी भुवि॥ जीवन्मुक्तः
स विज्ञेयः महापापुप नः स दे॥ महायोगिनं जानीहि कालिका पथसंस्थितं॥ अद्य प्रभृत्यु जानो देवि मंगलार्थं न
तो भवे॥ कलौ विशेषतः काली पूजिता प्रयत्नतः॥ देवतासंस्तुतं क्षिप्रं वज्जितस्यानकं प्रियं॥ योज्ञानाति भैर
वो देवः सो नारुद्रसमो भवेत्॥ मयैक धा च वक्रधा साधकानां हिताय च॥ नानानन्त्र प्रवाहास्तु नानाम्नाय
त्वमागताः॥ तत्र भेदे ना मभेदा एकाशक्तिः सहस्रधा॥ मंगला चैव महामाया चण्डकापालिनी शिवा॥ चामुण्डा
चर्चिका चण्डा स्वस्तिष्ठिद्यन्नकारिणी॥ अनाख्या च महाभासा गुह्यकाली जया परा॥ सिद्धिलक्ष्मीर्विश्वलक्ष्मी

२८

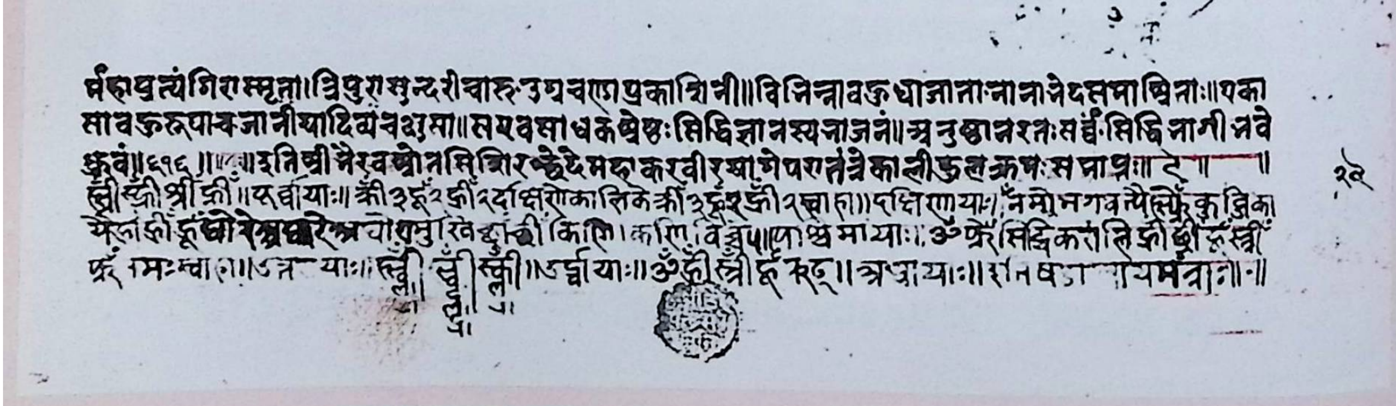
मंगल त्वं गिरा स्मृता॥ त्रिपुरा सुन्दरी चारु उग्रचण्डा प्रकाशिनी॥ विभिन्ना वक्त्रधा ज्ञाता नानाभेदसमाश्रिताः॥ एका
सा वक्त्ररूपा च जानीयाद्दिव्य चक्षुसा॥ स एव साधकश्रेष्ठः सिद्धिज्ञानस्य भाजनं॥ अनुष्ठान रतः सर्वं सिद्धिभागी भवे
त् ध्रुवं॥ ६१६॥ ॥ इति श्रीभैरवस्रोतसि शिरश्छेदे महाकरवीरश्मशाने परातन्त्रे कालीकुलक्रमः समाप्तः॥ ८ ॥ ॥
ह्रीं क्रीं श्रीं फ्रीं॥ पूर्वायाः॥ क्रीं हूं ह्रीं दक्षिणकालिके क्रीं हूं ह्रीं स्वाहा॥ दक्षिणायाः॥ ॐ नमो भगवत्यै स्फ्रें कुब्जिका
... ह्रीं हूं ... अघोरमुखे ... किलि किलि ... विच्चे॥ पश्चिमायाः॥ ॐ फ्रें सिद्धिकरालि ह्रीं छ्रीं हूं स्त्रीं
फ्रें नमः स्वाहा॥ उत्तरायाः॥ ... ॥ ऊर्ध्वायाः॥ ॐ ह्रीं श्रीं हूं हूं॥ अधरायाः॥ ... यमन्त्राणि॥

२९

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

(मातृका 'घ'को फ्याक्सिमिलिका नमुनापत्रहरू)

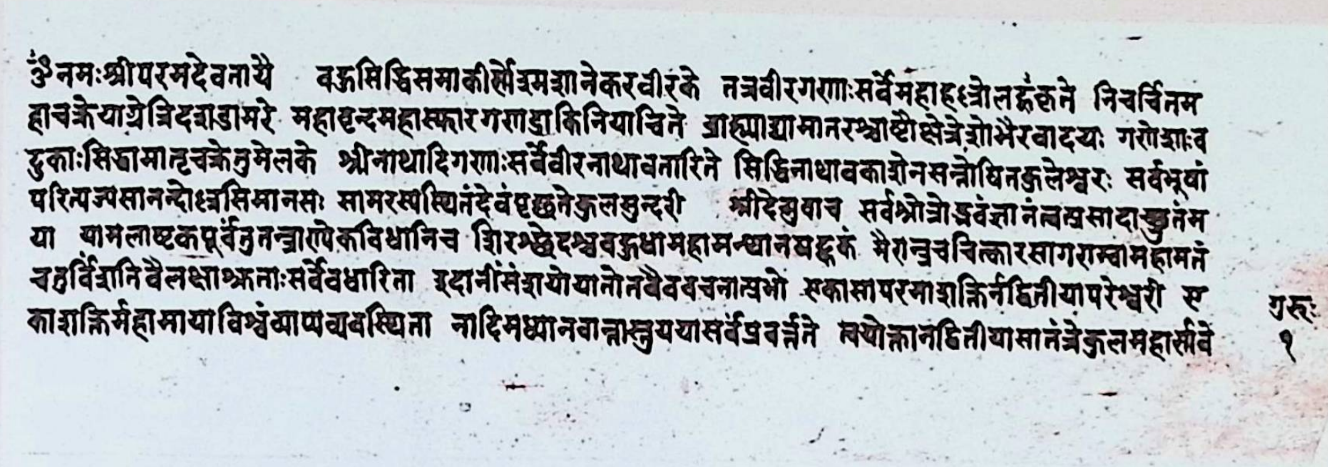
ॐ नमःश्रीपरमदेवतायै वज्रसिद्धिसमाकीर्णेश्मशानेकरवीरके तत्रवीरगणाःसर्वेमहाहृष्टोलहूंकृते निवर्त्तिनम
हाचक्रेयाग्रेत्रिदशाडामरे महानन्दमहास्फारगणाडाकिनियाश्चिते ब्राह्म्याद्यामातरश्चाष्टौक्षेत्रेशोभैरवादयः गणेशाःव
टुकाःसिद्धामातृचक्रेतुमेलके श्रीनाथादिगणाःसर्वेवीरनाथावतारिते सिद्धिनाथावकाशेनसन्तोषितकुलेश्वरः सर्वभूवां
परित्यज्यसानन्दोध्वसिमानसः सामरस्यस्थितंदेवंपृच्छतेकुलसुन्दरी श्रीदेव्युवाच सर्वज्ञोत्रोद्भवंज्ञानंत्वत्प्रसादाच्छ्रुतंम
या यामलाष्टकपूर्वंतु तन्त्राण्येकविधानिच शिरश्छेदश्चवज्रधामहामन्थानषट्कं भैरानुचचित्कारसागराम्बामहामतं
चहर्विंशानिवैलक्षाश्रुताःसर्वेवधारिता इदानींसंशयोयातोनवैववचनात्प्रभो एकासापरमाशक्तिर्नन्दिनीयापरेश्वरी ए
काशक्तिर्महामायाविश्वंव्याप्यव्यवस्थिता नादिमध्यानवान्तास्तुययासर्वंप्रवर्त्तते नत्योक्तानन्दिनीयासानेत्रेकुलमहासीवे गुरुः १

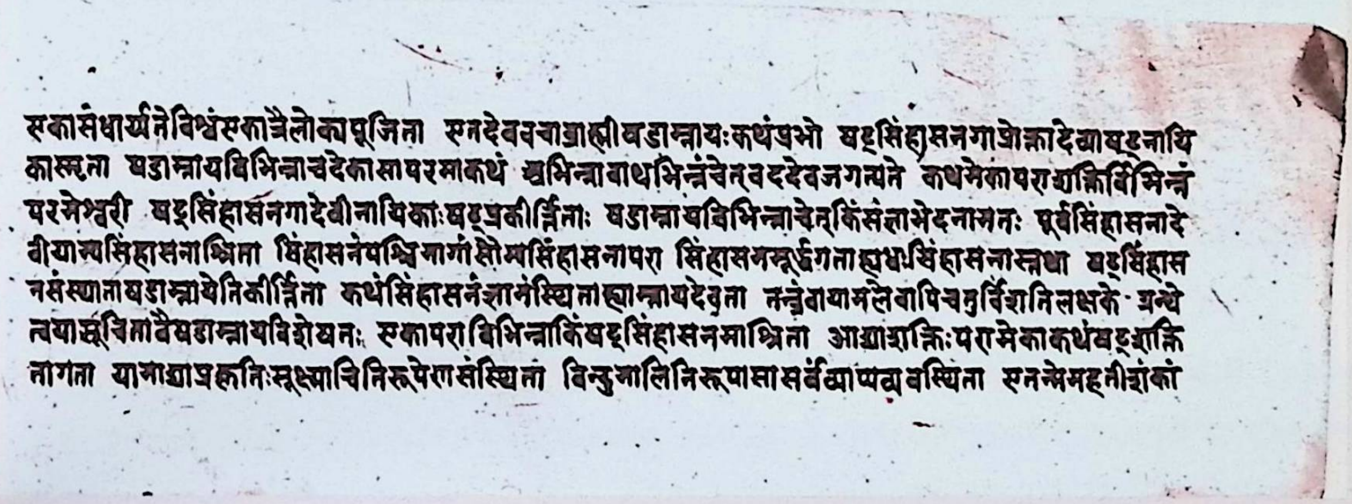
एकासंधार्यतेविश्वंएकात्रैलोक्यपूजिता एतदेववचाश्राह्मीषडाम्नायःकथंप्रभो षट्सिंहासनगाप्रोक्तादेव्याषट्नाथि
कास्मृता षडाम्नायविभिन्नाचदेकासापरमाकथं अभिन्नावाथभिन्नंचेतवदद्देवजगत्पते कथमेकापराशक्तिर्विभिन्नं
परमेश्वरी षट्सिंहासनगादेवीनायिकाःषट्प्रकीर्त्तिताः षडाम्नायविभिन्नाचेत्किंसंज्ञाभेदनामतः पूर्वसिंहासनादे
वीयान्यसिंहासनाश्रिता सिंहासनेपश्चिमागेक्षेमासिंहासनापरा सिंहासनमूर्ध्वगताह्यधःसिंहासनास्तथा षट्सिंहास
नसंस्थाताषडाम्नायेतिकीर्त्तिता कथंसिंहासनेज्ञानंस्थितात्वाम्नायदेवता तन्त्रेवायामलेवापिचतुर्विंशतिलक्षके ग्रन्थे
तयाष्टविमावैषडाम्नायविशेषतः एकापराविभिन्नाकिंषट्सिंहासनमाश्रिता आद्याशक्तिःपरामेकाकथंषट्शक्ति
तागता यामाद्याप्रकृतिःसूक्ष्माचितिरूपेणसंस्थिता विन्दुमालिनिरूपासासर्वंव्याप्यव्यवस्थिता एतन्मेमहतीशंकां

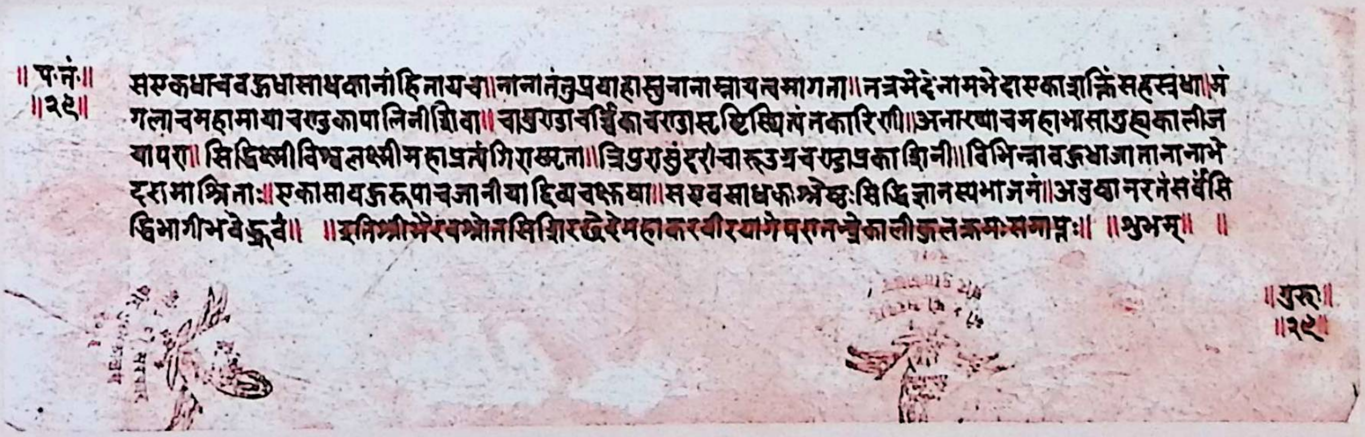
॥प·नं·॥ सएकधाचवज्रधासाधकानांहितायच॥नानातंतुप्रयाहास्तुनानाम्नायत्वमागता॥तत्रभेदंनामभेदाएकाशक्तिंसहस्रधा॥सं
॥२९॥ गलाचमहामायाचण्डकापालिनीशिवा॥चामुण्डाचर्चिकाचण्डास्वष्टिस्थितिलयंतकारिणी॥अनाख्याचमहाभासाउग्रकालीज
यापरा॥सिद्धिलक्ष्मीविश्वलक्ष्मीमहाप्रत्यंगिरास्मृता॥त्रिपुरासुंदरीचारूद्रचण्डाप्रकाशिनी॥विभिन्नावज्रधाजातानानानाभे
दसमाश्रिताः॥एकासावज्ररूपाचज्ञानीयाहिव्यवक्षया॥सएवसाधकःश्रेष्ठःसिद्धिज्ञानस्यभाजनं॥अतुत्वानरनेसर्वसि
द्धिभागीभवेद्ध्रुवं॥ ॥इतिश्रीभैरवस्रोतसिशिरश्छेदेमहाकरवीरयागेपरानन्दकालीकुलक्रमःसमाप्तः॥ ॥शुभम्॥ ॥
॥गुरु॥ ॥२९॥

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

सन्दर्भग्रन्थसूची

अभिनवगुप्त, **तन्त्रालोक**, राधेश्याम चतुर्वेदी(सम्पादक), वाराणसी : चौखम्बा विद्याभवन, ई.सं.२००२ ।

अमरकोश, गौतम कुलचन्द्र (टीकाकार), वाराणसीः यशोदा पुस्तकालय, वि.सं. २०१७ ।

आगमरहस्य, मालवीय, सुधाकर(सम्पादक), वाराणसी : चौखम्बा संस्कृत सीरिज आफिस, ई.सं.२०११ ।

आचार्य, दिवाकर, **नेपालपीठ र गुह्येश्वरी**, काठमाडौँ : श्रीपशुपति अर्चना सुव्यवस्था प्रतिष्ठान, वि.सं. २०७५ ।

कविराज, गोपीनाथ (सम्पादक), **तान्त्रिक साहित्य** (विवरणात्मक सूचीपत्र), लखनऊ : हिन्दी समिति, ई.सं. १९७२ ।

कुलार्णवतन्त्र, मिश्र, परमहंस(सम्पादक), दिल्ली : चौखम्बा विद्याभवन, ई.सं.२००२ ।

नवमीसिंह, **तन्त्रचिन्तामणि**(पूर्वभाग), विद्यानाथ उपाध्याय भट्ट(सम्पादक), दाङ : महेन्द्र संस्कृत विश्वविद्यालय, वि.सं.२०५४)

डोमिनिक गूडाल र आन्द्रे पादुक्स (सम्पादक), तान्त्रिक स्टडिज इन मेमोरी अफ हेलेन ब्रुनर, इन्स्टिच्युट फ्रान्साइस डे पाण्डिचेरी र इकोल फ्रान्साइस डि एक्स्ट्रिम-ओरिएन्ट, ई.सं. २००७ ।

नित्याषोडशिकार्णव, द्विवेदी, व्रजवल्लभ(सम्पादक), वाराणसी : वाराणसेय संस्कृत विश्वविद्यालय, ई.सं. १९६८ ।

नेत्रतन्त्र(उद्योतव्याख्या), द्विवेदी, व्रजवल्लभ(सम्पादक), दिल्ली : परिमल पब्लिकेशन्स, ई.सं२००४ ।

पणशीकर, वासुदेवलक्ष्मण(सम्पादक), **ईशाद्यष्टोत्तरशतोपनिषदः**, वाराणसी : चौखम्बा विद्याभवन, ई.सं.१९९० ।

पराख्यतन्त्र, डोमिनिक गूडाल (सम्पादक), इन्स्टिच्युट फ्रान्साइस डे पाण्डिचेरी र इकोल फ्रान्साइस डि एक्स्ट्रिम-ओरिएन्ट, ई.सं. २००४ ।

भट्टाचार्य, तारानाथ(सम्पादक), **वाचस्पत्य**, वाराणसी : चौखम्भा संस्कृत सीरिज अफिस, ई.सं. १९६२ ।

महाकालसंहिता (गुह्यकालीखण्ड), झा, किशोरनाथ झा(सम्पादक), इलाहाबाद : गंगानाथ झा केन्द्रीय संस्कृत विद्यापीठ, ई.सं १९९३ ।

महानिर्वाणतन्त्र, एवेलोन, अर्थर(सम्पादक), दिल्ली : मोतीलाल बनारसीदास, ई.सं.१९८९ ।

मेरुतन्त्र, शास्त्री, रघुनाथ शास्त्री(सम्पादक), बम्बई :लक्ष्मीवेंकटेश्वर स्टीम प्रेस, ई.सं. १९४० ।

योगिनीहृदय, द्विवेदी, व्रजवल्लभ(सम्पादक), वाराणसी : मोतीलाल बनारसीदास, ई.सं.१९८८ ।

विज्ञानभैरव, द्विवेदी, व्रजवल्लभ(सम्पादक), वाराणसी : मोतीलाल बनारसीदास, ई.सं.१९८४ ।

श्रीमद्भागवतमहापुराण, गोरखपुर : गीताप्रेस, वि.सं. २०४५ ।

सर्वानन्दनाथ, **सर्वोल्लासतन्त्र**, एस.एम.खण्डेलवाल (सम्पादक), वाराणसी : चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन, ई.सं. २००३ ।

स्वच्छन्दतन्त्र (उद्योतव्याख्या) कौल, मधुसूदन(सम्पादक), श्रीनगर : काश्मीर संस्कृत ग्रन्थमाला, ई.सं.१९२९ ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

श्लोकपादानुक्रमणिका

अ

अकथ्यं कथयामि ते १।२३।४
अकला कुलमध्यस्था ८।१०।१
अकला परमानन्दा ८।१०।३
अकालमृत्युं हरति ५।३६।१
अकुला बिन्दुभक्षिणी ८।९।२
अकृत्वा तु पुरश्चर्याम् ९।३।१
अकृत्वा तु पुरश्चर्याम् ७।१७३।१
अकृत्वा नरकं याति ७।१३४।३
अकृत्वा नरकं याति ७।१४३।१
अकृत्वा म्रियते यदि ९।११।४
अक्षय्यं तद् भवेत्तस्य ९।३७।३
अक्षराक्षरयोगेन ८।१३।१
अक्षरैरपि संयुतः ८।२२।२
अग्नेः सकाशाद् बहवो ७।१७४।३
अघोरं तच्छिवं विदुः २।२।२
अघोरभैरवोद्दिष्टा २।१।३
अघोरस्य गणाः सर्वे २।२३।१
अघोरेश्वरी केचन २।३।४
अङ्कित्वा धारयेद् यस्तु ५।३१।३
अङ्कुशं मुद्गरं तथा ४।१४।४
अङ्गिरासाधिता विद्या ३।२४।१
अङ्गुष्ठामस्तकावधिः ९।६०।४
अचिरेण भवेद् वामः ५।४३।३
अजकृष्णौ परित्यज्य ७।११८।३
अजिता नारसिंहिका १।६४।४
अज्ञानैः संस्कृतं सद्यः ८।४५।३
अञ्जनीं यायते निधिः ९।४६।४
अट्टहाससमन्विताम् ७।११९।४
अणिमादिमहासिद्धिः ३।२८।१
अणिमाद्या महासिद्धिः ४।२०।१
अणिमाद्या महासिद्धिः ५।६४।३
अत एव महादेवि ५।४५।३
अत एव महेशानि ८।७३।१
अत एव महेशानि ८।७६।१
अतोऽहं सम्प्रवक्ष्यामि ७।१४५।३
अत्यद्भुतमिदं मन्ये ७।१।३
अथवा द्विगुणं जाप्य ९।२२।१
अथ वक्ष्ये महादेव्याः ७।६६।३
अथवा सुखमासीनां ७।१०२।१
अथासौ किं ब्रवीमि ते ५।६०।४
अद्वैतभावमाश्रिता ७।६३।४
अद्वैतो द्विविधा कृत्वा ७।१८६।३
अधाम्नायं श्रृणुष्व त्वं ६।१।१
अनन्तं हारमाला च १।६०।१
अनन्तदेशिकैः सेव्या ३।५।३
अनया विद्यया देवी ८।१७।३
अनाख्या कालिका देवी ७।६३।१
अनाख्यचक्रमध्यस्था ७।१२१।३
अनाख्या च महाभासा ९।९८।३

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

अनाख्या या महेश्वरी ७।१०९।४
अनाख्येशीं स्मरेत् सदा ७।११४।४
अनादियन्महामन्त्रं ७।१५८।४
अनामिषं नास्ति किञ्चित् ८।४८।१
अनुद्दिश्य जपेत्तु यः ९।४५।२
अनुष्ठानरतः सर्वं ९।१०१।३
अनेकचक्रचक्रेशी ४।५।३
अनेकदेवतावृन्दः ५।२२।१
अनेकशतसाहस्रं ३।१।३
अनेकसिद्धिदा सर्वे ३।२५।३
अन्तराया प्रकीर्तिता ५।६४।४
अन्तरालेऽष्टकोणके ५।२२।४
अन्ते निर्वाणमाप्नुयात् ५।५।४
अन्धे तमसि सम्मग्ने ७।१३०।१
अन्धो भवति दुर्भगः ९।४७।४
अन्नं ब्रह्म विजानीयात् ८।५२।१
अन्नपूर्णा कराली च ३।१६।३
अन्यत् सर्वं शुभं भवेत् ८।५९।४
अन्यथा कुरुते यस्तु ९।८३।१
अपमृत्युर्विनश्यति ९।४५।४
अपरीक्षितशिष्याय ८।२७।१
अपामार्गशतं हुत्वा ९।५४।३
अपुत्रा सूयते सुतम् ९।४३।४
अप्रीतिः स च जायते ९।५६।२
अभयं वरदं चैव २।१४।१
अभयाभयनाशनम् ३।९।४
अभवन् परमेशानि ७।१७२।१
अभावात् पर्वणि पुनः ९।१६।२
अभ्युक्षणान्निवर्तन्ते ९।३३।३
अभिन्नरूपास्ताः सर्वा ७।६४।१
अभिन्ना वाथ भिन्ना चेद् १।१३।१
अमृतस्यैव पानेन ७।११।१
अमेध्यं मेध्यमेव वा ७।२४।४
अम्बरं पवनं वह्निर् ७।१४८।१
अम्बरीषोऽथ मान्धाता ७।५०।३
अयि प्रियतमे देवि १।२३।१
अरुणा वर्णवर्णिता ३।१०।४
अरूपायां तु वक्ष्यामि ७।४५।३
अरूपा रूपवान् भूत्वा १।४८।१
अरूपा रूपिणी भूत्वा ५।७।३
अर्थकोषबिल्वगतां ९।३८।१
अलातचक्रवद् यस्याः २।७।१
अव्यक्तरूपा परमा ७।२०।१
अव्याहतगतिः प्राप्ता ८।१९।१
अशक्ता गुणवर्णने ७।१६६।२
अशरीरा वर्णरूपा ७।१३४।३
अशरीरा वर्णरूपा ७।१४२।१
अशेषकर्मनिर्माणा ६।१।३
अश्वमेधमहायज्ञे ८।४३।३
अश्वमेधसहस्राणि ७।१६७।३
अष्टदिक्षु श्मशानं तु ७।३७।३
अष्टधा चाभिमन्त्रितम् ९।६३।४

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

अष्टमी च महालक्ष्मीः ३।१८।३

अष्टम्यां वा चतुर्दश्यां ९।२४।१

अष्टम्यां वा चतुर्दश्यां ९।७९।१

अष्टवाह्वी तनूपरा ४।८।२

अष्टारं चाष्टदलकं ७।३५।३

अष्टोत्तरशतं जपेत् ९।६४।४

अष्टोत्तरशतार्द्धं च ७।६९।१

अष्टोत्तरशतेनैव ९।४४।१

असिताङ्गादिभैरवाः ३।१७।२

असिताङ्गो रुरुश्चण्ड ३।१९।१

अस्त्रभङ्गो न जायते ९।४१।४

अस्थिकुण्डलशोभाढ्या ४।९।३

अस्थिचर्मावशेषिता २।७।४

अस्यां मूर्तौ महादेव्या ४।१६।३

अहं मृत्युञ्जयो देवि ९।९४।१

अहं सदाशिवो देवः १।३५।१

अहोरात्रोषितो भूत्वा ९।४५।१

आ

आकाशं व्याप्य तिष्ठति ८।७४।२

आकाशात् पतितं तोयं ८।६३।१

आकाशे ह्यर्पिता देव्यः ७।२६।१

आचाराचारभेदेन ९।७५।३

आज्ञासिद्धिप्रदा देवी ४।२।३

आज्ञासिद्धिप्रदा नित्या ४।१७।३

आज्ञासिद्धिर्भवेद् ध्रुवम् ९।८२।२

आत्मनो वा परस्य वा ९।२८।२

आत्मा ब्रह्मं विजानीहि ८।३९।३

आत्मा वेश्वरभूता या ७।६५।३

आद्यकाली क्रमं पञ्च ७।६०।३

आद्या प्रकृतिरीश्वरी १।२१।४

आद्या या सृष्टिकाली च ७।६२।१

आद्या शक्तिः परा चैका १।१९।१

आद्या सा परमा शक्तिः १।४५।३

आपश्च धरणी तथा ७।१४८।२

आपादान्तविलम्बिनी ७।८६।४

आब्रह्मस्तम्बसकलं ९।९१।१

आब्रह्मस्थावरान्तं च ४।४।३

आम्नायज्ञा वदन्तीह ४।२६।३

आम्नायान्तरसाराणि ६।२।३

आयुश्चञ्चलतां ज्ञात्वा ९।११।१

आयुषा प्रज्ञया दृढम् ९।४२।४

आविष्टावेष्टकं चरेत् ९।६२।२

आशुः सिद्धिफलं लभेत् ५।४४।४

आसनं परिकीर्तितम् ७।९८।२

आसनं परिकीर्तितम् ७।१०१।२

आसनानि क्रमेण च ७।१०८।४

आस्तिकबुद्धिर्यस्यास्ति ८।२८।३

इ

इक्षुचापं शरं चैव १।५८।१

इत्याज्ञा पारमेश्वरी ७।१३३।४

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

इत्येतत्ते समाख्यातं ९।८४।१
इत्येषः पूर्व चाम्नायः १।७२।५
इदं कालिकुलक्रमम् ९।९०।२
इदानीं संशयो जातः १।८।३
इन्द्रः पीताभवज्रं च ७।९६।१
इन्द्रनीलसमप्रख्या १।५६।३
इन्द्राद्या ब्रह्मविष्णुश्च ४।११।१
इन्द्रेणाराधिता नित्या १।६२।३
इमाम्मे महतीं शङ्कां १।२०।३
इष्टत्वेन च सम्पूज्य ७।६०।१
इह चामुत्र किं मुक्तेः ७।५।३
इहैव फलदा नित्या ६।७।१

ई

ईशानासनसंस्थिता ५।२।२
ईशोऽप्यनीशतां याति १।३०।१
ईश्वरश्च सदाशिवः १।४३।२
ईश्वरश्च सदाशिवः ७।९२।४
ईश्वरी सर्वविद्यानां १।६३।३
ईश्वरोऽपि वशे यस्याः १।२८।३
ईषत् प्रहसिताननाम् ७।११७।४
ईषद्धास्यललज्जिह्वा २।९।३

उ

उग्रचण्डा प्रकाशिनी ९।९९।४
उग्रतारा कपालिनी २।१९।२
उग्राम्नायमुत्तरं तु ४।१।३
उड्यानपीठनिलया ५।१५।१
उत्तरं तु निरुत्तरम् ४।२६।४
उत्तरं पावकोपमम् ४।७।४
उदके लिखितं यद्वत् ८।२५।१
उद्धृत्य सर्वसारेभ्यः ७।१८५।१
उन्मत्तो जायते शीघ्रं ९।५७।१
उपवेदास्तथा वर्णा ७।१००।३
उभयोर्मेलनाद् देवि १।३५।३
उभौ हरिहरौ कलौ १।३७।४
उलूका गरुडा वकाः ४।२५।४

ऊ

ऊर्ध्वं ज्योतिर्मयं वक्त्रं ७।१०७।१
ऊर्ध्वसिंहासनं वक्ष्ये ५।१।१
ऊर्ध्वां समयदां चारु ७।१२०।१
ऊर्ध्वाम्नायं मयोदितम् ५।६८।४

ऋ

ऋग्यजुः सामाथर्वाख्या २।१५।३
ऋग्वेदः शुक्लवर्णश्च ७।९९।३
ऋजुरेखा सुलेखेन ७।४१।३

ए

एकद्वित्रिचतुर्दिनम् ९।२३।२
एकपात्रं गृहीत्वा तु ८।३१।१

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

एकवक्त्रं त्रिनयनं ७।९०।३
एकवक्त्रं त्रिनेत्रं च ३।७।३
एकवक्त्रा त्रिनेत्रा च ३।१०।३
एकविंशतिवारं तु ९।३५।१
एकविंशदिने देवि ९।५९।१
एका एव परा नित्या ७।८।३
एका एव पराशक्तिः ७।१४।३
एकाक्षरी दशार्णा च ७।१८१।१
एकाक्षरी नवाक्षरी ७।१४६।१
एकाक्षरी पराविद्या ७।१४९।१
एका त्रैलोक्यपूजिता १।११।२
एका परा पराशक्तिः १।२५।३
एका परा विभिन्ना किं १।१८।३
एका विभिन्नरूपा सा २।२२।३
एका शक्तिर्महामाया १।९।३
एका शक्तिः सहस्रधा ९।९७।२
एका सन्धार्यते विश्वम् १।११।१
एका सा पञ्चधा गता ७।६०।४
एका सा परमा कथम् १।१२।४
एका सा परमा देवी १।४१।१
एका सा परमा शक्तिः १।९।१
एका सा बहुरूपा च ९।१००।३
एका सा भिन्नरूपिणी ७।६५।२
एकाहात् सिद्धिमागता ४।१९।४
एकीकृत्य क्षिपेद् यस्तु ९।४८।३
एकीकृत्य तथा पञ्च १।४४।१
एकीकृत्य शतत्रयम् ९।५५।४
एकैवाहंस्वरूपिणी ८।६९।४
एकोच्चारेण देवेशि ५।४९।३
एकोच्चारेण देवेशि ७।१६७।१
एतत्परतरं देवि ७।१६१।३
एतत् सूक्ष्माति भेदेन ८।६।३
एतदेव वचो ब्राह्मी १।११।३
एतदेव हि भेदोऽयं ७।१२६।३
एतद्भेदक्रमं क्वापि ७।३।१
एताः सप्तदशी कला ८।१२।४
एताः सर्वत्र पूजिताः ३।१८।४
एते नवसु वै पूज्या ७।४३।१
एतेभ्यो गौरवत्वाच्च ७।१३१।१
एतेषु मन्त्रवर्गेषु ७।१८१।३
एवं ध्यात्वा महादेवी ७।१२६।१
एवं ध्येया कुब्जमाता ३।१३।१
एवं ध्येया महाकाली ७।१०५।१
एवं न वर्तयेद् देवौ १।३७।३
एवं भैरवपीठं तु ७।९१।३
एवं संविन्मयं ज्ञानं ८।७३।३
एवं सप्तदशं वर्णं ८।१५।१
एवमासनमुच्यते ७।१००।४
एषा परापरा देवी १।५०।१
एषा पूर्णेश्वरी देवी १।६१।१

क

कङ्कालं नकुलं तथा ७।७८।४
कटिदेव्या विराजिता ७।८७।४

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

कण्ठमात्रोदके स्थित्वा ९।५१।१
कण्ठे बध्वा वृद्धिं यान्ति ९।४२।३
कथं काली ह्यनालम्बा ७।६।१
कथं पूजाक्रमं प्रभो ७।४।४
कथं षट्शक्तितां गता १।१९।२
कथं सा कालिका देवी ७।२।३
कथं सिंहासनं संज्ञा १।१७।१
कथमेका पराशक्तिः १।१३।३
कथयामास प्राचीं तु १।५४।१
कथयामि तवाग्रतः ४।१।२
कथयामि वरानने ८।६०।४
कदम्बकुसुमैर्यदा ९।६७।४
कदाचित् पुरुषो भवेत् ५।६।२
कदाचिद् योषितो भूत्वा ५।६।१
कदाचिद्धरिरूपेण १।४९।१
कदाचिल्लीलया देवी १।४८।३
कनकाङ्गदकेयूरा ७।८६।१
कन्याहस्ततलं गृह्य ९।६९।३
कपालं रक्तपूरितम् ७।१२५।४
कपालमालसंयुता ७।१२४।२
कपाली भीषणाख्यश्च ३।१९।३
कपीन्द्रस्य मुखं वामे ७।७१।३
कबन्धं समुदाहृतम् ७।३६।४
कबन्ध उष्णीषयुता २।११।३
कमण्डलुं श्रुवं चैव ७।८३।१
करे कण्ठे भुजेऽपि वा ५।३१।४
करे कृत्वा च वा जपेत् ९।६६।४
कर्णभूषणतां गतौ १।५९।४
कर्णे कर्णे तु देवेशि ८।२४।१
कर्तव्यं वाप्यकर्तव्यं ८।३०।१
कर्तृकपालखट्वाङ्गं ६।६।१
कर्तृकपालहस्तं च ७।९१।१
कर्प्पासास्थितुषातैल–९।५८।३
कर्मणा मनसा वाचा ९।५।१
कलयेत् सा युगे युगे ९।९१।४
कलाकुशलदायिनी ५।५३।४
कलाख्या अकुला कुला ८।१०।२
कलौ चतुर्गुणं कुर्यात् ९।१०।१
कलौ विशेषतः काली ९।९४।३
कलौ शीघ्रफलप्रदा ६।१।४
कलौ शीघ्रफलप्रदा ६।६।४
कल्पितं दूषितं तेन ८।५५।१
कल्पे कल्पे कथं भवेत् १।३८।२
कल्पे कल्पे यथेच्छया १।४२।४
कस्माद् द्वैधं गता देव ८।५।१
काकवेतालचैत्यं च ७।३८।३
काकिनी वीरहोमेन ९।६८।३
का गुह्यं दीप्तसम्मुखे ९।४६।२
का च सर्वाधिकाश्रिता ७।४।२
काञ्चीकट्टारकोपेता ७।८७।३
कान्तगादिच्छान्तजातं ८।१२।१
कामक्रोधविवर्जितः ९।१६।४

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

कामरूपनिवासिता ५।१३।४
कामेशी चण्डमालिनी १।६५।४
कामेश्वरी रुद्रशक्तिः ५।१३।१
कायशुद्ध्यर्थहेतवे ९।१८।२
कायोऽयं शिवरूपधृक् ८।५६।२
कारणं केन निन्द्यते ८।५७।२
कारयेत् पूर्वचोदितम् ९।१४।२
का रूपा कति सङ्ख्यकाः ७।१०।४
कालं तथा च वारुणम् ७।१५०।४
कालचक्रं शम्बरं च ६।८।१
कालचर्मोत्तरीयका ७।८४।४
कालसङ्कर्षिणीं नुमः ७।१२।४
कालसङ्कर्षिणीं नुमः ७।१३।४
कालास्या श्रीमुखोत्तमा ७।७५।२
कालिका कालनाशिनी ९।९०।४
कालिका कुलशासिनी ७।४४।२
कालिकाक्रम उद्भवा ७।१२७।२
कालिकाक्रमपूजने ९।८१।४
कालिकाक्रमभेदेषु ७।१७।३
कालिका तीव्रनायिका ४।२।२
कालिकातुष्टिहेतवे ७।१२९।४
कालिकात्वं गता यदा ८।४।४
कालिकापथसंश्रितः ९।९३।४
कालिकापूजितं भवेत् ७।८।२
कालिकायाः कुलक्रमम् ७।१६४।४
कालिकायाः कुलक्रमम् ९।८४।२
कालिकाया महेश्वरि ४।१७।२
कालिकाविधिमाचरन् ७।१६८।४
काली काली महाकाली ४।३।३
कालीकुलसमुद्भवा ४।१।४
कालीकुलसमुद्भूता ७।६१।१
कालीक्रमकुलोद्भवम् ७।१।४
कालीनामाक्षरपदं ७।३३।१
काली प्राणमुदाहृतम् ७।१५१।२
काली विष्णुसमुद्भवा ७।१२३।२
कालीशब्देन यत्स्थिता ८।१३।२
कालुष्यं नैव तिष्ठति ८।६५।२
कालेन कलयन्ति च ४।४।४
कालेन कलयेत् सदा ९।९१।२
काश्यां वा यस्तनुं त्यजेत् ५।३९।४
काश्यादितीर्थयात्रां च ७।१७०।१
काष्ठादिमथनाद् देवि ८।४९।३
किं कुर्वन्त्यन्यदेवताः ५।३६।४
किं च धर्मो महान् वापि ८।३७।१
किं पुनः सिद्धिभाग् भवेत् ७।१७१।२
किं बहूक्तेन देवेशि ८।३४।१
किं भेदं वै चकाराथ ८।५।५
किं संज्ञा भेदनामतः १।१४।४
किङ्किणीजालशोभाढ्या ७।८५।१
किङ्किणी नौपुरा राव ४।१०।१
किञ्चित् प्रष्टुं मम प्रभो ८।२।२
किमर्थं कस्य रक्षार्थं १।२२।१

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

किमाचारं विचारयेत् ८।३३।४
किमाचारविचारेण ७।३१।१
किमाचारविचारेण ७।३१।३
कीकटे चान्तरीक्षे वा ५।३७।३
कुङ्कुमागुरुकर्पूर–९।७१।३
कुङ्कुमोदकसन्निभा ५।८।२
कुजादेवीति विग्रहा ३।३।४
कुजाम्नायप्रकाशिता ३।१४।४
कुजेशनाथवीरेण ३।१४।३
कुण्डादुत्तिष्ठते शीघ्रं ९।६८।१
कुन्तं च पारिजातं च ७।८२।१
कुब्जिका कुलमातृका ३।२८।४
कुब्जिका कुलमार्गगा ३।१३।४
कुब्जिका चक्रनायिका ३।२३।४
कुब्जिका जगतामाद्या ३।५।१
कुब्जिका भैरवाश्रिता ३।६।४
कुब्जिका लोकपूजिता ३।४।२
कुमारी कामदा सदा १।६९।२
कुमारीक्रमतः श्रृणु ४।६।४
कुमारी त्रिमुखी काली ७।६१।३
कुमारीभोजनं महत् ९।९।४
कुलदेवीति कीर्तिता ३।२५।२
कुलमार्गस्य दूषकाः ९।४।२
कुलाचारक्रमो विधिः ७।१६१।४
कुलालचक्रभेदेन ८।७०।३
कूटस्था प्रकृतिः साम्या ७।४४।३
कृतसिद्धिर्भवेद् ध्रुवम् ९।२१।४
कृतार्थस्तेन जायेत ८।३६।१
कृत्वा कन्याकरे दत्त्वा ९।६२।१
कृत्वा च नवकं कोष्ठं ९।४०।१
कृत्वा चेन्द्रियलौल्येन ५।३८।१
कृत्वा प्रातश्चतुर्दश्यां ९।७३।३
कृत्वा सम्पूज्यते ध्रुवम् ९।३२।४
कृशमध्या चतुर्बाह्वी ५।९।१
कृष्णमावर्त्यलक्षकम् ९।६५।४
कृष्णवर्णा त्रिलोचना ७।१२४।४
कृष्णवर्णं चतुर्भुजम् ७।९०।२
कृष्णं त्रैलोक्यडामरम् ७।७१।२
कृष्णाथर्वणमुच्यते ७।१००।२
कृष्णाय सम्प्रदत्तवान् ८।२०।२
कैवल्यफलदातृत्वात् १।२८।१
कैवल्यमेका सिद्धिः स्यात् ४।२१।१
कैवल्यं केवलं फलम् ५।४५।२
कोटिकोटिप्रभेदोऽस्ति ४।२।१
कोटिभेदं लक्षभेदं ७।७।१
कोटिलिङ्गप्रतिष्ठस्य ५।२९।३
को न स्याद् गुरुतल्पगः ८।६८।४
कोऽन्यो धन्यतरो भुवि ७।१६३।४
कोलवक्त्रं भवेद् दक्षं ७।७२।१
कौबेरं कुङ्कुमगदं ७।९७।३
कौमारी वैष्णवी तथा ३।१७।४
कौलमार्गप्रवर्तिका ४।१७।४

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

कौशयस्थण्डिले वापि ५।२५।१
क्रतुनाराधिता देवी २।५।१
क्रमपञ्चविनिर्णयम् ७।१८।२
क्रमभेदकुलोद्भेदं ७।४।३
क्रमसर्वोत्तरं तीव्रं ८।१५।३
क्रमेण परिसेवितम् ७।१६९।२
क्रमेशी च त्रिखण्डा च ३।१५।३
क्रियास्तु बहवः स्मृताः ३।२५।४
क्रीडते वसुधातले ९।६६।२
क्रीडार्थं सकलं जगत् ८।७०।२
क्रूरादौ चाष्टमे सेकात् ९।२२।३
क्रोधीशोन्मत्तकस्तथा ३।१९।२
क्षुधा लज्जा स्मृतिर्धृतिः ५।३।२
क्षेत्रपालाष्ट एव च २।२१।४
क्षेत्रविघ्नेशवटुकः १।६८।३
क्षेत्रानन्दवनादयः ५।४१।४
क्षेत्रेशो भैरवादयः १।३।२

ख

खड्गखेटबाणधनुः २।१३।३
खड्गपाशं च शक्तिकम् ७।७७।४
खड्गमङ्कुशवज्रकम् ३।८।२
खड्गहस्तं सुशोभिनी १।५८।२
खड्गे वाऽपि त्रिशूले वा ७।४२।३
खट्वाङ्गं मुण्डडिण्डिमम् २।१३।२
खट्वाङ्गं मुद्गरं तथा ७।१२५।२
खट्वाङ्गमुण्डधनुषं ७।७८।१
खट्वाङ्गायुधधारकाः ४।१२।२
खट्वाङ्गायुधधारकाः ७।९३।४
खण्डखण्डाण्डखण्डिनी ८।८।२
खण्डचक्रगता काली ८।८।३
खण्डस्य खण्डिनी खण्डा ८।८।१
खण्डेन्दुकृतमस्तका ३।११।४
खण्डेन्दुकृतशेखरा ५।९।२
खपञ्चभूतसम्मता ७।२०।४
खरादिरुधिरान्वितम् ८।६४।२
खर्वां लम्बोदरीं देवीं ७।११८।१
खवर्णं रूपशोभितम् ३।७।२
ख्फ्रेमात्मिकमालिख्य ७।१५१।३
ख्याता सा वज्रयोगिनी ६।२।४

ग

गङ्गाद्याः सरितः सर्वे ५।४१।१
गङ्गामृतं तदेवास्ति ८।६५।१
गङ्गायां मिलितं यदा ८।६४।४
गजकञ्चुककिङ्किणी २।१२।४
गजवृद्धिः प्रजायते ९।३९।४
गजशाले मुक्तदामे ९।३९।१
गजास्यं वामके प्रोक्तं ७।७३।३
गणडाकिनीयाचिते १।२।४
गणास्तत्पुरुषाश्रिता: १।७०।४
गणेशक्षेत्रडाकिन्यः १।७०।३

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

गणेशवटुयोगिन्यः ४।२४।३
गणेशो योगिनीगणाः २।२२।२
गणेशो वटुकः क्षेत्रः ३।२०।३
गणेशो वटुकः सिद्धा १।३।३
गायत्र्या तु जपेद् युग्मं ९।२०।१
गर्भाद् विनिस्सृतः पुमान् ८।६८।२
गिरौ पूर्णालये पीठे १।६२।१
गुणैः सङ्क्रीडते जगत् ७।१९।२
गुणैर्वायोः समर्थितः ७।२३।२
गुरवे प्रथमं दत्त्वा ९।८७।१
गुरुं सन्तोषयेद् यत्नैः ७।१४०।१
गुरुसन्तुष्टमात्रेण ९।८८।१
गुरुः सन्तोषितो येन ७।१४१।१
गुरुदैवतमन्त्राणि ७।१३९।१
गुरुद्रोहकृतानां तु ७।१३२।१
गुरुभक्तिरतो यो हि ९।८५।३
गुरुमेव प्रपूजयेत् ७।१३३।२
गुरुरित्यभिधीयते ७।१३१।२
गुरुरेव न संशयः ७।१२८।३
गुरुरेव परा गतिः ७।१३०।२
गुरुरेव सदा पूजा ७।१२९।३
गुरुवक्त्राद् विनिष्क्रान्ता ८।२४।३
गुरुशुक्रतृतीयायां ९।५९।३
गुरोरप्यधिकं प्रिये ७।१४१।४
गुरोर्गुरुतरं देवि ७।१३६।१
गुरोर्गुरुतरं नास्ति ७।१४४।१
गुरोश्च देवतायाश्च ७।१३२।३
गुरौ तुष्टे जगत्तुष्टम् ७।१३३।३
गुरौ रुष्टे न कश्चन ७।१२९।२
गुर्वागमक्रमावेशा ९।८७।३
गुह्यकाली जया परा ९।९८।४
गुह्यकालीतनौ श्रिता ७।६४।२
गुह्यकाली प्रकीर्तिता ७।६६।२
गुह्यकाली महादेवी ४।२३।३
गुह्याद् गुह्यतमं दिव्यम् १।२३।३
गृध्रं स्वस्तिकवर्द्धिनीम् ७।८२।४
गृहार्द्धे पञ्चविंशति ९।४७।२
गृहे वा पावने स्थितः ९।१५।४
गोचरे लग्नगे वापि ५।३५।३
गोपनीयं प्रयत्नतः ८।३४।२
गोपनीयं प्रयत्नेन ९।८५।१
गोपनीया प्रयत्नतः ८।३४।४
गोपिता यत्नतः पुरा ७।५४।४
गोमयस्यापि भक्षणम् ८।५३।२
गोमूत्रं प्राशनं देवि ८।५३।१
गौरवर्णं महोल्बणम् ७।७३।४
ग्रथितं कामसूत्रके ७।१७७।२
ग्रन्थे त्वया सूचिता वै १।१८।१
ग्रस्तभूतादिभिर्नरः ९।३२।२
ग्राममध्यगतं सर्वं ८।६३।३

घ

घटपूर्णं समानयेत् ८।४७।२
घटाकाशं यथा घटे ८।७०।४

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

घटे भवति भिन्नत्वे ८।७१।३
घण्टाकपालवेणुं च ३।९।३
घर्घराराबभीषणा ७।८५।४

च

चक्रं च दक्षिणे हस्ते ४।१४।३
चक्रघण्टा च सुस्वना ७।७८।२
चक्रदण्डकमण्डलुम् २।१३।४
चक्रराजस्य धारणात् ५।३३।४
चक्रवक्रासनस्थिता २।१०।२
चक्रेशी परमेश्वरी ७।१०५।४
चक्रेश्वरीं तु वक्ष्यामि १।५५।३
चक्रेश्वरी चक्रभेदं ७।४।१
चक्रोद्धारं प्रवक्ष्यामि ७।३४।३
चण्डकापालिनी शिवा ९।९७।४
चण्डयोगेश्वरीति च ४।३।४
चण्डयोगेश्वरीभिधम् ७।१०७।२
चण्डयोगेश्वरीमतम् ७।६९।४
चण्डा चण्डकपालिका ३।१५।४
चण्डा चण्डकपालिका ३।१६।२
चतुर्भुजा प्रेतसंस्था ६।५।३
चतुःपञ्चरसान्विता १।६७।२
चतुःपञ्चाशकं देवी ७।३६।३
चतुःपञ्चाशके प्रिये ७।३७।२
चतुःपञ्चाशवर्णा च ७।१४६।३
चतुःपथमृदं गृह्य ९।४७।१
चतुरस्रे गुणस्पृहम् ५।२३।४
चतुराश्रम्ययत्पुण्यं ७।१६९।१
चतुर्थी परमाश्रिता ७।६३।२
चतुर्वाङ्मयनिष्ठेयं ७।१७८।३
चतुर्विंशतितत्त्वेन १।४१।३
चतुर्विंशतिभिस्तत्त्वैः १।४६।३
चतुर्विंशतिलक्षके १।१७।४
चतुर्विंशति वै लक्षाः १।८।१
चतुर्विंशमतेषु च ३।२९।४
चतुर्विधं जीवनाच्च ७।२३।३
चतुर्वेदासना देवी २।६।१
चतुर्वेदेषु यत्सारं ७।१८२।१
चन्दनं नैव कर्दमम् ८।७५।४
चन्दनागरुकर्पूरः ७।४०।१
चन्द्रसूर्योपरागे वा ९।१३।१
चन्द्रसूर्यौ परित्यज्य ७।१२२।३
चन्द्रार्द्धकृतकेतना २।१०।४
चन्द्रार्द्धकृतशेखरा १।६०।४
चन्द्रार्द्धकृतशेखरा ४।८।४
चन्द्रार्द्धकृतशेखरा ७।७५।४
चरुकं वै क्रमात् ततः ९।८१।२
चरुरूपेण भैरवः ३।२३।२
चर्चिकागणसंवृताः ३।२१।२
चाण्डालत्वे परे पापे ८।३९।१
चामुण्डा चर्चिका चण्डा ९।९८।१
चामुण्डा सप्तमी स्मृता ३।१८।२

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

चारुपीनघनस्तनी ३।१२।२

चारुवेशा मनोरमा ५।९।४

चिताष्टदिक्षुः प्रलिखेत् ७।३९।१

चितिरूपाश्रिता परा ७।९।२

चितिरूपेण संस्थिता १।१९।४

चितिरूपेण सा माया १।३४।३

चित्कला कुलमध्यस्था ४।१५।३

चित्रागुग्गुलधूपतः ९।३३।३

चिद्रत्नवटिकाकर्तृः ७।८०।३

चिद्रत्नवटिका काद्यं ७।७७।३

चिद्रत्नवटिका मुद्रा ७।१०७।३

चिद्रत्नवर्तिका ह्याज्या ७।११३।३

चिद्रूपिणी परादेवी ८।६।३

चेटका राक्षसाः खगाः ४।२५।२

चैतन्यभैरवी केचित् २।३।१

चौरेभ्यस्तु यथा प्रिये ५।५७।४

चौहारे गह्वरे पीठे २।२६।१

छ

छागमांसैस्त्रिमध्वक्तैः ९।८।१

छित्वा पञ्चशतं हुत्वा ९।६१।१

छुरिका तोमरं तथा ७।८२।२

ज

जगत्स्थावरजङ्गमम् ७।२३।४

जगद् भासयते भासा ७।१२३।१

जगद्रक्षणतत्परा ४।३।२

जगद्व्याप्तवती माया ५।७।१

जन्ममृत्युं विहाय च ८।२०।४

जन्मस्थानस्थितोऽपि वा ५।३५।२

जपन् पापानि नश्यते ७।३३।२

जपान्ते भक्षयेत् प्राज्ञो ९।६७।१

जपेच्छ्द्धासमन्वितम् ९।५७।४

जपेत् पञ्चशतं मन्त्री ९।२५।१

जपेत् पञ्चशतं यदि ९।५१।२

जपेन्नैव कदाचन ५।५२।२

जप्त्वा चैव तु साहस्रं ९।२७।१

जप्त्वा चैवाष्टमेऽहनि ९।२६।२

जप्त्वा पञ्चशतं मन्त्री ९।५३।१

जप्त्वा भूतभविष्यश्च ९।७०।१

जप्त्वा सङ्क्षेपयेन्निद्रां ९।४७।३

जम्भिनी स्तम्भिनी तारा २।१८।१

जय देव जगन्नाथ ८।२।१

जया जयन्ती विजया १।६४।३

जरामरणवर्जितः ४।२१।४

जलं क्षीरं घृतं चैव ८।४४।१

जलं चैवाभिमन्त्रितम् ९।३५।२

जलं जलचरं सर्वं ८।४७।१

जलं जीवसमन्वितम् ८।४७।४

जलवह्निमयं वपुः १।४२।२

जलैः समृद्ध्यते सर्वं ७।२४।१

जाग्रद्गुणगुणालया ७।२०।२

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

जातं दिव्येन योनिना ३।३।२
जाता परात्मिका बुद्धिः ८।१०।१
जानीयाद् दिव्यचक्षुषा ९।१००।४
जाने देव सदाशिवः १।३७।२
जायते तत्क्रमेण च ८।३६।४
जालन्धरप्रतिष्ठिता ५।१४।२
जिह्वाकोटिशतैरपि ५।४८।२
जिह्वाकोटिशतैरपि ७।१५।४
जिह्वाग्रेण वामदंष्ट्रां ७।११२।३
जीवन्मुक्त स विज्ञेयः ९।९३।१
जीवहीनो यथा देहः १।३१।३
ज्ञातव्यं देशिकोत्तमैः ८।४९।२
ज्ञात्वा कर्म शुभाशुभम् ८।२६।२
ज्ञानदो गुरुरेव च ७।१४३।४
ज्ञाननिष्ठाय दातव्यम् ७।१८९।५
ज्ञानमार्गेण सकलं ८।४०।३
ज्ञानमार्गेण सकलं ८।५७।३
ज्ञानमेतच्छृणु प्रिये ८।६९।२
ज्ञानमेव परं तत्त्वं ८।४०।१
ज्ञानमोक्षप्रदायिनी ५।५६।२
ज्ञानरश्मिच्छटाटोपा ७।६८।१
ज्ञानाज्ञानकृतानि च ५।३३।२
ज्ञेयं त्रिदशवन्दिते ७।१५४।२
ज्येष्ठबालप्रभेदेन ३।४।१
ज्येष्ठबालप्रभेदेन ३।६।१
ज्येष्ठानुज्येष्ठभेदोऽस्ति २।१७।१
ज्योतिरूपा च केवला ४।१५।४
ज्योतिर्मण्डलसम्भवा ७।६८।२
ज्योतिर्मयमहावक्त्रं ७।७०।१
ज्वराश्चतुर्थकाद्याश्च ९।३३।१
ज्वालामालिनी कामिनी ३।१६।४
ज्वलिताग्नौ दग्धशवं ७।३८।१

ड

डमरुं च धृता करैः ६।६।२
डमरुं चाक्षमालां च १।५७।३
डमरुं परशुं बाणम् ३।८।१
डमरुखट्वाङ्गधारिणम् ७।९१।२
डाकिनीगणसंवृताः २।२४।२
डाकिनीभूतवेतालः ३।२१।१
डाकिनी राकिनी घोरा ३।२२।१
डाकिनीशाकिनीभिर्वा ५।३४।३
डाकिन्यादिमहारावः ३।२१।३

त

तं कालं कलयेत् काली ४।५।१
तं कालं कालिकादेवी ९।९१।३
तं तं पृच्छ यथेच्छया ८।३।६
तच्छीचक्रमुदाहृतम् ५।२०।४
तज्जलैः सिञ्चिता नारी ९।४३।३
तज्ज्ञात्वा परमेशानि ८।६०।३
ततः प्रयोगकर्माणि ९।१४।३

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

ततः समस्तरूपाणि ७।१२७।१
ततः सर्वं महाज्यभूत् ७।२२।२
ततः स्वात्मनि धारयेत् ९।८७।२
ततः सा कालिका स्मृता ४।५।२
ततश्चक्री जाठरं च ७।१५५।३
ततश्चन्द्रान्वयाय च ३।२४।४
ततस्त्रिपुरभैरवी ५।६१।४
ततो मन्त्रोपदेष्टव्यः ८।२६।३
ततो मर्त्येऽवतारिता ७।१८६।२
ततो रात्रौ जपं कुर्यात् ९।२०।३
ततो लक्षं जपेन्मन्त्री ९।१९।१
ततो लङ्काधिपाः सर्वे ७।४९।१
ततो वाग्भैरवी स्मृता ५।६१।२
तत्काष्ठं दह्यते तेन ८।५०।१
तत्क्षारं यस्य दीयते ९।५४।४
तत्तु दूषणसंयुक्तम् ८।५९।३
तत्पुण्यं कालिकार्चनात् ७।१६९।४
तत्फलं लभते नूनं ५।२९।१
तत्फलं लभते नूनं ५।३०।१
तत्र देवि न विद्यते ९।७५।४
तत्र धर्मस्तु तादृशः ८।३५।४
तत्र न्यूनं न कारयेत् ९।७।२
तत्र भेदे नामभेदा ९।९७।१
तत्र रोगी भवेज्जनः ९।४९।४
तत्र वीरगणाः सर्वे १।१।३
तत्रारोग्यं प्रवर्तते ९।५०।४
तत्रैव बहुभेदोऽस्ति ३।१३।३
तत्सर्वेभ्योऽधिकं सारं ७।१८३।१
तथा कथय शङ्कर ९।१।४
तथा देव्याः प्रभावेण ८।३३।३
तथा पञ्चशताक्षरम् ७।१५९।२
तथापि लेशमात्रं तु ४।६।३
तथाष्टाक्षरमन्त्रकम् ७।१५९।४
तथा समस्तशास्त्रेषु ७।१८४।३
तथा सर्वं समाचरेत् ९।८०।२
तथा सुन्दरि तिष्ठति ८।४८।४
तथैवादृश्यकः सत्यं ९।६६।१
तदङ्गेषु च यत्स्मृतम् ७।१८२।२
तदधः सिंहवदनं ७।७०।३
तदन्याचारयोगेन ५।४४।३
तदाप्रभृतिः तां देवीं ७।५९।३
तदारभ्य महेशानि ३।३।३
तदेवममृतं नाम ७।१८४।१
तदेव व्रतमाचरेत् ७।१२८।२
तद्गुणं सा जलेऽर्पितम् ७।२४।२
तद्दशांशेन वै कुर्यात् ९।९।३
तद् देहं केन निन्द्यते ८।६७।४
तद्वक्ष्यामि क्रमेण तु ७।११०।४
तद्वन्निरक्षरं वस्तुः ८।२२।१
तन्त्राण्येकविधानि च १।६।४
तन्त्रे कुलमहार्णवे १।१०।४
तन्त्रे वा यामले वाऽपि १।१७।३

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

तप्तकाञ्चनसुप्रभा २।८।४

तमः संहरते क्षणात् ८।७५।२

तर्जनीं विधृता करैः २।१४।२

तर्जनीमुखनिक्षिप्ता ४।१२।३

तर्जनीमुखनिक्षिप्ताः ७।९४।१

तर्जन्यग्रे स्थितं वज्रं ७।११४।१

तर्जन्यङ्कुशदण्डकम् ७।८०।४

तर्पणस्य दशांशेन ९।९।१

तर्पयेत् सुधया देवी ९।८।३

तव स्नेहात् प्रवक्ष्यामि १।२४।१

तवाग्रे श्रीमतादिषु ३।२९।२

तवैव वचनात् प्रभो १।८।४

तस्माच्छुद्धमशुद्धं वा ८।३८।१

तस्माज्ज्ञानं समाश्रयेत् ८।४०।२

तस्माद् ब्रह्मपदं महत् ८।७२।४

तस्मात् सर्वप्रयत्नेन ८।२८।१

तस्मात् सर्वव्ययेनापि ९।४।३

तस्मात् सर्वात्मना देवि ९।१२।३

तस्मात् साधकसिद्ध्यर्थं ७।४६।३

तस्मै देवी प्रसीदति ८।२८।४

तस्य शतगुणं प्रोक्तं ७।१६८।३

तस्य स्यान्निष्फला क्रिया ७।१३७।२

तस्याङ्गदेवताः सर्वे २।१७।३

तस्याङ्गसिद्धयः स्मृताः ४।२०।२

तस्या देव्याः प्रभावतः ९।७६।२

तस्याः प्रसादलेशेन ७।५२।१

तस्या रूपमिदं सर्वं ७।२१।१

तस्यार्चनेन देवेश ७।५।१

तां कालग्रासनरतां ७।१२।३

तां कालग्रासनरतां ७।१३।३

ताडयेद्धृदि मुद्रायां ९।३२।३

तानि ते कथयिष्यामि ७।१९।१

ताम्रं लक्षगुणं प्रोक्तं ५।६०।१

तारयेन्नात्र सन्देहो ७।१४५।१

तार्क्ष्यवक्त्रं च वामे स्यात् ७।७२।३

तासां चक्रेश्वरी नित्या ७।१०।३

तासां ध्यानं प्रवक्ष्यामि ७।६६।१

तिलकं यः करिष्यति ९।७२।२

तिलतण्डुलसिद्धान्नं ९।४८।१

तिष्ठन् गच्छन् स्मरन् ४।४।१

तिष्ठन्ति भुवनोदरे ८।३३।२

तुरीया सा महाविद्या ५।४७।३

तुलनां याति देवेशि ७।१७०।३

तुल्या चान्या महेश्वरि ७।१११।४

तुष्टा भूतपिशाचिका ९।६८।४

तुष्टिना कवलीकृतः ७।१५४।४

तुष्टेन वै अहं प्रादाद् ७।४७।३

तूलराशिमिवानलः ७।३४।२

तृतीया दिव्यरूपिणी ७।६२।४

तेजसा प्रज्वलन्नेव ७।२५।१

तेजसास्याः समाश्रिता ७।२५।२

तेन ब्रह्ममयं जगत् ८।५०।२

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

तेन माहेश्वरी प्रजाः १।३९।४
तेन यस्य समुद्भवम् ८।५२।२
तेनास्त्रेण च रामेण ७।५९।१
तेषां कारणरूपिणी ७।१७२।२
तेषां किं तद्विचारेण ८।३२।३
तेषां विद्या फलोद्गमा ७।१७२।४
तैलं वाथ घृतं वाथ ९।६३।३
त्रयो मोक्षस्य कारणम् ५।४०।२
त्रासयन् देवतागणान् २।१५।२
त्रिकालज्ञो भवेत्तदा ८।१९।२
त्रिखण्डा परिकीर्तिता ८।१६।४
त्रिगुणै रहिता विद्या ८।१६।३
त्रिचतुः पञ्चसप्ताहात् ४।१९।३
त्रिधा चानुहता लक्ष्मीः ८।९।३
त्रिधाभिमन्त्रितान् दधन् ९।३०।२
त्रिनेत्रा भीमनादिनी ७।७४।४
त्रिनेत्रा मुण्डलम्बीत ६।३।३
त्रिनेत्रा सर्वभूषाढ्या ५।९।३
त्रिपञ्चनयनैर्युता २।९।२
त्रिपदं तु समुद्धृत्य ७।१५३।३
त्रिपुरा त्रिपुरेशी च ५।२१।१
त्रिपुरेशीति गीयते ५।११।४
त्रिमुखा नवलोचना ४।७।२
त्रिमुखाष्टभुजा देवी ७।१२४।१
त्रिलोकविजयी भूत्वा ८।१८।३
त्रिवक्त्रा रक्तवर्णा च ६।३।१
त्रिशतं त्रिशतं हुत्वा ९।२६।१
त्रिशताक्षरी मन्त्रो वै ७।५४।१
त्रिशुद्धिरुग्रचण्डा च ३।१६।१
त्रिशूलं दुष्टनाशनम् ७।८१।२
त्रिशूलाग्रे मुण्डमाला ७।३७।१
त्रिसन्ध्यं वर्तनाद् वश्या ९।२८।३
त्रिसन्ध्यमर्द्धरात्रौ च ९।२३।१
त्रिसप्ताहान्प्रजायते ९।२८।४
त्रैलोक्यं तत्र पार्वति ५।२४।२
त्रैलोक्यं सचराचरम् ७।१३६।४
त्रैलोक्यडामरेश्वरी २।२०।२
त्रैलोक्यमोहनं चक्रं ५।१८।१
त्रैलोक्यमोहनान्माया १।२७।१
त्रैलोक्यरक्षणार्थाय १।२२।३
त्रैलोक्यवशकारिणी ७।१७८।४
त्रैलोक्यविजया चण्डी २।२०।३
त्रैलोक्यविजयी भवेत् ७।५२।२
त्रैलोक्याकर्षणं तथा ५।५४।२
त्रैलोक्यैश्वर्यदायकः ७।५४।२
त्रैलोक्यैश्वर्यदायिनी ७।५६।२
त्रैलोक्यैश्वर्यसूचकम् ५।१।२
त्वं तु कापालिनी भूत्वा १।५३।१
त्वं तु देवि विष्णुमाया १।३६।३
त्वत्प्रसादाच्छ्रुतं मया १।६।२
त्वदन्यो नास्ति मत्प्रियः ८।३।२
त्वयोक्ता न द्वितीया सा १।१०।३
त्वरिता छिन्नशीर्षा च २।१९।३

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

द

दक्षाय प्रतिपालिता ३।२४।२
दक्षिणाचारकृद् भवेत् ७।३०।२
दक्षिणाचारयोगेन ५।४४।१
दक्षिणाचारवर्जिता २।१६।४
दक्षिणाम्नायदेवेशी २।२१।१
दक्षिणाम्नायं वक्ष्यामि २।१।१
दक्षिणाम्नायसङ्गतम् २।२६।६
दक्षिणे दक्षदा परा २।६।४
दक्षिणे फलवर्जिता ३।२६।४
दक्षिणे मकरास्यं च ७।७३।१
दण्डचक्रशक्तिशूलः ७।९३।३
दण्डपाशोद्यतकराः २।२५।१
दत्तं कालिकुलक्रमम् ७।४८।२
दत्तं सर्वात्मना तेन ७।१८६।१
दत्तमथापि चान्यस्य ८।७५।१
ददाति पदमुत्तमम् ५।५४।४
दन्तोष्ठघृष्टपिण्डिकाम् ७।११५।४
दलद्वादशकं तथा ७।३५।४
दशदोर्दण्डधारिणी १।५६।४
दशधा चाभिमन्त्रितम् ९।६२।४
दशवक्त्रा महाकाली ७।६८।३
दशवर्णमयी देवी ७।५४।३
दशशक्तिसमायुक्तां ७।११७।१
दशांशं सर्वकर्माणि ९।१४।१
दशांशं हवनं कुर्यात् ९।७।३
दशांशहोमतः शेकात् ९।२४।३
दशांशेन हुनेत् पश्चात् ९।२१।१
दशांशैर्हवनस्य वै ९।८।४
दशास्यः कुम्भकर्णश्च ७।४९।३
दशोनत्रिशताक्षरी ७।५३।४
दशोनत्रिशताक्षरी ७।१४७।२
दशोनत्रिशताक्षर्या ७।१८७।१
दशोनत्रिशता विद्या ७।१६०।१
दहत्यग्निर्जगत् सर्वम् ७।२४।३
दह्यन्ते सर्वपापानि ७।३४।१
दात्रीकैवल्यदायिनी ७।५८।४
दारुष्वेव यथा वह्निः १।३०।३
दिग्वर्णं च सवर्णकम् ७।९५।४
दिगष्टपतयो ज्ञेया ७।९८।१
दिवा च ब्रह्मचर्येण ९।६।१
दिवा च ब्रह्मचर्येण ९।५८।१
दिवा चाहारवर्जितः ९।१९।२
दिवायां ब्रह्मचर्ये वै ७।४३।३
दीक्षां प्राप्य न कुर्याद् वै ९।१०।३
दीक्षां प्राप्य पुरश्चर्याम् ९।११।३
दीपकमूर्ध्वकं वक्त्रं ७।६९।३
दीपादित्रिविधैर्नित्यम् ९।१६।१
दुर्निरीक्षां दुरासदाम् ७।१०२।४
दुर्भगो जायते सत्यं ९।५५।१
दूर्वातन्तुविषक्षोभं ९।३१।१
दुर्वासा गाधिनन्दनः ७।५१।२

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

दुर्वासा नारदो व्यासो ४।१९।१
दुर्वासाराधिता विद्या ३।२६।१
दुष्कुलं दुष्टजन्तुषु ९।३१।२
दुष्टान् सर्वान् विनाशयेत् ५।६।४
दूषणं नास्ति वै तदा ८।५६।४
दृश्यते परमेशानि ८।७१।१
दृष्ट्वा तु प्रणमेत् प्रिये ५।२५।२
दृष्ट्वा प्रजपते यस्तु ५।५१।१
दृष्ट्वा श्रीचक्रधारिणम् ५।३९।२
देया प्राणप्रदायिनी ५।५८।४
देया प्राणप्रदायिने ७।१८९।२
देवगन्धर्वदैत्याद्या ८।३१।३
देवतामन्त्ररूपाणि ७।१२८।३
देवता मन्त्रसकलं ७।१३८।३
देवतासंयुतं विघ्नं ९।९५।१
देवदेव महादेव ७।१।१
देवस्यानन्दरूपोऽहं १।३७।१
देवानां प्राणधारणम् ७।१८४।२
देवा ब्रह्मादयोऽपि हि ४।६।२
देवी चैतन्यभैरवी २।५।४
देवी तुष्टा हुनेच्चैव ९।१८।३
देवी नारायणी स्मृता ५।२।४
देवी प्रत्यङ्गिराभिधा ७।१८७।४
देवी शब्दमयी परा ७।१३७।४
देवीसन्तुष्टिहेतवे ९।८।२
देवेशी दिव्यविग्रहा ५।१६।२
देव्यः षण्णायिकाः स्मृताः १।१२।२
देव्या आसनमुत्तमम् ७।९१।४
देहनाशे वरानने ८।७२।२
देहस्तेनैव जायते ८।५४।४
दोष एव न संशयः ८।५४।२
द्रव्यभेदा भवन्ति हि ८।४२।४
द्वात्रिंशद् भेदसंयुक्ता ३।६।३
द्वापरं चारुणं वर्णं ७।९९।१
द्वितीया स्थितिकालिका ७।६२।२
द्विदशारे च मन्वस्रे ५।२३।१
द्विभुजा वरदा देवी ३।११।१
द्विशतं तु महादेवी ७।१६०।३
द्विशताक्षरी मन्त्रश्च ७।१४७।१
द्वीपकस्यैव वेताला ७।१४०।३
द्वैतभावं न कारयेत् ७।१३२।४

ध

धनदस्य न सा भूतिः ४।२२।१
धनदेन समं द्रव्यं ९।३८।३
धनुः फलकपाशकम् ३।९।२
धन्यासि कृतकृत्यासि ८।६।१
धरण्यादिशिवान्तया ७।२१।४
धर्मराजाय वै पुरा २।५।२
धर्माधर्मपरित्यागात् ८।५०।३
धामव्याघ्रवराटिकाः ९।४१।२
धारणाद्धात्रीमित्याहः १।२६।३

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

धारणी परमा देवी ७।२१।३

धारयन्ती त्रिशूलं च ४।१४।१

धीरो वा कुलसन्ततेः ९।२।४

धूम्रं नैर्ऋत्यखड्गकम् ७।९६।४

धूम्रवर्णं भयानकम् ७।७२।२

धृत्वा दिव्यस्य स्तम्भनम् ९।५४।२

धृत्वा संसृज्यते विश्वं १।४२।३

ध्यातव्या परमेश्वरि १।५६।२

ध्यानं तु चित्तेऽधिष्ठाय १।५६।१

ध्यानयोगं वदामि ते ७।४६।४

ध्यानयोगमनुत्तमम् ७।६६।४

ध्यानरूपं तु वक्ष्यामि २।४।१

ध्यानलोचनतत्पराम् ७।११३।२

ध्यायेत् सृष्ट्यैकहेतवे ७।१२१।२

न

न कदाचिद् विनश्यति ९।३८।२

न कदाचिद् विनश्यन्ति ९।३९।३

न कालीसदृशी भुवि ९।९२।४

न कालीसदृशो तपः ९।९२।२

न कालीसदृशो धर्मः ९।९२।३

न कालीसदृशो यज्ञः ९।९२।१

न कुर्यात् त्रिभिः सर्वथा ७।१३६।२

न क्षात्रं क्षत्रियस्य च ८।६१।२

न गुरुं वञ्चयेच्छिष्यः ७।१३८।१

न चक्राङ्की यतः प्रजाः १।३९।२

न तद्दक्षिणतः क्रिया १।७१।२

नतिं नियोजयेद् देवि ७।१५७।१

न तोषितो गुरुर्येन ७।१३७।१

न दद्यादस्य कस्यचित् ९।८५।२

न देया यस्य कस्यापि ५।५८।३

न देया यस्य कस्यापि ७।१८९।१

नद्यावर्तं कुण्डलं च ७।८३।३

न द्वितीया परेश्वरि १।९।२

नन्दी चैव महाकालः १।६६।३

न पद्माङ्की न वज्राङ्की १।३९।१

न पुनर्जन्मभागू भवेत् ५।३८।४

न पुमान्न स्त्रियः साक्षात् ७।१९।३

न प्रकाश्यं कदाचन ८।२८।२

न प्रकाश्या कदाचन ५।५०।२

न प्रकाश्या कदाचन ५।५१।४

न ब्रह्मणस्तु ब्राह्मण्यं ८।६१।१

न मन्त्रः फलदो भवेत् ७।१७३।२

नमस्कृत्य प्रवक्ष्यामि १।२४।३

नमस्तुभ्यं नमस्तुभ्यं ८।४।१

नमस्तुभ्यं महेश्वर ८।४।२

नमस्ते परमेश्वरि ८।७।२

नमस्ते शशिशेखर ७।१०।२

न माता न पिता पुत्राः ७।१३५।३

नमो देवाधिदेवाय ८।१।१

नरकार्णवतो ध्रुवम् ७।१४५।२

नरचर्मोत्तरीयका २।८।२

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

नरपात्रे प्रपूजयेत् ९।७७।२
नव एकाक्षरा स्थिता ७।६१।४
नवकोणं पुनर्लिखेत् ७।३५।२
नवकोणाग्रतः स्थिता ५।१७।४
नवचक्रे व्यवस्थिता ५।१७।२
नवचक्रेश्वरी नित्या ५।१७।३
नवत्यधिक कीर्तितम् ८।१६।२
नवत्यधिक सुव्रते ७।१६०।४
नवनाटेश्वरी तत्र १।६७।१
नवनीतं यथा दध्ना ७।१८३।३
नवमं चक्रनायिका ५।२०।२
नवम्यां वा विशेषतः ९।७९।२
नवयोनिपरा प्रिया ७।४३।२
नववक्त्राणि पूजयेत् ४।१६।४
नववक्त्रा महाकाली ७।१०६।३
नववक्त्रा महेश्वरी ७।१११।२
नवषोडशवर्णानां ८।१७।१
नवाक्षरी महाविद्या ७।१८०।३
नवात्मा श्रीशिखानाथः ३।१५।१
न शक्रस्य प्रजापतेः ४।२२।२
न श्रुतं परमेश्वर ७।३।२
न षण्ढः प्राकृतो न च ७।१९।४
न संसिद्धिमवाप्नुयात् ९।८३।४
नहुषाय ततो दत्त्वा ३।२४।३
नहुषो हैहयादयः ७।५०।४
नाकाशे भिन्नता भवेत् ८।७१।४
नागपत्रेषु सर्वतः ५।२३।२
नागराजविराजिता २।११।२
नागराजाद्यलङ्कृता ७।९०।२
नागाभरणभूषाङ्गी ३।११।३
नागाश्वगोष्ठलोकानां ९।२७।३
नाटेशी नृत्यनायिका १।६६।२
नाटेश्वरेति विख्यातो १।६८।१
नातः परतरं किञ्चिद् ७।१४१।३
नातः परतरं देवि ९।४।१
नातः परतरं भद्रे ९।८१।३
नादबिन्दुकलात्मिका ७।१६२।२
नादिमध्या न चान्ता तु १।१०।१
नाधर्मो नैव पापादि ८।३६।३
नानया सदृशी विद्या ७।५८।१
नानाजीवाश्रयं तत्तु ८।५२।३
नानातन्त्रप्रवाहास्तु ९।९६।३
नानापारिषदावृताः २।२३।२
नानाभरणभूषिता ६।३।४
नानाभेदविसारिणी २।२१।२
नानाभेदसमाश्रिता ६।७।४
नानाभेदसमाश्रिता ९।१००।२
नानाभेदा महागमाः ४।५।४
नानारत्नैश्च घटिता ७।७६।१
नानारूपधरा नित्या १।६४।१
नानारूपा महाबलाः ४।२६।२
नानाभोगफलप्रदा ७।१२६।२

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

नानाम्नायत्वमागताः ९।९६।४
नानाम्नायस्वरूपेण ७।१७६।१
नानारूपेण मायया ७।१७६।२
नान्यथा फलदा भवेत् ३।२७।२
नान्या तु भुवनेश्वरी ७।१७५।४
नापवर्गफलप्रदा ६।७।२
नाभिकाश्मीरसिन्दूरैः ७।४०।२
नायिकाः षट्प्रकीर्तिताः १।१४।२
नायिकाक्रमभेदं च ७।११।३
नायिका रुद्रशक्तिर्या १।५४।३
नायिका वद शङ्कर ७।७।४
नारदाद्या मुनिगणाः ७।५१।१
नारदाद्या मुनिश्रेष्ठाः ८।१८।१
नारदानुमतेन च ८।५।२
नारदानुमतेनैव ७।१८९।३
नारदेन मुनीन्द्रेण ८।२०।१
नाराचाक्षतसिद्धान्नं ९।५०।१
नारायणीं महामायां १।२५।१
नारायणी महाकाली ४।३।१
नारायणो जगन्मयः १।३६।४
नारायणसमन्वितम् ७।१५५।४
नावाः शकटयन्त्राणि ९।३०।३
निःशङ्कं स्वेच्छया देवि ८।३।३
निःसरन्ति महामन्त्रा ७।१७४।१
निःसरन्ति महाविद्या ५।५५।३
नित्यं दद्यात् पलैकिकाम् ९।६९।२
नित्यपूजारतस्य च ९।३७।४
नित्यमुच्यते महतो भयात् ४।४।२
नित्या निरंशनिरता २।४।३
नित्या निरंशा सा देवी ७।१५।१
नित्या शिवसमागता ३।५।४
नित्या षोडशविद्या या ५।१७।१
निधानमिव चौरेभ्यः ७।१८८।३
निधीनां रक्षणं कार्यं ५।५७।३
निम्ननाभिः कृशोदरी २।९।४
निम्नमार्गेण गच्छति ८।६३।२
निरंशत्वाद् गुणाश्रयात् ७।२५।४
निरंशा निष्परिग्रहा ५।१६।४
निरंशेति त्वयोदिता ७।६।४
निरये नियतं वासः ८।२७।३
निरर्गलानलप्रभा ६।२।२
निराचाराः क्रियाः सर्वाः ७।३२।१
निराचारा कलाश्रिता ३।२६।२
निराचारापि साचारा ७।३०।३
निराचारोऽपि साचारः ९।७६।१
निरालम्बेश्वरी नित्या २।२।१
निराहारसमं स्मृतम् ७।३२।४
निर्गलागलयन्त्राणि ९।२८।१
निर्गलोद् फाटनं भवेत् ९।२९।४
निर्गुणं परमेश्वरी ८।१५।४
निर्गुणा निष्कला नित्या ७।६।३
निर्जने पशुवर्जिते १।५२।२

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

निर्जीवो जीवरूपेण १।४४।३
निर्णेतुं परमेश्वर १।२०।४
निर्मलाय प्रशान्ताय ७।१८९।३
निर्मांसां कोटराम्बिकाम् ७।११५।२
निर्लेपा निर्गुणा नित्या ७।१९।१
निर्वाणपददातीता ४।१६।१
निर्वाणपददायकम् ७।७०।२
निर्वाणेशीश्वरी शिवा ४।२०।४
निर्विकल्पं यथाश्रिता ८।३१।२
निर्विकल्पं समाचरेत् ८।३२।४
निर्विकल्पं समाश्रयेत् ८।२९।४
निर्विकल्पः सदा भवेत् ८।७३।२
निर्विकल्पः समन्त्रवित् ८।४६।४
निर्विकल्पस्य सुन्दरि ८।५७।४
निर्विकल्पेन साधयेत् ९।७७।४
निर्विकारतया यस्य ८।५९।१
निर्वर्तितमहाचक्रे १।२।१
निशाकाले तु गीयते १।३२।४
निशाचरगणावृता २।२४।४
निशामय वदामि ते १।२३।२
निशामाधवसंयुक्तं ७।१५४।१
निशेशी च निरर्गला २।१।४
निशेशी च महोग्रा च २।१६।३
निशेशी निर्गुणाश्रया २।४।४
निशेशी रक्तचर्चिका २।२।४
निषिद्धे कश्मलेऽपि वा ५।३७।४
निष्कलङ्का निराश्रया ३।२७।४
निष्कृतिः समुदाहृतम् ७।१३१।४
निष्कृतिर्नास्ति पार्वति ७।१३२।२
नीराज्यमधुमैरेयैः ८।४२।३
नीलं नादोर्ध्वलाञ्छनम् ७।८९।४
नीलजीमूतसङ्काशा ७।१११।१
नीलरत्नविनिर्मिता ७।६७।४
नीलवर्णा महाकाली ४।७।१
नीला सरस्वती भीमा २।२०।१
नीलोत्पलदलश्यामा ७।६७।३
नूपुरारावनिर्घोषा ७।८५।३
नृगोरोचनकं गृह्य ९।७०।३
नृचर्ममासनं कृत्वा ९।७७।१
नृत्यपादा शवासना ६।३।२
नृत्यभैरवनामा तु १।७०।१
नृत्यमानां सदोदिताम् ७।१०१।४
नृत्यमानापि वा स्मरेत् ७।१०४।२
नृत्यमाने पुरा देवे १।६९।३
नैव तत्र विचारयेत् ८।३०।२
नोद्धारं लेखयेद् देवि ८।२२।३
न्यस्त्वा चैव षडङ्गकम् ९।२०।२

प

पञ्चकालस्य कारणम् ७।१२६।४
पञ्चकालासनस्थिता ७।८९।२
पञ्चकाली प्रभेदस्तु ७।१०६।१

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

पञ्चकाली महोग्रासा ७।६५।१
पञ्चकाल्यस्तु पञ्चारे ९।८१।१
पञ्चकाल्यानुशासिता ४।२३।२
पञ्चचक्रक्रमं देवि ४।२३।१
पञ्च चाष्टाक्षरी तथा ७।१८०।४
पञ्चपाशुपतं बाणम् ७।८१।३
पञ्चपिण्डाग्रतो दत्त्वा ७।१५८।१
पञ्चप्रेतं च तदधो ७।९२।१
पञ्चबाणधनुर्धरा ५।१०।२
पञ्चभिः परमेश्वरि ७।१६।४
पञ्चभूतत्त्वमागतः १।४४।४
पञ्चभूतात्मकं चैव १।४३।३
पञ्चभूतानि सङ्गमः १।४५।२
पञ्चमण्डपपादिका ५।१०।४
पञ्चमी पञ्चकामिन्यो ५।६६।१
पञ्चवक्त्रा चातिभीमा २।९।१
पञ्चवक्त्रेण जिह्वाभिः ७।१६।३
पञ्चविंशतिसाहस्रं ९।६६।३
पञ्चसिंहासने सेव्या ५।६५।१
पञ्चाक्षरमादिमन्त्रं ७।१५९।३
पट्टेन बन्धितं जानु ३।१०।१
पत्रे षोडशसङ्ख्याते ५।२३।३
पदं नाक्रमते अरिः ९।४८।४
पद्मद्वीपमतोद्गतम् ७।८१।४
पद्मपृष्ठे शिवोत्तमा ७।९५।२
पद्मरागप्रतीकाशा ५।८।१
पद्मोपरिस्थितां देवीं ७।१०१।३
परब्रह्मणि लीनत्वं ५।५४।३
परब्रह्मणि संलीनाः ८।४२।१
पर ब्रह्ममयी तु सा ७।१७५।२
परं ब्रह्ममयी नित्या ७।१८।३
परं ब्रह्ममयो भवेत् ८।६०।२
परं ब्रह्मस्वरूपं तु ७।१६२।१
परं ब्रह्मस्वरूपिणी १।४६।२
परं ब्रह्मस्वरूपिणी ५।१२।२
परं ब्रह्मात्मिका शिवा ५।१५।२
परं ब्रह्मेश्वरी माया ५।२।३
परमात्मा विनिश्चयात् ८।६२।४
परवादे जयो भवेत् ९।७४।२
परवादे निवारणम् ९।७५।२
परां गतिमवाप्नुयात् ७।१४०।४
परायुक्तश्च प्रासादः ५।६४।१
परा वाच्या परेश्वरी ८।४२।२
पराशक्तिः सुन्दरीति ५।११।३
परा सन्निहिता यत्र ५।३६।३
परिश्रमं केवलं तु ९।८३।३
पवित्रं स्त्रीरजं प्रोक्तं ८।६६।१
पशुपुष्टिभयापहम् ७।८३।२
पश्चिमाम्नायदेवता ३।४।४
पश्चिमाम्नायभैरवी ३।१३।२
पश्येद् दिव्येन चक्षुषा १।३८।४
पाता हर्ता रक्षिता च ७।१७५।३

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

पात्रे हेतु प्रपूरिते ९।७८।४
पानान्नाभिप्रदानाच्च ९।६४।१
पानालेपाद् विनाशयेत् ९।३४।४
पापं धर्मो न विद्यते ७।३०।४
पापभाग् जायते ध्रुवम् ८।४१।२
पापभाग् जायते नरः ८।५८।२
पापानामाश्रयो भवेत् ८।२३।४
पापानि विलयं यान्ति ५।३३।१
पापानि सुबहून्यपि ५।३८।२
पार्थिवानां च सौम्यानां ३।२५।१
पालनात् परमेश्वरी १।२६।४
पाशाङ्कुशं वज्रशूलं ७।१२५।१
पाशाङ्कुशकपालं च २।१३।१
पाशाङ्कुशेक्षुचापं च ५।१०।१
पिङ्गरक्तत्रिगुणा हि ७।९४।३
पिङ्गलोर्ध्वजटाटोपः ४।८।३
पिङ्गलोर्ध्वजटाटोपः ७।७५।३
पिङ्गवर्णं सचञ्चुकम् ७।७२।४
पिण्डदानादिसंस्कारं ७।१३५।१
पिण्डदानादिसंस्कारं ७।१४२।३
पितामहेन देवेन ७।४७।१
पिबन्ती रुधिरं दिव्यं ७।१२४।३
पिष्टेन प्राकृतं कृत्वा ९।६०।३
पीठगह्वरविग्रहा ५।१४।४
पीठेशी मन्त्रविग्रहा ५।१५।४
पीतं तु दक्षिणं वक्त्रम् ४।७।३
पीतं त्रेतायुगं स्मृतम् ७।९८।४
पीतश्यामरक्तधूम्रः ४।११।३
पीतश्यामरक्तधूम्रः ७।९३।१
पीनोन्नतपयोधरां ७।११२।२
पीनोन्नतपयोधरा ४।१३।२
पुंरूपं धार्यते शिवा १।४८।२
पुण्यपापविनिर्मुक्तं ८।६९।१
पुण्यराशिः प्रवर्द्धते ८।३७।२
पुत्रपौत्रप्रवर्द्धिनी ७।१७६।४
पुनः श्रोतुं मतिस्तव ८।६।४
पुमान्न स्त्रीनपुंसकः ५।६७।२
पुरश्चरणमाचरेत् ९।५।२
पुरश्चर्या कृता येन ७।१७२।३
पुराणस्मृतिसारेषु ७।१८२।३
पुरा नन्दवने देवि १।५२।१
पुरीषं केन दुष्यते ८।५२।४
पुरुषस्य तु बीजं तु ८।५५।३
पुरुषस्य तु यद् बीजं ८।६७।१
पुरुषोत्तममुख्याश्च ५।४१।३
पुलस्त्येनावतारिता ७।६१।२
पुष्कराद्या जलाश्रिताः ५।४१।२
पुष्केशो नैव पुष्कशः ८।६२।२
पुष्पमाला डिण्डिमं च ७।८२।३
पुस्तके नैव लेखयेत् ८।२५।४
पूजयेद् विधिना देवी ९।६।३
पुरश्चर्यां तु साधकः ९।१०।२

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

पुरश्चर्याविलम्बनम् ९।१०।४
पुरश्चर्यां समाश्रयेत् ९।१२।४
पुरश्चरणमुच्यते ९।१३।४
पुरश्चरणं कारयेत् ९।१३।२
पुष्टिश्चैव समाप्नुयात् ९।२५।४
पुष्टिराप्नोति मानवः ९।२६।४
पुष्टिराप्नोति सेकतः ९।२७।४
पुष्पान्नं सिद्धिसिद्धान्नं ९।३६।१
पुष्यार्के श्रीफलं पक्वं ९।४३।१
पुष्पमालाभिमन्त्रिता ९।४४।२
पुनः पञ्चशतं जप्त्वा ९।५३।३
पुण्डरीकांशुनावर्त्या ९।४६।१
पुस्तकं पूजितं येन ९।९०।१
पूजकाय प्रदापयेत् ९।८७।४
पूजनादेव निर्वर्त्य ८।४६।३
पूजयेत् पङ्कजोत्पलैः ९।३९।२
पूजाकुम्भे शतं जपेत् ९।५९।४
पूजायां परिपूजयेत् ९।७९
पूजितव्या प्रयत्नतः ९।९४।४
पूरयन्तो दिगन्तराः २।२३।४
पूर्णपीठावतारिणी ५।१३।२
पूर्णेश्वरीति विख्याता १।६१।३
पूर्णेश्वरी महोग्रासा १।५५।१
पूर्वचक्रे व्यवस्थितः १।७०।२
पूर्वदेवर्षिपूजिता १।६३।२
पूर्वसिंहासना देवी १।१५।१
पूर्वाम्नायप्रकीर्तिता १।५५।२
पूर्वाम्नायेति विख्याता १।६३।१
पूर्वोक्तध्यानराजैस्तु ७।१११।३
पृच्छते कुलसुन्दरी १।५।४
पृच्छ यद्धृदि वाञ्छितम् ८।३।४
पृथिवीवायुराकाशः १।४२।१
पृथिवीवायुरापोऽग्निः ७।२०।३
पृथुत्वात् पृथिवीत्युक्ता ७।२२।१
पौष्पं तरुभवं धान्यं ८।४४।३
प्रकटे मृत्युमाप्नोति ८।३५।१
प्रकटो वह्निरुच्यते ८।५२।४
प्रकृतिं विश्वरूपिणीम् १।२५।२
प्रकृतिः परमेश्वरी ५।६६।२
प्रकृतिर्विश्वमोहिनी १।२५।४
प्रकृतिर्विश्वमोहिनी १।५०।२
प्रकृतिर्विष्णुरुच्यते १।३५।२
प्रकृत्या लोकनं विना १।३०।२
प्रचण्डा उग्रचण्डा च २।१९।१
प्रज्वलन्ती चितामध्ये २।६।३
प्रज्ञा शान्तिः प्रभा ज्योतिः ५।३।३
प्रणवात् सर्वमुत्पन्नाः ७।१७५।१
प्रतिमायां पटे वापि ७।४२।१
प्रत्यङ्गिरा महाकाली ७।५७।३
प्रत्यालीढपदां देवीं ७।११५।३
प्रत्यालीढपदां वापि ७।१०४।३
प्रत्यालीढा त्रिनेत्रा च १।५९।१

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

प्रत्यूषे कलशोदरेत् ९।७३।२
प्रत्येकं दशमन्त्रितम् ९।४८।२
प्रथमं पूर्ववक्त्रेण १।५३।३
प्रयागे स्नानजं पुण्यं ७।१६८।१
प्रयुक्तो हरमोहितः ८।२०।४
प्रयोगं कर्तुमिच्छति ९।३।२
प्रयोगादीन् जगत्पते ९।१।२
प्रवर्तनाय सर्वेषां १।३६।१
प्रवर्तयति संसारं १।५०।३
प्रसीद परमेशान ८।२।५
प्रसूते सुखनिद्रया ९।६४।२
प्राचीसिंहासनस्थितः १।७२।६
प्राणभूताश्च ताः श्रृणु ७।१५२।४
प्राणभूतास्तु कालिका ७।१४७।४
प्राणान्तेनापि सर्वदा ९।४।४
प्राणेनापि रक्षणीया ५।५८।१
प्राणेभ्योऽपि प्रियाय च ७।१८९।४
प्राणेभ्योऽप्यधिकाय च ५।५९।२
प्राणैः कण्ठगतैरपि ७।१३८।२
प्रादक्षिण्यं भुवस्तथा ७।१६७।४
प्राप्यते परमं पदम् ८।५५।२
प्राप्यते परमं पदम् ८।६६।४
प्रायश्चित्तेषु कथितं ८।५३।३
प्रीतिनाशमवाप्नुयात् ९।५५।२
प्रोद्भिन्ननवयौवना ७।१०५।२
प्लक्षद्वीपे कुशद्वीपे १।७१।३

फ

फणीरूपस्य कालस्य ८।९।१
फलं त्वविकलं भवेत् ५।४२।२
फलं प्राप्नोति निश्चितम् ५।३०।४
फलानि विशकं पञ्च ९।४९।१
फल्गुं दत्त्वा तत्र मध्ये ९।७८।३
फेत्काररवभीषणा ७।९४।४
फेरवाः काकगृध्राश्च ४।२५।३
फेरुवक्त्रं च तदधः ७।७१।१

ब

बद्धपद्मासना देवी ४।१३।१
बद्धपद्मासना देवी ७।११२।१
बन्धुपुत्रसहस्रेषु ७।१३०।३
बन्धो भवति दुर्भगा ९।४७।४
बलिर्जालन्धरस्तथा ७।५०।२
बहुधा वर्णिता देवि ३।२९।१
बहुधा वर्णितो मन्त्रः ७।५७।१
बहुधाश्च तदन्वगाः १।७१।४
बहुभेदप्रकाशिनी ७।१४।४
बहुभेदा देवदेवी १।६७।३
बहुभेदा महोल्बणाः २।१७।४
बहुभेदा विशालाक्षा ५।१२।३
बहुमार्गप्रवाहिणी ३।६।२
बहुरूपा प्रकाशिनी ५।१२।४
बहुरूपावतारिणी १।६४।२

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

बहुरूपावतारिता १।६२।४
बहुसिद्धिसमाकीर्णे १।१।१
बहूनि भेदरूपाणि ४।१७।१
बालप्रेतं च शैलं च ७।७८।३
बाललीलासमापन्ना २।२४।३
बाला कुमारी या काली ७।१२३।३
बालानां सर्षपां मन्त्र्य ९।४२।१
बालाबीजं पुनर्लिखेत् ७।१५६।२
बाला सा प्रथमा विद्या ५।६१।१
बाह्वादीना सनाडिका ७।६४।४
बिन्दुचक्रे त्रिकोणे वै ९।८०।३
बिन्दुत्रिकोणपञ्चारं ७।३५।१
बिन्दुमालिनी चिल्लेखा ५।६२।१
बिन्दुमालिनीरूपा सा १।२०।१
बिन्दुमालिन्यसङ्ग्रहात् १।३३।२
बिन्दुरित्यभिधीयते ८।५५।४
बिन्दुरित्यभिधीयते ८।६७।२
बिन्दुस्तु परमेशानि ८।५६।१
बिभ्रतीं चन्द्रभास्करौ ७।१२०।४
बिभ्रती दक्षबाहुभिः ७।८४।२
बिभ्रती वामबाहुभिः ७।८०।२
बिभ्राणामजकेशवौ ७।११६।४
बिल्वपत्रैर्घृतप्लुतैः ९।७।४
बीजपूरफलं शूची ७।८४।१
बृहद्बृहदतिप्रोक्ता ७।४५।१
बैन्दवे च त्रिकोणे च ५।२२।३
बौद्धमार्गे निरातङ्का ६।२।१
ब्रह्मकङ्कालवल्लकीम् ७।११८।४
ब्रह्मज्ञानी स वै सुधीः ५।२८।२
ब्रह्मज्ञानेन वा मोक्षः ५।३९।३
ब्रह्मणाऽपि पुलस्त्याय ७।४८।१
ब्रह्मणाऽपि वशिष्ठाय ७।१८५।३
ब्रह्मणा प्रतिपादिता ७।१८५।२
ब्रह्मणा प्रेरितः पश्चात् ७।५२।३
ब्रह्मणा मुनिभिः सह ८।३०।४
ब्रह्मणे लोकसर्जके ७।४७।४
ब्रह्मभूतो भवेन्नूनं ९।१२।१
ब्रह्मभूयाय कल्पते ७।१५३।२
ब्रह्मरूपधरा माया १।४९।३
ब्रह्मविद्यास्वरूपा सा ५।४९।१
ब्रह्मविद्यास्वरूपा सा ७।१६६।३
ब्रह्मविष्णुसुरेन्द्रादि ७।२७।३
ब्रह्मशक्तिसमुल्लासः ५।१४।३
ब्रह्मशीर्षशिखामणिः २।११।४
ब्रह्मसत्यप्रकाशिनी ७।१५।२
ब्रह्मसूत्रोज्ज्वलत्कण्ठा ७।८८।१
ब्रह्मस्थाननिवासिनी ७।१७७।४
ब्रह्मस्वरूपिणी साक्षात् १।४७।१
ब्रह्महत्यादिपापानां ७।१३१।३
ब्रह्महत्यादिमोचने ८।५३।४
ब्रह्महत्यासमानि च ५।३२।२
ब्रह्महत्यासुरापानम् ८।४६।१
ब्रह्माण्डं कन्दुकायते ७।१३।२
ब्रह्माण्डं गर्भतस्तस्या ३।३।१

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

ब्रह्माण्डं चेतयन्ति च १।४१।४
ब्रह्माण्डकोटिजननी ७।१७३।३
ब्रह्माण्डकोटिजननी ८।६९।३
ब्रह्माण्डकोटिलक्षाणि ७।१२।१
ब्रह्माण्डव्यापिनी नित्या १।४६।१
ब्रह्माण्डव्यापिनी शिवे ७।१३४।४
ब्रह्माण्डव्यापिनी शिवे ७।१४२।२
ब्रह्माण्याद्याः प्रपूज्यन्ते १।६९।१
ब्रह्माद्याः पञ्चकारणाः ७।९२।२
ब्रह्मानन्दमयं ज्ञानं ८।६०।१
ब्रह्मा–विष्णुः–रुद्रः–ईशाः ५।१०।३
ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च १।४३।१
ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च ७।९२।३
ब्राह्मी माहेश्वरी चैव ३।१७।३
ब्राह्म्याद्या मातरगणा ३।१७।३
ब्राह्म्याद्या मातरश्चाष्टौ १।३।१
ब्राह्म्याद्याष्टौ भैरवाष्टः २।२१।३

भ

भगलिङ्गस्य संस्पर्शात् ८।६८।१
भयाद् वक्तुं न चोत्सहे ८।२।४
भविष्यति सुदारुणे ८।२७।४
भवेत् त्रैलोक्यदुर्लभा ४।२२।४
भवेदत्र च पार्वति ७।१४९।४
भस्मसात् कुरुते च सा ७।१२।२
भाग्यं स्वर्गं सुखं मोक्षम् ९।८२।१
भाजनः स भविष्यति ९।३।४
भाजने लेपयेत्तेन ७।४१।१
भावयेत् सर्ववर्णेषु ८।७४।१
भावातीता अगोचरा ४।१६।२
भासाकाली पञ्चमी तु ७।६३।३
भासाकाल्यास्तु रूपाणि ७।११०।१
भासाक्रमस्य मध्यस्था ७।१०५।३
भासादेवी जगन्मयी ७।१२१।४
भिक्षाशी च निशागमे ९।१७।४
भिक्षूणां परमा स्मृता ५।४४।२
भुक्तिमुक्तिफलप्रदा ५।४८।२
भुक्तिमुक्तिफलप्रदा ५।५४।२
भुक्तिमुक्तिफलप्रदा ७।१६६।४
भुक्त्वा नानाविधैर्वाहं ८।७०।१
भुक्त्वार्द्धं भावनासक्तः ९।१९।३
भुक्त्वा तु विपुलान् भोगान् ५।५।३
भुजदण्डैर्नरानना ७।६९।४
भुजषोडशसंयुक्ता २।१२।३
भुजाष्टादशधारिणम् ३।७।४
भूचक्रं तेन दत्तं हि ५।२७।१
भूतप्रेतपिशाचैश्च ५।३४।१
भूतरूपेण संस्थिताः १।४४।२
भूतवेतालडाकिन्यः ४।२५।१
भूताङ्कुशस्य दण्डेन ९।३०।१
भूतायां सङ्क्षिपेद् यत्र ९।४९।३
भुवनत्रयसौभाग्यं ५।५३।१
भुवनानि चतुर्दशः ७।१७१।४

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

भूषणादीनि वर्णानि ७।१०९।१
भृङ्गिणी च कुलालिका १।६६।४
भृङ्गोपभुक्तपुष्पं तु ८।२१।३
भेदविद्याः प्रकाशिताः ७।१७४।४
भेदेन निरयं याति ७।१३९।३
भेदो नात्रैव विद्यते ८।१७।२
भैरवाभरणान्वितम् ७।९०।४
भैरवाश्चक्रपालकाः १।६८।२
भैरवाष्टकमातृकाः १।६७।४
भैरवो मातृभिर्वृतः १।६९।४
भैरवोऽयं न संशयः ७।५५।४
भैरव्या याम्यदिक्स्थिता २।४।२
भोगमोक्षप्रदां विद्यां ८।२५।३
भोगमोक्षप्रदा स्मृता ७।१४९।२
भ्रम एव हि कारणम् ८।६५।४
भ्रमन्ति शिवमालिका २।७।२
भ्रष्टश्रीर्लभते श्रियम् ९।६०।२
भ्राता बन्धुः सुहृन्नृपः ७।१३५।४
भ्रान्तिज्ञानं परित्यजेत् ८।३९।४
भ्रान्तिरेव हि कारणम् ८।५१।४
भ्रूभङ्गकुटिला भीमा ७।७५।१

म

मकरस्थे दिवाकरे ७।१६८।२
मकारपञ्चकैः पूज्या ३।२७।१
मङ्गला च महामाया ९।९७।३
मङ्गलां प्रतिपूजयेत् ७।४३।४
मङ्गलार्चनतोऽभवम् ९।९४।२
मञ्चस्थाने कदम्बकैः ९।४०।२
मञ्जीरद्वयधारिणी ७।१२२।४
मणौ पत्रेऽथ भूर्जके ५।२४।४
मणौ भूर्जे च पट्टके ५।३१।२
मणौ वापि च टङ्किते ७।३९।४
मुण्डलम्बितनेत्रं च ४।८।१
मथनात् सम्प्रकाशते १।३०।४
मदघूर्णितदीर्घाक्षीं ७।११३।१
मद्यपूर्णघटेषु च ९।३७।२
मधुमैरेयमैक्षवम् ८।४४।२
मनाग् भेदं न कारयेत् ७।१३९।२
मनुष्यवपुराच्छन्नः ७।१६४।१
मनो मे तरलं जातं ८।२।३
मन्त्रं नानारहस्यं च ३।२।१
मन्त्रमातेति विख्याता ७।५६।१
मन्त्रराजमुदाहृतम् ७।१५७।४
मन्त्रवीर्याः प्रकाशिताः ७।१८७।२
मन्त्रसंसिद्धिहेतवे ९।२१।२
मन्त्रहानिः प्रजायते ८।२३।२
मन्त्रैरष्टशतं जपेत् ९।२९।२
मन्त्रोद्धारं तथा भवेत् ८।२५।२
मन्त्रो वै त्रिशताक्षरी ७।५५।२
मन्थानभैरवे चास्ति ३।२९।३
मपञ्चकपुरस्कृतः ९।६।४

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

मयापि विष्णुना सार्द्धं ८।३०।३
मरीचिना समाराध्य १।७२।३
मलमूत्राश्रवावहाः ८।३२।२
मलमूत्रेषु ये दोषाः ८।६५।३
मलमूत्रेषु ये भ्रान्तिर्– ८।५४।१
मस्तके कण्ठवाहौ च ९।५४।१
महाकल्लोलहुङ्कृते १।१।४
महाकुण्डलिनी देवी ७।१५०।१
महाकुलालिका याता ४।१८।१
महाक्रूरग्रहैर्वापि ५।३५।१
महाचण्ड तथा लिखेत् ७।१५१।४
महाचण्डाट्टसंरावः २।२३।३
महाज्ञानप्रकाशिनी ४।२१।२
महात्रिपुरभैरवी ५।२१।४
महात्रिपुरसुन्दरी ५।६४।२
महादानानि प्रोक्तानि ५।२८।३
महापातककृद् भवेत् ८।४५।४
महापातककोटीनां ९।३।३
महापातककोटीनां ७।३३।३
महापातकनाशनम् ७।३९।२
महापात्रं तु स्थापयेत् ९।८०।४
महापात्रेऽथवा स्त्रियाम् ७।४२।४
महापात्रे धान्यपुञ्जे ९।३७।१
महापाशुपतः स वै ९।९३।२
महाप्रत्यङ्गिरा स्मृता ९।९९।२
महाप्रेतोपरि तत्र १।५८।३
महाफेत्कारसंस्थिता २।६।२
महाभाग्यमहावहा १।६३।४
महाभैरवकोटयः ४।२४।२
महाभोगप्रदा शान्ता ७।२९।१
महामन्त्रमुदाहृतम् ७।१६०।२
महामन्थानषट्ककम् १।७।२
महामृत्युविनाशिनी ७।२७।२
महामेघं तु वारयेत् ९।३१।४
महामोक्षप्रदा देवी ५।१२।१
महामोक्षप्रदायिनी ७।१७३।४
महामोक्षफलप्रदा ७।२९।२
महायोगी विजानीहि ९।९३।३
महारावं ततो लिखेत् ७।१५३।४
महारावं पुनर्लिखेत् ७।१५८।२
महारावेति पूजिता ७।१५०।२
महारोगप्रशमनं ९।६३।१
महार्घरत्नमांसं च ७।९०।१
महावीर्या महोल्बणाः २।१।२
महावृन्दमहास्फारे १।२।३
महावृष्टिर्भवेद् ध्रुवम् ९।५१।४
महाशान्तिर्भवेत् स्फुटम् ९।२४।४
महाशास्त्रमयस्तु स ९।८५।४
महासंहाररूपिणी ३।५।२
महासप्तदशाक्षरी ८।११।४
महासप्तदशी भवेत् ७।१५८।२
महासम्पत्प्रदा नित्या ७।१७९।३

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

महासम्पत्प्रदा विद्या ५।५६।३
महासारस्वतप्रदा ७।२६।४
महासौख्यप्रदा शान्ता ७।१६५।३
महासौन्दर्यसुभगा ७।२७।१
महासौभाग्यजननी ७।२६।३
महास्थिकृतशोभना ७।८६।२
महाकल्लोलहुङ्कृते ८।१२।२
महेश्वरसमो भवेत् ५।२६।२
माता सर्वप्रदायिनी ७।५७।२
मातुः पितु शतेष्वपि ७।१३०।४
मातृकाः सह भैरवैः ३।२०।२
मातृगर्भस्य वीर्यं तु ८।५८।३
मातृचक्रे तु मेलके १।३।४
माधवेन समायुक्तः ७।१५६।१
मानसं कम्पतेऽतीव ७।२।१
मामपृच्छच्छडन्वयम् १।५३।२
मायया कवलीकृत्य १।३३।३
माया चण्डी कूर्चलक्ष्मीः ७।१५८।१
माया नारायणी स्मृता १।२८।२
मायारूपेण क्रीडति १।४८।४
मायाविरहितो यावत् १।३२।३
मायासम्प्रगृहीतो वै १।३१।१
मार्जनं समुदाहृतम् ९।९।२
मालातन्त्रं च चित्कारं १।७।३
मालिनीं जयमङ्गलाम् ७।१०३।२
मा शङ्कां कुरु देवेशि ८।३।१
मांसखण्डसुशोभनम् ७।८३।४
मां समाराध्य प्रार्थिता ७।४७।२
मुक्तहुङ्कारजिह्वाग्रम् ७।१०३।३
मुक्तहुङ्काररराविणीम् ७।११६।२
मुखशोणितनिर्भरा ४।१०।४
मुखे प्रक्षिप्य जप्त्वा तु ९।७४।१
मुख्यमार्गानुगा देवीर्– ७।७।३
मुच्यते महतो भयात् ४।४।२
मुच्यते सर्वपापेभ्यः ५।३२।३
मुण्डप्राकारमालिखेत् ७।३६।२
मुण्डमाला गले देव्या ७।८६।३
मुण्डमालाविभूषिता १।५९।२
मुण्डमालाविभूषिता ६।४।१
मुदिता सिद्धिमधुना २।१४।३
मुनिना ज्ञानदृष्टिना ७।१८६।४
मुनिभिर्ब्रह्मवादिभिः ५।२८।४
मूत्रं पवित्रं देहस्य ८।५७।१
मूर्तिर्ज्वलनसप्रभाम् ७।११४।२
मूलदेव्यास्तु एव सा ७।१०७।४
मृगगोश्वाहिमार्जारः ८।६४।१
मृतबालं च धारिणम् ४।१५।२
मृतबालमुण्डहस्तं ७।१२५।३
मृत्युञ्जया चर्चिका च २।१८।३
मोक्षदा भुक्तिदापि च ७।१४८।४
मोक्षदा भोगदा देवी ३।२८।३
मोक्षदा सिद्धिदा काली ४।२०।३

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

मोक्षसौख्यप्रदायिनी ७।५७।४
मोहयन्ती जगत्सर्वं ७।१७६।३
मोहयेत् स सुरासुरान् ५।७।२
मोहिनी अन्धिनी शिवा २।१८।२
मौलीकापालमालिनी ४।९।४

य

यं पश्येत् स वशो भवेत् ९।७१।२
यं यं त्वत्संशयं देवि ८।३।५
यक्षपन्नगमानवाः ८।३१।४
यच्चास्ति सकलं प्रिये ८।५१।२
यच्छक्यं त्रिशतं हुनेत् ९।२५।२
यजुः पीतं सुवर्णवत् ७।९९।४
यज्ञदोषो न विद्यते ८।४३।२
यतो देहं विनिस्सृतम् ८।६६।२
यत्किञ्चिज्जगति गतम् ८।३७।४
यत् किञ्चिद् भुवि दुर्लभम् ९।८६।४
यत्तु सारतमं महत् ७।१८२।४
यत् त्वया मयि पृच्छते ७।१४।२
यत्पुण्यं वर्णधर्मस्य ७।१६९।३
यत्फलं समुदाहृतम् ५।२९।४
यद्यात्मशुभमिच्छति ८।२६।४
यत्र यत्र क्षिपेद् गौरी ९।२९।३
यत्र यत्र क्षिपेन्मन्त्री ९।५०।३
यत्र स्थितं प्रपूज्यन्ते ९।८९।१
यथा गुरुमुखोद्दिष्टं ९।७७।३
यथा गुरूपदिष्टं तु ७।१२८।१
यथा तृप्यन्ति देवताः ७।११।२
यथा देहगतो जीवो ८।७२।१
यथा पितुस्तथा गुरोः ७।१३५।२
यथा पितुस्तथा गुरोः ७।१४२।४
यथापूर्वं मयोदितम् ९।१८।४
यथाशक्त्या क्रमेण तु ९।२०।४
यथा श्रीगुह्यकालिका ७।१०९।२
यथा श्रीचक्रपूजां वै ९।८०।१
यथा संसाधयेद् देव ९।१।१
यथा संसिद्धिसूचकम् ९।२।२
यथा सूर्यः प्रकाशेषु ८।७४।३
यदा तदा जन्मकाले ८।६८।३
यदि काल्या न दीक्षितः ७।३१।४
यदि काल्यार्चने रतः ७।३१।२
यदि पूर्णो भवेद् देवि ७।५५।१
यद्येका परमा शक्तिः१।२१।३
यमः कृष्णश्च दण्डाढ्यः ७।९६।३
यमदूताः पलायन्ते ५।३९।१
यया सर्वं प्रवर्तते १।१०।२
यया सृष्टं सृजेद् द्वेधा १।४०।१
यस्तु प्राणान् परित्यजेत् ५।३७।२
यस्तु मन्त्रं प्रयच्छति ८।२७।२
यस्मिन्मन्त्रे यदाचारः ८।३५।३
यस्य प्रसादाज्जानीयात् ७।१३६।३
यस्य वक्त्राद् विनिर्यातं ७।१३७।३
यस्य वक्त्राद् विनिर्यातं ७।१४४।३
यस्य सन्दीयते कण्ठे ९।४४।३

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

यस्य हस्तेषु तिष्ठते ९।८८।४
यस्याः क्रीडार्थमखिलं ७।१३।१
यस्याः पादाङ्गुलीनखे ५।३।४
यस्याः प्रभावतो देवि ७।२९।३
यस्याः प्रभावमतुलं ४।१८।३
यस्याः सामर्थ्यतो देव्याः ७।१७१।३
यस्या दृग्ज्ञानमात्रेण ५।४।१
यस्या मार्गानुसारिणः ५।४।४
यस्यामुत्पद्यते विश्वं ७।९।३
यस्यार्चनेन सकलं ७।८।१
यस्यार्चाकर्मसु रताः ५।४।३
यस्योपदेशमात्रेण ७।१५३।१
यां विना परमेशोऽपि १।२९।१
या आद्या प्रकृतिः सूक्ष्मा १।१९।३
याकिण्यः सप्तधातवः ३।२२।४
यागे त्रिदशडामरे १।२।२
या देवी चितिरूपिणी ७।८।४
यानि कानि च पापानि ५।३२।१
या भूतिः साधकस्यैव ४।२२।३
यामलं लक्षसम्मितम् ३।२।२
यामलाष्टकपूर्वं तु १।६।३
याम्यसिंहासनाश्रितां २।१७।२
याम्यसिंहासनाश्रिता १।१५।२
यावज्जीवति चैव हि ९।८९।४
यावद् वै सप्तवासरम् ९।२२।२
या विद्या परमा कला ८।७।४
या श्रेष्ठा मोक्षदायिनी ७।१७।४
युतं पञ्चशतं हुनेत् ९।५८।४
येन विज्ञातमात्रेण ७।६७।१
येन संसाधयेद् वीरः ९।२।३
येनेदं लिख्यते शास्त्रं ९।८८।३
योगपट्टोत्तरीयका ७।८८।२
योगाम्बरं च कालेशं ६।८।३
योगिनः कपिलादयः ८।१८।२
योगिनीमातृकाष्टकाः १।६८।४
योगिनीसङ्घकाः स्मृताः ३।२०।४
योगेश्वरीपदं दत्त्वा ७।१५२।१
योगेश्वरीपदं नास्ति ८।१३।३
यो जानाति स पुण्यात्मा ७।५५।३
यो ज्ञाता भैरवो देव ९।९५।३
यो दद्यात् साधकाय च ५।२६।४
योनिपञ्चकमध्यस्थां ७।१२१।१
योनिमण्डलमार्गगा २।२६।२
योनिरित्यभिधीयते ५।६८।२

र

रक्तकालीति केचन २।३।२
रक्तकुण्डलकर्णश्री ७।८९।१
रक्तचन्दनयुक्तेन ७।४०।३
रक्तचामुण्डभैरवी २।२०।४
रक्तदन्ता विशालाक्षी १।६५।३
रक्तपद्ममयी माला ७।८७।१
रक्तपूर्णालिशोभना ४।१३।४
रक्तवर्णं महोल्बणम् ७।७१।४

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

रक्तविप्रुषसंयुता: ४।९।२
रक्तविप्रुषसंयुता: ७।७६।४
रक्षणीया प्रयत्नतः ७।१८८।४
रेखायुक्तचतुर्द्वारि ५।२४।१
रक्षार्थं प्रददौ पुरा ८।२१।२
रक्षितं भुवनत्रयम् ७।१४१।२
रजश्शुक्रेण जायते ८।४१।४
रणे राजकुले द्यूते ९।७२।३
रत्नपूर्णं च कलशं ७।८१।१
रम्यं पुष्पफलं दृष्ट्वा ९।८६।१
रम्यदृष्टिमनोहरम् ७।४१।४
रश्मिद्वादशसंयुक्ताम् ७।११४।३
रसेनाकुत्सितो भवेत् ८।५९।२
रहस्यं कौलिकान्वयम् १।२४।२
राघवाय प्रदत्तवान् ७।५३।२
राजराजसमा भूत्वा ५।५।१
राजलीलासनस्थिताम् ७।११८।२
राजसूयस्य कोटयः ५।४९।४
राजिकां सप्त जप्त्वा तु ९।३२।१
राजिकाधूमजं क्षारं ९।६२।३
राजेशी भुवनेश्वरी १।६५।२
राज्ञे राज्यं प्रदेयं वै ५।५९।१
राज्यदा धनदा मोक्ष– ७।५८।३
राज्यदा प्राणदा स्मृता ७।१६५।२
रात्रौ कुर्याद् यथेच्छया ९।६।२
रात्रौ कुर्याद् यथेच्छया ९।५८।२
रात्रौ यथेच्छया पूज्या ७।४४।१
रावणी नाम सा विद्या ७।१४८।३
रावणो विनिपातितः ७।५९।२
रावरावनियोजिता ८।११।२
रावलीलाकलाक्रान्तम् ८।१२।३
रावलीला वरा ज्ञेया ८।११।३
रावस्थं रावमध्यस्थं ८।११।१
रुद्रेश्वरसदाशिवाः ४।११।२
रुधिरादिप्रधानेन ८।६६।३
रूपं तत्पुरुषेण च १।५३।४
रूपमव्यक्तरूपिणीम् ७।४६।४
रूपिणी परमेश्वरी ५।४६।२
रूपिणी भाग्यदायिनी ७।१७९।२
रेणोरपि महदणुः ७।४५।२
रेमिरे स्वेच्छया मुदा ७।५१।४
रोचनानिम्बमिश्रितैः ९।७१।४
रोमहर्षश्च जायते ७।२।२
रौद्री भयापहा घोरा २।१०।३
रौप्यं कोटिगुणं भवेत् ५।६०।२

ल

लक्षकोटिप्रभेदेषु ७।१७।१
लक्षजापेन देवेशि ७।१७१।१
लक्षणैश्च सुशोभिता ३।१२।४
लक्षार्द्धं तु श्मशानके ९।६९।४
लक्षार्द्धं होमयेद् वीरः ९।६७।३
लक्षार्द्धार्द्धेन होमेन ९।६९।१
लक्ष्मीवनश्मशानके १।६२।२

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

लङ्केश्वरवधाय च ७।५२।४
लङ्घितं तेन भैरवि ७।१३८।४
लभेद् वा किं महाफलम् ७।५।२
लभ्यते यदि भाग्येन ७।१६३।३
ललाटे तिलकं कृत्वा ९।७१।१
ललितातनुविग्रहाम् ७।१२०।२
ललितारूपधारिणी १।४७।४
लाकिनी काकिनी तथा ३।२२।२
लाक्षारसनिभेनैव ९।७८।१
लालयन्तीं विचिन्तयेत् ७।१०३।४
लिखेद्धेमशलाकया ७।४१।२
लिङ्गं चाष्टश्मशानकं ७।३८।४
लिङ्गाङ्की च भगाङ्की च १।३९।३
लीनाश्चक्रेषु संस्थिता ५।२२।२
लीयते स्थीयते पुनः ७।९।४
लीलया क्रीडते नित्या १।४७।३
लीलयैव विनश्यते ७।३३।४
लीला भुवनपावनी ७।४४।४
लेलिहानां ललज्जिह्वां ७।११६।१
लेशमात्रं वदामि ते ७।१७।२
लूतागर्दभविस्फोटः ९।३४।१
लोपामुद्रा त्रिकूटिका ५।६२।४

व

वंशाः कालिक्रमानुगाः ७।४९।२
वक्तुं यदि न शक्यते ७।७।२
वक्त्रं शस्त्रं भुजं मालाम् ७।११०।१
वक्त्रकोटिसहस्रैस्तु ५।४८।१
वक्त्रकोटिसहस्रैस्तु ७।१५।२
वक्त्रमुद्‌गरडमरुं ७।८०।१
वक्त्रैकरत्नमुद्रां च ७।१०८।१
वगला वाक्प्रदायिनी २।१९।४
वज्रघण्टा वरप्रिया ६।५।२
वज्रदंष्ट्रा नखस्पर्शा ७।९५।१
वज्रदण्डशक्तिशूलः ४।१२।१
वज्रालिपुष्पसंयुक्ता ७।७७।१
वज्रेशी वैष्णवी नित्या ५।१३।३
वद देव जगत्पते १।१३।२
वद देव महेशान ७।१०।१
वदस्व परमेश्वर १।२२।६
वनं यायात् सहस्रेण ९।४६।३
वन्दिता पापहारिणी ७।२७।४
वरदानं परित्यज्य ७।११६।३
वरदाभयदक्षिणे ३।८।४
वरदाभयपाणिनीम् ७।११३।४
वराभयकरं रम्यं १।५७।१
वरुणं पाशशुभ्रास्यं ७।९७।१
वर्जितस्थानकं प्रिये ९।९५।२
वर्णब्रह्ममयं वपुः ७।१४४।४
वर्णयेत् परमेश्वरी ८।१५।२
वर्णराजमुदाहृतम् ७।१५८।४
वर्णलक्षं जपेन्मन्त्री ९।५।३

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

वर्णषोडशकं विद्या ७।१६५।१
वर्णषोडशमाख्यातं ७।१५७।३
वर्णितुं नैव शक्नोति ५।४८।३
वर्णितुं नैव शक्नोति ७।१६।१
वर्णितुं नैव शक्नोमि ७।१६४।३
वर्णितु नैव शक्यते ४।१८।४
वर्तमानं भवत्यलम् ९।७०।२
वर्तुलं वा घृतान्वितम् ९।५७।२
वर्वरोर्ध्वमुक्तकेशी २।११।१
वर्वरोर्ध्वशिरोरुहा ६।५।४
वसिष्ठः कौशिकस्तथा ४।१९।२
वसिष्ठनारदौ पुरा ८।५।६
वसिष्ठहेतोर्हि पुरा ७।१६१।१
वसिष्ठो राघवाय च ७।१८५।४
वशी कुर्यान्न सन्देहः ९।५२।३
वश्याकर्षस्तम्भनं च १।७२।१
वस्त्रालङ्कारमेव वा ९।८६।२
वह्निपात्रं च दण्डं च ७।७९।३
वह्निं शिवाक्षराणां च ७।१५०।३
वह्निरक्तं सशक्तिकम् ७।९६।२
वागीश्वरसमो भवेत् ९।६७।२
वाच्यरूपेण संस्थिता ५।४७।२
वाजपेयस्य कोटयः ७।१६७।२
वाजिमेधादियज्ञस्य ५।४२।१
वाजिहत्या कथं भवेत् ८।४३।४
वातादिसेकतः शान्तिर्– ९।२३।३
वादयन्तीं महाकालीं ७।११९।१
वामदक्षिणयोगेन ५।४२।३
वामदक्षिणशासने ५।४३।२
वामदेवाश्रिताः सर्वे ४।२४।१
वामदेवाश्रिताम्नायं ४।१।१
वाममार्गे रता नित्या ३।२६।३
वाममार्गे समाराध्या १।७१।१
वामहस्ते कपालं च ४।१३।३
वामाचाररता पूज्या २।२६।३
वामाचाररता वापि ७।३०।१
वामे खट्वाङ्गशूलं च ३।९।१
वामे पाशं च खट्वाङ्गम् ४।१५।१
वामोरुस्था च कुब्जिका ३।१०।२
वायुः स्यान्मकरे ध्वजे ७।९७।२
वाराही चैव माहेन्द्री ३।१८।१
वारुणेन तथा होमात् ९।५१।३
वालुकां सप्त जप्त्वा तु ९।३१।३
वासुकिशङ्खपालौ तौ १।५९।३
वासुदेवोऽपि पार्थाय ८।२१।१
विंशाधिकशताभिधम् ९।४९।२
विकरालासनस्था च २।१०।१
विकल्पं परिवर्जयेत् ८।४०।४
विकल्पस्य महेशानि ८।५८।१
विण्मूत्रं स्त्रीरजो वापि ८।५१।१
विचारयेत् स्वमूत्रादि ८।५१।३
विचारे परमेशानि ८।६२।१

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

विद्यते भुवनोदरे ७।५८।२
विद्या श्रीकामराजकम् ५।६३।२
विद्या सप्तदशाक्षरी ८।८।४
विद्या सप्तदशाक्षरी ८।१३।४
विद्या सप्तदशाक्षरी ८।१४।४
विद्या सप्तदशी स्मृता ८।९।४
विद्युज्जिह्वा डामरेशी १।६६।१
विद्येयं सा नवाक्षरी ७।१५२।२
विधिवत् पूजयेन्नित्यं ७।१२७।३
विधिलोपं न कारयेत् ७।१२७।४
विधानं परमं दिव्यं ९।८४।३
विधिवत् परमेश्वरी ९।८९।२
विना गुरुप्रसादेन ५।५०।३
विना गुरुप्रसादेन ५।५२।१
विना तां परमेश्वरः १।२९।४
विना ध्यानेन वै पूजा ७।४६।१
विप्रीतिः सम्प्रजायते ९।५६।२
विभिन्ना परमेश्वर १।१३।४
विभिन्ना बहुधा जाता ९।१००।१
विभिन्ना सिद्धिनाथेन ३।१४।१
विभीषणो महेन्द्रजित् ७।४९।४
विमुखी भवते काली ८।२३।३
विरूपाक्षादयः सिद्धाः ७।५१।३
विलिखेत् कामदायकम् ७।३७।४
विलीना हहहेहसा ८।१४।२
विवादे स जयी भवेत् ९।७२।४
विविधं बहुभेदतः ८।४५।२
विशालत्रयनेत्रा च १।६०।३
विशेषं किं बहूक्तेन ९।७६।३
विशेषं श्रृणु पार्वति ७।१०६।२
विशेषं सर्वतः श्रृणु ७।११०।२
विशेषिका विशेषेण ७।११०।३
विश्रवा धनदाय च ७।४८।४
विश्वं व्याप्य व्यवस्थिता १।९।४
विश्वं व्याप्य व्यवस्थिता १।३४।४
विश्वं व्याप्य व्यवस्थिता १।४१।२
विश्वं व्याप्य व्यवस्थिता ७।१८०।२
विश्वं व्याप्य व्यवस्थिता ७।१८१।४
विश्वयोनिरितीरिता ७।१७८।२
विश्वसंहारकारिणीम् ७।११७।२
विश्वसन्धारणात् सा तु १।२७।३
विश्वसम्मोहनात् सा च १।२६।१
विश्वामित्रवसिष्ठाभ्यां ७।५३।१
विषपानादि नाशयेत् ९।३५।४
विष्टामूत्रादिपूरितम् ८।६३।४
विष्णुकालित्वमागता ४।१८।२
विष्णुकोटिप्रतिष्ठायां ५।३०।३
विष्णुतेजोपबृंहिता ४।२।४
विष्णुमायां जगन्मयीम् १।२४।४
विष्णुरूपेण सकलं ५।६।३
विस्फुलिङ्गा यथा प्रिये ५।५५।४
विस्फुलिङ्गा यथा प्रिये ७।१७४।२

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

विहाय ब्रह्मविष्णुं च ७।१२०।३
विहीना पञ्चकालिका ७।१०८।२
वीक्षितुं नैव शक्यते ५।३४।४
वीरघण्टानिनादिनी ७।८५।२
वीरघण्टारवोत्तमा ४।१०।२
वीरदीक्षा न शक्तो यः ९।१५।१
वीरनाथावतारिते १।४।२
वीरसहायकोऽथवा ९।१७।२
वृद्धिमायान्ति शोभना ९।४०।४
वृषभे संस्थितं देवं ३।७।१
वेतालः सिद्ध्यते तदा ९।६८।२
वेताला बहुलास्तत्र २।२४।१
वेदस्योपरि संस्थिता २।१५।४
वेदे तन्त्रेषु चाज्ञया ७।१८४।४
वेदोक्तैर्दक्षिणाचारैः ५।४५।१
वेदोऽप्यजानते देव ७।११।५
वैखरी चान्यभावत्वात् ७।१६६।१
वैरोचनी वज्रपूर्वा ६।५।१
वैश्यो न वैश्यः शूद्रो न ८।६१।३
वैष्णवीति प्रकीर्तिता १।२६।२
वैष्णवीति प्रकीर्तिता १।२७।४
वैष्णवी परदेवता ५।६५।४
वैष्णवी ब्रह्मरूपिणी ४।२३।४
व्याघ्रचर्मकटिवृता २।८।१
व्याघ्रचर्मपरीधाना ७।८४।३
व्याघ्रचर्माम्बरा देवी ६।४।३
व्याघ्रेश्वरी कराला च १।६५।१
व्याधयो विविधास्तथा ९।३४।२
व्यापकत्वान्महत्त्वाच्च ७।२५।३
व्याप्यं तिष्ठति सर्वत्र ८।७२।३
व्याप्य सर्वत्र संस्थिता ५।६६।४
व्यालयज्ञोपवीतिनी ६।४।२
व्योमस्था कुलरक्षणी १।४५।४

श

शक्तिं चैव कराम्बुजे १।५७।४
शक्तिब्रह्मस्वरूपकम् ८।३८।२
शक्तिभिः परिवारिता २।१४।४
शक्तिसहायसंयुक्तः ९।१७।१
शक्तीश्वरी भगेशी च ५।१४।१
शक्तौ सर्वसमुत्पन्नं ८।३७।३
शक्यते कालिका देव्या ४।६।१
शक्रस्यापि श्रियं हरेत् ९।५९।२
शक्राय च प्रदत्तवान् १।७२।४
शङ्खं च वेणुवाद्यं च ३।८।३
शङ्कायां जायते ग्लानिः ८।२९।१
शङ्कायां दुःखभाजनम् ८।२९।२
शङ्कायां सिद्धिहानिः स्यात् ८।२९।३
शचीपत्यादिरत्नं च ७।९५।३
शतकेनाथ सङ्ख्यया ९।४२।२
शतकोटिप्रभेदतः ७।२।४
शतकोटिसहस्रकाः ४।२४।४

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

शतद्वयं तु वर्णानां ८।१६।१
शतवर्षमनाश्रयेत् ९।१२।२
शताक्षरं मन्त्रराजं ७।१५९।१
शताक्षरी विशेषतः ७।१४६।४
शताब्देनापि सुन्दरि ७।१६।२
शताभिर्मन्त्रितं कृत्वा ९।७२।१
शतार्द्धं तु जपेन्मन्त्री ९।५२।१
शतार्द्धं होमयेत् पुनः ९।५३।२
शतार्द्धं होमयेत् प्रिये ९।५२।२
शताष्टपरिजापितम् ९।७४।४
शताष्टपरिमन्त्रितम् ९।६१।४
शतार्णा च सहस्रकम् ७।१८१।२
शब्दचातुर्यदायिनी ५।५३।२
शब्दब्रह्म–परं ब्रह्म– ५।४६।१
शब्दब्रह्मं विजानीहि ५।४६।३
शरीरं पञ्चसंस्कृतम् १।४३।४
शरीरदः पिता देवि ७।१४३।३
शरीरावयवा वक्त्रा ७।६४।३
शव इत्यभिधीयते १।२९।२
शवरूपी महादेवः २।१६।१
शववत् कर्महीनत्वात् १।३२।१
शववन्निश्चलो देवो १।३३।१
शाकपुष्करद्वीपेषु २।२५।३
शान्तः सर्वमयो भवेत् ८।७६।२
शापो भवति वै नूनं ८।२३।१
शाम्भवं समुदाहृतम् ५।६४।२
शास्त्रे कालिक्रमागते ९।८४।४
शिखी च मधुहायुक्ता ७।१५१।१
शिरश्छेदश्च बहुधा १।७।१
शिरोमालाविभूषिता २।१२।२
शिरोवेष्टनकैर्वद्धा ९।७५।१
शिवं तत्पुरुषं परम् १।५४।४
शिव इत्यभिधीयते १।३३।४
शिवतत्त्वेन शास्त्रादि ८।५६।३
शिवप्रेतसमारूढा ४।१०।३
शिवयोग्यं यथा भवेत् ८।२१।४
शिवरात्र्यां तथा निशा– ९।७९।३
शिवरूपेण स्वेच्छया १।४९।२
शिरोमन्त्रं समुच्चरेत् ७।१५७।२
शिरोमाला प्रकीर्तिता ७।७७।२
शिवशक्तिमयं देहं ८।४१।३
शिवशक्तिवचो नास्ति ५।६७।१
शिवशक्तिसमायोगः ७।१४९।३
शिवशक्तिसमायोगात् १।३४।१
शिवशक्तीति गीयते १।३५।४
शिवशक्त्यात्मकं विश्वं १।३८।३
शिवस्थाने घटं पूज्य ९।६४।३
शिवाधस्था त्रिलोचना ४।१२।४
शिवाधस्था त्रिलोचना ७।९४।२
शिवासनं तदूर्ध्वं च ७।८९।३
शिवे रुष्टे गुरुस्त्राता ७।१२९।१
शिशुरेव न संशयः ८।५८।४

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

शुक्लं कृतयुगं ज्ञेयं ७।९८।३
शुक्लमीशानशूलकम् ७।९७।४
शूद्रस्तु परमेश्वरि ८।६१।४
शुष्ककाद्यालिकास्तथा ७।८७।२
श्रृगालोलूकभैरवम् ७।३८।२
श्रृगालिकङ्ककटियुगा ४।२६।१
श्रृणु देवि प्रवक्ष्यामि ७।१४।१
श्रृणु देवि प्रवक्ष्यामि ९।२।१
श्रृणु पापभयापहम् ७।६६।२
श्रृणु वक्ष्यामि साम्प्रतम् ९।१४।४
श्रृणुष्वैकमना शिवे ७।३४।४
शोणिताख्ये पुरे देवि ८।१९।३
शोषयेत् सर्वमूत्रादि ८।७५।३
शौचाचारो निराचारः ३।२७।३
श्मशानस्य च भस्मकम् ९।३६।२
श्मशाने करवीरके १।१।२
श्मशाने शर्करां गृह्य ९।२९।१
श्मशाने शिवदक्षे वा ९।१५।३
श्यामं चैव कलिः स्मृतम् ७।९९।२
श्यामवर्णं विचिन्तयेत् ७।७४।२
श्रीगुरोः कृपया देवी ७।१६३।१
श्रीगुरोः कृपया प्रिये ८।७६।४
श्रीगुरोः कृपया लब्ध्वा ५।५१।३
श्रीगुरोः कृपया लब्ध्वा ५।५२।३
श्रीचक्रं कारयित्वा तु ५।२६।३
श्रीचक्रं धारयित्वा तु ५।३७।१
श्रीचक्रधारणाद् वापि ५।४०।१
श्रीचक्रस्य च धारणात् ५।३२।४
श्रीचक्रस्य प्रपूजने ५।३०।२
श्रीचक्रस्य प्रभावतः ५।२९।२
श्रीनाथक्रमसिध्यर्थं १।५१।१
श्रीनाथादिगणाः सर्वे १।४।१
श्रीनाथेनावतारितम् ३।१।४
श्रीनाथेनावतारिता ३।१४।२
श्रीर्मालिनी च सिद्धाम्बा ५।२१।३
श्रीविद्या कथिता पुरा ५।५७।२
श्रीविद्याषोडशाक्षरीम् ५।४८।४
श्रीविद्या षोडशाक्षरी ५।५०।४
श्रीविद्या षोडशाक्षरी ५।५८।२
श्रुताः सर्वेऽवधारिताः १।८।२
श्रुत्वा तृप्यामि पुष्कलः ७।११।४
श्रेष्ठमध्यमथाधमम् ५।५९।४
श्रोता रुद्रसमो भवेत् ९।९५।४
श्रोतुं जानासि तत्त्वतः ८।६।२
श्रोत्रमार्गाद्धृदि स्थिता ८।२४।४
श्वापदैर्ब्रह्मराक्षसैः ५।३४।२
श्वेतकाद्यालिमालिनी ७।७६।२
श्वेतवर्णं सुभास्वरम् ७।७०।४
श्वेताभाः पञ्चकारणाः ७।९३।२
श्वेताभाः पञ्चकालिकाः ४।११।४

ष

षट्कूटा नवकूटा च ५।६२।३
षट्सिंहसनगा देवी १।१४।१

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

षट्सिंहासनगा देवी १।५१।३
षट्सिंहासनगा प्रोक्ता १।१२।१
षट्सिंहासनमाश्रिता १।१८।४
षट्सिंहासनसंस्थास्ताः १।१६।३
षडस्नं डोडिका पुनः ७।७९।२
षडाम्नायः कथं प्रभो १।११।४
षडाम्नायत्वमागता १।५१।२
षडाम्नायप्रपूज्या वै ३।२०।१
षडाम्नायविभिन्ना च १।१२।३
षडाम्नायविभिन्ना च १।१४।३
षडाम्नायविशेषतः १।१८।२
षडाम्नायाः प्रकीर्तिताः १।२२।२
षडाम्नायेति कीर्तिता १।१६।४
षडाम्नायेश्वरी नित्या ५।१६।३
षड्योगिन्यः प्रकीर्तिताः ३।२१।४
षष्टिवर्षशताधिकम् ७।१४३।२
षष्टिवर्षशतानि च ७।१३४।२
षोडशं दलमालिख्य ७।३६।१
षोडशाक्षररूपेण ७।१८०।१
षोडशाक्षरी या विद्या ७।१५२।३
षोडशाक्षरी वारुणी ७।१४६।२
षोडशारे प्रतिष्ठिता ७।१२२।२
षोडशार्णा महादेवी ५।४७।१
षोडशार्णा महाविद्या ५।५०।१
षोडशार्णा महाविद्या ५।५५।१
षोडशार्णा महाविद्या ५।५७।१
षोडशार्णा महाविद्या ५।६३।३

स

संज्ञा देव्या द्विधा कृता ७।१८८।२
संलिख्य पटके जपेत् ९।३८।२
संवत्सरकृतावासं ८।२६।१
संशयं छेत्तुमर्हसि ८।२।६
संसारचक्रप्रान्तवत् १।३६।२
संसारे दुःखसागरे ७।१४४।२
संस्थिता देवताः पूज्या ३।२३।१
संस्थिता परमेश्वरी ५।११।२
संहर्ता हरते रुद्रः १।४०।३
संहारकालिका उग्रा ७।६२।३
संहारचक्रमध्यस्थां ७।११५।१
संहारश्चाष्टमस्तथा ३।१९।४
स एकधा च बहुधा ९।९६।१
स एव साधकः श्रेष्ठः ९।१०।१
सकलाप्यकला स्मृता ७।४६।२
सकलार्णवमध्यस्था ७।१६२।३
सकलार्णवरूपिणी ७।१६२।४
सकलोऽपि परत्र च ८।५०।४
स कैवल्यं लभेन्नूनं ५।३८।३
सङ्क्षेपं श्रृणु पार्वति ३।१।२
स च युद्धे जयी भवेत् ९।४४।४
सत्यं सत्यं न संशयः ७।१७०।४
सत्यं सत्यं महादेवि ९।८२।३
सत्यमत्या समारूढा ७।१५५।१
सत्यमेतद् ब्रवीम्यहम् ९।८२।४

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

सत्यवाग्धैर्यसम्पन्नः ९।१६।३
सत्यारूढः शाश्वतश्च ७।१५४।३
सत्रिशूलं कपालकम् १।५७।२
सदाचारेण सुव्रते ८।३८।४
सदाशिवाख्यपर्यङ्के ५।११।१
सदाशिवोऽहं षड्वक्त्रः १।५२।३
सदा सन्निहिता परा ५।३६।२
सद्यश्छिन्नगलद्रक्तः २।१२।१
सद्योजातसाधिता सा ३।२३।३
सद्योजातमुखोद्‌गीता ३।४।३
स निर्विघ्नं तु षण्मासं ९।८९।३
सन्तुष्टः कालिकाक्रमः ९।८८।२
सन्तोषितः कुलेश्वरः १।४।४
सन्त्यज्यते ध्रुवम् ९।३२।४
सन्ध्यायां शतसङ्ख्यकम् ९।१९।४
सप्तजप्तोदकः सेकात् ९।३४।३
सप्तजप्तोदकेन तु ९।३३।२
सप्तं जप्त्वा मुखे धार्या ९।४१।३
सप्तं जप्त्वा हुनेच्छत्रुं ९।३६।३
सप्तदशाक्षरी विद्या ८।७।३
सप्तधातुभिः सङ्क्लिन्ना ८।३२।१
सप्तविंशतिमुण्डाश्च ४।९।१
सप्तविंशतिमुण्डाश्च ७।७६।४
सप्तविंशतिलोचना ७।६८।४
सप्ताहाच्च निशारात्रौ ९।५७।३
सप्ताहेन शचीपतिम् ९।५२।४
स भक्षो योगिनीगणैः ५।५१।२
सभस्मशतमन्त्रितम् ९।५०।२
समग्रं पूजितं तेन ९।९०।३
समता नात्र संशयः ८।७४।२
समता सर्वजन्तुषु ८।७३।४
समत्वेन प्रवर्तते ८।७४।४
समयापालनाय वा १।२२।४
समयापालनाय च १।५०।४
समयापालनाय च २।२२।४
समवृक्षः समो वह्निः ८।४८।३
सम सर्वत्र प्रत्यायुर्– ७।२३।१
समस्तमन्त्रजननी ७।५६।३
समस्तमपि देवेशि ८।६४।३
समाधिं ध्यानमाश्रितः १।५२।४
समाधिसंस्थितः प्रिये १।३२।२
समारभ्य हुनेच्छतम् ९।२४।२
समासात् कथयामि ते १।५१।४
समूलं विनिहन्ति वै ७।१३९।४
सम्पत्प्रदा श्रीपदा च ५।६१।३
सम्पूज्य मधुसंयुते ९।७३।४
सम्पूज्य विधिवत् पुरा ९।१५।२
सम्पूज्याश्वा न नश्यन्ति ९।४०।३
सम्प्रदायकरेणैव २।५।३
सम्प्रदायक्रमागतम् ७।१६३।२
सम्भवं तक्रनिर्मितम् ८।४४।४
सरयूतीरतीर्थे वै ७।५३।३

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

सर्पं च कुट्टनीवंशं ७।७९।१
सर्वं कालिकमाश्रित्य ७।३।३
सर्वं जगदिदं भवेत् १।३४।२
सर्वं जीवं प्राणयन्ती ७।२२।३
सर्वं व्याप्य व्यवस्थिता १।२०।२
सर्वं शुद्ध्यति नान्यथा ७।२९।४
सर्वं शुभग्रहं भवेत् ५।३५।४
सर्वं सन्दह्यते शीघ्रं ५।३३।३
सर्वं सन्धार्यते गुणैः ७।२६।२
सर्वकामप्रदं चक्रं ५।१९।३
सर्वकामान्न संशयः ५।४३।४
सर्वकार्यार्थसाधिनी ७।२८।४
सर्वक्षीरादिकं प्रिये ८।४८।२
सर्वक्षेत्रमयी पुण्या ७।२८।३
सर्वचक्रेश्वरी नित्या ५।१।३
सर्वचक्रेश्वरी सर्वः ५।१५।३
सर्वजीवस्वरूपा च ५।६६।३
सर्वजीवस्वरूपा च ५।६७।३
सर्वज्ञत्वे वरारोहे ८।४३।१
सर्वज्ञ परमेश्वर १।२१।२
सर्वज्ञ परमेश्वर ७।१।२
सर्वज्ञ सर्वसर्वदा ७।११।६
सर्वज्ञाय महात्मने ८।१।२
सर्वतीर्थमयी देवी ७।२८।१
सर्वतीर्थेषु सुस्नातः ५।२५।३
सर्वत्र चरणक्षमः ७।२२।४
सर्वत्र व्यापिनी चापि ७।१७७।३
सर्वदंष्ट्रा कराला च ७।७४।३
सर्वदः सर्वदर्शी च ५।२८।१
सर्वदः सर्ववित् साक्षात् ५।२६।१
सर्वदेवगणास्तत्र ५।४०।३
सर्वदेवाधियन्त्रिताम् ७।१०२।२
सर्वदेवाश्रयां नित्यां ७।१०३।१
सर्वधर्ममयी शिवा ७।२८।२
सर्वधर्माश्च तत्र वै ५।४०।४
सर्वबीजस्वरूपिणी १।४६।४
सर्वभूतेषु विज्ञानं ८।४९।१
सर्वभूषां परित्यज्य १।५।१
सर्वमन्त्रप्रबृंहिणी ७।५६।४
सर्वमन्त्रमयी धीरा ७।१०४।३
सर्वमन्त्रेश्वरी सर्वः ५।१६।१
सर्वयज्ञेषु दीक्षितः ५।२५।४
सर्वरक्षाकरं परम् ५।१९।२
सर्वलक्ष्मीर्जयेश्वरी ७।१०४।४
सर्वलोकेशपाशेन ३।१२।१
सर्ववेदविदो विप्राः ८।३८।३
सर्वव्यापि नमोऽस्तु ते ८।१।४
सर्वश्रोतोद्भवं ज्ञानं १।६।१
सर्वसंसृतिरूपिणी ७।१२३।४
सर्वसङ्क्षोभणं चक्रं ५।१८।३
सर्वसाधकसिद्धिदाः २।२५।२
सर्वसाम्राज्यदायिनी ५।५२।४

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

सर्वसिंहासनमयी ५।२।१
सर्वसिद्धिप्रदायकम् ५।१९।४
सर्वसिद्धिर्महेशानि ८।३४।३
सर्वसौभाग्यदायकम् ५।१८।४
सर्वस्य कारणं रेतः ८।६७।३
सर्वस्वरूपा सर्वेशी ७।९।१
सर्वस्वरूपिणी सत्या ५।६६।१
सर्वा कालीसृता देवी ७।१२२।१
सर्वागमविदः शूरः ८।५।३
सर्वानन्दमयं चक्रं ५।२०।१
सर्वाभरणसंशोभा ३।१२।३
सर्वाम्नायप्रपूजिता ५।१।४
सर्वार्थसाधकं चक्रं ५।१९।१
सर्वाशापरिपूरकम् ५।१८।२
सर्वे तदनुगाः सुराः १।४०।४
सर्वे तद्बैन्दवे लीना ५।२०।३
सर्वे तस्यानुगाश्रिताः ७।६०।२
सर्वेषां तु विजानीहि ८।६२।३
सर्वोत्पत्तिहेतुभूता ५।६८।१
सलक्षशतमन्त्रितम् ९।७०।४
सविकल्पो महादोषः ८।४१।१
स वै महापशुपतः ५।२७।३
स वै वैष्णवसत्तमः ५।२७।४
सशब्दं दक्षिणे करे ४।१४।२
स शिवो नात्र संशयः ७।१६४।२
सशैलवनकाननम् ५।२७।२
सहकारं भवं चैव ८।४५।१
सहस्रसूर्यज्वालाग्रं ७ ।१०१।१
सहस्रसूर्यप्रतिभां ७।१०२।३
सहस्राक्षरमालिका ७।१६१।२
सहस्राक्षरी देवेशि ७।१४७।३
सहस्रादित्यसङ्काशा २।८।३
सहस्रार्द्धेन मन्त्रितम् ९।४३।२
सहस्रैकं जपेच्चादौ ९।१८।१
सहायद्रव्यहीनोऽथ ९।१७।३
सा काली प्राणदायिनी ७।१६५।४
साकिनी हाकिनी प्रोक्ता ३।२२।३
साक्षाज्जाग्रत्स्वरूपा च ५।६५।३
साक्षाज्जाग्रत्स्वरूपिणी ५।४७।४
साक्षाज्जाग्रत्स्वरूपिणी ७।१८।४
साक्षात्संविन्मयी नित्या ५।५६।१
साक्षादक्षररूपिणी ५।५६।४
साक्षादक्षररूपिणी ७।१७९।४
साक्षाद् ब्रह्मस्वरूपिणी ५।४५।४
साक्षाद् वर्णस्वरूपिणी ५।४६।४
साक्षाद् वर्णेश्वरी परा ८।२२।४
साक्षाल्लक्ष्मीपतिर्भवेत् ५।४।२
सागराम्बामहामतं १।७।४
साङ्गं सपरिवारं च ९।७।१
साचाराः क्रियते यया ७।३२।२
साधकः परमेश्वर ७।५।४
साधकः संविभागेन ९।१।३

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

साधकः सिद्धिभाग् भवेत् ७।६७।२
साधकानां वरो मुनिः ८।५।४
साधकानां हिताय च ९।९६।२
साधकानां हिताय वै १।५५।४
साधकाभेददर्शिनी २।२५।४
साधकैः प्रार्थ्यते वापि १।२२।५
साधको भैरवः साक्षात् ४।२१।३
साधनाच्छीघ्रसिद्धिदा ३।२८।२
सा धृता पाल्यते हरिः १।४०।२
सानन्दोल्लासिमानसः १।५।२
सामं रक्तमिति ख्यातं ७।१००।१
सामरस्यस्थितं देवं १।५।३
सारं सर्वार्थकामदम् ७।१४५।४
सारमेतद् वदाम्यहम् ९।७६।४
सारमेतन्महेश्वरि ७।१८९।४
सारात्सारतरं परम् ७।१८३।२
सारोद्धृतं घृतं भवेत् ७।१८३।४
सार्द्धकोटित्रयान्वितम् ७।१७०।२
सालम्बा कालघस्मरा ७।६।२
सावरी जिनमातृका ६।१।२
सावरी सौगताश्रिता ६।८।४
सा वै श्रीपरमा परा ५।६३।४
साहङ्कारा रजोयुता १।६१।४
सिंहचर्मोत्तरीयका ६।४।४
सिंहस्थाभयदायिनी ३।११।२
सिंहासनं पश्चिमगं १।१५।३
सिंहासनं प्रतीच्यां तु ३।१।१
सिंहासनगता नित्या २।२।३
सिंहासनमहाम्नायः १।४५।१
सिंहासनं महोद्धतम् १।५४।२
सिंहासनमूर्ध्वगता १।१६।१
सिंहासनस्वरूपा या ५।६८।३
सिंही दक्षिणकालिका २।१८।४
सितगुञ्जा च सर्पाख्या ९।४१।१
सितसम्पुखिकामूलं ९।७४।३
सिद्धयस्त्वणिमादयः १।७२।२
सिद्धान्नं गुग्गुलं चैव ९।५५।३
सिद्धान्नं चाक्षतं तथा ९।५३।४
सिद्धान्नकवरां श्वेतां ९।७३।१
सिद्धिः सप्तदशाक्षरी ८।१०।४
सिद्धिज्ञानस्य भाजनः ९।१०१।२
सिद्धिनाथावकाशेन १।४।३
सिद्धिभागी भवेद् ध्रुवम् ९।१०१।४
सिद्धिलक्ष्मीर्विश्वलक्ष्मीः ९।९९।१
सिद्धिस्तु देवि विज्ञेया ८।७६।३
सिद्धिहानिश्च जायते ८।३५।२
सिन्दूरमक्षतैर्युक्तं ९।६१।३
सुधातरङ्गिणीवेगः ५।५३।१
सुन्दरि कथयामि ते ५।७।४
सुन्दरी कालिका केचित् २।३।३
सुन्दरी चारुहासिनी ५।८।४
सुन्दरी त्रिपुरा चारु ९।९९।३

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

सुन्दरी द्विविधा प्रोक्ता ५।४३।१
सुन्दरी द्विविधा स्मृता ५।४२।४
सुन्दरी पुरवासिनी ५।२१।२
सुभ्रुवा च सुनेत्रा च ५।८।३
सुरराजसमाश्च वा ५।५।२
सुरैरेवोदयं लभेत् ९।६५।२
सुस्तनी चारुहासिनी ५।८।४
सूक्ष्मा संविन्मयी देवी ७।१७९।१
सूक्ष्मेण केवलीकृता ७।१५५।२
सूत्रबद्धः शकुन्तवत् १।२८।४
सूत्रमेतन्मया प्रोक्तं २।२६।५
सूर्यचन्द्रासने स्थिता १।५८।४
सूर्यवंशा नृपेश्वराः ७।५९।४
सूर्योदये किं तमांसि ८।३३।१
सृष्टिक्रमस्य मध्यस्थाम् ७।११९।३
सृष्टिस्थित्यन्तकर्त्रे च ८।१।३
सृष्टिस्थित्यन्तकारिणी ९।९८।२
सृष्टिस्थित्यन्तकृद् भवेत् १।३१।२
सृष्टिः स्थितिश्च संहारः १।३८।१
सृष्टिस्थिती च संहारः ७।१०९।३
सृष्ट्यर्थं सृजते गुणैः ७।२१।२
सौगतानुगमा साक्षात् ६।६।३
सौगतानुगता सर्वा ६।७।३
सौभाग्यबन्धग्रहणा ७।१७८।१
सौभाग्यभोगसम्पन्ना ५।५३।३
सौम्यसिंहासना परा १।१५।४
सौम्यसिद्धिः कृतानेन ७।१८७।३
सौम्योग्रभूषणैर्युक्ता ७।८८।३
सौवर्णं राजतं ताम्रं ५।५९।३
सौवर्णानन्तफलदं ५।६०।३
स्तम्भयेन्मोचयेच्छ्लथात् ९।३०।४
स्थण्डिले पुस्तके हृदि ७।४२।२
स्थापिते दिनसप्ताहे ८।४७।३
स्थावरं जङ्गमं वापि ९।३५।३
स्नानमात्रेण निश्चितम् ९।६३।२
स्नायुलक्षा कृशाङ्गा च २।७।३
स्पन्दितुं नैव शक्नुते १।३१।४
स्पन्दितुं नैव शक्नोति १।२९।३
स्पर्शयन्तीं त्रिभङ्गिकाम् ७।११२।४
स्पर्शान्मुक्तिं तु सञ्जप्य ९।१३।३
स्वकीयरसना पुरा ३।२।४
स्वकुलोपरिनेष्यति ९।६१।२
स्वक्षेत्रनाथो वटुको २।२२।१
स्वच्छन्दललितेश्वरः ३।१५।२
स्वनाभिमथनाद् देवि ३।२।३
स्वप्राणेनापि श्रद्धया ७।१४०।२
स्वर्गो वा मोक्ष एव वा ८।३६।२
स्वर्णस्तेयादिपातकात् ८।४६।२
स्वात्मप्रियानि भव्यानि ९।८६।३
स्वात्मलिङ्गस्वरूपिणी ५।६७।४
स्वात्मश्रेयस्तु चिन्तयेत् ९।११।२
स्वात्मा विक्रीयतो वापि ७।१३३।१

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

स्वाभासात् प्रकृतिः स्मृता १।२७।२
स्वार्थं वाथ परार्थं वा ९।४५।३
स्त्रीपुंभावेन सततं ७।१७७।१
स्त्रीपुंभेदो न विद्यते १।४७।२
स्त्रीरजः परमेशानि ८।५४।३
स्थिता ह्याम्नायदेवता १।१७।२
स्थितिक्रमस्य मध्यस्थाम् ७।११७।३
स्थितिस्थां षोडशात्मिकाम् ७।११९।२
स्थितेऽवभासते मनः ७।३।४
स्रुवमष्टारकेशरी ७।७९।४
स्वेच्छया विचरन्ति वै ८।१८।४
स्वेच्छात्र भक्षनियमो ७।३२।३
स्वेच्छारूपधरा परा १।४९।४

ह

हताम्बरं समादाय ९।६५।३
हयग्रीवाख्यभैरवम् ६।८।२
हयास्यं दक्षिणे काल्याः ७।७४।१
हरिणा जृम्भणास्त्रेषु ८।२०।३
हरिताभं प्रकीर्तितम् ७।७३।२
हरिशङ्करविग्रहे ८।१९।४
हविष्याशी जितेन्द्रियः ९।५।४
हहहाहहहेलीना ८।१४।१
हानादानपदे लीना ८।१७।३
हाराभरणभूषिता ६।३।४
हारालङ्कारभूषिता १।६०।२
हाहारावरवप्रिया १।६१।२
हिताहितेषु कार्येषु ९।६५।१
हिरण्यकशिपुर्बाणो ७।५०।१
हिरण्ये रजते ताम्रे ५।२४।३
हिरण्ये रजते ताम्रे ५।३१।१
हिरण्ये राजते वापि ७।३९।३
हुत्वा त्रिमधुरं सेकाद्– ९।६०।१
हुनेत् पञ्चशतानि वै ९।२७।२
हूंहूंहूङ्कारनादेन २।१५।१
हृदयग्रन्थिसुदृढं १।२१।१
हृदयोपरिसंस्थिता २।१६।२
हृदिस्थं कुरु सर्वदा ८।२७।२
हृल्लेखा श्रीपराकला ५।६२।२
हेतुना घृष्टयेत् सुधीः ७।४०।४
हेतुना परिपूरितम् ९।७८।२
हेतुवादकुतर्कतः ९।८३।२
हेमबीजशताष्टौ च ९।५६।३
होमयेत् सप्तवासरम् ९।५६।४
होमाद् रोगः प्रमुच्यते ९।२३।४
होमान्ते कन्यकाः पूजा ९।२१।३
होमान्ते ग्रहशान्तिकम् ९।२२।४
होमान्ते च महाप्रीतिः ९।५६।१
होमान्ते सेकतः पश्चात् ९।२५।३
होमान्ते सेकतो जप्त्वा ९।२६।३
ह्यणिमाद्यष्टसिद्धिदा २।२६।४
ह्यधः सिंहासनास्तथा १।१६।२
ह्यपमृत्युर्विनश्यति ९।४५।४
ह्यात्मा सर्वत्र वर्तते ८।३९।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu

Digitized by Sarayu Trust Foundation Delhi and eGangotri.

वीर पुस्तकालय तथा राष्ट्रिय अभिलेखालयबाट प्रकाशित पुस्तकहरूको सूची

क्र.सं.	पुस्तकको नाम
१	अभिलेख (अंक १ देखि ३४ सम्म)
२	सूचीपत्र बौद्ध विषयक हस्तलिखित ग्रन्थहरू
३	सूचीपत्र हस्तलिखित नेपाली चिठ्ठी पत्र
४	नेपाली भाषामा लेखिएका हस्तलिखित ग्रन्थहरूको वर्णनात्मक सूचीपत्र
५	आयुर्वेद विषयका हस्तलिखित ग्रन्थहरूको सूचीपत्र
६	सूचीपत्र देवनागरी लिपिको हस्तलिखित ग्रन्थहरू
७	Catalogue of Tibetan Manuscripts (Vol. 1 to 6)
८	Catalogue of Guthi Paper (Vol. 1 to 2)
९	भूमिसम्बन्धी तमसूक ताडपत्र (अंक १ देखि ४ सम्म)
१०	कान्तिपुर शिलालेख सूची (अंक १ देखि ४ सम्म)
११	पुष्प चिन्तामणि
१२	राजविधान सार
१३	हस्तमुक्तावली
१४	अश्वमेघीय यात्रा
१५	ऐतिहासिक चिठ्ठीपत्र (अंक १ देखि ३ सम्म)
१६	कृत्यबाटिका
१७	बृहत् सूचीपत्र (अंक १ देखि १० सम्म)
१८	ब्रह्म शान्ति
१९	वास्तुशास्त्रीय ग्रन्थहरूको संक्षिप्त अध्यन

क्र.सं.	पुस्तकको नाम
२०	PAINTED ILLUSTRATIONS OF THE MANUSCRIPT COVERS IN NATIONAL ARCHIVES FROM NEPAL
२१	व्रतकल्पलतिका
२२	व्रतरत्न माला
२३	अगस्त्यसंहित रत्न परीक्षा (वी.पु)
२४	हरमेखलापूर्वीखण्ड
२५	हरमेखला मध्यखण्ड
२६	SAARC Voyage from Banglore to Kathmandu
२७	ऐतिहासिक कुण्डली
२८	सिद्धान्त सारणी
२९	भक्तपुर शिलालेख सूची
३०	संक्षिप्त सूचीपत्रम् (वी.पु)
३१	सूचीपत्र ऐतिहासिक चिठ्ठीपत्र संग्रह
३२	नेपालभाषामा लेखिएका हस्तलिखित अभिलेख ग्रन्थहरूको वर्णनात्मक सूचीपत्र
३३	श्रीमद्वराहमिहिराचार्य विरचितम् विवाहपटलम्
३४	शिवधर्मोत्तर (शिवधर्म पुराण द्वितीयखण्ड)
३५	अजीर्णमञ्जरी (नेपाली-भाषानुवादसहित)
३६	वास्तु शास्त्र
३७	लिपि तालिका
३८	अनुपानमञ्जरी (प्रज्ञा नेपाली टीकासहिता)

नेपाल सरकार
संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय
राष्ट्रिय अभिलेखालय
रामशाहपथ, काठमाडौं, नेपाल
फोन नं.: ०१-४२००८४५, ०१-४२००८४६
वेबसाईट: www.narchives.gov.np, ईमेल: mail@narchives.gov.np

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu